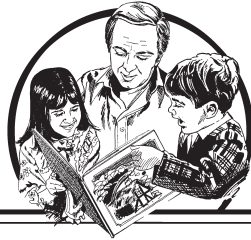

Bukhu Yanga Ya
MBIRI ZA
BIBILYA

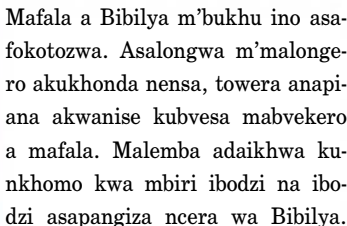
BUKHU IYI NDI YA

Bukhu Yanga Ya
MBIRI ZA
BIBILYA

© 2004
WATCH TOWER BIBLE AND TRACT SOCIETY
OF PENNSYLVANIA

Bukhu Yanga Ya Mbiri Za Bibilya

Asasanyi
PRINTED BY WATCH TOWER BIBLE AND TRACT SOCIETY
OF SOUTH AFRICA NPC
1 Robert Broom Drive East, Rangeview, Krugersdorp, 1739, R.S.A.

Mafala a Bibilya m'bukhu ino asafokotozwa. Asalongwa m'malongero akukhonda nensa, towera anapiana akwanise kubvesa mabvekero a mafala. Malemba adaikhwa kunkhomo kwa mbiri ibodzi na ibodzi asapangiza ncera wa Bibilya.

Yadhindwa mu caka 2012

Bukhu ino nkhabe kuguliswa. Yacitwa ninga khundu ya basa ya dziko yonsene yapantsi ya mapfundzisiro a Bhibhlya inaphedzwa na pyakupereka pyakufuna.

Kusiyapo ngakhala pana cidzindikiro cinango, malemba a Bibilya a Ciheberu mbakubulukira m'*Tradução do Novo Mundo das Escrituras Sagradas—Com Referências*, na malemba a Bibilya a Cigerego mbakubulukira m'*Mphangwa Zadidi*.

My Book of Bible Stories
Sena (*my-SEN*)

Made in the Republic of South Africa
Yadhindwa ku Afrika Wakubangwe

BUKHU YANGA YA MBIRI ZA BIBILYA

IYI ndi bukhu ya mbiri zandimomwene. Zabuluswa m'bukhu ikulu kakamwe ya dziko yapantsi, Bibilya. Mbiri zenezi zisakupasani pyakucitika pya dziko, kutomera padatoma Mulungu kucita pinthu mpaka ntsiku zathu zino. Zisalongambo pya pinapikira Mulungu kucita m'ntsogolo.

Bukhu iyi isakupasani nyerezero ya pyonsene pinaloga Bibilya. Isalonga pya anthu a m'Bibilya na pinthu pidacita iwo. Isapangizambo cidikhiro cakudzumatirisa cidapasa Mulungu anthu ca umaso okhonda mala m'paradizu pa dziko yapantsi.

M'bukhu iyi muli mbiri 116. Zenezi zagumanyizwa m'makhundu masere. Tsamba inathangira khundu ibodzi na ibodzi isalonga m'mafala akucepa pinthu pinagumanika m'khundu ineyo. Mbiri zenezi zandandaliswa m'macitikiro a pinthu pyakucitika. Pyenepi pisakuphedzani kudziwa nzidzi udacitika pinthu m'pyakucitika, mwakubverana na macitikiro anango.

Mbiri zenezi zisalongwa m'malongero akukhonda nensa. Azinji a imwe anapiana munakwanisa kupileriri mwekhene. Imwe anyakubala munadzaona kuti ana anu ang'ono kakamwe anadzakomerwa kukhala akulerirwi mbiri zenezi mwakuphindikiza. Munadzaona pontho kuti bukhu iyi iri na pinthu pizinji pyadidi kwa anapiana na akulumbo.

Kunkhomo kwa mbiri ibodzi na ibodzi kwaperekwa malemba a Bibilya. Musawangiswa kuleri malemba anewa a Bibilya mudabuluswa mbiri zenezi. Mungamala kuleri mbiri ibodzi na ibodzi, onanimbo mibvundzo ya pfundziro ya mbiri ineyi yakuti isagumanika pakumala kwa Mbiri 116, na yeserani kukumbukira matawiro.

PYA M'NKATI

KHUNDU 1 KUCITWA KWA PINTHU MPAKA PA CIGUMULA

1 Mulungu Atoma Kucita
Pintu	6 Mwana Wadidi, Na Wakuipa
2 Munda Wakubalika	7 Mamuna Wacipapo
3 Mamuna Na Nkazi Akutoma	8 Pimphona Pa Dziko Yapantsi
4 Thangwi Yanji Aluza Mudzi
Wawo	9 Nowa Amanga Cimwadiya
5 Watoma Umaso Wakunensa	10 Cigumula Cikulu

KHUNDU 2 CIGUMULA MPAKA PA KUSUDZULWA M'IJITU

11 Uta Waleza Wakutoma	22 Zuze Aikhwa Nkaidi
12 Anthu Amanga Cirindo Cikulu	23 Zindota Za Farau
13 Abrahamu—Xamwali Wa
Mulungu	24 Zuze Ayesera Abale Ace
14 Mulungu Ayesera Cikhulupiro
Ca Abrahamu	25 Banja Yafulukira Ku Ijitu
15 Nkazi Wa Loti Ayang'ana
Nduli	26 Yobi Akhulupirika Kwa
Mulungu
16 Isaki Agumana Nkazi Wadidi	27 Mambo Wakuipa Atonga Ijitu
17 Amamphasa Akuti Akhali
Akusiyana	28 Khombwani Mozese
Apulumuswa Tani
18 Yakobo Aenda Ku Harani	29 Thangwi Yanji Mozese
Athawa
19 Yakobo Akhala Na Banja
Ikulu	30 Thunduzi Yakugaka
20 Dina Apita m'Nyatwa	31 Mozese Na Aroni Aonana Na
Farau
21 Abale A Zuze Amuida	32 Miliri 10
	33 Kuwambuka Bara Yakufuwira

KHUNDU 3 KUSUDZULWA M'IJITU MPAKA PA MAMBO WAKUTOMA WA ISRAYELI

34 Ntundu Upswa Wa Cakudya	36 Mwanang'ombe Wa Ndalama
35 Yahova Apasa Miyambo Yace	37 Nsasa Wakulambira

- 38 Azondi 12
- 39 Mpsimbo Ya Aroni
Yaphwetha Maluwa
- 40 Mozese Amenya Mwala
- 41 Nyoka Ya Nkuwa
- 42 Buru Yalonga
- 43 Yobzwa Adzakhala Ntsogoleri
- 44 Rahabi Abisa Azondi
- 45 Kuwambuka Nkulo Wa
Yoridani
- 46 Zingome Za Yeriko

- 47 Mbava m'Israyeli
- 48 Agibeoni Anzeru
- 49 Dzuwa Yalimira
- 50 Akazi Awiri Acipapo
- 51 Rute Na Naomi
- 52 Gideyoni Na Amunace 300
- 53 Pikiro Ya Yefita
- 54 Mamuna Wakuwanga
Kakamwe
- 55 Kamphale Katumikira
Mulungu

**KHUNDU 4 MAMBO WAKUTOMA WA ISRAYELI MPAKA KU
UBITCU M'BABILONI**

- 56 Sauli—Mambo Wakutoma Wa
Israyeli
- 57 Mulungu Asankhula Davidi
- 58 Davidi Na Goliati
- 59 Thangwi Yanji Davidi Afunika
Kuthawa
- 60 Abigayeli Na Davidi
- 61 Davidi Aikhwa Mambo
- 62 Nyatwa Pa Nyumba Pa Davidi
- 63 Mambo Wanzeru Salomo
- 64 Salomo Amanga Templo
- 65 Umambo Wagawiwa
- 66 Yezabele—Nyankhoda
Wansumankha

- 67 Yehosafati Anyindira Yahova
- 68 Aphale Awiri Adakhala
Pontho Maso
- 69 Ntsikana Aphedza Mamuna
Wamphabvu
- 70 Yona Na Ntsomba Ikulu
- 71 Mulungu Apikira Paradizu
- 72 Mulungu Aphedza Mambo
Hezekia
- 73 Mambo Wakumalisa Wadidi
Wa Israyeli
- 74 Mamuna Wokhonda Gopa
- 75 Aphale Anai m'Babiloni
- 76 Yerusalemu Afudzwa

**KHUNDU 5 UBITCU M'BABILONI MPAKA KUMANGWA
PAPSWA KWA ZINGOME ZA YERUSALEMU**

- 77 Iwo Adagodama Tayu
- 78 Malemba Pa Pfufu
- 79 Danyeli m'Dzenje Ya
Zinkhalamu
- 80 Mbumba Ya Mulungu
Yabuluka m'Babiloni

- 81 Kunyindira Ciphedzo Ca
Mulungu
- 82 Mordekai Na Esteri
- 83 Zingome Za Yerusalemu

KHUNDU 6 KUBALWA KWA YEZU MPAKA KUFA KWACE

84 Anju Aenda Kaona Mariya	93 Yezu Adyesa Anthu Azinji
85 Yezu Abalwa m'Thanga	94 Iye Akhafuna Ana Ang'ono
86 Amuna Atsogolerwa Na Nyenyezi	95 Njira Ya Kupfunzisa Ya Yezu
87 Mphale Yezu m'Templo	96 Yezu Awangisa Anyakuduwala
88 Juwau Abatiza Yezu	97 Yezu Abwera Ninga Mambo
89 Yezu Acenesa Templo	98 Pa Phiri Ya Milivera
90 Na Nkazi Pa Ncera	99 M'kwartu Yapadzulu
91 Yezu Apfunzisa Pa Phiri	100 Yezu m'Munda
92 Yezu Alamusa Akufa	101 Yezu Aphiwa

KHUNDU 7 KULAMUKA KWA AKUFA KWA YEZU MPAKA KUMANGWA KWA PAULU

102 Yezu Ali Maso	108 Pa Nseu Wa Ku Damasiku
103 M'kwartu Yakufungwa Na Mphinga	109 Pedru Aenda Kaona Korineri
104 Yezu Abwerera Kudzulu	110 Timoti—Mphedzi Mupswa Wa Paulu
105 Kudikhira m'Yerusalemu	111 Mphale Adagona
106 Kusudzulwa Nkaidi	112 Kulobzweka Pa Ntsuwa
107 Setifano Aponyerwa Miyala	113 Paulu Ku Roma

KHUNDU 8 PINALONGERATU BIBILYA PISAKWANIRISWA

114 Kumala Kwa Uipi Onsene	116 Tinakwanisa Tani Kukhala Na Umaso Kwenda Na Kwenda
115 Paradizu Ipswa Pa Dziko Yapantsi	

Mabvunzo a Pfunziro
ya *Bukhu Yanga Ya Mbiri Za Bibilya*

Mabvunzo a mbiri ibodzi na ibodzi mwa mbiri 116 zidandandaliswa padzulu apa asagumanika kutomera pa tsamba inatowerera Mbiri 116.

Kucitwa Kwa Pinthu Mpaka Pa Cigumula

Kodi kudzulu na dziko yapantsi pyabulukira kupi? Kodi dzuwa, mwezi na zinyenyezi, pabodzi na pinthu pizinji pa dziko yapantsi, pyadzakhalapo tani? Bibilya isapasa ntawiro wandimomwene m'kulonga kuti pyacitwa na Mulungu. Natenepa bukhu yathu isatoma na mbiri za Bibilya za kucitwa.

Tapfunza kuti pyakucitwa pyakutoma pya Mulungu pikhali anthu auzimu akulandana na iye. Iwo akhali maanju. Mbwenye dziko yapantsi yacitirwa anthu ninga ife. Natenepa Mulungu acita mamuna na nkazi akucemerwa Adamu na Yeva mbaaikha m'munda wakubalika. Mbwenye iwo hadabvera Mulungu tayu natenepa aluza kuthema kwa kukhala na umaso.

M'pyonsene, kutomera pa kucitwa kwa Adamu mpaka pa Cigumula cikulu, papita piaka 1.656. Pakati pa nzidzi unoyu pakhala anthu azinji akuipa. Kudzulu, kukhali anthu akukhonda kuoneka auzimu, Satana na maanju ace akuipa. Pa dziko yapantsi, pakhali Kayini na anthu anango azinji akuipa, kuphataniza amuna anango a mphambvu zakukhonda kudzolereka. Mbwenye pa dziko yapantsi pakhalimbo anthu adidi—Abeli, Enoki na Nowa. M'khundu YAKUTOMA tinadzalera pya anthu anewa onsene na macitikiro.

PINTHU pyonsene pyadidi piri na ife pyabuluka kwa Mulungu. Iye acita dzuwa towera itipase ceza namasikati, na mwezi na zinyenyezi towera tikhale na ceza pang'ono namasiku. Pina Mulungu acita dziko yapantsi towera tiikhale.

Mbwenye dzuwa, mwezi, zinyenyezi na dziko yapantsi si pinthu pyakutoma kucitwa na Mulungu tayu. Kodi musadziwa kuti pinthu pyakutoma ndipipi? Pakutoma Mulungu acita anthu akulandana na iye ene. Ife nkhabe kwanisa kuona anthu anewa, ninga nee tisakwanisa kuona Mulungu. M'Bibilya anthu anewa asacemerwa maanju. Mulungu acita maanju towera akhale na iye ene kudzulu.

Anju wakutoma kucitwa na Mulungu akhali wakupambulika kakamwe. Akhali Mwana wakutoma wa Mulungu, na aphata basa pabodzi na Babace. Aphedza Mulungu kucita pinthu pinango pyonsene. Aphedza Mulungu kucita dzuwa, mwezi, zinyenyezi pabodzi na dziko yathu yapantsi.

Kodi dziko yapantsi ikhali tani? Pakutoma nee mbodzi mbadakwanisa kukhala pa dziko yapantsi. Nee pakhali cinthu, kusiyapo bara ikulu ya madzi pa dziko yonsene yapantsi. Mbwenye Mulungu afuna kuti anthu akhale pa dziko yapantsi. Natenepa atoma kutikhunganyira pinthu. Kodi acitanji mphapo?

Inde, cakutoma, dziko yapantsi ikhafuna ceza. Natenepa Mulungu acitisa ceza ca dzuwa kumwanikira dziko. Acita towera pakhale masiku na masikati. Patsogolo pace Mulungu acitisa mataka kubuluka padzulu pa madzi a bara.

Pakutoma nee pakhali cinthu pa mataka tayu. Pakhali ninga pa cithunzithunzi cinaonemwe apa. Nee pakhali maluwa, miti peno pinyama. Nee ntsomba ibodzi ene ikhali m'bara. Mulungu akhali na basa izinjika kakamwe yakucita towera kucitisa dziko yapantsi kukhala yadidi kwa pinyama na anthu kukhalamo.

MUNDA WAKUBALIKA

2

YANG'ANANI dziko yapantsi ino! Pynosene mphyakubalika tani! Yang'anani maudzu na miti, maluwa na pinyama pynosene. Kodi musadziwa kuti nzou ndi ipi na zinkhalamu ndi zipi?

Kodi munda wakubalika uoyu wakhlapo tani? Inde, tendeni ti-one kuti Mulungu atikhunganyira tani dziko yapantsi.

Pakutoma, Mulungu acitisa kuti maudzu mawisi aphimbire dziko yapantsi. Iye acita mitundu yonsene ya pyakumera ping'ono, mathundudzi na miti.

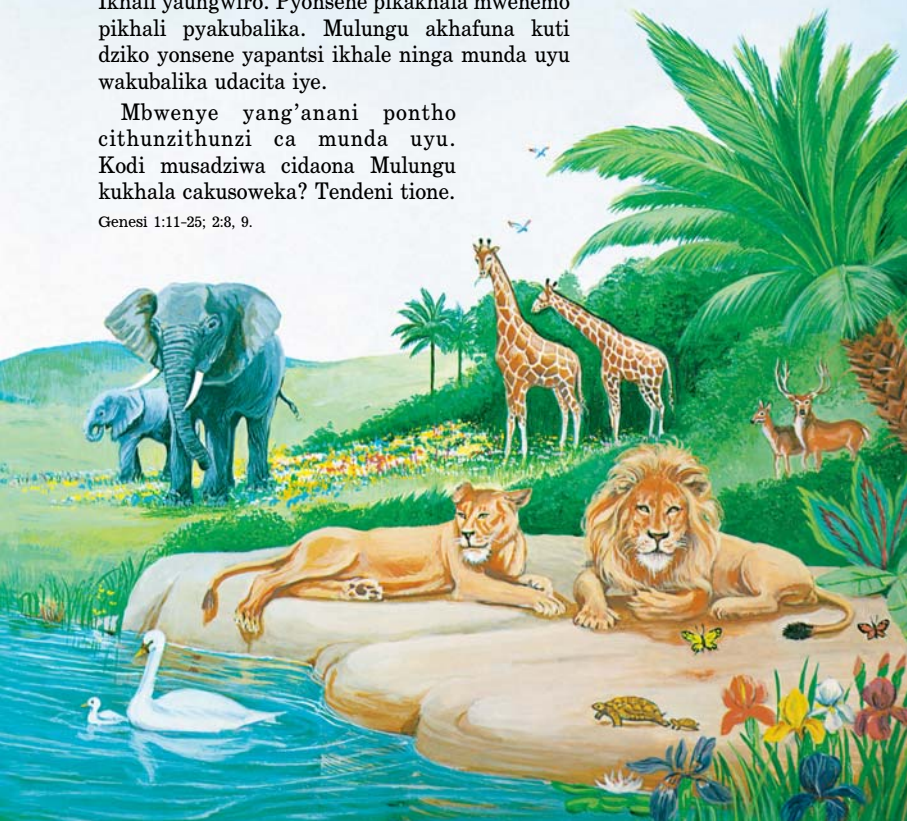
Pyakumera pyenepi pisaphedza kubalikisa dziko yapantsi. Mbwenye pisacita pyakupiringana pyenepi. Pizinji pya ipyo pisatipasambo pyakudya pyakudzipa kakamwe.

Patsogolo pace Mulungu acita ntsomba towera zisambirire m'madzi na mbalame towera zimburuke m'thambo. Acita anambwa na mapaka na makavalu; pinyama pikulu na pinyama ping'ono. Kodi pinyama pinakhala cifupi na panyumba panu ndipipi? Kodi nee tikhafunika kukomerwa thangwi Mulungu aticitira pinthu pyenepi pyonsene?

Pakumalisira, Mulungu acita khundu ibodzi ya dziko yapantsi kukhala mbuto yakupambulika kakamwe. Mbuto ineyi aicemera munda wa Edeni. Ikhali yaungwiro. Pyonsene pikakhala mwenemo pikhali pyakubalika. Mulungu akhafuna kuti dziko yonsene yapantsi ikhale ninga munda uyu wakubalika udacita iye.

Mbwenye yang'anani pontho cithunzithunzi ca munda uyu. Kodi musadziwa cidaona Mulungu kukhala cakusoweka? Tendeni tione.

Genesi 1:11-25; 2:8, 9.

KODI cakusiyana ndi ninji pa cithunzithunzi cino? Inde, ndi anthu ali penepo. Iwo ndiwo mamuna na nkazi akutoma. Kodi mbani adaacita? Ndi Mulungu. Kodi musaidziwa dzinace? Ndi Yahova. Mamuna na nkazi acemerwa Adamu na Yeva.

Yahova Mulungu acita tenepa Adamu. Akwata pfumbi yapantsi mbaumba nayo manungo aungwiro, manungo a mamuna. Buluka penepo apepesa m'mphuno mwa mamuna, na Adamu akhala waumaso.

Yahova Mulungu akhali na basa kuti Adamu aicite. Apanga Adamu kuti athule madzina mitundu yonsene yakusiyana ya pinyama. Mphyakukwanisika kuti Adamu akwata nzidzi wakulapha m'kuyang'anisisa pinyama kuti apisankhulire madzina adidi kakamwe. Adamu mbakathula madzina pinyama atoma kuona cinthu cinango. Kodi musadziwa kuti ndi ninji?

Pinyama pyonsene pikhali piwiri-piwiri. Pakhali zinzou zaphongo na zikazi, zinkhalamu zaphongo na zikazi. Mbwenye Adamu

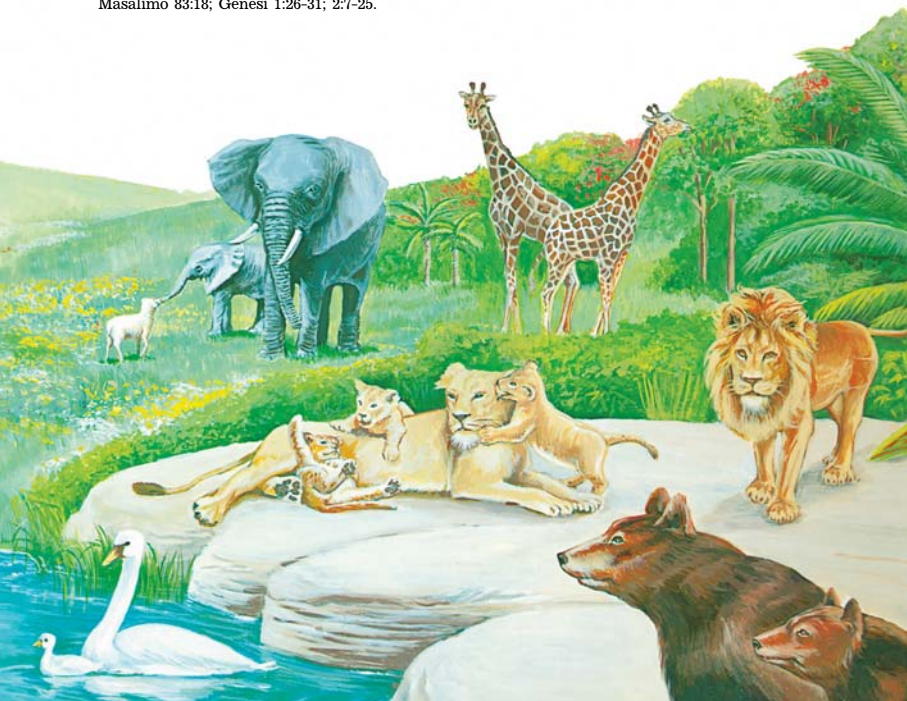

nee akhali na nzace. Natenepa Yahova acitisa Adamu kugona citulo cakuzika, mbabulusa ku khundu kwace mbabvu ibodzi. Na mbabvu ineyi, Yahova acitira Adamu nkazi na iye adzakhala nkazace.

Adamu akhala wakutsanzaya tani! Nyerezerani kutsanzaya kukulu kwa Yeva m'kuikhwa m'munda wakubalika unoyu towera kuukhala! Mphapo iwo mbadakwanisa kubala ana mbakhala pabodzi mwakutsanzaya.

Yahova akhafuna kuti Adamu na Yeva akhale na umaso kwenda na kwenda. Akhafuna kuti abalikise dziko yonsene yapantsi ninga munda wa Edeni. Akhala akutsanzaya tani Adamu na Yeva na kunyerezera kucita pyenepi! Kodi mbumudakomerwa kubalikisa na iwo dziko yapantsi? Mbwenye kutsanzaya kwa Adamu na Yeva hakudakhala nzidzi wakulapha tayu. Tendeni tione thangwi yanji.

Masalimo 83:18; Genesi 1:26-31; 2:7-25.

ONANI pinacitika cincino. Adamu na Yeva akuthamangiswa m'munda wakubalika wa Edeni. Musadziwa thangwi yanji?

Thangwi iwo acita cinthu cakuipa kakamwe. Natenepa Yahova akuwalanga. Kodi musadziwa cakuipa cidacita Adamu na Yeva?

Iwo acita cinthu cidaakhondesa Mulungu kucita. Mulungu aapanga kuti mbadakwanisa kudya misapo ya miti ya m'munda. Mbwenye ya muti ubodzi Mulungu alonga kuti akhonde kudya, akadya mbadadzafa. Muti unoyu aukoya ninga wace basi. Tisadziwa kuti mphyakudodomeka kukwata cinthu ca munthu unango, kodi si tenepa tayu? Mwandimomwene, kodi ndi ninji cidacitika?

Ntsiku inango Yeva mbali ekha m'munda, nyoka yalonga na iye. Nyerezerani cenece! Yapanga Yeva kuti adye nsapo wa muti udaakhondesa Mulungu kudya. Mphapo, mudacita Yahova zinyoka hadazicita kuti zilonge tayu. Natenepa pyenepi pingakwanise kubveka kuti alipo munthu unango adacitisa nyoka kulonga. Kodi mbani?

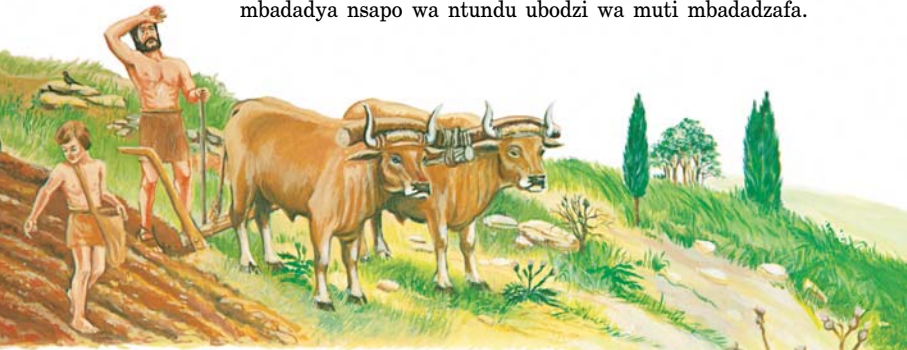
Nee akhali Adamu tayu. Natenepa mbadakhala mbodzi wa anthu adacita Yahova kale kakamwe mbasati kucita dziko yapantsi. Anthu anewa ndiwo maanju, na ife nkhaba kwanisa kuaona. Anju mbodzi unoyu akhali waumbirimi kakamwe. Iye atoma kunyerezera kukhala ntongi ninga Mulungu. Na akhafuna kuti anthu abvere iye mbuto mwa kubvera Yahova. Anju unoyu ndi adacitisa nyoka kulonga.

Anju unoyu akwanisa kunyengerera Yeva. Mudapanga iye Yeva kuti angadya nsapo mbadadzakhala ninga Mulungu, Yeva akhulupira. Natenepa Yeva adya, Adamu adyambo. Adamu na Yeva hadabvera Mulungu tayu, na thangwi ineyi aluza mudzi wawo, munda wakubalika.

Mbwenye ntsiku inango Mulungu anadzacitisa dziko yonsene yapantsi kukhala yakubalika ninga munda wa Edeni. Kutsogolo tinadzapfunza kuti munaphedzera tani kuicita kuti ikhale tenepa. Mbwenye cincino, tendeni tione cidacitikira Adamu na Yeva.

KUNJA kwa munda wa Edeni, Adamu na Yeva akhali na pinenso pizinji. Akhafunika kuphata basa mwakunenseka towera agumane pyakudya. Mbuto mwa miti ya misapo yakubalika, iwo aona minga na pswepswe yakuinjipa kukula m'nkhundunkundu mwawo. Pyenepi ndipyo pidacitika mudakhonda bvera Adamu na Yeva Mulungu na mudalekewo kukhala axamwali Ace.

Mbwenye pyakunyanya kupiringana pyenepi, Adamu na Yeva atoma kufa. Kumbukani kuti Mulungu aacenjeza kuti mbadadya nsapo wa ntundu ubodzi wa muti mbadadzafa.

Mwandimomwene, pa ntsiku ibodzi ene idadya iwo, atoma kufa. Akhala mapswiru tani m'kukhonda bvesera Mulungu!

Ana onsene a Adamu na Yeva abalwa Mulungu mbadamala thamangisa anyakubala awo m'munda wa Edeni. Pyenepi pisabveka kuti ana aombo mbadadzakalamba na kufa.

Mbadakhala kuti Adamu na Yeva abvera basi Yahova, umaso mbudakhala wakutsanzaya kwa iwo na ana awo. Iwo onsene mbadakwanisa kukhala na umaso kwenda na kwenda mwakutsanzaya m'dziko yapantsi. Nee mbodzi mbadadzakalamba, kuduwala na kufa.

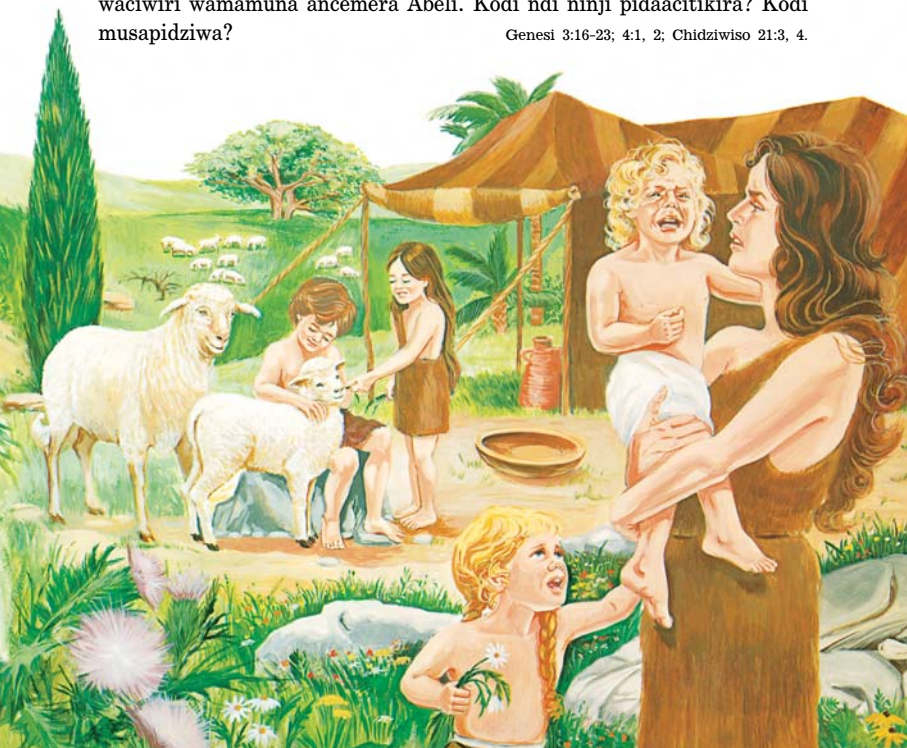

Mulungu asafuna kuti anthu akhale na umaso kwenda na kwenda mwakutsanzaya, na Iye asapikira kuti ntsiku yace iwo anadzakhala tenepa. Si dziko yapantsi basi inafuna kudzakhala yakubalika tayu, mbwenye anthu onsene anadzakhala na ungumi wadidi. Na anthu onsene pa dziko yapantsi anadzakhala axamwali adidi kwa anango pabodzi na a Mulungu.

Mbwenye Yeva hakhalibve xamwali wa Mulungu tayu. Natenepa mudabala iye ana, nee pikhali pyakukhondanensa. Abva kupha. Kukhonda bvera Yahova kwambwereseradi kutsukwala kuzinji, kodi imwe nkhabe tawira?

Adamu na Yeva akhali na ana azinji amuna na akazi. Mudabalwa mwanawo wakutoma wamamuna, ancemera Kayini. Mwana wawo waciwiri wamamuna ancemera Abeli. Kodi ndi ninji pidaacitikira? Kodi musapidziwa?

Genesi 3:16-23; 4:1, 2; Chidziwiso 21:3, 4.

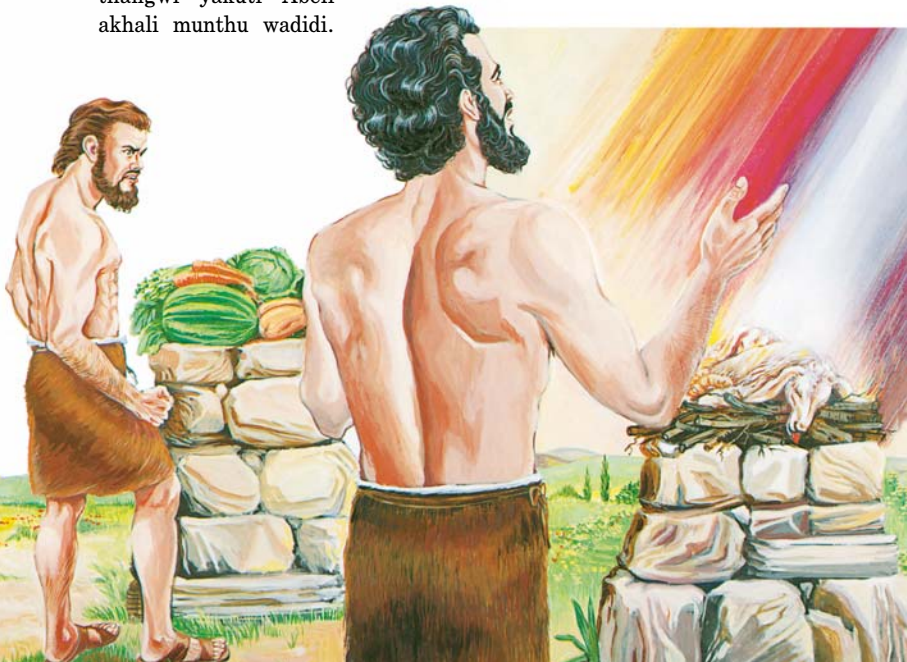

YANG'ANANI Kayini na Abeli cincino. Onsene akula. Kayini adzakhala mulimi. Iye asalima mbeu, misapo na masamba.

Abeli adzakhala nkumbizi wa mabira. Iye akomerwa na kutsalakana ana a mabira. Anewa akula mbakhala mabira makulu, na m'nzidzi wakupepa Abeli akhala na nkumbi wa mabira towera kuwatsalakana.

Ntsiku inango Kayini na Abeli apereka muoni kwa Mulungu. Kayini apereka pyakudya pidalima iye. Mbwenye Abeli apereka bira yadidi kakamwe ikhali na iye. Yahova akomerwa na Abeli na muoni wace. Mbwenye hadakomerwa tayu na Kayini na muoni wace. Kodi musadziwa thangwi yanji?

Si thangwi yakuti muoni wa Abeli ukhali wadidi kupiringana wa Kayini basi tayu. Ndi thangwi yakuti Abeli akhali munthu wadidi.

Akhafuna Yahova na mbale yace. Mbwenye Kayini akhali wakuipa; iye nee akhafuna mbale yace tayu.

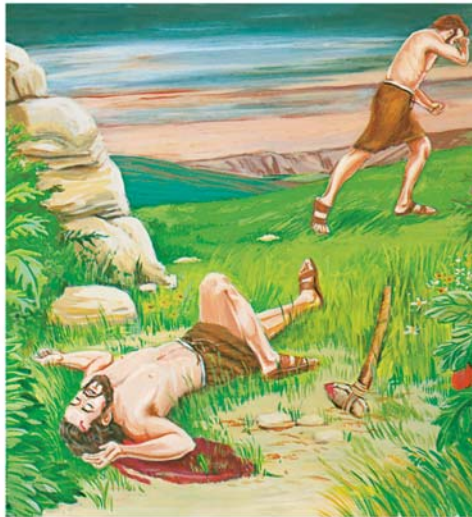
Natenepa, Mulungu apanga Kayini kuti akhafunika kucinja makhaliro ace. Mbwenye Kayini hadabvesera tayu. Iye aipirwa kakamwe thangwi Mulungu akafuna kakamwe Abeli kupiringana iye. Natenepa Kayini apanga Abeli, ‘Tende kumunda.’ Mukakhala iwo kweneko okhene, Kayini amenya mbale yace Abeli. Ammenya kakamwe mpaka kumupha. Kodi si cakugopswa ceneci cidacita Kayini tayu?

Maseze Abeli afa, Mulungu ali kumkumbuka basi. Abeli akhali wadidi, na Yahova nkhaba duwala munthu watenepa tayu. Na thangwi ineyi, ntsiku yace Yahova Mulungu anadzabweresa pontho Abeli ku umaso. M’nzidzi unoyu Abeli nee anadzafunika kufa pontho. Anadzakwanisa kukhala na umaso pano pa dziko yapantsi kwenda na kwenda.

Kodi nee pinadzakhala pyadidi kudziwa anthu ninga Abeli?

Mbwenye Mulungu nkhaba komerwa na anthu ninga Kayini. Na thangwi ineyi, pakumala Kayini kupha mbale yace, Mulungu amulanga m’kunthamangisa kutali na acibale ace. Mudaenda Kayini kakhala ku khundu inango ya dziko yapantsi, akwata mwanankazi yace mbodzi, unoyu adzakhala nkazace.

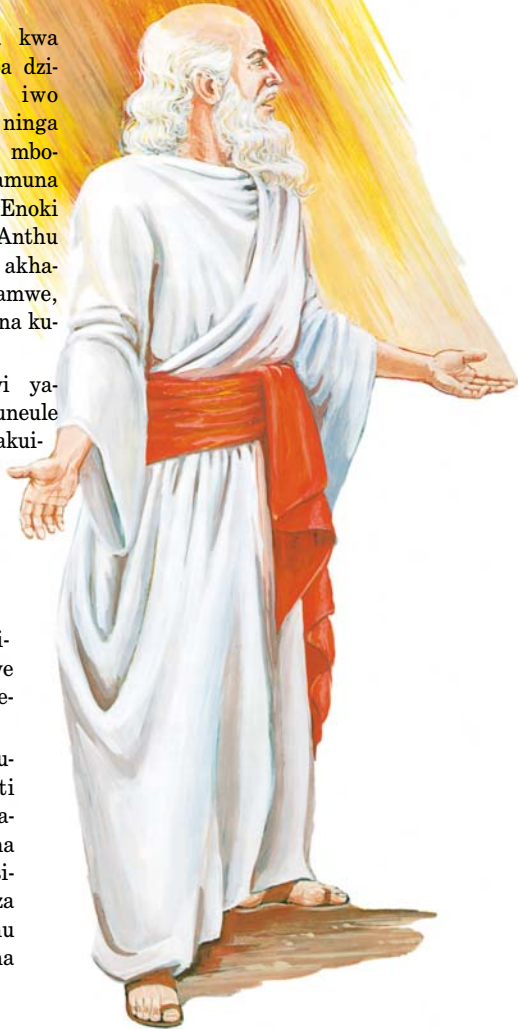
M’kupita kwa nzidzi Kayini na nkazace atoma kubala ana. Ana anango amuna na akazi a Adamu na Yeva akwatirana, iwombo abala ana. Mwakukhonda dembuka pa dziko yapantsi pakhala anthu azinji. Tendeni tipfundze pya anango a iwo.

NA KUTOMA kubvirira kwa cilengesero ca anthu pa dzi-ko yapantsi, azinji a iwo akhacita pinthu pyakuipa ninga Kayini. Mbwenye mamuna mbo-dzi akhali wakusiyana. Mamuna unoyu akhacemerwa Enoki. Enoki akhali mamuna wacipapo. Anthu m'mankundu ace onsene akha-cita pinthu pyakuipa kakamwe, mbwenye Enoki akhapitiriza na ku-tumikira Mulungu.

Kodi musadziwa thangwi ya-nji anthu anewa m'nzidzi uneule akhacita pinthu pizinji pyakui-pa? Mwandimomwene, nyerezerani, kodi Mbani adacitisa Adamu na Yeva kukhonda bvera Mulungu na kudya nsapo udaakhon-desa Mulungu kudya? Inde, akhali anju wakuipa. Bi-bilya isancemera Satana. Iye asayesera kucitisa anthu onse-ne kukhala akuipa.

Ntsiku inango Yahova Mu-lungu atuma Enoki kuti akapange anthu cinthu cina-ngo cakuti iwo nee akhafuna kucibva. Cikhali ici: 'Ntsi-ku yace Mulungu anadzafudza anthu onsene akuipa.' Anthu panango aipirwa kakamwe na

Kodi ndi thangwi yanji tisalonga kuti “piaka 365 basi”? Thangwi anthu m’ntsiku zenezire akhali akuwanga kakamwe kupiringana lero, na akakhala na umaso nzidzi wakulapha. Mphapo, Metuselaki, mwana wamamuna wa Enoki, akhala maso piaka 969!

Mwandimomwene, mudamala kufa Enoki, anthu apitiriza na kunyanya.

Bibilya isalonga kuti ‘nzidzi onsene akhanyerezera pinthu pyakuipa,’ na kuti ‘dziko yapantsi yadzakhala na uphanga.’

Kodi musadziwa thangwi yanji pa dziko yapantsi pakhali na pinenso pizinji m’ntsiku zenezire? Ndi thangwi yakuti Satana akhali na njira ipswa ya kucitisa anthu kucita pinthu pyakuipa. Tinadzapfunza pyenepi patsogolo apa.

Genesis 5:21-24, 27; 6:5;
Aheberi 11:5; Yuda 14, 15.

KHALA munthu wakulapha kakamwe ninga ntsoi ya nyumba yanu ali kudza kuna imwe, kodi mbamudanyerezeranji? Munthu unoyu mbadakhala cimphona! M'nzidzi unango pikhalipodi pimphona pa dziko yapantsi. Bibilya isapangiza kuti ababa awo akhali maanju akubuluka kudzulu. Kodi mbipidakhala tani tenepa?

Kumbukani kuti anju wakuipa Satana akhadadzuzumika na kucitisa nyatwa. Ayecerambo kucitisa maanju a Mulungu kukhala akuipa. M'kupita kwa nzidzi, anango a maanju anewa atoma na kubvesera Satana. Asiya basa ikhadapaswewo na Mulungu kuti aicite kudzulu. Abwera pa dziko yapantsi mbapicitira okhene manungo aumunthu. Kodi musadziwa thangwi yanji?

Bibilya isalonga kuti ndi thangwi yakuti ana anewa a Mulungu aona akazi akubalika pa dziko yapantsi na akhafuna kukhala nawo pabodzi. Natenepa abwera pa dziko yapantsi mbakwatirana na akazi anewa. Bibilya isalonga kuti pyenepi pikhali pyakuipa, thangwi Mulungu acita maanju towera akhale kudzulu.

Maanju anewa na akazi awo mudabala iwo ana, ana anewa akhali akusiyana. Pakutoma iwo nee akhaoneka kukhala akusiyana maka tayu. Mbwenye iwo apitiriza na kukula kakamwe, na kuwanga kakamwe, mpaka kukhala pimphona.

Pimphona pyenepi pikhali pyakuipa. Nakuti pikhali pikulu na pyakuwanga kakamwe, pikaphekesa anthu. Ipyo pikhayesera kukakamiza anthu onsene kukhala akuipa ninga ipyo.

Enoki akhadafa, mbwenye pa dziko yapantsi pakhali mamuna unango wadidi. Mamuna unoyu akhacemerwa Nowa. Nzidzi onsene akhacita pinthu pikhafuna Mulungu kuti acite.

Ntsiku inango Mulungu apanga Nowa kuti ukhadafika nzidzi towera Iye afudze anthu onsene akuipa. Mbwenye Mulungu mbadadzapulumusana Nowa, na banja yace na pinyama pizinji. Tendeni tione kuti Mulungu apicita tani pyenepi.

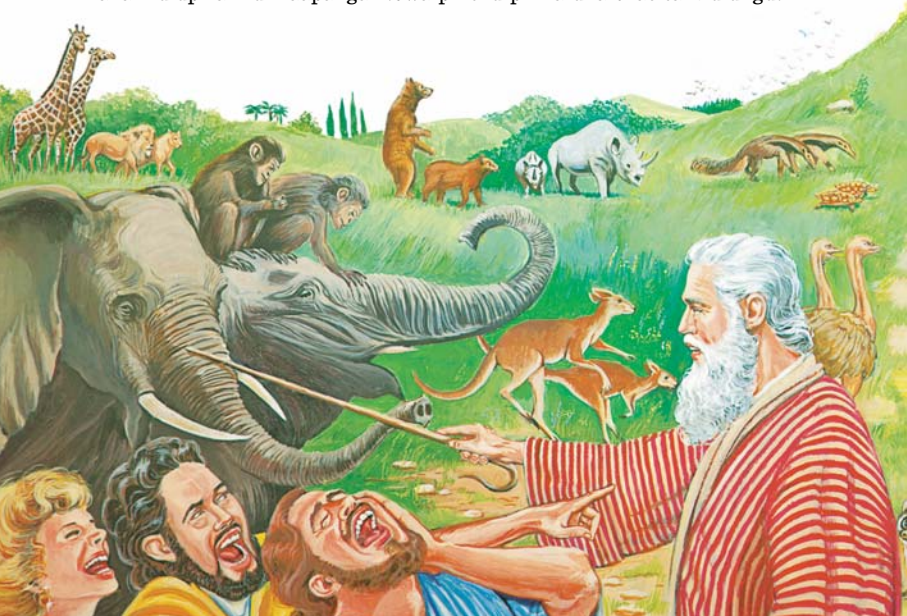

NOWA akhali na nkazi na ana amuna atatu. Anace akhacemerwa Semu, Hamu na Yafeti. Mwana mbodzi na mbodzi akhali na nkazace. Nateneba, banja ya Nowa ikhali na anthu asere.

Mulungu akhafuna mphapo kuti Nowa acite cinthu cacilendo. Ampanga kuti amange cimwadiya cikulu. Cimwadiya ceneci cikhali cikulu ninga bote, mbwenye cikhalandana kakamwe na bokosi ikulu na yakulapha. Mulungu alonga: ‘Cicite na nyumba zitatu zakutsanzikirana, na makwatu nkati mwaco.’ Makwatu anewa akhali a Nowa na banjace, pinyama, na pyakudya pyakufunika kwa onsene.

Mulungu apangambo Nowa kuti acite cimwadiya towera cikhonde pita madzi. Mulungu alonga: ‘Ndinadzabweresa cigumula cikulu ca madzi mbindifudza dziko yonsene. Munthu onsene wakuti nee ali m’cimwadiya anadzafa.’

Nowa na anace abvera Yahova na atoma kumanga. Mbwenye anthu anango akhaseka basi. Apitiriza na kukhala akuipa. Nee munthu mbodzi akakhulupira mukhaapanga Nowa pinthu pikhafuna dzacita Mulungu.

Pakwata nzidzi wakulapha m'kumanga cimwadiya thangwi cikhali cikulu kakamwe. Pakumalisira, pakupita piaka pizinji, cadzamala kumangwa. Mphapo, Mulungu apanga Nowa kuti apitise pinyama m'cimwadiya. Mulungu ampanga kuti apitise pinyama piwiripiwiri pya mitundu ingasi, pyacimuna na pyacikazi. Mbwenye pya mitundu inango, Mulungu apanga Nowa kuti apitise pinomwe. Mulungu apangambo Nowa kuti apitise mitundu yonsene yakusiyana ya mbalame. Nowa acitadi pidampanga Mulungu.

Pakumala pyenepi, Nowa na banja yace apitambo m'cimwadiya. Buluka penepo Mulungu afunga nsuwo. Mbali nkati, Nowa na banja yace akhatondera. Nyerezerani basi kuti muli nkati mwa cimwadiya, mukutondera nawo pabodzi. Kodi cigumula cinadzakhalapodi ninga mudalonga Mulungu?

Genesi 6:9-22; 7:1-9.

KUNJA kwa cimwadiya, anthu akhapitiriza na kutsalakana umaso wawo ninga kale. Iwo apitiriza na kukhonda khulupira kuti Cigumula mbicidadza. Mphyakukwanisika kuti iwo aseka kakamwe kwakuti dzaoneni. Mbwenye m'nzidzi wakucepa aleka kuseka.

Mwakututumusa mbvula yatoma kubvumba. Yakhutulwa buluka kudzulu ninga munakhutulemwe madzi m'ngolo. Nowa akhadalonga pyandimomwene! Mbwenye kukhali ndembulembu kakamwe kuti munthu unango apite m'cimwadiya. Nsuwo ukhadafungwa mwadidi na Yahova.

M'nzidzi wakucepa, magowa onsene akhadabizwa na madzi. Madzi akhala ninga mikulo mikulu. Akwekweta miti, mbabulumundisa miyala mikulu, na kucita dzumbi ikulu. Anthu akhagopa. Iwo akwira mpaka m'zinthunda. Ah, akhafuna tani mbadakhala abvera Nowa, mbadapita

m'cimwadiya nsuwo mbukhali bwanzo! Mbwenye cincino kukhali ndembulembu kakamwe.

Madzi akhapatiriza na kukwira kakamwe. M'ntsiku 40 na masiku 40 madzi akhutuka kubulukira kudzulu. Akwira na nkhundunkhundu mwa mapiri, m'nzidzi wakucepta mapiri akulapha kakamwe akhadabizwambo. Ninga mudalonga Mulungu, anthu na pinyama pyonsene kunja kwa cimwadiya afa. Mbwenye onsene nkati mwa cimwadiya akhali mwakukoyeka.

Nowa na anace akhadacita basa yadidi m'kumanga cimwadiya. Madzi acithukula, na cikhaberuka padzulu pa madzi. Mphapo ntsiku inango, pikhadaleka mbvula kugwa, dzuwa yatoma kugaka. Akhali maonekero akubalika tani! Konsene kwene kukhali bara ikulu basi. Cinthu cibodzi basi cikhakwanisa kuoneka cikhali cimwadiya, mbiciberuka padzulu.

Pimphona pikhadamala kufa. Nee pikhalipobve kuti piphekese anthu tayu. Pyonsene pikhadamala kufa, pabodzi na amama awo na anthu

anango onsene akuipa. Kodi ndi ninji pidacitikira ababa awo?

Mwandimomwene ababa a pimphona nee akhali anthu aunyama ninga ife tayu. Akhali maanju adacita towera kudzakhala ninga amuna pa dziko yapantsi. Natenepa mudabwera Cigumula, iwo hadafa pabodzi na anthu anango onsene tayu. Iwo aleka kuphatisira manungo aumunthu akhadacita iwo, mbabwerera kudzulu ninga maanju. Mbwenye nee adalekererwabve kucita khundu ya banja ya maanju a Mulungu tayu. Natenepa iwo adzakhala maanju a Satana. M'Bibilya iwo asacemerwa madimoni.

Mulungu acitisa mphepo kupepesa, na madzi a cigumula atoma kupwa. Pakumala miezi mixanu cimwadiya catsama padzulu pa phiri. Papita ntsiku zinango zizinji, na ale akhali nkati mwa cimwadiya mbadakwanisa kuyang'ana kunja mbaona ntsonga za mapiri. Madzi akhakitiriza na kupwa pang'ono na pang'ono.

Nowa abulusa m'cimwadiya mbalame yakupswipa inacemerwa khungubwe. Yamburuka m'nzidzi ungasi pakumala yabwerera, thangwi nee yagumana mbuto yadidi kuti iphame. Yacita pyenepi kazinji kene, ikhabwerera kapuma padzulu pa cimwadiya.

Nowa akhafuna kudziwa khala madzi apwa pa dziko yapantsi, natenepa abulusa nkhangaiwa m'cimwadiya. Mbwenye nkhangaiwa yabwererambo, thangwi hidagumana mbuto yakukhala tayu. Nowa aituma ulendo waciwiri, na iyo yabweresa tsanzo ya muti wa mulivera pa mulomo payo. Natenepa Nowa adziwa kuti madzi akhadapwa. Nowa atuma nkhangaiwa pa ulendo wacitatu, pakumalisira yagumana mbuto yakuuma kuti ikhale.

Mphapo, Mulungu alonga kwa Nowa. Mbatu: 'Buluka m'cimwadiya. Kwata banja yako yonsene na pinyama piri na iwe.' Iwo akhala m'cimwadiya kupiringana caka cibodzi. Natenepa tingakwanise kunyerezera kuti akhala akutsanzaya tani kubuluka pontho na kukhala na umaso!

Cigumula Mpaka Pa Kusudzulwa m'Ijitu

Anthu asere basi apulumuka pa Cigumula, mbwenye na kupita kwa nzidzi iwo abvirira m'cilengesero mpaka pikwi pizinji. Buluka penepo, pakupita piaka 352 pakumala Cigumula, Abrahamu abalwa. Tisapfunza kuti Mulungu akwanirisa tani pikiro yace m'kupasa Abrahamu mwana wamamuna anacemerwa Isaki. Patsogolo pace, pa ana awiri a Isaki, Yakobo asankhulwa na Mulungu.

Yakobo akhali na banja ikulu ya ana 12 amuna na ana angasi akazi. Ana 10 amuna a Yakobo aida ng'ono wawo, Zuze, na angulisa ku ubitcu m'Ijitu. M'kupita kwa nzidzi, Zuze adzakhala ntongi wakufunika m'Ijitu. Mudabwera njala ikulu kakamwe, Zuze ayesera abale ace towera kuona khala akhadacinja ntima wawo. Pakumalisira, banja yonsene ya Yakobo, Aisrayeli, yafulukira ku Ijitu. Pyenepi pyacitika piaka 290 Abrahamu mba-damala kubalwa.

M'piaka 215 pyapatsogolo Aisrayeli akhala m'Ijitu. Mudamala kufa Zuze, iwo adzakhala mabitcu mwenemo. M'kupita kwa nzidzi, Mozese abalwa, na Mulungu amphatisira towera kusudzula Aisrayeli m'Ijitu. M'pyonsene, piaka 857 pya pya-kucitika pialongwa m'Khundu YACIWIRI.

KODI musadziwa cinthu cakutoma cidacita Nowa mudabuluka iye na banja yace m'cimwadiya? Apereka ntsembe peno muoni kwa Mulungu. Mungakwanise kumuona mbacita pyenepi pa cithunzithunzi pantsiapa. Nowa apereka muoni unoyu wa pinyama towera kupasa takhuta Mulungu na thangwi ya kupulumusa banjace pa cigumula cikulu.

Kodi musanyerezera kuti Yahova akomerwa na muoni unoyu? Inde, akomerwa. Natenepa iye apikira Nowa kuti cipo anadzafudza pontho dziko m'kuphatisira cigumula.

Mwakukhonda dembuka mataka onsene akhadauma, na Nowa na banjace atoma umaso upswa kunja kwa cimwadiya. Mulungu aapasa nkhombo na aapanga: 'Musafunika kukhala na ana azinji. Musafunika kubvirira m'cilengesero mpaka anthu akhale pa dziko yonsene yapantsi.'

Mbwenye m'kupita kwa nzidzi, anthu akadzabva pya cigumula cikulu, panango mbadadzagopa kuti cigumula ninga ceneci mbicidadzaticita pontho. Natenepa Mulungu apasa cinthu cakuti mbicidakumbusa anthu pikiro yace ya cipo kudzabweresa pontho cigumula pa dziko yonsene yapantsi. Kodi musadziwa kuti apasanji towera kuwakumbusa? Ukhali uta waleza.

Kazinji kene uta waleza usaoneka kuthambo munagaka dzuwa pakumala kubvumba. Mauta aleza angakwanise kukhala na makore mazinji akubalika. Kodi mwauona kale? Kodi musauona pa cithunzithunzi pano?

Ipi ndipyo pidalonga Mulungu: 'Ndikupikira kuti cipo anthu onsene na pinyama anadzafudzwa pontho m'kuphatisira cigumula. Ndikuikha uta wanga waleza m'mitambo. Ukaonekera uta waleza, ndinadzauona mbindikumbukira pikiro yanga.'

Natenepa mukaona uta waleza, kodi usafunika kukukumbusaninji? Inde, pikiro ya Mulungu yakuti cipo anadzafudza pontho dziko m'kuphatisira cigumula cikulu.

PAPITA piaka pizinji. Ana a Nowa akhali na ana akuinjipa. Na anawo akula mbabalambo ana azinji. M'nzidzi wakucepta pakhala anthu akuinjipa pa dziko yapantsi.

Mbodzi wa anthu anewa akhali nzukulukuluwe wa Nowa wakucemerwa Nimirodi. Iye akhali munthu wakuipa wakusodza na kupha pinyama pabodzi na anthu. Nimirodi apicitambo mambo towera kutonga pakati pa anthu anango. Mulungu hadakomerwa na Nimirodi tayu.

Anthu onsene m'nzidzi uneule akhalonga cilongero cibodzi. Nimirodi akhafuna kugumanyiza onsene pabodzi towera akwanise kuwatonga. Mphapo, kodi musadziwa cidacita iye? Apanga anthu kuti amange nzinda na cirindo cikulu mwenemo. Aoneni pa cithunzithunzi cino mbacita njerwa.

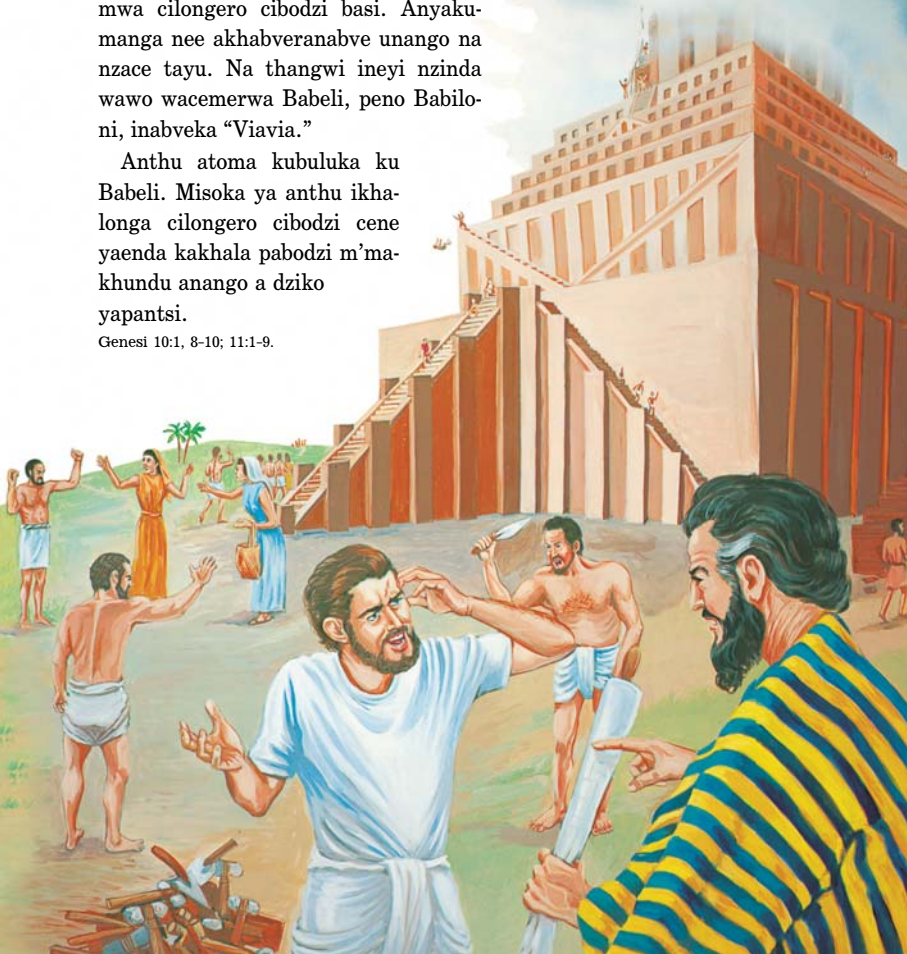
Yahova Mulungu nee akhakomerwa na cimango ceneci tayu. Mulungu akhafuna kuti anthu amwazike na akhale pa dziko yonsene yapantsi. Mbwenye anthu alonga: 'Tendeni! Timangeni nzinda na cirindo cakulapha kakamwe cakuti ntsonga yaco idzagwentse kudzulu. Nateneпа tinadzakhala ambiri!' Anthu akhafuna kupikuza iwo ene, mbuto mwa kukuza Mulungu.

Natenepa Mulungu acitisa anthu kuli-mira kumanga cirindo. Kodi musadziwa kuti apicita tani? Acita pyenepi m'kucitisa anthu mwakudzidzimusa kulonga pilongero pyakusiyanasiyana, mbutu mwa cilongero cibodzi basi. Anyakumanga nee akhabveranabve unango na nzace tayu. Na thangwi ineyi nzinda wawo wacemerwa Babeli, peno Babiloni, inabveka "Viavia."

Anthu atoma kubuluka ku Babeli. Misoka ya anthu ikhalonga cilongero cibodzi cene yaenda kakhala pabodzi m'makhundu anango a dziko yapantsi.

Genesi 10:1, 8-10; 11:1-9.

ABRAHAMU—XAMWALI WA MULUNGU

KHUNDU ibodzi idaenda kakhala anthu pakumala kwa Cigumula ikhacemerwa Uri. Khundu ineyi yadzakhala nzinda wakufunika na nyumba zinango zadidi mwenemo. Mwenye anthu mwenemo akhalambira milungu yauthambi. Pyenepi ndipyo pikhacitambo iwo m'Babeli. Anthu a Uri na Babeli nee akhali ninga Nowa na mwanace Semu tayu, ale adapitiriza na kutumikira Yahova.

Pakumalisira, mudapita piaka 350 pakumala cigumula, Nowa, munthu wakukhulupirika, afa. Piaka piwiri basi kubulukira penepo abalwa munthu anaonemwe pa cithunzithunzi cino. Iye akhali munthu wakupambulika kakamwe kwa Mulungu. Dzinace ikhali Abrahamu. Iye akakhala na banjace m'nzinda wa Uri.

Ntsiku inango Yahova apanga Abrahamu: 'Siya Uri na acibale ako, uende ku dziko inafuna kukuonesa ine.' Kodi Abrahamu abvera Mulungu mbasiya nduli udidi onsene wa Uri? Inde, abvera. Thangwi ya kubvera Mulungu m'nzidzi onsene, Abrahamu adziwika ninga xamwali wa Mulungu.

Acibale anango a Abrahamu aenda pabodzi naye mudabuluka iye ku Uri. Babace Tera aenda naye. Nzukulu wace Loti aendambo. Na mwandimomwene, Sara, nkazi wa Abrahamu, aendambo. M'kupita kwa nzidzi iwo onsene afika ku mbutu inacemerwa Harani, idafa Tera. Iwo akhali kutali kakamwe na Uri.

M'nzidzi wakupepa Abrahamu na banjace asiya Harani mbaenda ku dziko inacemerwa Kanani. Kweneko Yahova alonga: 'Ino ndi dziko inafuna dzapasene ana ako.' Abrahamu akhala m'misasa m'Kanani.

Mulungu atoma kuphedza Abrahamu natenepa adzakhala na mikumbi ikulu ya mabira na pinyama pinango na madzana a anzakazi. Mwenye iye na Sara nee akhali na ana awo ene tayu.

Mukakhala Abrahamu na piaka 99 pyakubalwa, Yahova alonga: 'Ndisapikira kuti unadzakhala baba wa madziko mazinji a anthu.' Mwenye mbipidakwanisika tani pyenepi kucitika, nakuti Abrahamu na Sara akhali akugwesera kakamwe towera akhale na mwana?

MULUNGU AYESERA CIKHULUPIRO CA ABRAHAMU

KODI musakwanisa kuona pinacita Abrahamu pano? Ali na mpeni, asaoneka ninga asafuna kupha mwanace. Kodi thangwi yanji iye asafuna cita pyenepi? Pakutomu, tendeni tione kuti Abrahamu na Sara abala tani mwana unoyu.

Kumbukani kuti Mulungu aapikira kuti mbadadzakhala na mwana. Mbwenye pyenepi pikhaoneka ninga pyakukhonda kwansika, thangwi Abrahamu na Sara akhali akugwesera kakamwe. Ngakhale tenepa, Abrahamu akhulupira kuti Mulungu mbadakwanisa kucita cinthu cikhaoneka ninga cakukhonda kwansika. Mphapo, ndi ninji cidacitika?

Pakumala Mulungu kucita pikiro yace, papita caka camumphu. Buluka penepo, mukakhala Abrahamu na piaka 100 pyakubalwa na Sara piaka 90, iwo abala khombwani wamamuna anacemerwa Isaki. Mulungu akhadakoya pikiro yace!

Mbwenye mudakula Isaki, Yahova ayesera cikhulupiro ca Abrahamu. Iye acemera: ‘Abrahamu!’ Na Abrahamu atawira: ‘Ndiri pano!’ Buluka penepo Mulungu alonga: ‘Kwata mwanako, mwanako mbodzi ene, Isaki, uende kuphiri inafuna dzakuonesene. Kweneko unadzapha mwanako umpereke ninga ntsembe.’

Mafala anewa atsukwalisa tani Abrahamu, thangwi Abrahamu akhafuna kakamwe mwanace. Kumbukani kuti Mulungu akhadapikira kuti ana a Abrahamu mbadadzakhala m’dziko ya Kanani. Kodi pyenepi mbipidacitika tani Isaki mbadafa? Abrahamu hadapibvesesa tayu, ngakhale tenepa iye abvera Mulungu.

Mudafika iye kuphiri, Abrahamu amanga Isaki mbamuikha pa guwa ya ntsembe idacita iye. Buluka penepo abulusa mpeni towera kupha mwanace. Mbwenye m’nzidzi uneule ene anju wa Mulungu acemera: ‘Abrahamu, Abrahamu!’ Na Abrahamu atawira: ‘Ndiri pano!’

Mulungu alonga: ‘Leka phekesa mphale peno kuncita cinthu.’ Cincino ndisadziwa kuti uli na cikhulupiro kwa ine, thangwi nee undandikhondera mwanako, mwanako mbodzi ene.’

Ndi cikhulupiro cikulu tani cikhali na Abrahamu kwa Mulungu! Iye akakhulupira kuti nkhabepo cinthu cakukhonda kwansika kwa Yahova, na kuti Yahova mbadakwanisambo kulamusa Isaki kwa akufa. Mbwenye

nee cikhaliidi cifuno ca Mulungu kuti Abrahamu aphe Isaki. Natenepa Mulungu acitisa bira kuphatika pa mathunduzi acifupi, na apanga Abrahamu kuti apereke ntsembe mbuto mwa mwanace.

Genesi 21:1-7; 22:1-18.

LOTI na banjace akakhala pabodzi na Abrahamu m'dziko ya Kanani. Ntsiku inango Abrahamu apanga Loti: 'Dziko ino nkhaba kwana kwa pinyama pyathu pyonsene. Ndaphata mwendo, tende timwazane. Ukaenda uku, ine ndinadzaenda kunango.'

Loti ayang'ana dziko. Aona khundu yadidi kakamwe ya dziko yakuti ikhali na madzi na thongwe izinji yadidi towera pinyama pyace. Khundu ineyi ikhali Cisa ca Yoridani. Natenepa Loti afulukira kweneku na banjace na pinyama pyace. Pakumalisira iwo acita mudzi wawo m'nzinda wa Sodoma.

Anthu a Sodoma akhali akuipa kakamwe. Pyenepi pyanensa Loti, thangwi iye akhali munthu wadidi. Mulungu akhanensekambo.

Pakumalisira, Mulungu atuma maanju awiri towera kudziwisa Loti kuti Iye mbadadzafudza Sodoma na nzinda wacifupi wa Gomora thangwi ya uipi wayo.

Maanju apanga Loti: ‘Cimbiza! Kwata nkazako na anako akazi awiri ubuluke muno!’ Loti na banjace akhali na nthondo, natenepa maanju aaphata na manja mbaabulusa m’nzinda. Buluka penepo mbodzi wa maanju alonga: ‘Thawisani miyoyo yanu! Lekani kuyang’ana nduli. Thamangirani ku mapiri, kuti mukhonde phiwa.’

Loti na anace akazi abvera na athawa m’Sodoma. Iwo nee adalimira na pang’ono pene tayu, pina nee ayang’ana nduli. Mbwenye nkazi wa Loti hadabvera tayu. Pakumala kufamba nsinzo ungasi kubuluka ku Sodoma, iye alimira mbayang’ana nduli. Natenepa nkazi wa Loti adzakhala culu ca munyu. Kodi musakwanisa kumuona pano pa cithunzithunzi?

Kwa pyenepi tingakwanise kupfunza pfunziro yadidi. Pisationesa kuti Mulungu asapulumusa ale anambvera, mbwenye ale anakhonda kumbvera anadzaluzza umaso wawo.

Genesi 13:5-13; 18:20-33; 19:1-29; Luka 17:28-32; 2 Pedru 2:6-8.

KODI musadziwa kuti mbani nkazi ali pa cithunzithunzi cino? Dzinace ndi Rebeka. Na mamuna anaenda kuna iye ndi Isaki. Iye anadzakhala nkazace. Kodi pyenepi pyacitika tani?

Mwandimomwene, baba wa Isaki, Abrahamu, akhafuna kugumanira mwanace nkazi wadidi. Iye nee akhafuna kuti Isaki akwatire mbodzi wa akazi a m’Kanani tayu, thangwi anthu aneale akhalambira milungu yauthambi.

Natenepa Abrahamu acemera nzakazi wace mbampanga: ‘Ndisafuna kuti ubwerere kunakhala acibale anga ku Harani ukagumanire nkazi mwananga Isaki.’

M’nzidzi uneule nzakazi wa Abrahamu akwata ngamera khumi mbacita ulendo wakulapha. Mudafika iye cifupi na khundu ikakhala acibale a Abrahamu, alimira pa ncera. Kukhali maulo kakamwe, nzidzi unadza akazi kubuluka ku nzinda kudzatunga madzi pa ncera. Natenepa nzakazi wa Abrahamu acita phembero kwa Yahova: ‘Nkazi anafuna kundipasa madzi na ngamera mbakhale ule adasankhula imwe kuti akhale nkazi wa Isaki.’

Mwakukhonda dembuka Rebeka abwera kudzatunga madzi. Mudamphemba nzakazi madzi, Rebeka ampasa. Buluka penepo aenda katunga madzi akukwana kwa ngamera zonsene zanyota. Ineyi ikhali basa yakunensa thangwi ngamera zisamwa madzi mazinji kakamwe.

Mudamala Rebeka kucita pyenepi, nzakazi wa Abrahamu ambvunza dzina ya babace. Iye abvunzambo khala mbadakwanisa kugona kunyumba kwawo. Rebeka alonga: ‘Babanga ndi Betueli, kunyumba kuna mbuto kuti mukhale na ife.’ Nzakazi wa Abrahamu akhadziwa kuti Betueli ndi mwana wa mbale wa Abrahamu, Nahori. Natenepa agodama mbapereka takhuta kwa Yahova thangwi ya kuntsogolera kwace kwa acibale a Abrahamu.

Masiku aneale ene nzakazi wa Abrahamu apanga Betueli na mbale wa Rebeka, Labani, thangwi ya kufika kwace. Muwiri mwawo atawira kuti Rebeka mbadakwanisa kuenda na iye mbakwatirana na Isaki. Kodi Rebeka alonganji mudabvunzwa iye? Iye alonga, ‘Inde,’ akhafuna kuenda. Natenepa mangwana mwace iwo akwira ngamera mbatoma ulendo wakulapha wakubwerera ku Kanani.

Mudafika iwo, kukhadadoka. Rebeka aona mamuna mbakafamba m’munda. Akhali Isaki. Iye akomerwa m’kuona Rebeka. Mama wa Isaki, Sara, akhadafa m’piaka pitatu nduli, na Isaki akhaphitiriza na kutsukwala thangwi ya ipyo. Mbwenye cincino Isaki afuna Rebeka kakamwe, na iye akomerwa pontho.

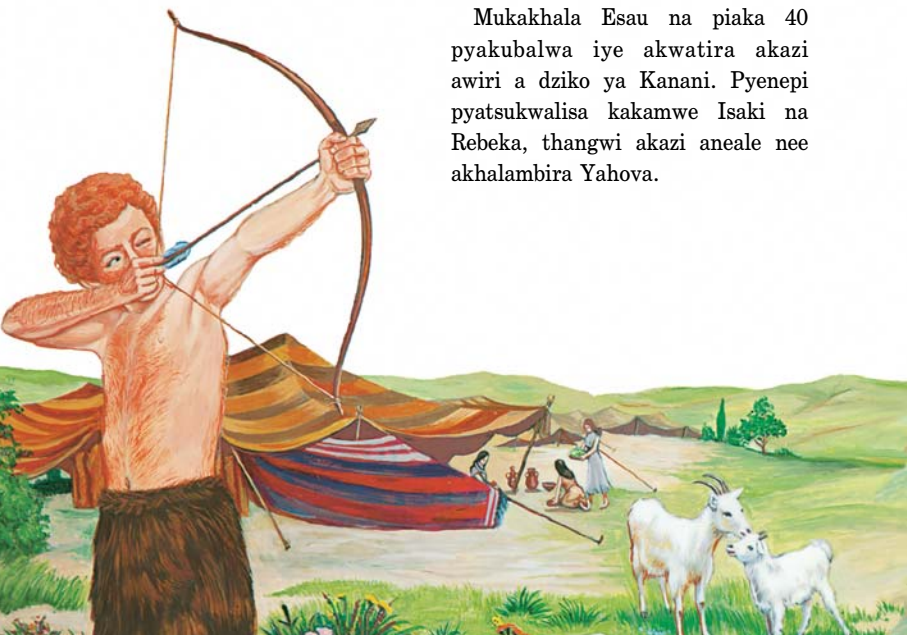
AMAMPHASA AKUTI AKHALI AKUSIYANA

APHALE awiri pano ali akusiyana kakamwe, kodi si tenepa tayu? Kodi musadziwa madzina awo? Nsodzi ndi Esau, na mphale anatsalakana mabira ndi Yakobo.

Esau na Yakobo akhali ana amamphasa a Isaki na Rebeka. Babawo, Isaki, akhafuna kakamwe Esau, thangwi iye akhali nsodzi wadidi na akhabweresa pyakudya panyumba towera banja idye. Mbwenye Rebeka akhafuna kakamwe Yakobo, thangwi iye akhali mphale wakupfulika na wakukhurudzika.

Mbuyawo Abrahamu akhali maso basi, natenepa tingakwanise kunyerezera kuti Yakobo akhafuna tani kumbvesera mbakalonga pya Yahova. Pakumalisira Abrahamu afa mbakhali na piaka 175 pyakubalwa, m'nzidzi unoyu amamphasa akhali na piaka 15 pyakubalwa.

Mukakhala Esau na piaka 40 pyakubalwa iye akwatira akazi awiri a dziko ya Kanani. Pyenepi pyatsukwalisa kakamwe Isaki na Rebeka, thangwi akazi aneale nee akhalambira Yahova.

Ntsiku inango kwacitika cinthu cidacitisa Esau kuipirwa kakamwe na mbale yace Yakobo. Ukhadafika nzidzi wakuti Isaki apase nkhombo mwanace wankulu. Nakuti Esau akhali wankulu kupiringana Yakobo, Esau akhadikhira kutambira nkhombo ineyi. Mbwenye Esau akhadamala gulisira kale Yakobo kuthema kwa kutambira nkhombo. Pontho, mudabalwa aphale anewa awiri Mulungu akhadalonga kuti Yakobo mbadadzatambira nkhombo. Ipi ndipyo pidacitika. Isaki apasa nkhombo mwanace Yakobo.

Patsogolo pace, mudadziwa Esau pyenepi iye aipirwa na Yakobo. Iye aipirwa kakamwe kwakuti alonga kuti mbadadzapha Yakobo. Mudabva Rebeka pyenepi, anenseka kakamwe. Natenepa apanga mamunace Isaki: ‘Pinadzaipa kakamwe Yakobo akakwatirambo mbodzi wa akazi a Kanani.’

Buluka penepo Isaki acemera mwanace Yakobo mbampanga: ‘Leka kwatira nkazi wa m’Kanani. Mbuto mwa pyenepi, ndoko kumudzi wa mbuyako Betueli ku Harani. Kwatira mwana mbodzi wankazi wa Labani, mwana wa Betueli.’

Yakobo abvesera babace, na m’nzidzi uneule atoma ulendo wace wakulapha mpaka Harani, kukakhala acibale ace.

Genesi 25:5-11, 20-34; 26:34, 35;
27:1-46; 28:1-5; Aheberi 12:16, 17.

KODI musaadziwa amuna awa analonga na Yakobo? Pakumala kucita ulendo m'ntsiku zizinji, Yakobo aagumana cifupi na ncera. Iwo akhatsalakana mabirawo. Yakobo abvunza: 'Kodi imwe ndimwe akupi?'

Iwo alonga: 'A ku Harani.'

Yakobo abvunza: 'Kodi musanziwa Labani?'

Iwo atawira: 'Inde. Yang'ana, akubwera mwanace wankazi Rakeli na nkumbi wa mabirace.' Kodi musakwanisa kuona Rakeli anadza kule?

Mudaona Yakobo Rakeli na mabira a yavu wace Labani, aenda mbabulusa mwala padzulu pa ncera kuti mabira akwanise kumwa.

Buluka penepo Yakobo ampswompswona Rakeli na ampanga kuti iye mbani. Rakeli akomerwa kakamwe, na aenda kunyumba mbapanga babace Labani.

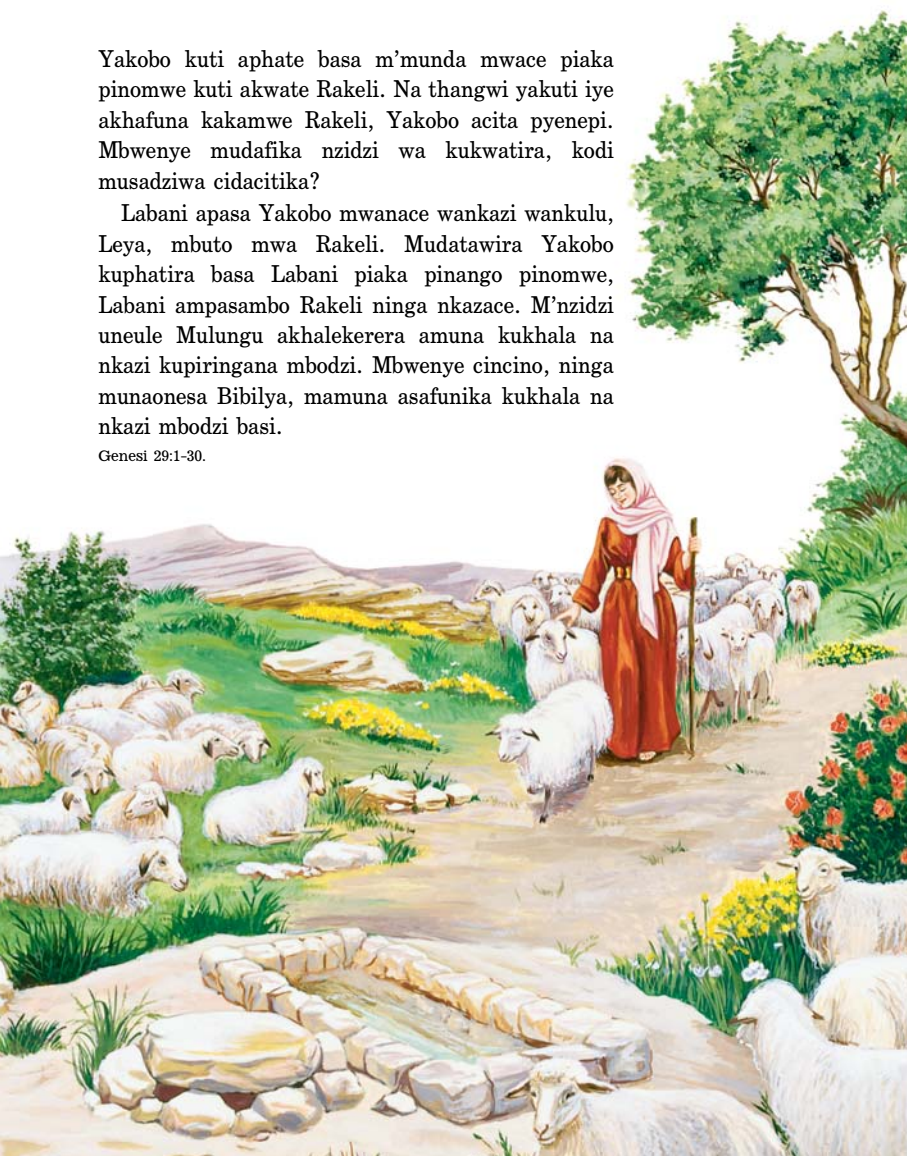
Labani akomerwa kakamwe kuti Yakobo akhale na iye. Na mudaphemba Yakobo kuti akwatire Rakeli, Labani akomerwa. Mbwenye, Labani aphemba

Yakobo kuti aphrase basa m'munda mwace piaka pinomwe kuti akwate Rakeli. Na thangwi yakuti iye akhafuna kakamwe Rakeli, Yakobo acita pyenepi. Mbwenye mudafika nzidzi wa kukwatira, kodi musadziwa cidacitika?

Labani apasa Yakobo mwanace wankazi wankulu, Leya, mbuto mwa Rakeli. Mudatawira Yakobo kuphatira basa Labani piaka pinango pinomwe, Labani ampasambo Rakeli ninga nkazace. M'nzidzi uneule Mulungu akhalekerera amuna kukhala na nkazi kupiringana mbodzi. Mbwenye cincino, ninga munaonesa Bibilya, mamuna asafunika kukhala na nkazi mbodzi basi.

Genesi 29:1-30.

YANG'ANANI basi banja ikulu iyi. Awa ndiwo ana 12 amuna a Yakobo. Iye akhalimbo na ana akazi. Kodi musadziwa madzina a ana anewa? Tendeni tidziwe angasi a iwo.

Leya abala Rubeni, Simeyoni, Levi na Yuda. Mudaona Rakeli kuti iye nee akhabala ana, atsukwala kakamwe. Natenepa iye apasa nzakazi wace wankazi, Bila, kwa Yakobo, na Bila abala ana awiri amuna anacemerwa Dani na Nafitali. Buluka penepo Leya apasambo nzakazi wace wankazi, Zilipa, kwa Yakobo, na Zilipa abala Gadi na Aseri. Pakumalisira Leya abala ana anango awiri amuna, Isakara na Zebuloni.

Na pakumalisa Rakeli akwanisa kubala mwana. Iye ancemera Zuze. Patsogolo tinadzapfunza pizinji pya Zuze, thangwi iye adzakhala munthu wakufunika kakamwe. Awa ndiwo ana 11 amuna adabaliwira Yakobo mukakhala iye na Labani, baba wa Rakeli.

Yakobo abalambo ana angasi akazi, mbwenye Bibilya isapereka dzina ya mbodzi basi wa iwo. Dzinace ikhali Dina.

Ukhadafika nzidzi udanyerezera Yakobo kulekana na Labani towera kubwerera ku Kanani. Natenepa iye agumanyiza banjace ikulu na mikumbi mikulu ya mabira na ya ng'ombe, mbatoma ulendo wakulapha.

M'nzidzi wakucepta, mudamala Yakobo na banjace kupita m'Kanani, Rakeli abala mwana unango wamamuna. Pyenepi pyacitika mukakhala iwo pa ulendo. Rakeli anenseka, na pakumalisira afa mukabala iye mwana. Mbwenye khombwani wamamuna akhali mwadidi. Yakobo ampana dzina ya Benjamini.

Tisafunika kukumbuka madzina a ana 12 amuna a Yakobo thangwi mwa iwo yabuluka dziko yonsene ya Israyeli. Mwandimomwene, madzina a madzinza 12 a Israyeli akwatiwa kwa ana 10 amuna a Yakobo na ana awiri amuna a Zuze. Isaki akhala maso piaka pizinji pakumala balwa aphale anewa, na mphyakukwanisika kuti pyankomeresa kukhala na adzukulu azinji kakamwe. Mbwenye tendeni tione cidacitika na nzukulu wace wankazi Dina.

KODI musaona kuti Dina ali kuenda kaona ani? Iye ali kuenda kaona atsikana angasi anakhala m'dziko ya Kanani. Kodi babace Yakobo mbadakomerwa na pyenepi? TOWERA kukuphedzani kutawira mbvunzo unoyu, yeserani kukumbuka pikhanyerezera Abrahamu na Isaki thangwi ya akazi a ku Kanani.

Kodi Abrahamu akhafuna kuti mwanace wamamuna, Isaki, akwatire ntsikana wa m'Kanani? Nkhabe, iye akhafuna tayu. Kodi Isaki na Rebeka akhafuna kuti mwanawo wamamuna, Yakobo, akwatire ntsikana wa Akanani? Nkhabe, iwo akhafuna tayu. Kodi musadziwa thangwi yanji?

Thangwi anthu aneale a ku Kanani akhalambira milungu yauthambi. Iwo nee akhali anthu adidi towera kukwatirwa nawo peno kuwakwatira, pina iwo nee akhali anthu adidi towera kukhala nawo ninga axamwali apaduzi. Natenepa tingakwanise kunyindira kuti Yakobo nee mbadakomerwa kuti mwanace wankazi acite uxamwali na atsikana aneale Akanani.

Mwandimomwene, Dina apita m'nyatwa. Kodi musakwanisa kuona mamuna ule wa Akanani pa cithunzithunzi cino anayang'ana Dina? Dzinace ndi Sikemu. Ntsiku inango, mudaenda Dina kaaona, Sikemu aphata Dina mbankakamiza kugona naye. Ipi pikhali pyakudodomeka, thangwi amuna na akazi akukwatirana ndiwo basi adathema kugona pabodzi. Cinthu ceneci cakuipa cidacita Sikemu kwa Dina catsogolera ku nyatwa zinango zikulu.

Mudabva anamuna a Dina pidacitika, iwo aipirwa kakamwe. Awiri a iwo, Simeyoni na Levi, aipirwa kakamwe kwakuti akwata masupada mbapita m'nzinda kaphata amuna mwakudzidzimusa. Iwo na abale awo apha Sikemu na amuna anango onsene. Yakobo aipirwa thangwi anace amuna acita cinthu ceneci cakuipa.

Kodi nyatwa ineyi yonsene yatoma tani? Thangwi Dina acita uxamwali na anthu akuti nee akhabvera miyambo ya Mulungu. Ife nkhabwe kudzafuna kucita uxamwali ninga unoyu, kodi si tenepa tayu?

ONANI kutsukwala na kusowa cidikhiro kwa mphale uyu. Iye ndi Zuze. Abale ace amala kwene kungulisa kwa amuna awa anaenda ku Ijitu. Kweneku Zuze anadzacitwa bitcu. Kodi thangwi yanji abale ace acita cinthu ceneci cakuipa? Ndi thangwi yakuti iwo akhali na ntsanje na Zuze.

Babawo Yakobo akhafunadi kakamwe Zuze. Ampangiza kufuna kwace m'kucitira Zuze kapoti wakulapha na wakubalika. Mudaona akulu ace 10 kuti Yakobo akhafuna kakamwe Zuze, iwo atoma kukhala na ntsanje na kuida Zuze. Mbwenye ikhalipo thangwi inango idaacitisa kuti amuide.

Zuze akhala na ndota ziwiri. M'ndota zenezi ziwiri abale ace angodamira. Mudapanga Zuze abale ace ndota zenezi, kuida kwawo kwapitiriza na kuthimizirika.

Mphapo, ntsiku inango abale akulu a Zuze mbakatsalakana mabira a babawo, Yakobo aphemba Zuze kuti aende kaaona kuti ali tani. Mudamuona abale a Zuze mbakadza, anango a iwo alonga: 'Tendeni timuphe!' Mbwenye Rubeni, mbale wawo wankulu, alonga: 'Tayu, lekani kucita pyenepi!' Mbutu mwa pyenepi iwo aphata Zuze mbamponya m'nce-ra wakuuma. Buluka penepo iwo akhala pantsi mbatonga kuti anancitajji.

M'nzidzi uneule akhagwanda amuna Aismayeli. Yuda apanga abale ace: 'Tendeni tingulise kwa Aismayeli.' Na

ndipyodi pidacita iwo. Iwo agulisa Zuze na mikuruzadu 20 ya siliva. Pyenepi pikhali pyakuipa tani na kusowa ntsisi!

Kodi abale mbadaenda kapanganji babawo? Iwo apha mbuzi mbakwata kapoti wakubalika wa Zuze mbambiza kazinji kene m'ciropa ca mbuzi. Buluka penepo akwata kapoti mbaenda naye kunyumba kwa babawo Yakobo mbalonga: 'Tagumana kapoti uyu. Muyang'aneni, khala si kapoti wa Zuze.'

Yakobo amuona kuti ndiye. Iye akhuwa, 'panango Zuze aphiwa na cinyama cantsanga.' Pyenepi ndi pyo pikhafuna abale a Zuze kuti babawo anyerezere. Yakobo alidi wakutsukwala kakamwe. Iye alira ntsiku zizinji. Mbwenye Zuze hadafa tayu. Tendeni tione cidancitikira kule kudaendeswa iye.

Genesi 37:1-35.

MUDAKWATWA Zuze kuenda ku Ijitu, iye akhali na piaka 17 basi pyakubalwa. Kweneku aguliswa kwa mamuna anacemerwa Potifara. Potifara akhaphatira basa mambo wa Ijitu, anacemerwa Farau.

Zuze akhaphatira basa kakamwe mbuyace, Potifara. Natenepa mudakula Zuze, Potifara amuikha kukhala muyang'aniri wa nyumbace yonsene. Kodi thangwi yanji, mphapo, Zuze ali nkaidi umu? Ndi thangwi ya nkazi wa Potifara.

Zuze akula mbakhala mamuna wakubalika kakamwe, na nkazi wa Potifara akhafuna kuti iye agone naye. Mbwenye Zuze akhadziwa kuti pyenepi mphyakuipa, mbakhonda kupicita. Nkazi wa Potifara aipirwa kakamwe. Natenepa mudafika mamunace panyumba, iye annamiza mbati: 'Zuze unoyu wakuipa ayesera kugona na ine!' Potifara akhulupira nkazace, mbaipirwa kakamwe na Zuze. Natenepa amuikhisa nkaidi.

M'nzidzi wakupepa muyang'aniri wa kaidi aona kuti Zuze ndi munthu wadidi. Natenepa amuikha muyang'aniri wa anyakaidi anango onsene. Patsogolo pace Farau aipirwa na nyakupereka pyakumwa wace na nyakucita mikate, mbaaikha nkaidi. Namasiku anango mbodzi na mbodzi akhala na ndota yakupambulika, mbwenye iwo nee akhadziwa mabvekeru a zindota zawo. Mangwana mwace Zuze alonga: 'Ndipangeni zindota zanu.' Mudamala iwo kumpanga, na ciphedzo ca Mulungu, Zuze afokotoza mabvekeru a zindota zawo.

Kwa nyakupereka pyakumwa, Zuze alonga: 'M'ntsiku zitatu unadzabuluswa nkaidi, mbudzakhala papswa nyakupereka pyakumwa wa Farau.' Natenepa Zuze athimizira: 'Ukabaluka, panga Farau pya ine, undiphedze kubuluka muno.' Mbwenye kwa nyakucita mikate, Zuze alonga: 'M'ntsiku zitatu basi Farau anadzagwandisa nsolo wako.'

M'ntsiku zitatu pyacitika ninga mukhadapilonga Zuze. Farau agwandisa nsolo wa nyakucita mikate. Nyakupereka pyakumwa abuluswa nkaidi mbatoma papswa kupasa mambo pyakumwa. Mbwenye nyakupereka pyakumwa aduwala pyonsene pya Zuze! Nee alonga pya Zuze kwa Farau tayu, natenepa Zuze akhafunika kukhala nkaidi.

PAPITA piaka piwiri Zuze mbaciri nkaidi. Nyakupereka pyakumwa nee adamkumbuka tayu. Buluka penepo namasiku anango Farau akhala na zindota ziwiri zakupambulika kakamwe, mbanenseka na kufuna kudziwa mabvekero azo. Kodi mukumuona apa mbagona? Mangwana mwace namacibese Farau acemera anyaluso ace mbaapanga pinthu pidalota iye. Mbwenye iwo nee akwanisa kumpanga mabvekero a zindota zace.

Pakumalisira nyakupereka pyakumwa akumbuka mphapo Zuze. Iye apanga Farau: ‘Mukakhala ine nkaidi mukhali mamuna unango wakukwanisa kufokotoza zindota.’ M’nzidzi uneule ene Farau abulusa Zuze nkaidi.

Farau apanga Zuze zindota zace: ‘Ndaona ng’ombe zinomwe zakunenepa na zakubalika. Buluka penepo ndaona ng’ombe zinomwe zakuondadi kakamwe. Na zakuonda zire zadya ng’ombe zakunenepa.

‘M’ndota yanga yaciwiri ndaona ngala zinomwe za tirigu zakudzala na zakukola

mbizimera pa phesi ibodzi. Buluka penepo ndaona ngala zinomwe za tirigu zakutetepa na zakuuma. Na ngala zakutetepa zatoma kumeza ngala za tirigu zinomwe zadidi.’

Zuze apanga Farau: ‘Zindota ziwiri izi ziri na mabvekeru mabodzi ene. Ng’ombe zinomwe zakunenepa na ngala zinomwe za tirigu zakudzala ndi piaka pinomwe, na ng’ombe zinomwe zakuonda na ngala zinomwe zakutetepa ndi piaka pinango pinomwe. Panadzakhala piaka pinomwe pya pyakudya pyakuinjipa m’Ijitu. Buluka penepo panadzakhala piaka pinomwe pyakukhala na pyakudya pyakucepa.’

Natenepa Zuze apanga Farau: ‘Sankhulani mamuna wanzeru mumuikhe kuti akhale muyang’aniri wa kugumanyiza pyakudya m’piaka pinomwe pyadidi. Tenepa anthu nee anadzanenseka na njala tayu m’piaka pinomwe pyakuipa pyakukhala na pyakudya pyakucepa kakamwe.’

Farau akomerwa na nyerezero ineyi. Na iye asankhula Zuze kuti agumanyize pyakudya, na apikoye. Kusiyapo Farau, Zuze adzakhala munthu wakufunika kakamwe m’Ijitu.

Mudapita piaka pisere, nkati mwa njala, Zuze aona amuna anango kudza. Kodi musadziwa kuti iwo mbani? Inde, ndi akulu ace 10! Babawo Yakobo aatuma kuenda ku Ijitu thangwi pyakudya pikhamala kwawo ku Kanani. Zuze adzindikira abale ace, mbwenye iwo nee andzindikira tayu. Kodi musadziwa thangwi yanji? Thangwi Zuze akhadakula, na akhadabvala pyakubvala pya ntundu wakusiyana.

Zuze akumbuka kuti pikakhala iye mphale akhadalota abale ace mbakangodamira. Kodi musakumbuka kuti mukhadalari pyenepi? Natenepa Zuze aona kuti ndi Mulungu adantuma kuenda ku Ijitu, na thangwi yadidi. Kodi mukunyezera kuti Zuze acitanji? Tendeni tione.

ZUZE akhafuna kudziwa khala akulu ace 10 aciri akuipa na akusowa ntsisi. Natenepa iye alonga: 'Imwe ndimwe azondi. Mwadza kaona kufewa kwa dziko yathu.'

Iwo alonga: 'Nkhabe, sife azondi tayu. Ife ndife amuna akuona ntima. Tonsene ndife ubale wathu. Tikhali 12. Mbwenye mbodzi nkhabepo, na wang'ono kakamwe asala kunyumba na babathu.'

Zuze asangazira kukhonda kuwakhulupira. Aikha nkaidi mbale wakucemerwa Simeyoni, mbasiya anango kukwata pyakudya mabawerera kunyumba. Mbwenye iye aapanga: 'Mukabwera, musafunika mubwerese ng'ono wanu.'

Mudabwererewo kunyumba ku Kanani, abale apanga babawo Yakobo pyonsene pidacitika. Yakobo atsukwala kakamwe. Iye akhuwa: ‘Zuze nkhabepo, cincino Simeyoni nkhabepo pontho. Nee sinadzakutawirisani kukwata mwananga wang’ono Benjamini.’ Mbwende mukatoma kumala pyakudya pyawo, Yakobo akakamizika kuasiya akwate Benjamini mbaenda naye ku Ijitu kuti akakwate pyakudya pinango.

Mphapo Zuze aona abale ace kufika. Iye akomerwa kakamwe kuona ng’ono wace Benjamini. Mwandimomwene, nee mbodzi wa iwo akhadziwa kuti mamuna uyu wakufunika ndi Zuze. Mphapo Zuze acita cinthu towera kuyesera abale ace 10.

Apanga anzakazi ace kuti adzadze masakha awo onsene na pyakudya. Mbwende mwakukhonda dziwika kwa iwo, aikhisambo khamico yace ya siliva yakupambulika m’sakha ya Benjamini. Mudamala iwo onsene kubuluka na kufamba nsinzo wakucepa m’nseu, Zuze atuma anzakazi ace kuathamangira. Mudaagumanewo, anzakazi alonga: ‘Kodi thangwi yanji mwaba khamico ya siliva ya mbuyathu?’

Abale onsene alonga: ‘Nee taba khamico yace tayu. Mukaigumana na mbodzi wa ife, munthu unoyu mbaphiwe.’

Natenepa anzakazi asaka m’masakha onsene, na aigumana m’sakha ya Benjamini, ninga munaonemwe pano. Anzakazi alonga: ‘Imwe anango monsene mungakwanise kuenda, mbwende Benjamini asafunika abwerere na ife.’ Kodi mbadacitanji mphapo abale 10 anewa?

Iwo onsene abwerera na Benjamini kunyumba kwa Zuze. Zuze apanga abale ace: ‘Imwe monsene mungakwanise kuenda kunyumba, mbwende Benjamini asafunika kukhala pano ninga bitcu wanga.’

Mphapo Yuda alonga pikhabva iye, mbati: ‘Ndikabwerera kunyumba mbidisiya mphale uyu, babanga anadzafa thangwi asamfuna kakamwe. Natenepa ndaphata mwendo, ndisiyeni ndikhale ninga bitcu wanu, mbwende siyani mphale aende kunyumba.’

Zuze akwanisa kuona kuti abale ace akhadacinja. Iwo nee akhalibwe akuipa na akusowa ntsisi tayu. Tendeni tione pidacita Zuze mphapo.

ZUZE nee akwanisabve kuphata misozi yace tayu. Iye apanga anzakazi ace onsene kuti abuluke m'kwartu. Mukakhala iye na abale ace basi, Zuze atoma kulira. Tingakwanise kunyerezera kudzumatirwa kudakhala na abale ace, thangwi iwo nee akhadziwa cikancitisa kulira. Pakumalisira iye alonga: 'Ndine Zuze. Kodi babanga aciri maso?'

Abale ace akhala akudzumatirwa kakamwe mwakuti nee akwanisa kulonga. Iwo akhagopa. Mbwenye Zuze alonga: 'Ndaphata mwendo fendedzerani paduzi.' Mudafendedzera iwo, iye alonga: 'Ine ndine mbale anu Zuze, adagulisemwe ku Ijitu.'

Zuze apitiriza na kulonga mwakukoma ntima: 'Lekani kupipasa mulando thangwi ya kundigulisa kuno tayu. Mwandimomwene ndi Mulungu adandituma ku Ijitu towera kupulumusa umaso wa anthu. Farau andiikha kukhala ntongi wa dziko yonsene. Mphapo

cincino bwererani mwakucimbiza kwa babanga na mpangeni pyenepi. Mpangeni abwere adzakhale kuno.’

Buluka penepo Zuze akhumbatira abale ace, inde, aakhumbatira na kumpswompswona onsene. Mudabva Farau kuti abale a Zuze afika, iye apanga Zuze: ‘Aleke akwate ngolo aende kakwata babawo na mabanja awo abwere kuno. Ndinadzaapasa mbutu yadidi m’Ijitu monsene.’

Pyenepi ndipyo pidacitewo. Pano mungakwanise kuona Zuze mbagumanikana na babace mudafika iye ku Ijitu na banjace yonsene.

Banja ya Yakobo yadzakhala ikulu kakamwe. Iwo onsene akhali 70 mudafulikirewo ku Ijitu, kubulukira Yakobo mpaka anace na adzukulu ace. Mbwenye pakhalimbo akazawo, panango na anzakazi azinji pontho. Onsene awa akhalika m’Ijitu. Iwo acemerwa Aisrayeli, thangwi Mulungu akhadacinja dzina ya Yakobo kukhala Israyeli. Aisrayeli adzakhala mbumba yakupambulika kakamwe kwa Mulungu, ninga tinadzaona kutsogolo.

Genesi 45:1-28; 46:1-27.

KODI musabvera ntsisi mamuna uyu wakuduwala? Dzinace ndi Yobi, na nkazi uyu ndi nkazace. Kodi musadziwa pinalonga iye kwa Yobi? ‘Tikana Mulungu ufe.’ Tendeni tione thangwi yanji alonga cinthu ninga ceneci, na thangwi yanji Yobi anenseka kakamwe.

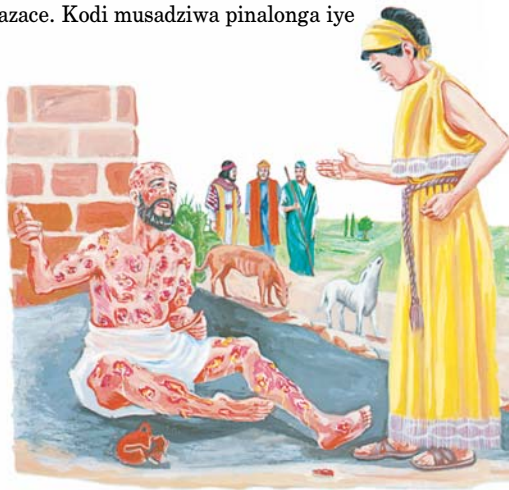
Yobi akhali mamuna wakukhulupirika wakuti akhabvera Yahova. Iye akhali m’dziko ya Uzi, yakuti nee ikhali kutali na Kanani. Yahova akhafuna kakamwe Yobi, mbwenye akhalipo unango wakuti akhamuida. Kodi musadziwa kuti mbani?

Akhali Satana Diyabu. Kumbukani kuti Satana ndi anju wakuipa wakuti asaida Yahova. Iye akwanisa kucitisa Adamu na Yeva kukhonda bvera Yahova, na akhanyerezera kuti mbadakwanisa kucitisa anthu onsene kukhonda bverambo Yahova. Kodi apikwanisa? Nkhabe. Nyerezerani basi amuna na akazi azinji akukhulupirika adapfunzefe pya iwo. Kodi mungakwanise kutculula angasi?

Mudamala kufa Yakobo na Zuze m’Ijitu, Yobi akhali munthu wakukhulupirika kwa Yahova kupiringana onsene pa dziko yonsene yapantsi. Yahova akhafuna kudziwisa Satana kuti nee mbadakwanisa kucitisa anthu onsene kukhala akuipa, natenepa iye alonga: ‘Yang’ana Yobi. Ona kuti iye akhulupirika tani kwa ine.’

Satana apokanya: ‘Ndi wakukhulupirika thangwi imwe mwampasa nkhombo na ali na pinthu pizinji pyadidi. Mbwenye mukambulusira pyenepi, iye anadzakutikanani.’

Natenepa Yahova alonga: ‘Ndoko kutsogolo. Kapibuluse. Citira Yobi

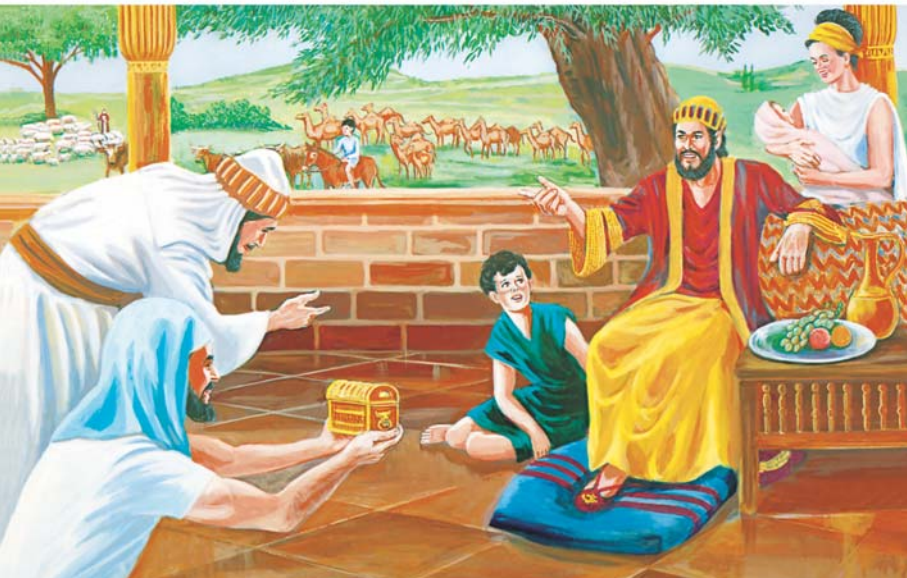
pyakuipa pyonsene pinafuna iwe. Tinadzaona khala iye ananditikana. Mbwenye cita mphole kuti ukhonde kumupha.’

Pakutoma, Satana acitisa amuna kuba ng’ombe na ngamera za Yobi, na mabirace aphiwa. Buluka penepo apha anace 10 amuna na akazi pa mphepo ikulu. Patsogolo pace, Satana aphekesa Yobi na utenda uyu wakugopswa. Yobi anenseka kakamwe. Ndi thangwi ineyi nkazi wa Yobi ampanga: ‘Tikana Mulungu ufe.’ Mbwenye Yobi nee acita pyenepi tayu. Pontho, abwera axamwali atatu authambi mbampanga kuti iye akhali na umaso wakuipa. Mbwenye Yobi apitiriza na kukhulupirika.

Pyenepi pyakomeresa Yahova kakamwe, mbapasa Yobi nkhombo ninga munaonemwe pa cithunzithunzi apa. Iye awangisa Yobi m’utendace. Yobi akhala na ana anango 10 akubalika, na ng’ombe, mabira na ngamera zakujinja mwakuphindikiza, ninga zikhali na iye kale.

Kodi imwe munadzakhulupirika nzidzi onsene kwa Yahova ninga Yobi? Mungakhala, Mulungu anadzakupasanimo nkhombo. Imwe munadzakwanisa kukhala maso kwenda na kwenda dziko yonsene yapantsi ikadzacitwa yakubalika ninga munda wa Edeni.

Yobi 1:1-22; 2:1-13; 42:10-17.

AMUNA awa pano asakakamiza anthu kuti aphate basa. Yang'anani mamuna anamenya mbodzi wa anyabasa na cibatha! Anyabasa ndi a banja ya Yakobo, na asacemerwa Aisrayeli. Na amuna anaakakamiza kuphata basa ndiwo Aijitu. Aisrayeli adzakhala mabitcu a Aijitu. Kodi pyacitika tani pyenepi?

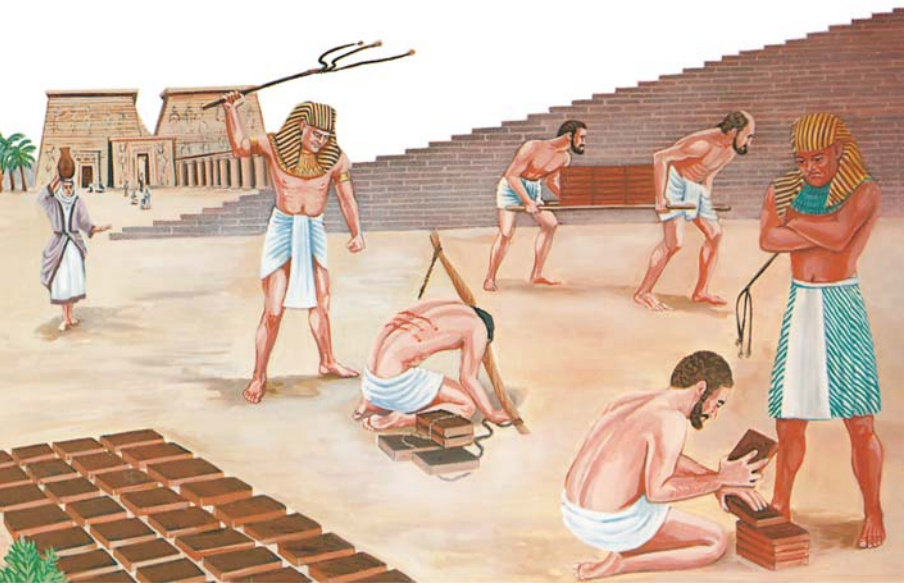
M'piaka pizinji banja ikulu ya Yakobo ikakhala yantendere m'Ijitu. Zuze, ule akhali munthu wakufunika kakamwe m'Ijitu kusiyapo mambo Farau, akhaatsalakana. Mbwenye Zuze afa. Na Farau mupswa, akakhonda kufuna Aisrayeli, adzakhala mambo m'Ijitu.

Natenepa Farau unoyu wakuipa acita Aisrayeli mabitcu. Aaikha pantsi pa amuna akuipa na ausumankha. Amuna anewa akakamiza

Aisrayeli kuphata basa kakamwe m'kumangira Farau mizinda. Mbwenye Aisrayeli akhaphitiriza kuinjipa m'cilengesero. Pakupita nzidzi ungasi Aijitu agopa kuti Aisrayeli mbadadzainjipa kakamwe na kuwangadi.

Kodi musadziwa pidacita Farau? Apanga akazi akhaphedza amama Aisrayeli pakubala akhombwani awo, mbati: 'Imwe musafunika kupha khombwani onsene wamamuna anabalwa.' Mbwenye akazi aneale akhali adidi, nee adapha akhombwani tayu.

Natenepa Farau apasa ntemo uyu kwa anthu ace onsene: 'Kwatani akhombwani onsene amuna Aisrayeli muaphe. Siyani basi akhombwani akazi mbakhala maso.' Kodi ceneci si cinthu cakugopswa kucitonga? Tendeni tione kuti khombwani mbodzi wamamuna apulumuswa tani.

KHOMBWANI MOZESE APULUMUSWA TANI

ONANI khombwani uyu wang'ono analira, mbaphata cala ca sinyala. Unoyu ndi Mozese. Kodi musadziwa kuti mbani sinyala uyu wakubalika? Ndi mwana wankazi wa mambo wa ku Ijitu, mwana ene wankazi wa Farau.

Mama wa Mozese akhadabisa khombwani ace mpaka iye kukhala na miyezi mitatu yakubalwa, thangwi nee akhafuna kuti Mozese aphiwe na Aijitu. Mbwenye iye akhadziwa kuti Mozese mbadakwanisa kugumanwa, natenepa ici ndico cidacita iye towera kumpulumusa.

Iye akwata ntanga mbausasanya towera ukhonde pita madzi. Buluka penepo aikha Mozese mwenemo, mbakwata ntanga mbauikha m'maudzu akulapha nkundu mwa Nkulo wa Nilo. Mwanankazi wa Mozese, Miriamu, apangwa kuti akhale duzi towera aone cikhafuna kucitika.

Mwakukhonda dembuka mwana wankazi wa Farau atcitira ku Nkulo wa Nilo kuenda kasamba. Mwakudzidzimusa iye aona ntanga m'maudzu akulapha. Acemera mbodzi wa anzakazi ace akazi: 'Ndoko kandikwatire ntanga ule.' Mudafungula ntanga mwana wankazi wa mambo, ndi khombwani wakubalika tani adaona iye! Mwanang'ono Mozese akhalira, na mwana wankazi wa mambo akhala na ntsisi na iye. Iye nee akhafuna kuti Mozese aphiwe.

Natenepa Miriamu abuluka. Mungakwanise kumuona pa cithunzithunzi apa. Miriamu abvunza mwana wankazi wa Farau: 'Ndiende kacemera nkazi wa Muisrayeli towera akutsalakanireni khombwani uyu?'

Mwana wankazi wa mambo alonga: 'Ndaphata mwendo, ndoko.'

Natenepa Miriamu athamanga mwakucimbiza kapanga mamace. Mudafika mama wa Mozese kwa mwana wankazi wa mambo, mwana wankazi wa mambo alonga: 'Kwata khombwani uyu unditsalakanire, ine ndinadzakulipa.'

Natenepa mama wa Mozese atsalakana mwanace ene. M'kupita kwa nzidzi, mudakula Mozese, mamace ankwata mbaenda naye kwa mwana wankazi wa Farau, ule adancita mwanace ene. Ndi m'njira ineyi idakula Mozese panyumba ya Farau.

YANG'ANANI Mozese anathawa ku Ijitu. Kodi musakwanisa kuona amuna ananthamangisa? Kodi musadziwa thangwi yanji iwo asafuna kupha Mozese? Tendeni tione khala tinapidziwa.

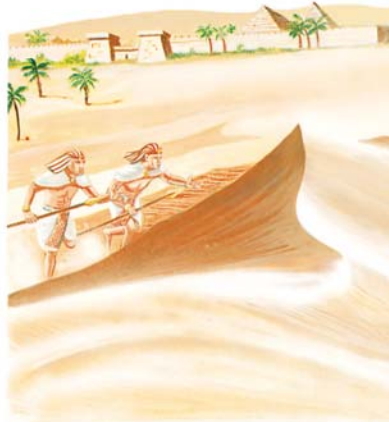
Mozese akula panyumba ya Farau, mambo wa Ijitu. Iye adzakhala mamuna wankulu na wanzeru kakamwe. Mozese akhadziwa kuti iye nee akhali Muijitu, mbwenye anyakubalace ene akhali mabitcu Aciisrayeli.

Ntsiku inango, mukakhala iye na piaka 40 pyakubalwa, Mozese atonga kuenda kaona kuti anthu ace akhali tani. Iwo akhatsalakanwa m'njira yakuipa kakamwe. Iye aona Muijitu mbakamenya bitcu Waciisrayeli. Mozese ayang'ana nkhundu, mudaona iye kuti nkhabepo munthu anayang'ana, amenya Muijitu, na Muijitu unoyu afa. Buluka penepo Mozese abisa ntembo ace m'tseca.

M'mangwana mwace Mozese aenda pontho kaona anthu ace. Iye akhanyerezera kuti mbadakwanisa kuwaphedza kuti akhonde kukhalabve mabitcu. Mbwenye aona amuna awiri Aisrayeli mbakamenyana, natenepa Mozese alonga kwa ule akhali wakudomeka: 'Thangwi yanji iwe usamenya mbale yako?'

Mamuna alonga: 'Kodi mbani adakuikha kukhala mambo na ntongi wathu? Kodi usafuna kundipha ninga mudapherewe Muijitu?'

Natenepa Mozese agopa. Iye adziwa kuti anthu akhadadziwa pidacita iye kwa Muijitu. Farau ene akhadabva pyenepi, na atuma amuna kuti aphe Mozese. Ndi thangwi ineyi Mozese akakamizika kuthawa ku Ijitu.

Mudabuluka Mozese ku Ijitu, iye aenda kutali ku dziko ya Midiani. Kweneku agumana banja ya Yetero, na akwatira mbodzi wa ana akazi a Yetero anacemerwa Zipora. Mozese adzakhala nkumbizi na atsalakana mabira a Yetero. M'piaka 40 iye akhala m'dziko ya Midiani. Natenepa iye afika m'piaka 80 pyakubalwa. Ntsiku inango, Mozese mbakatsalakana mabira a Yetero, kwacitika cinthu cakudzumatorisa cidacinja umaso onsene wa Mozese. Phindulani tsamba tione kuti cinthu cenezi cakudzumatorisa ndi ninji.

Ekisodo 2:11-25; Machitiro 7:22-29.

MOZESE afunikira kuenda mpaka ku phiri ya Horebi towera kagumanira thongwe mabirace. Kweneku aona thunduzi mbikagaka, mbwenye nee ikhapyta tayu!

Mozese anyerezera: ‘Ceneci ndi cacilendo. Ndinafendedzera paduzi kakamwe towera ndione mwadidi.’ Mudafendedzera iye, pathunduzi pabulukuka fala, mbilonga: ‘Leka fendedzera paduzi. Bulusa masandali ako, thangwi walimira pa mbuto yakucena.’ Akhali Mulungu akhalonga kubulukira kwa anju, natenepa Mozese aphimba nkhope yace.

Natenepa Mulungu alonga: ‘Ndisaona kunenseka kwa anthu anga ku Ijitu. Natenepa ine ndinadzaasudzula, pina ndikutumiza iwe katsogolera anthu anga kubulukuka ku Ijitu.’ Yahova mbadadzakwata anthu ace kuaendesa ku dziko yakubalika ya Kanani.

Mbwenye Mozese alonga: ‘Ndine ani ine. Kodi ndinapicita tani? Nyerezzerani kuti ine ndaendadi. Aisrayeli anadzalonga kwa ine, “Kodi mbani adakutuma?” Kodi ndinadzalonganji mphapo?’

Mulungu atawira: ‘Ipi ndipinafuna longwa iwe. “YAHOVA, Mulungu wa

Abrahamu, Mulungu wa Isaki na Mulungu wa Yakobo andituma kwa imwe.” Yahova athimizira: ‘Iyi ndi dzina yanga kwenda na kwenda.’

Mozese atawira: ‘Nyerezzerani kuti iwo nkhabe khulupira ndikalonga kuti imwe mwandituma.’

Mulungu abvunza: ‘Kodi ndi ninji ciri m’dzanja yako?’

Mozese atawira: ‘Ndi ndodo.’

Mulungu alonga: ‘Iponye pantsi.’ Mudaiponya iye, yasanduka nyoka. Buluka penepo Yahova aonesa Mozese cirengo cinango. Iye alonga: ‘Ikha dzanja yako m’nguwo mwako.’ Mozese apicita, mudabulusa iye dzanjace, ikhali yakucena ninga *neve!* Dzanja yaoneka ninga ikhali na utenda wakuipa unacemerwa thanya. Patsogolo pace Yahova apasa Mozese mphambvu yakucita cirengo cacitatu. Pakumalisira iye alonga: ‘Ukacita pirengo ipi Aisrayeli anadzakhulupira kuti ine ndakutuma.’

Buluka penepo Mozese abwerera kunyumba mbapanga Yetero: ‘Ndaphata mwendo, ndisiyeni ndibwerere kwa acibale anga ku Ijitu tovera ndikaaone kuti ali tani.’ Yetero apangana Mozese, na Mozese atoma ulendo ace wakubwerera ku Ijitu.

Ekisodo 3:1-22; 4:1-20.

MOZESE NA ARONI AONANA NA FARAU

MUDABWERERA Mozese ku Ijitu, iye apanga mbale yace Aroni pyonsene pya pirengo pire. Mudapangiza Mozese na Aroni Aisrayeli pirengo pyenepi, anthu onsene akhulupira kuti Yahova akhali na iwo.

Buluka penepo Mozese na Aroni aenda kaonana na Farau. Iwo ampanga: ‘Yahova, Mulungu wa Israyeli, asalonga, “Siya mbumba yanga iende m’ntsiku zitatu, towera ikandilambire ku thando.”’ Mbwenye Farau atawira: ‘Ine nkhabe khulupira Yahova. Pina ine nee sinadzasiya Aisrayeli mbaenda tayu.’

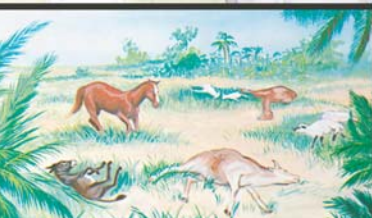
Farau aipirwa, thangwi mbumba ikhafuna nzidzi wakupuma kuti ilambire Yahova. Natenepa, iye aakakamiza kuphata basa mwakuwanga kakamwe kupiringana kale. Aisrayeli apasa mulando Mozese thangwi iwo akhatsalakanwa m’njira yakuipa, na Mozese atsukwala. Mbwenye Yahova ampanga kuti akhonde nenseka. Yahova alonga: ‘Ndinadzacitisa Farau kuti asiye mbumba yanga iende.’

Mozese na Aroni aenda pontho kaonana na Farau. M’nzidzi unoyu iwo acita cirengo. Aroni aponya ndodo yace pantsi, mbisanduka nyoka ikulu. Mbwenye anyaluso a Farau aponyambo zindodo, mbizisanduka zinyoka. Mbwenye, yang’anani! Nyoka ya Aroni ikumeza zinyoka za anyaluso. Ngakhale tenepa Farau hadasiya Aisrayeli mbaenda tayu.

Natenepa ukhadafika nzidzi wakuti Yahova apfunzise Farau pfunziro. Kodi musadziwa kuti iye acita tani? Kukhali mwa kudzesa miliri 10, peno pyakunensa pikulu, ku Ijitu.

Mudamala citwa miliri mizinji, Farau acemeresa Mozese, mbampanga: ‘Limirisa muliri, ndinadzasiya Aisrayeli mbaenda.’ Mbwenye mukhalimira muliri, Farau akhacinja manyerezere ace. Nee akhasiya mbumba mbienda tayu. Mbwenye, pakumalisira, mudacitika muliri wa 10, Farau athamangisa Aisrayeli.

Kodi musadziwa ubodzi na ubodzi wa miliri 10 ineyi? Phindulani tsamba tipfunze pya iyo.

YANG'ANANI pa pithunzithunzi pino. Cibodzi na cibodzi cisapangiza muliri udabweresa Yahova ku Ijitu. Pa cithunzithunzi cakutoma mungakwanise kuona Aroni mbamenya Nkulo wa Nilo na ndodo yace. Mudacita iye pyenepi, madzi m'nkulo asanduka ciropa. Ntsomba zafa, na nkulo watoma kununkha.

Patsogolo pace, Yahova acitisa mathese kubuluka m'Nkulo wa Nilo. Iwo akhali konsene kwene—m'nthano peno pyakuotcera mikate, m'pyakuphikira, m'matalimba aanthu—konsene kwene. Mudafa mathese Aijitu aagumanyiza m'makhuku makulu, na dziko yanunkha thangwi ya iwo.

Buluka penepo Aroni amenya pantsi na ndodo yace, na pfumbi yasanduka matcunya. Pyenepi ndi pinyamanyama pyakumburuka pinaluma. Matcunya akhali muliri wacitatu m'dziko ya Ijitu.

Miliri idasala yaphekesa Aijitu basi, tayu Aisrayeli. Wacinayi ukhali muliri wa ntcenje zikulu zikhadzala m'nyumba za Aijitu onsene. Muliri wacixanu wakhuya pinyama. Ng'ombe, mabira na mbuzi zizinji za Aijitu zafa.

Patsogolo pace, Mozese na Aroni akwata dotha mbaimwaza kudzulu. Iyo yacitisa maphute akupha kwa

anthu na pinyama. Uyu ukhali muliri wacitanthatu.

Buluka penepo Mozese athukula dzanjace kudzulu, na Yahova atumiza matalala na kudhima. Ineyi ikhali mbvula yakuipa kakamwe ya matalala ikhadaoneka ku Ijitu.

Muliri wacisere ukhali ndumbo ukulu wa zinthete. Kusiwapo nzidzi uneule cipo paoneka zinthete zakuinjipa ninga zenezire. Izo zadya pyonsene pidakhonda fudzwa na matalala.

Muliri wacipfemba ukhali cidima. M'ntsiku zitatu cidima cikulu caphimba dziko, mbwenye Aisrayeli akhali na ceza kukakhala iwo.

Pakumalisira, Mulungu apanga mbumba yace kuti ikapire pa zintcici za misuwo na ciropa ca mwana mbuzi peno ca mwanabira. Buluka penepo anju wa Mulungu apita m'Ijitu. M'nyumba ikhaona anju ciropa, iye nee aphamo munthu tayu. Mbwenye m'nyumba zonsene zakusowa ciropa pa zintcici za misuwo, anju wa Mulungu apha mwana wautombo wa munthu na pinyama. Uyu ukhali muliri wa 10.

Mudacitika muliri unoyo wakumalisa, Farau apanga Aisrayeli kuti abuluke. Mbumba ya Mulungu ikhali dzololo kuti iende, pina namasiku aneale iyo yatoma ulendo wakubuluka ku Ijitu.

Ekisodo kapitulu 7 mpaka 12.

YANG'ANANI pinacitika! Ule ndi Mozese adatambalisa ndodo yace padzuludzulu pa Bara Yakufuwira. Awa adapulumuka na iye ku ntunda unango ndiwo Aisrayeli. Mwenye Farau na anyankhondo ace akulobzeswa m'bara. Tendeni tione kuti pyacitika tani.

Ninga pidapfunzefe, Farau apanga Aisrayeli kuti abuluke m'Ijitu mudamala Mulungu kubwersa muliri wa 10 kwa Aijitu. Amuna akukwana 600.000 a Aisrayeli abuluka, pabodzi na akazi na ana azinji. Pontho, na cilengesero cikulu ca anthu anango, adakhulupira Yahova, cabuluka na Aisrayeli. Iwo onsene akwata mabira, mbuzi na ng'ombe zawo.

Mbasati kuenda, Aisrayeli apheмба Aijitu pyakubvala na pinthu pyakucitwa na ndalama na siliva. Aijitu akhagopadi kakamwe, thangwi ya muliri wakumalisa udaafikira. Natenepa Aijitu apasa Aisrayeli pyonsene pidapheмба iwo.

Pakumala ntsiku zingasi Aisrayeli afika ku Bara Yakufuwira. Kweneko iwo apuma. M'nzidzi unoyu, Farau na amuna ace atoma kudungunya thangwi ya kuthamangisa Aisrayeli. Iwo alonga: 'Tasiya mabitcu athu mbaenda!'

Natenepa, Farau acinja pontho manyerezero ace. Akhunganya mwakucimbiza garetace yankhondo na anyankhondo ace. Buluka penepo atoma kuthamangira Aisrayeli na magareta 600 akupambulika, pabodzi na magareta anango onsene a ku Ijitu.

Mudaona Aisrayeli kuti Farau na anyankhondo ace alikudza kuna iwo, agopadi kakamwe. Nee pakhali njira yakuthawa tayu. Ku khundu yawo ibodzi kukhali Bara Yakufuwira, ku khundu inango Aijitu akadza kuna iwo. Mbwenye Yahova aikha ntambo pakati pa mbumba yace na Aijitu. Natenepa Aijitu nee akhakwanisa kuona Aisrayeli towera kuwakutira.

Mphapo, Yahova apanga Mozese kuti atambalise ndodo yace padzuludzulu pa Bara Yakufuwira. Mudacita iye, Yahova acitisa mphepo ikulu ya kumabulukiro dzuwa kupepesa. Madzi a bara agawika, na iwo aphantirira m'makhundu mawiri.

Buluka penepo Aisrayeli atoma kufamba m'bara pa mataka akuuma. Pakwata midzidzi mizinji kuti pikwi na pikwi pya anthu na pinyama pyawo pyonsene pifike mwakupulumuka ku ntunda unango wa bara. Pakumalisira, Aijitu akwanisa kuona pontho Aisrayeli. Mabitcu awo akhaenda! Natenepa Aijitu aapitira mwakucimbiza m'bara.

Mudapita iwo, Mulungu acitisa maroda a magareta awo kuti abuluke. Aijitu agopadi kakamwe na atoma kukhuwa: 'Yahova akumenya nkondo na ife m'kutsidzikiza Aisrayeli. Tendeni tibuluke muno!' Mbwenye kukhali ndembulembu kakamwe.

Pyenepi pyacitika mudapangwa Mozese na Yahova kuti atambalise ndodo yace padzuludzulu pa Bara Yakufuwira, ninga mudaonemwe pa cithunzithunzi. Mudaitambalisa Mozese, mafufu amadzi atoma kubwerera mbaphimba Aijitu na magareta awo. Anyankhondo onsene akhadatowerera Aisrayeli m'bara. Nee mbodzi wa Aijitu abuluka wamaso!

Yakomerwa tani mbumba yonsene ya Mulungu thangwi ya kupulumuswa! Amuna aimba nyimbo ya kupereka takhuta kwa Yahova, mbalonga: 'Yahova awina pembero yambiri. Iye aponya makavalu na anyakukwirawo m'bara.' Mwanankazi wa Mozese, Miriamu, akwata usinde wace, na akazi onsene antowerera na mausinde awo. Mukhabvina iwo mwakukomerwa, akhaimba nyimbo ibodzibodzi ikhaimba amuna: 'Yahova awina pembero yambiri. Iye aponya makavalu na anyakukwirawo m'bara.'

Kusudzulwa m'Ijitu Mpaka Pa Mambo Wakutoma Wa Israyeli

Mozese atsogolera Aisrayeli kubuluka ku ubitcu m'Ijitu mpaka ku Phiri ya Sinai, kudaapasa Mulungu miyambo yace. M'kupita kwa nzidzi, Mozese atuma amuna 12 towera akazonde dziko ya Kanani. Mbwenye 10 a iwo abwerera na mphangwa zakuipa. Iwo acitisa anthu kufuna kubwerera ku Ijitu. M'kusowa kwawo cikhulupiro, Mulungu alanga Aisrayeli m'kuacitisa kufamba kwene m'thando piaka 40.

Pakumalisira, Yobzwa asankhulwa kuti atsogolere Aisrayeli kupita m'dziko ya Kanani. Towera kuaphedza kukunda dziko, Yahova acitisa pirengo. Iye acitisa Nkulo wa Yoridani kulimira kufamba, zingome za Yeriko kugwa, na dzuwa kulimira ntsiku yamumphu. Pakumala piaka pitanthatu, iwo akunda dziko ya Akanani.

Kutoma na Yobzwa, Israyeli atongwa na atongi amiseru m'piaka 356. Tinadzapfunza pya azinji a iwo, kuphataniza Baraki, Gideyoni, Yefita, Sansoni, na Samueli. Tinadzalerimbo pya akazi ninga Rahabi, Debora, Yaeli, Rute, Naomi na Dalila. M'pyonsene, piaka 396 pya pyakucitika pialongwa m'Khundu YACITATU.

KODI mungakwanise kulonga kuti ndi ninji pinalokota anthu kwa pantsi? Pyenepi pyalandana na nkhungu. Mphyakucena, na pyakuphaphatika, na pyakunyedzeka. Mbwenye si nkhungu tayu; ndi pinthu pyakudya.

Pakhadapita mwezi ubodzi basi kutomera nzidzi udabuluka Aisrayeli ku Ijitu. Iwo ali m'thando. Mwenemo mukhali na pyakudya pyakucepa, na thangwi ineyi mbumba ikhadungunya, mbilonga: 'Mbukudakhala mwadidi Yahova mbadatiphera m'Ijitu. Mwenemule mbwenyebve tikhali na pyakudya pyonsene pikhafuna ife.'

Natenepa Yahova alonga: 'Ndinadzagwesa cakudya kubulukira kudzulu.' Pyenepi ndipyo pidacita Yahova. Namacibese mwace mudaona Aisrayeli pinthu pyenepi pyakucena pikhadagwa, iwo abvunzana: 'Kodi ndi ninji pyenepi?'

Mozese alonga: 'Ici ndi cakudya cidakupasani Yahova kuti mudye.' Mbumba yacicemera MANA. Ceneci cinaudzipi ninga mabulaxa akucitwa na uci.

Mozese apanga mbumba: 'Musafunika kulokota akukwana kudya munthu mbodzi na mbodzi.' Natenepa namacibese onsene iwo acita pyenepi. Mbwenye mukapisa dzuwa, mana akusala pantsi akhanyunguluka.

Mozese alongambo: 'Nee mbodzi asafunika kukoya mana mpaka mangwana mwace.' Mbwenye anthu anango hadabvera tayu. Kodi musadziwa pikhacitika? Namacibese mwace, mana akukoiwa ale akhadzala na mboza, mbatoma kununkha!

Mbwenye ikhalipo ntsiku ibodzi pa sumana, idapanga Yahova mbumba kuti ikwate mana mwakuphindikiza. Ineyi ndi ntsiku yacitanthatu. Na Yahova aipanga kuti ikoye anango towera mangwana mwace, thangwi iye nee mbadadzagwesa mana pa ntsiku yacinomwe tayu. Mukhakoya iyo mana mpaka pa ntsiku yacinomwe, nee akhadzala na mboza pina nee akhanunkha tayu! Ici ndi cirengo cinango!

M'piaka pyonsene pidakhala Aisrayeli m'thando Yahova akhaadyesa na mana.

YAHOVA APASA MIYAMBO YACE 35

M'MIEZI miwiri mudamala iwo kubuluka ku Ijitu, Aisrayeli afika ku Phiri ya Sinai, inacemerwambo Horebi. Iyi ndi mbuto ibodzi ene idalonga Yahova na Mozese kubulukira pathunduzi yakugaka. Kweneko mbumba yamanga misasa mbikhala nzidzi wakucepa.

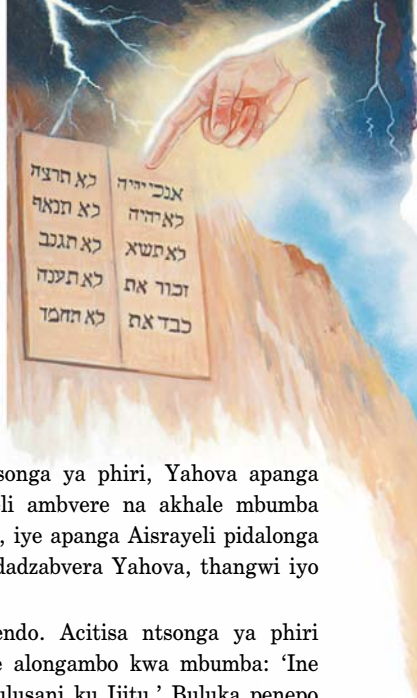
Mbumba mbikadikhira pantsi, Mozese akwira phiri. Kweneku ku ntsonga ya phiri, Yahova apanga Mozese kuti Iye asafuna kuti Aisrayeli ambvere na akhale mbumba yace yakupambulika. Mudatcita Mozese, iye apanga Aisrayeli pidalonga Yahova. Na mbumba yalonga kuti mbidadzabvera Yahova, thangwi iyo ikhafuna kukhala mbumba yace.

Mphapo Yahova acita cinthu cacilendo. Acitisa ntsonga ya phiri kubuluka utci na kudhima kukulu. Iye alongambo kwa mbumba: 'Ine ndine Yahova, Mulungu wanu, adakubulusani ku Ijitu.' Buluka penepo iye atonga: 'Kusiyapo ine, nkhaba funika kuti mulambire milungu inango.'

Mulungu apasa Aisrayeli miyambo, peno matongerero anango mapfemba. Mbumba yagopa kakamwe. Iyo yapanga Mozese: 'Longa iwe na ife, thangwi ife tisagopa kuti Mulungu akalonga na ife tinadzafa.'

Patsogolo pace Yahova apanga Mozese: 'Kwira kuphiri kuna ine. Ndinadzakupasa miyala miwiri yakuphapatika idalemba ine miyambo inafuna ine kuti mbumba ikoye.' Natenepa, Mozese akwira pontho kuphiri. Akhala kweneko masikati na masiku 40.

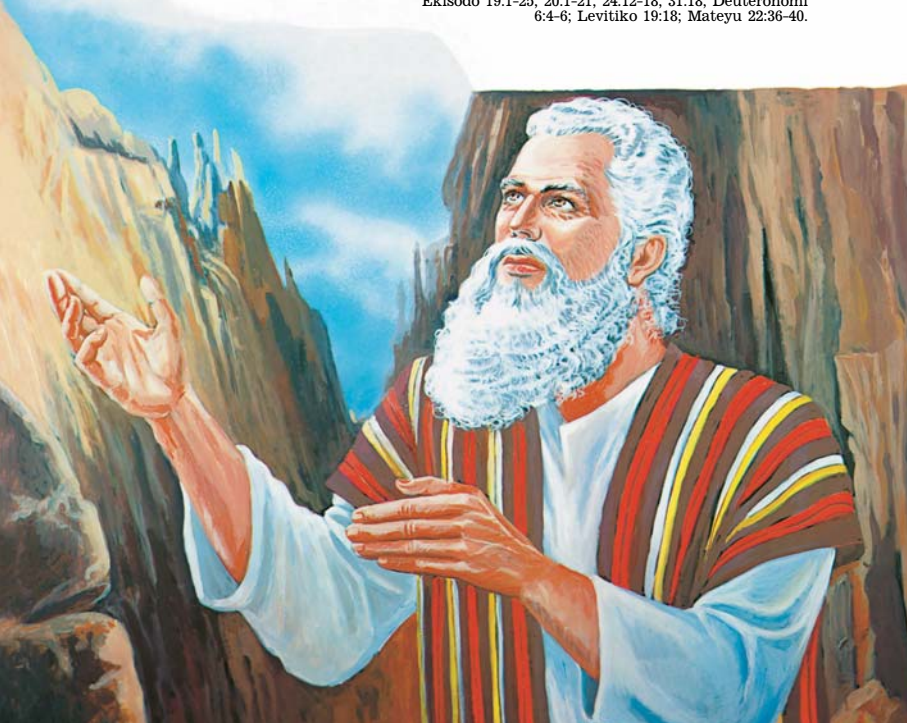
Mulungu akhali na miyambo izinji kakamwe kuti apase mbumba yace. Mozese alemba miyambo ineyi. Mulungu apasambo Mozese miyala

miwiri yakuphapatika. Penepo, Mulungu ene alemba miyambo 10 ineyi idalonga iye kwa mbumba yace yonsene. Iyo isacemerwa Matongerero Khumi.

Matongerero anewa Khumi ndiwo miyambo yakufunika. Mbwenye miyambo inango izinji idapasa Mulungu Aisrayeli njakufunikambo. Ubodzi wa miyambo ineyi ndi uyu: 'Usafunika kufuna Yahova, Mulungu wako, na ntima wako wonsene, manyerezero ako onsene, moyo wako wonsene na mphambvu zako zonsene.' Unango ndi uyu: 'Usafunika kufuna nzako ninga usapifuna iwe ene.' Mwana wa Mulungu, Yezu Kristu, alonga kuti ineyi ndiwo miyambo miriwi mikulu kakamwe idapasa Yahova mbumba yace Israyeli. Kutsogolo tinadzapfunza pinthu pizinji pya Mwana wa Mulungu na pipfunziso pyace.

Ekisodo 19:1-25; 20:1-21; 24:12-18; 31:18; Deuteronomi 6:4-6; Levitiko 19:18; Mateyu 22:36-40.

AH, AH! Kodi mbumba ikucitanji cincino? Iyo iri kuphemberera mwanang'ombe! Kodi thangwi yanji iyo ikucita pyenepi?

Mudakhala Mozese nzidzi wakulapha padzulu pa phiri, mbumba yalonga: 'Ife nkhave dziwa pidacitikira Mozese. Natenepa tendeni ticate mulungu towera atibuluse m'dziko ino.'

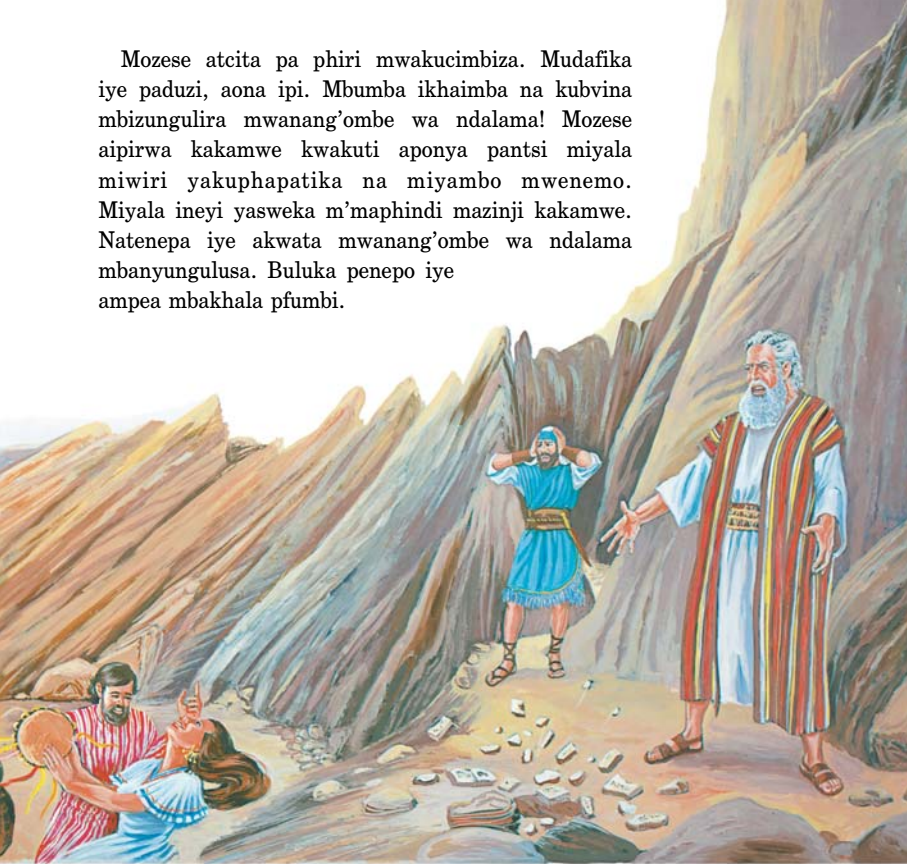
Aroni, mbale wa Mozese, alonga: 'Ndimomwene, bulusani mphete zanu za m'makutu zakucitwa na ndalama, mundibweresere.' Mudacita mbumba pyenepi, Aroni azinyungulusa mbacita mwanang'ombe wa ndalama. Mbumba yalonga: 'Uyu ndi Mulungu wathu, adatibulusa

ku Ijitu!' Buluka penepo Aisrayeli acita phwando ikulu mbalambira mwanang'ombe wa ndalama.

Mudaona Yahova pyenepi, aipirwa kakamwe. Natenepa iye apanga Mozese: 'Tcita mwakucimbiza. Mbumba ikucita pinthu m'njira yakuipa kakamwe. Iyo yaduwala miyambo yanga na ikugodamira mwanang'ombe wa ndalama.'

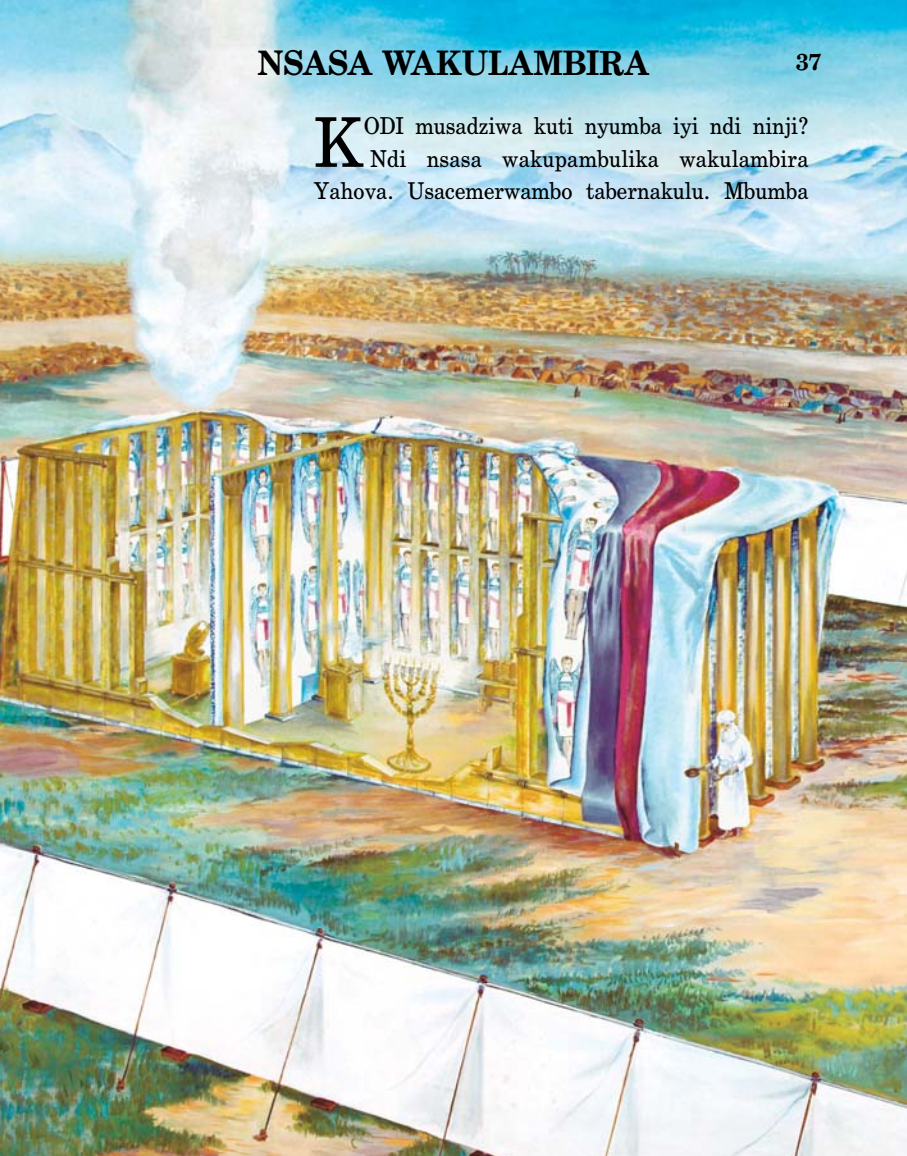
Mozese atcita pa phiri mwakucimbiza. Mudafika iye paduzi, aona ipi. Mbumba ikhaimba na kubvina mbizungulira mwanang’ombe wa ndalama! Mozese aipirwa kakamwe kwakuti aponya pantsi miyala miwiri yakuphapatika na miyambo mwenemo. Miyala ineyi yasweka m’maphindi mazinji kakamwe. Natenepa iye akwata mwanang’ombe wa ndalama mbanyungulusa. Buluka penepo iye ampea mbakhala pfumbi.

Mbumba ikhadacita cinthu cakuipa kakamwe. Natenepa Mozese apanga amuna angasi kuti akwate masupada awo. Mozese alonga: ‘Anthu akuipa adalambira mwanang’ombe wa ndalama asafunikira kufa.’ Natenepa amuna apha anthu 3.000! Kodi nkhaba pangiza pyenepi kuti tisafunika kukhala na cidikhodikho towera tilambire Yahova basi, tayu kulambira milungu inango yauthambi?

Ekisodo 32:1-35.

KODI musadziwa kuti nyumba iyi ndi ninji?
Ndi nsasa wakupambulika wakulambira
Yahova. Usacemerwambo tabernakulu. Mbumba

yamalisa kuumanga pakupita caka cibodzi mbidamala kubuluka ku Ijitu. Kodi musadziwa kuti ikhali nyerezere ya ani kuti umangiwe?

Ikhali nyerezere ya Yahova. Mozese mbakhali pa Phiri ya Sinai, Yahova ampanga mamangiro ace. Iye ampanga kuti umangiwe mwakuti ungakwanise kusudzulwa mwakukhonda nensa. M'njira ineyi maphidzo ace mbadakwanisa kuthukulwa kuenda nawo ku mbuto inango, kweneko mbaphatanizwa pontho. Natenepa mukhafuluka Aisrayeli mbuto na mbuto m'thando, iwo akhathukula nsasa.

Mukayang'ana nkati mwa kwartu ing'ono kunkhomo kwa nsasa, mungakwanise kuona bokosi, peno kaixa. Ineyi isacemerwa bokosi ya cibverano. Ikhali na maanju awiri peno akerubi akucitwa na ndalama, m'nkhomo ibodzi na ibodzi. Mulungu alemba papswa Matongero Khumi m'miyala miwiri yakuphaphatika, thangwi Mozese akhadaswa yakutoma ire. Miyala ineyi yakoiwa nkati mwa bokosi ya cibverano. Pina, mulinga wa mana wakoiwambo mwenemo. Kodi musakumbuka kuti mana ndi ninji?

Mbale wa Mozese, Aroni, ndiye adasankhulwa na Yahova kuti akhale nyantsembe wankulu. Iye atsogolera mbumba m'kulambira Yahova. Anace akhalambo anyantsembe.

Cincino yang'anani kwartu ikulu ya nsasa. Iyi ndi ikulu mwakuphindikiza kwartu ing'ono. Kodi musaona bokosi, peno kaixa ing'ono, inabuluka utci mbukwira? Ndi guwa ya ntsembe panapisa anyantsembe pyakununkhira mwadidi pinacemerwa lubani. Pina mwenemo muli cakuikhira nyale ciri na nyale zinomwe. Cinthu cacitatu ciri m'kwartu ndi meza. Padzulu payo pali mikate 12.

Kunja kwa tabernakulu kukhali na ndiro, peno phande ikulu, ikhadzadzwa madzi. Anyantsembe akhaiphatisira towera kupitsuka iwo ene. Kweneku kukhalimbo guwa ya ntsembe ikulu. Penepo pakhapiswa pinyama pyakuphiwa ninga ntsembe kwa Yahova. Nsasa wakulambira ukhalidi pakati pa misasa, na Aisrayeli akakhala m'misasa yawo mbauzungulira.

YANG'ANANI misapo idapingira amuna awa. Onani kukula kwa mulinga uyu wa mauva. Usafunika kukwatwa na amuna awiri pa mpingiro. Onani masambvu na misapo inango. Kodi misapo ineyi yakubalika yabuluka kupi? Yabuluka ku dziko ya Kanani. Kumbukani kuti Kanani ndi kule kukakhala Abrahamu, Isaki na Yakobo. Mbwenye

thangwi ya njala kweneko, Yakobo, na banjace, afulukira ku Ijitu. Cincino, yang'anani kuti mudapita piaka 216, Mozese atzogolera Aisrayeli kubwerera ku Kanani. Iwo afika ku mbuto inango m'thando inacemerwa Kadesi.

M'dziko ya Kanani mukakhala anthu akuipa. Natenepa Mozese atuma azondi 12, mbaapanga: 'Kaoneni kuinjipa kwa anthu anakhala kweneko, na kuwanga kwawo. Kaoneni khala mataka mbadidi tovera kulima. Pontho, lekani duwala kubweresa misapo mingasi.'

Mudabwerera azondi ku Kadesi, iwo apanga Mozese: 'Ndi dzikodi yadidi kakamwe.' Tovera kuyeseza, iwo apangiza Mozese misapo ingasi. Mbwenye azondi 10 a iwo alonga: 'Anthu anakhala kweneko mbakulu na akuwanga. Tinadzaphiwa tikayesera kukunda dziko.'

Aisrayeli agopa mudabva iwo pyenepi. Iwo alonga: 'Mbukudakhala mwadidi kufera ku Ijitu peno m'thando muno. Tinadzaphiwa m'nkhondo, na akazi athu na anathu anadzakwatiwa. Tendeni tisankhule ntsogoleri mupswa m'mbuto mwa Mozese tibwerere ku Ijitu!'

Mbwenye azondi awiri a iwo anyindira Yahova, na ayesera kuthondolesa mbumba. Madzina awo ndiwo Yobzwa na Kalebi. Iwo alonga: 'Lekani gopa tayu. Yahova ali na ife. Pinadzanensa tayu kukunda dziko.' Mbwenye mbumba hidabvesera tayu. Iyo yafika pakufuna kupha Yobzwa na Kalebi.

Pyenepi pyacitisa Yahova kukhala wakuipirwa kakamwe, mbapanga Mozese: 'Nee munthu mbodzi ali na piaka 20 kuenda kutsogolo anadzapita m'dziko ya Kanani. Iwo aona pirengo pidacita ine ku Ijitu na m'thando, mbwenye akupitiriza na kukhonda kundinyindira. Natenepa iwo anadzafamba kwene m'thando piaka 40 mpaka munthu wakumalisira kufa. Yobzwa na Kalebi ndiwo basi anadzapita m'dziko ya Kanani.'

MPSIMBO YA ARONI YAPHWETHA MALUWA

ONANI maluwa na misapo yakutokota idaphwetha pa mpsimbo, peno ndodo iyi. Ineyi ndi mpsimbo ya Aroni. Maluwa awa na misapo yakutokota pyaphwetha pa mpsimbo ya Aroni masiku mabodzi basi! Tendeni tione thangwi yanji.

Mpaka cincino, Aisrayeli akhadafamba kwene m'thando m'nzidzi ungasi. Anango a mbumba akhanyerezera kuti Mozese nee akhafunika kukhala ntsogoleri, peno kuti Aroni adathema kukhala nyantsembe wankulu tayu. Kora ndi mbodzi wa akhanyerezera tenepa, pabodzi na Datani, Abiramu na atsogoleri a mbumba akukwana 250. Awa onsene abwera kapanga Mozese: 'Kodi thangwi yanji usapiikha wekhene padzulu pa ife tonsene?'

Mozese apanga Kora na atowereri ace: 'Mangwana namacibese kwatani pyakuikhira moto muikhemo lubani. Buluka penepo bwerani ku tabernakulu ya Yahova. Tinadzaona kuti Yahova anadzasankhula ani.'

Mangwana mwace Kora na atowereri ace 250 afika ku tabernakulu. Anango azinji aenda pabodzi towera kuphedza amuna anewa. Yahova aipirwa kakamwe. Mozese alonga: 'Thawikirani misasa ya amuna anewa akuipa. Lekani gwentsa na cibodzi cene cawo.' Mbumba yabvera, mbithawikira misasa ya Kora, Datani na Abiramu.

Buluka penepo Mozese alonga: 'Tenepa munadzadziwa kuti Yahova asankhula ani. Mataka anadzafunguka mbameza amuna awa akuipa.'

Mudamala kwene Mozese kulonga, mataka afunguka. Nsasa na pyonsene pya Kora, Datani, Abiramu na ale akakhala na iwo aenda pantsi, na mataka aagudumira. Mudabva mbumba kulira kwa ale akhapita m'mataka, iwo akhuwa: 'Tendeni tithawe! Mataka angakwanise kutimezambo!'

Kora na atowereri ace 250 akhapitiriza kukhala cifupi na tabernakulu. Natenepa Yahova atumiza moto, na iwo onsene apiswa. Buluka penepo Yahova apanga mwana wa Aroni, Eleazara, kuti akwate pyakuikhira moto pya amuna akufa acite cakuphimbirira guwa ya ntsembe cakupepa. Cakuphimbirira guwa ya ntsembe ceneci mbicidaphatisirwa ninga

cenjezo kwa Aisrayeli kuti nkhabepo unango, kusiyapo Aroni na anace amuna, anafuna kupicita ninga nyantsembe kwa Yahova.

Mbwenye Yahova akhafuna kupangiza mwapakweca kakamwe kuti Aroni na anace ndiwo adasankhula iye kukhala anyantsembe. Natenepa iye apanga Mozese: ‘Ntsogoleri wa dzinza ibodzi na ibodzi ya Israyeli mbabwerese mpsimbo yace. Kwa dzinza ya Levi, Aroni mbabwerese mpsimbo yace. Buluka penepo ikha mpsimbo ibodzi na ibodzi m’tabernakulu kutsogolo kwa bokosi ya cibverano. Mpsimbo ya munthu adasankhulene ninga nyantsembe inadzaphwetha maluwu.’

Mudaenda kayang’ana Mozese namacibese mwace, onani, mpsimbo ya Aroni iri na maluwu na misapo yakutokota iyi idamera mwa iyo! Kodi musaona cincino kuti thangwi yanji Yahova acitisa mpsimbo ya Aroni kuphwetha maluwu?

Numeri 16:1-49; 17:1-11; 26:10.

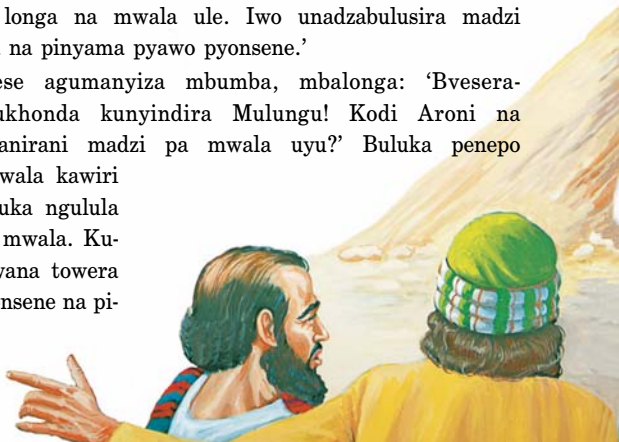
PAKHAPITA piaka—piaka 10, piaka 20, piaka 30, piaka 39! Aisrayeli mbaciri m'thando. Mbwenye m'piaka pyonsene pyenepi Yahova akhatsalakana mbumba yace. Iye akhaidyesa na mana. Namasikati iye akhaisogolera na nzati wa ntambo, pina namasiku na nzati wa moto. Pontho, m'piaka pyonsene pyenepi nguwo zawo nee zasakala na manyalo awo hadakhala na mfula tayu.

Cincino, yang'anani kuti ukhali mwezi wakutoma wa caka ca 40 mudamala iyo kubuluka ku Ijitu. Aisrayeli amanga pontho misasa ku Kadesi. Iyi ndi mbuto ikakhala iwo mudatumwa azondi 12 kazonda dziko ya Kanani cifupi na piaka 40 nduli. Mwanankazi wa Mozeze, Miriamu, afa ku Kadesi. Ninga pidacitika nduli, kweneko kukhali pontho na nthonga.

Mbumba idagumana madzi tayu. Natenepa iyo yadungunyira Mozeze: 'Mbukudakhala mwadidi mbitidafa. Thangwi yanji iwe watibulusa ku Ijitu mbutibweresa ku mbuto ino yakugopswa yakukhonda kumera pinthu? Muno nkhaba pyakudya, masambvu, mauva na misapo inango. Nee madzi ene akumwa nkhaba.'

Mudaenda Mozeze na Aroni ku tabernakulu kaphembera, Yahova apanga Mozeze: 'Gumanyiza mbumba. Buluka penepo, pamaso pa mbumba yonsene longi na mwala ule. Iwo unadzabulusira madzi akukwana mbumba na pinyama pyawo pyonsene.'

Natenepa Mozeze agumanyiza mbumba, mbalonga: 'Bveserani, imwe anyakukhonda kunyindira Mulungu! Kodi Aroni na ine tinadzakugumanirani madzi pa mwala uyu?' Buluka penepo Mozeze amenya mwala kawiri na ndodo, mbubuluka ngulula ikulu ya madzi pa mwala. Kukhali madzi akukwana towera kumwa mbumba yonsene na pinyama.

Mbwenye Yahova aipirwa na Mozese na Aroni. Kodi musadziwa thangwi yanji? Thangwi Mozese na Aroni alonga kuti *iwo* mbadadzabulusa madzi pa mwala. Mbwenye adacitadi pyenepi ndi Yahova. Thangwi Mozese na Aroni hadalonga undimomwene wa ipi, Yahova alonga kuti iye mbadadzaalanga. Iye alonga: 'Imwe nkhabe kudzatsogolera mbumba yanga kupita m'Kanani.'

Mwakukhonda dembuka Aisrayeli abuluka ku Kadesi. M'nzidzi wakucepa iwo afika ku Phiri ya Hori. Kweneku, ku ntsonga ya phiri, Aroni afa. Mudafa Aroni, iye akhali na piaka 123 pyakubalwa. Aisrayeli atsukwala kakamwe, natenepa mbumba yonsene yalira Aroni m'ntsiku 30. Mwanace wamamuna, Eleazara, adzakhala nyantsembe wankulu waktowerera wa dziko ya Israyeli.

Numeri 20:1-13, 22-29; Deuteronomi 29:5.

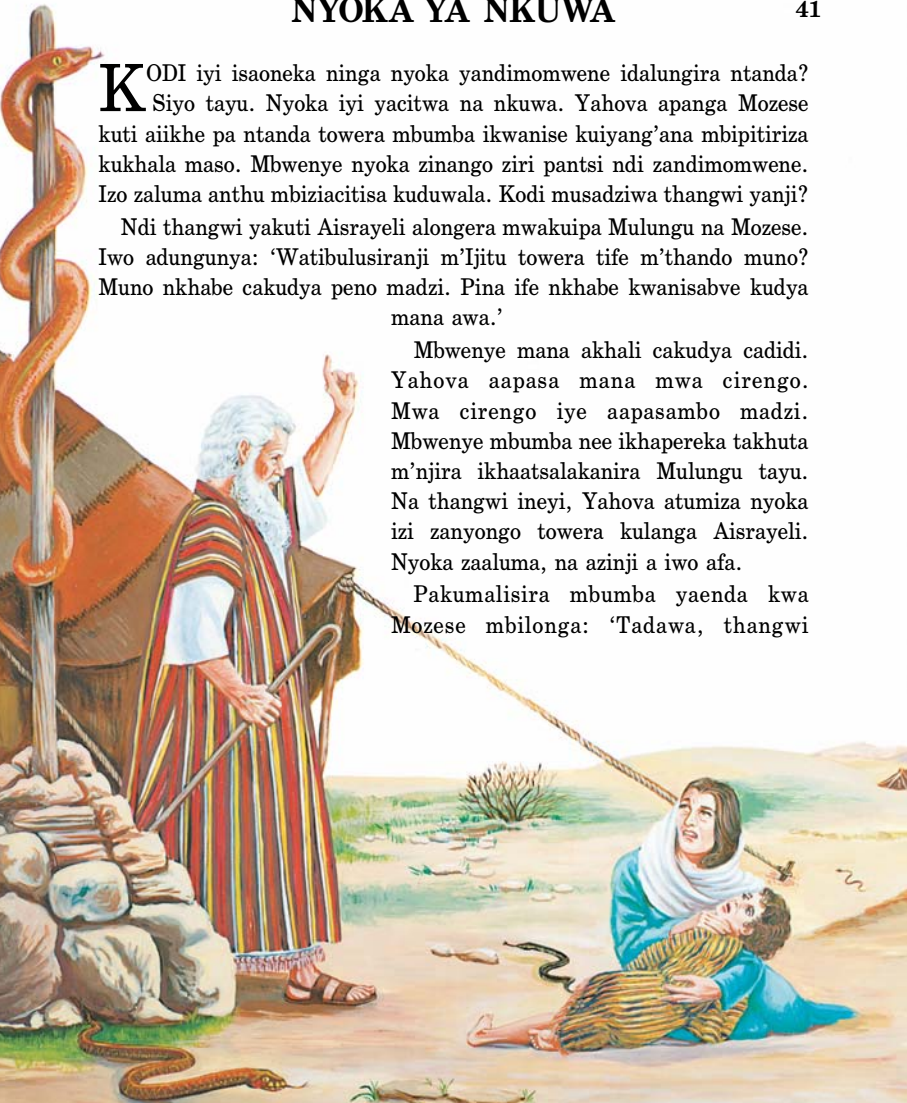

KODI iyi isaoneka ninga nyoka yandimomwene idalungira ntanda? Siyo tayu. Nyoka iyi yacitwa na nkuwa. Yahova apanga Mozese kuti aiikhe pa ntanda tovera mbumba ikwanise kuiyang'ana mbipitiriza kukhala maso. Mbwenye nyoka zinango ziri pantsi ndi zandimomwene. Izo zaluma anthu mbiziacitisa kuduwala. Kodi musadziwa thangwi yanji?

Ndi thangwi yakuti Aisrayeli alongera mwakuipa Mulungu na Mozese. Iwo adungunya: 'Watibusiranji m'Ijitu tovera tife m'thando muno? Muno nkhabe cakudya peno madzi. Pina ife nkhabe kwanisabve kudya mana awa.'

Mbwenye mana akhali cakudya cadidi. Yahova aapasa mana mwa cirengo. Mwa cirengo iye aapasambo madzi. Mbwenye mbumba nee ikhapereka takhuta m'njira ikhaatsalakanira Mulungu tayu. Na thangwi ineyi, Yahova atumiza nyoka izi zanyongo tovera kulanga Aisrayeli. Nyoka zaaluma, na azinji a iwo afa.

Pakumalisira mbumba yaenda kwa Mozese mbilonga: 'Tadawa, thangwi

talongera mwakuipa Yahova na imwe. Natenepa phemberani kwa Yahova kuti abuluse nyoka izi.’

Natenepa Mozese aphemberera mbumba. Yahova apanga Mozese kuti acite nyoka iyi ya nkuwa. Iye ampanga kuti aikhe pa ntanda, towera mbodzi na mbodzi wakulumwa akwanise kuiyang’ana. Mozese acitadi pidampanga Mulungu. Anthu akulumwa ale ayang’ana nyoka ya nkuwa mbawanga pontho.

Muno muli na pfunziro towera kupfunzirwa. Ife tonsene, m’njira inango, tiri ninga Aisrayeli ale adalumwa na nyoka zire. Tonsene tiri m’nkhaliro wakufa. Yang’anani dziko yapantsi, munadzaona kuti anthu akukalamba, kuduwala na kufa. Pyenepi ndi thangwi mamuna na nkazi akutoma, Adamu na Yeva, apeukira Yahova, na ife tonsene ndife ana awo. Mbwenye Yahova acita njira towera tikwanise kukhala na umaso wa kwenda na kwenda.

Yahova atumiza Mwanace, Yezu Kristu, pa dziko yapantsi. Yezu amanikwa pa muti, thangwi anthu azinji anyerezera kuti iye akhali wakuipa. Mbwenye Yahova apereka Yezu kuti atipulumuse. Tikayang’ana kwa iye, tikantowerera, tingakwanise kukhala na umaso okhonda mala. Mbwenye tinadzapfunza pizinji pya ipi kutsogolo.

Numeri 21:4-9; Juwau 3:14, 15.

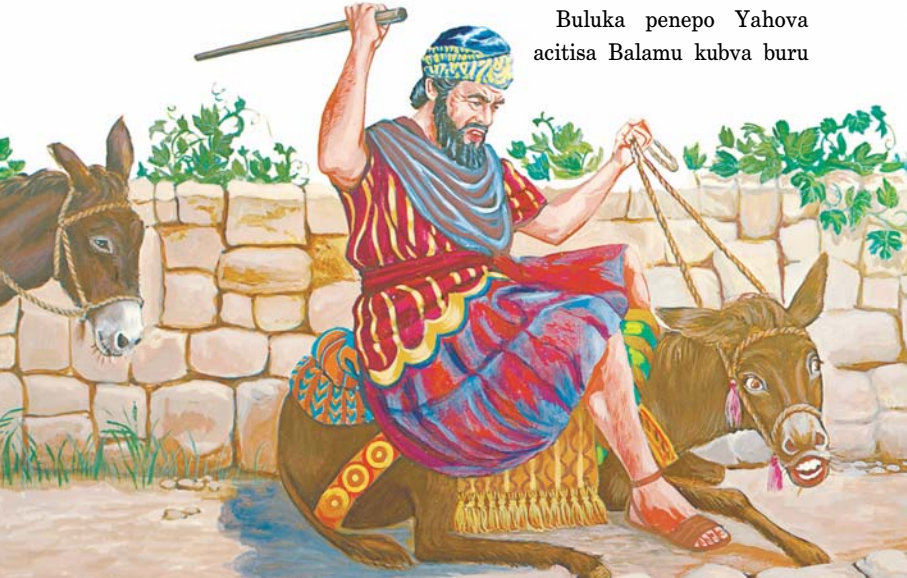

KODI mwatoma kubva kuti buru yalonga? Imwe mungakwanise kulonga: ‘Nkhabe. Pinyama nkhabe kwanisa kulonga.’ Mbwenye Bibilya isatipanga pya buru idalonga. Tendeni tione kuti pyacitika tani.

Aisrayeli akhali duzi na kupita m’dziko ya Kanani. Balaki, mambo wa Moabi, agopa Aisrayeli. Natenepa iye acemeresa mamuna wakucenjera anacemerwa Balamu towera katikana Aisrayeli. Balaki apikira kupasa Balamu kobiri yakuinjipa, natenepa Balamu akwira buru yace mbatoma ulendo wace towera kaonana na Balaki.

Yahova nee akhafuna kuti Balamu atikane mbumba yace. Natenepa iye atuma anju na supada yakulapha kalimira pa nseu towera kulimirisa Balamu. Balamu hadakwanisa kuona anju tayu, mbwenye buru yace yamuona. Natenepa buru yayeserayesera kupeukira anju, pakumalisira yakhala kwene pantsi m’nseu. Balamu aipirwa kakamwe, mbamenya buru yace na ndodo.

Buluka penepo Yahova acitisa Balamu kubva buru

yace mbilonga kwa iye. Buru yabvunza: ‘Kodi ndakucitiraninji kuti mundimenyey?’

Balamu alonga: ‘Iwe wandicita kukhala ninga pswiru. Mbidakhala na supada mbidakupha iwe!’

Buru yabvunza: ‘Kodi ndatoma kale kukucitirani ipi?’

Balamu atawira: ‘Nkhabe.’

Buluka penepo Yahova asiya Balamu mbaona anju wakulimira na supada pa nseu. Anju alonga: ‘Thangwi yanji wamenya buru yako? Ine ndabwera kudzafunga njira yako, thangwi nee ukhafunika kupitiriza na kuenda katikana Israyeli. Mbidakhala kuti buru yako hidandipeukira, ine mbidakupha, mbwenye mbindidaphekesa buru yako tayu.’

Balamu alonga: ‘Ndadawa. Nee ndikhapidziwa kuti imwe mwalimira pa nseu tayu.’ Anju asiya Balamu mbaenda, na Balamu aenda kaonana na Balaki. Ngakhale tenepa iye ayesera kutikana Israyeli, mbwenye, mbuto mwa pyenepi, Yahova ancitisa kupasa nkhombo Israyeli katatu.

Numeri 21:21-35; 22:1-40; 23:1-30; 24:1-25.

MOZESE akhafuna kupita m'Kanani na Aisrayeli. Natenepa iye aphemba: 'Yahova, ndisiyeni ndiwambuke Nkulo wa Yoridani kuti ndione dziko yadidi.' Mbwenye Yahova alonga: 'Pyakwana! Leka longa pontho ipi!' Kodi musadziwa thangwi yanji Yahova alonga pyenepi?

Ndi thangwi ya pidacitika mudamenya Mozese mwala. Kumbukani kuti iye na Aroni hadalemedza Yahova tayu. Iwo nee apanga mbumba kuti akhali Yahova akhabulusa madzi pa mwala. Na thangwi ineyi Yahova alonga kuti nee mbadaatawirisa kupita m'Kanani.

Natenepa, mudapita miezi yakucepta Aroni mbadamala kufa, Yahova apanga Mozese: 'Kwata Yobzwa umulimirise pamaso pa nyantsembe Eleazara na mbumba. Penepo pamaso pawo, panga onsene kuti Yobzwa ndi ntsogoleri mupswa.' Mozese acitadi pidampanga Yahova, ninga munaonemwe pa cithunzithunzi cino.

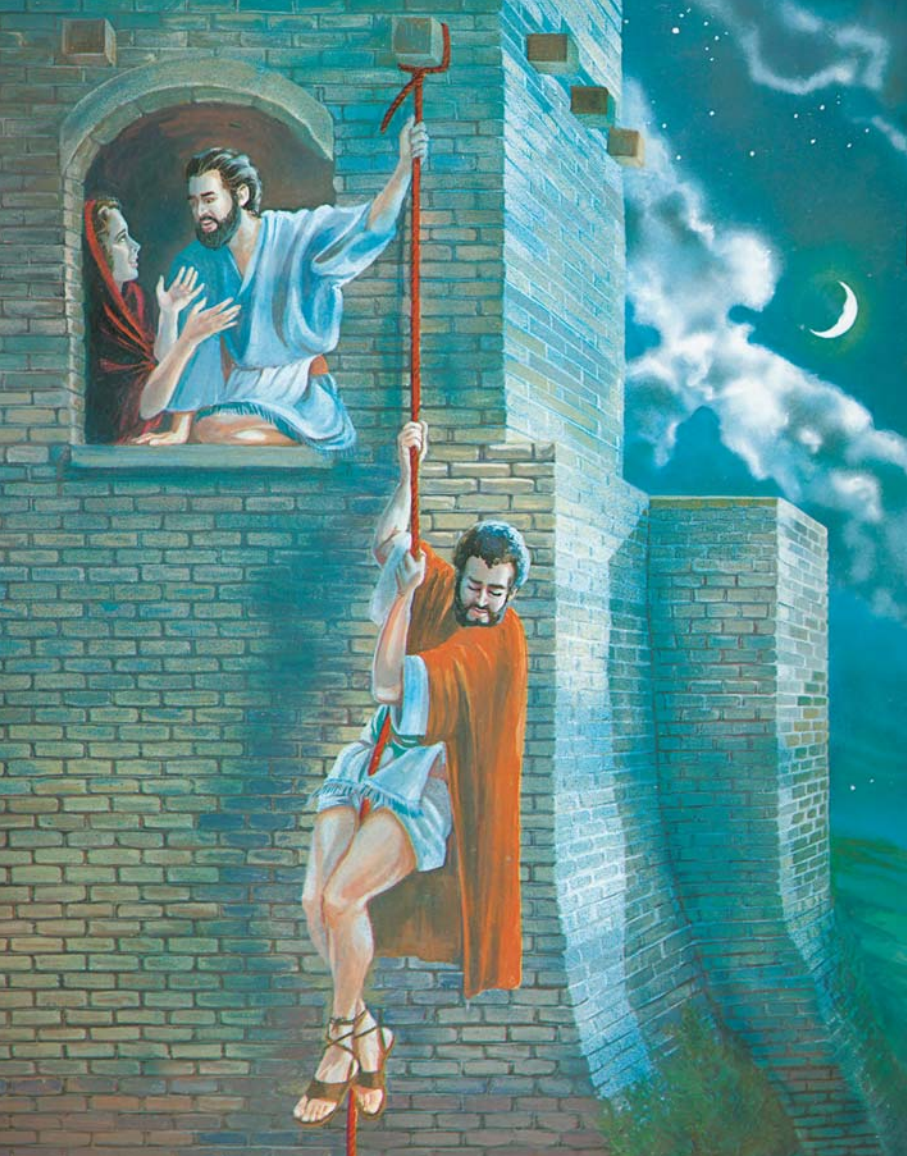
Buluka penepo Yahova apanga Yobzwa: 'Khala wakuwanga, leka gopa. Unadzatsogolera Aisrayeli kupita m'dziko ya Kanani idaapikira ine, pina ndinadzakhala na iwe.'

Patsogolo pace Yahova apanga Mozese kuti akwire kuntsonga ya Phiri ya Nebo m'dziko ya Moabi. Na kweneko Mozese akwanisa kuona ntunda unango wa Nkulo wa Yoridani mbaona dziko yakubalika ya Kanani. Yahova alonga: 'Iyi ndi dziko idapikira ine kupasa ana a Abrahamu, Isaki na Yakobo. Ndakusiya kuiona, mbwenye sinadzakusiya kuipita tayu.'

Kweneko kuntsonga ya Phiri ya Nebo Mozese afa. Iye akhali na pia-ka 120 pyakubalwa. Iye akhali wakuwanga basi, na maso ace akhaona mwadidi. Mbumba yatsukwala kakamwe mbilira thangwi Mozese afa. Mbwenye akomerwa kukhala na Yobzwa ninga ntsogoleri wawo mupswa.

Numeri 27:12-23;
Deuteronomi 3:23-29; 31:1-8,
14-23; 32:45-52; 34:1-12.

AMUNA awa ali m'nyatwa. Iwo asafunika kuthawa, akakhonda anadzaphiwa. Iwo ndiwo azondi Aisrayeli, na nkazi anaaphedza ndi Rahabi. Rahabi asakhala m'nyumba padzulu pa ngome ya nzinda wa Yeriko. Tendeni tione thangwi yanji amuna awa ali m'nyatwa.

Aisrayeli akhali dzololo kuti awambuke Nkulo wa Yoridani kuti apite m'dziko ya Kanani. Mbwenye mbasati kuwambuka, Yobzwa atuma azondi awiri awa. Iye aapanga: 'Kaoneni dziko na nzinda wa Yeriko.'

Mudapita azondi m'Yeriko, iwo aenda kunyumba ya Rahabi. Mbwenye munthu unango apanga mambo wa Yeriko: 'Aisrayeli awiri apita muno masiku alero kudzakazonda dziko.' Mudabva iye pyenepi, mambo atuma amuna kuna Rahabi, mbankakamiza: 'Amuna ali na iwe m'nyumba mwako, abuluse kunja!' Mbwenye Rahabi akhadabisa azondi m'ntsoi mwace. Natenepa iye alonga: 'Amuna angasi abweradi panyumba panga, mbwenye ine nkhaba dziwa kudabuluka iwo. Iwo aenda mudatoma kwene dzuwa kudoka, misuwo mikulu ya nzinda mbisatifungwa. Mukacimbiza, munakwanisa kuaphata!' Natenepa amuna aenda kaathamangira.

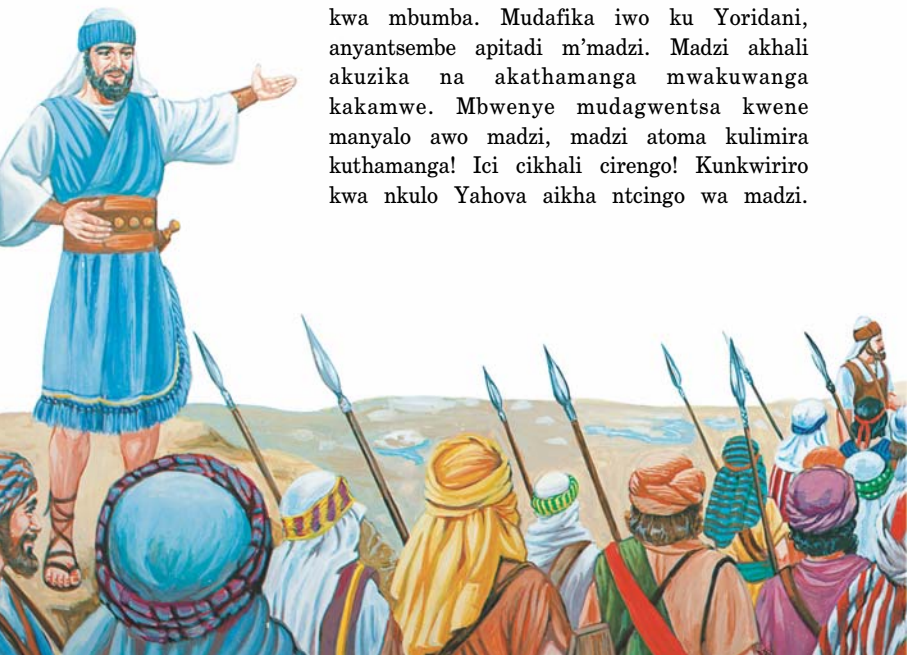
Mudamala iwo kubuluka, Rahabi aenda mwakucimbiza ku ntsoi. Iye apanga azondi: 'Ndisapidziwa kuti Yahova anadzakupasani dziko ino. Tabva maumisiro ace Bara Yakufuwira mudabuluka imwe ku Ijitu, na njira idaphera imwe amambo a Sihoni na Ogi. Ine ndacita udidi kwa imwe, natenepa, ndaphata mwendo, ndipikireni kuti munadzacita udidi kwa ine. Pulumusani baba na mama wanga, na anamunanga na abale anga akazi.'

Azondi apikira kuti mbadadzacita pyenepi, mbwenye Rahabi akhafunika kucita cinthu. Azondi alonga: 'Kwata nkhabala iyi yakufuwira uimange pa janela yako, ugumanyize acibale ako onsene m'nyumba mwako. Tikabwerera tonsene kudzakunda Yeriko, tinadzaona nkhabala iyi pa janela yako mbitikhonda kupha nee mbodzi m'nyumba mwako.' Mudabwerera azondi kuna Yobzwa, iwo ampanga pyonsene pidacitika.

YANG'ANANI! Aisrayeli akuwambuka Nkulo wa Yoridani! Kodi madzi ali kupi? Nakuti mbvula izinji isabvumba m'nzidzi unoyu wa caka, nkulo ukhadadzala kakamwe mphindi zingasi ndulimu. Mbwenye cincino madzi onsene aenda! Na Aisrayeli akuwambuka pa mataka akuuma ninga mudacita iwo pa Bara Yakufuwira! Kodi madzi onsene aenda kupi? Tendeni tione.

Mudafika nzidzi wakuti Aisrayeli awambuke Nkulo wa Yoridani, Yahova akhafuna kuti Yobzwa apange ipi mbumba: 'Anyantsembe asafunika akwate bokosi ya cibverano mbaenda kutsogolo kwathu. Iwo angaikha manyalo awo m'madzi mwa Nkulo wa Yoridani, madzi anadzalimira kuthamanga.'

Natenepa anyantsembe athukula bokosi ya cibverano, mbaenda nayo kutsogolo kwa mbumba. Mudafika iwo ku Yoridani, anyantsembe apitadi m'madzi. Madzi akhali akuzika na akathamanga mwakuwanga kakamwe. Mbwenye mudagwentsa kwene manyalo awo madzi, madzi atoma kulimira kuthamanga! Ici cikhali cirengo! Kunkwiriro kwa nkulo Yahova aikha ntingo wa madzi.

Natenepa, m'nzidzi wakucepta m'nkulo nee mukhalibve madzi tayu!

Anyantsembe ale akhathukula bokosi ya cibverano aendadi mpaka pakati pa nkulo wakuuma. Kodi musakwanisa kuaona pa cithunzi-thunzi? Anyantsembe mbakhali dzololo penepo, Aisrayeli onsene afamba pa mataka akuuma mpaka ku ntunda unango wa Nkulo wa Yoridani!

Mudamala onsene kuenda ku ntunda unango, Yahova apanga Yobzwa kuti apange amuna 12 akuwanga: 'Ndokoni m'nkulo kule kudalimira anyantsembe na bokosi ya cibverano. Lokotani miyala 12, mbamuitsanzika panafuna khala imwe monsene masikuano. Natenepa, ntsogolo, ana anu akakubvunzani kuti miyala iyi isafuna longanji, musafunika kuapanga kuti madzi alimira kutamanga mudawambuka bokosi ya cibverano ya Yahova m'Yoridani. Miyala inadzakukumbusani cirengo ici!' Yobzwa atsanzikambo miyala 12 pale pakhadalimira anyantsembe pakati nakati pa nkulo.

Pakumalisira Yobzwa apanga anyantsembe akathuka bokosi ya cibverano: 'Bulukani m'Yoridani.' Mudamalewo kwene kubuluka, nkulo watoma pontho kufamba.

Yobzwa 3:1-17; 4:1-18.

KODI ndi ninji cinagwisa zingome izi za Yeriko? Pisaoneka ninga zalaswa na bomba ikulu. Mbwenye m'ntsiku zenezire iwo nee akhali na mabomba tayu; nee zimfuti zene akhali nazo. Ndi cirengo cinango ca Yahova! Tendeni tione kuti pyacitika tani.

Bveserani pidapanga Yahova Yobzwa: 'Iwe na amunako ankhondo munadzafamba mbumuzungulira nzinda. Fambani mbumuuzungulira kabodzi pa ntsiku m'ntsiku zitanthatu. Kwatani bokosi ya cibverano

na imwe. Anyantsembe anomwe asafunika afambe kutsogolo kwa iyo mbakaliza nyanga zawo.

‘M’ntsiku yacinomwe musafunika kufamba mbumuzungulira nzinda *kanomwe*. Buluka penepo lizani nyanga zanu mwakukhonda puma, anthu onsene mbakakuwa na nkhuwo ukulu wa nkhondo. Na zingome zinadzagweratu pantsi!’

Yobzwa na mbumba acita pidalonga Yahova. Mukafamba iwo, anthu onsene akhali akumatama. Nee mbodzi ene abulusa fala. Pyonsene pikhakwanisika kubveka ndi dungu ya nyanga na mititi ya manyalo. Anyamalwa a mbumba ya Mulungu m’Yeriko agopadi. Kodi mungakwanise kuona nkhabala yakufuwira yakumanikwa pa janela? Kodi ndi janela yani ineyo? Inde, Rahabi acita pidapangwa iye na azondi awiri ale kuti acite. Acibale ace onsene ali m’nkati na iye mbakayang’ana.

Pakumalisira, m’ntsiku yacino-mwe, mudamala iwo kufamba mbazungulira nzinda kanomwe, nyanga zalira, amuna ankhondo akhuwa, na zingome zagwa. Buluka penepo Yobzwa alonga: ‘Phani anthu onsene m’nzinda, mbumuupisa. Pisani pyonsene. Siyani siliva, ndalama, nkuwa na utale basi, mupipereke m’cakukoyera mpfuma ca nsasa wa Yahova.’

Kwa azondi awiri ale, Yobzwa alonga: ‘Ndokoni kunyumba kwa Rahabi mukabuluse iye na acibale ace onsene.’ Rahabi na acibale ace apulumuswa, ninga mudampikira azondi ale.

Yobzwa 6:1-25.

YANG'ANANI cinafikira mamuna uyu m'nsasa mwace! Nguwo yakubalika, phindi ya ndalama na mikuruzadu ingasi ya siliva. Iye apikwata ku nzinda wa Yeriko. Kodi ndi ninji pikhafunika kucitwa na pinthu pya m'Yeriko? Kodi musakumbuka?

Ipyo pikhafunika kufudzwa, na ndalama na siliva pikhafunika kuperekwa ku cakukoyera mpfuma m'tabernakulu ya Yahova. Natenepa anthu awa hadabvera Mulungu tayu. Iwo aba pinthu pya Mulungu. Dzina ya mamuna uyu ndi Akani, na ale ali na iye asacita khundu ya banjace. Tendeni tione pidacitika.

Mudamala Akani kuba pinthu pyenepi, Yobzwa atuma amuna angasi kuti akamenyane na nzinda wa Ai. Mwenye iwo akundwa ku nkondo. Anango aphiwa, na adasala athawa. Yobzwa atsukwala kakamwe. Iye agona na mphambami-mba mbaphembera kwa Yahova: 'Kodi thangwi yanji mwasiya pyenepi kuticitikira?'

Yahova atawira: 'Lamuka! Israyeli adawa. Iwo akwata pinthu pinango pyakuti pikhafunika kufudzwa peno kuperekwa ku tabernakulu ya Yahova. Iwo aba nguwo yakubalika mbaibisa. Ine

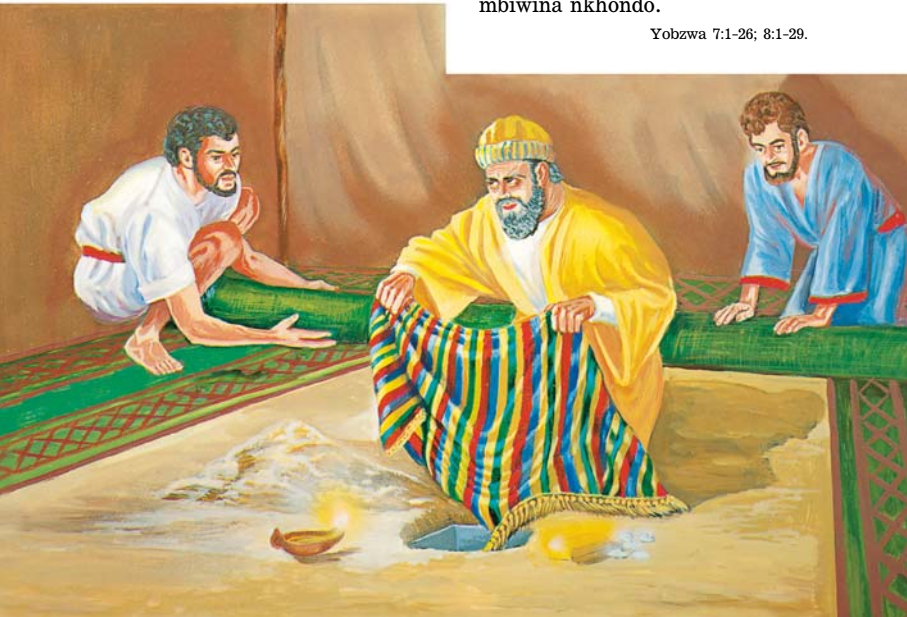
nkhabe dzakupasani nkhombo mpaka kuifudza, na ule adakwata pinthu pyenepe.’ Yahova alonga kuti mbadadzapangiza Yobzwa kuti mbani mamuna unoyu wakuipa.

Natenepa Yobzwa agumanyiza mbumba yonsene, na Yahova apambulisa mamuna wakuipa, Akani. Akani alonga: ‘Ndadawa. Ndaona nguwo yakubalika, phindi ya ndalama na mikuruzadu ya siliva. Ndikhapifuna kakamwe natenepa ndapikwata. Munadzapigumana pyafikirwa nkati mwa nsasa wanga.’

Mudagumanwa pinthu pyenepe mbipibwereswa kwa Yobzwa, iye alonga kwa Akani: ‘Thangwi yanji watibweresera nyatwa? Cincino Yahova anadzakubweresera nyatwa!’ Natenepa anthu onsene apha Akani na banjace mwa kuaponyera miyala. Kodi pyenepe nkhabe kutionesa kuti nee tisafunika kukwata pinthu pyakuti si pyathu tayu?

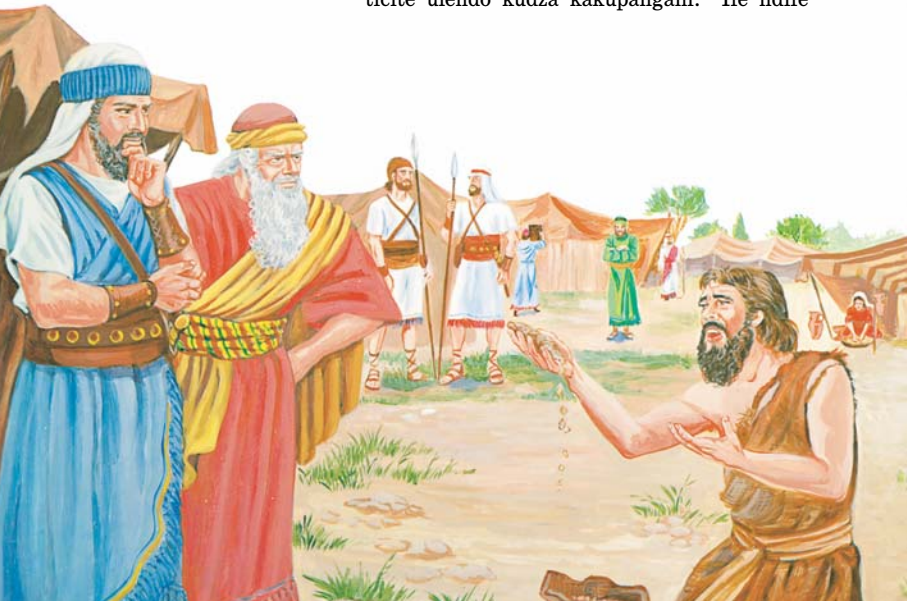
Buluka penepo Israyeli aenda pontho kamenyana na Ai. Paulendo uno Yahova aphedza mbumba yace, mbiwina nkhondo.

Yobzwa 7:1-26; 8:1-29.

CINCINO, yang'anani kuti mizinda mizinji ya m'Kanani ikhali dzololo towera kucita nkondo na Israyeli. Iyo ikhanyerezera kuti mbidakwanisa kupembera. Mbwenye mbumba ya nzinda wa cifupi wa Gibeoni nee ikhanyerezera tenepa tayu. Iyo ikhakhulupira kuti Mulungu akhaphedza Aisrayeli, na iyo nee ikhafuna kucita nkondo na Mulungu tayu. Natenepe, kodi musadziwa kuti Agibeoni acitanji?

Iwo atonga kupicita kuti aoneke ninga anthu akukhala ku mbuto yakutali kakamwe. Natenepe amuna angasi abvala nguwo zakupanduka na masandali akusakala. Iwo apakiza masakha akusakala pa maburu awo, na akwata mikate ingasi yakale na yakuma. Buluka penepo, iwo aenda kuna Yobzwa mbalanga: 'Ife tabuluka ku dziko yakutali kakamwe, thangwi tabva pya Mulungu wanu wankulu, Yahova. Tabva pinthu pyonsene pidakucitirani iye ku Ijitu. Natenepe atsogoleri athu atipanga kuti tikhunganye pyakudya towera ticite ulendo kudza kakupangani: "Ife ndife

anzakazi anu. Pikirani kuti imwe nkhabe kudzacita nkondo na ife.” Mungakwanise kuona kuti nguwo zathu zasakala thangwi ya ulendo wakulapha na mikate yathu yakhala yakale na yakuuma.’

Yobzwa na atsogoleri anango akhulupira Agibeoni. Natenepa iwo apikira kuti nkhabe kudzacita nkondo na Agibeoni. Mwenye mudapita ntsiku zitatu iwo adziwa kuti mwandimomwene Agibeoni akakhala duzi.

Yobzwa aabvunza: ‘Thangwi yanji imwe mwapanga kuti mwabuluka ku dziko yakutali?’

Agibeoni atawira: ‘Ife tacita pyenepi thangwi tapangwa kuti Mulungu wanu, Yahova, apikira kukupasani dziko ino ya Kanani. Natenepa ife tagopa kuti mbumudatipha.’ Mwenye Aisrayeli akoya mpikiro wawo, mbakhonda kupha Agibeoni. Mbutu mwa pyenepi, Aisrayeli acita anzakazi awo.

Mambo wa Yerusalemu aipirwa thangwi Agibeoni acita ntendere na Israyeli. Natenepa iye apanga amambo anango anai: ‘Bwerani mudzandiphedze kucita nkondo na Gibeoni.’ Pyenepi ndi pyo pidacita amambo anewa axanu. Kodi Agibeoni akhali anzeru m’kucita kwawo ntendere na Israyeli, udacitisa amambo anewa kubwera kudzacita nkondo na iwo? Tinadzapiona.

Yobzwa 9:1-27; 10:1-5.

YANG'ANANI Yobzwa. Iye akulonga: 'Dzuwa, limira!' Na dzuwa yalimiradi. Yalimira pakati pene pa thambo ntsiku yamumphu. Yahova apicitisa! Mbwenye tendeni tione thangwi yanji Yobzwa akhafuna kuti dzuwa ipitirize na kugaka.

Mudatoma amambo axanu akuipa m'dziko ya Kanani kucita nkondo na Agibeoni, Agibeoni atuma mamuna mbodzi kuti akaphembe ciphedzo kwa Yobzwa. Iye alonga: 'Bwerani mwakucimbiza kuna ife! Tipulumuseni! Amambo onsene a ku cisa c nthunda abwera kudzacita nkondo na anzakazi anu.'

M'nzidzi uneule ene Yobzwa na amunace onsene a nkondo aenda. Iwo afamba masiku onsene. Mudafika iwo ku Gibeoni, anyankhondo a amambo axanu agopa mbatoma kuthawa. Buluka penepo Yahova acitisa matalala makulu kugwa kubuluka kudzulu, na anyankhondo azinji afa m'kuphekeswa na matalala kupiringana adaphiwa na amuna ankhondo a Yobzwa.

Yobzwa aona kuti mwakukhonda dembuka dzuwa mbidadzabira. Mbukudadzadoka, na anyankhondo azinji a amambo axanu akuipa mbadadzathawa. Natenepa, iyi ndiyo thangwi idacitisa Yobzwa kuphembera kwa Yahova mbalonga: 'Dzuwa, limira!' Mukapitiriza dzuwa na kugaka, Aisrayeli akwanisa kumalisa kuwina nkondo.

M'Kanani mukhali na amambo anango azinji akuipa akuti akhaida mbumba ya Mulungu. Pyenepi pyacitisa Yobzwa na anyankhondo ace kukwata cifupi na piaka pitanthatu kuti akunde amambo 31 a m'dziko. Pakumala kucita pyenepi, Yobzwa atsalakana kuti dziko ya Kanani igawirwe madzinza akhadasowa gawo.

Papita piaka pizinji, pakumalisira, Yobzwa afa na piaka 110 pyakubalwa. Mukakhala iye na axamwali ace maso, mbumba ikhabvera Yahova. Mbwenye mudafa amuna anewa adidi, mbumba yatoma kucita pyakuipa mbipita m'nyatwa. Penepa ndipo pakhafuneodi ciphedzo ca Mulungu.

MUKAPITA Aisrayeli m'nyatwa, iwo akha-dungunyira Yahova. Yahova akhaatawira m'kuapasa atso-goleri acipapo towera kuaphedza. Bibilya isacemera atso-goleri anewa atongi amiseru. Yobzwa akhali ntongi wamiseru wakuto-ma, na atongi amiseru anango nduli mwa iye akhacemerwa Otiniyeli, Ehudi na Samagara. Mbwenye anthu awiri adaphe-dzambo Israyeli akhali akazi akucemerwa Debora na Yaeli.

Debora akhali mprofeta wa-nkazi. Yahova akhampasa mphangwa za ntso-golo, na iye akhapanga mbumba pikhalo-nga Yahova. Debora akhalimbo ntongi wamiseru. Iye akakha-la pantsi pa ntundu unango wa ncindu m'cisa ca nthunda, na mbumba ikhaenda kuna iye kaphedziwa miseru yayo.

M'nzidzi uneule Yabini akhali mambo wa Kanani. Iye akha-li na magareta ankhondo 900. Anyankhondo ace akhali akuwa-nga kakamwe kwakuti Aisrayeli azinji akakamizwa kukhala anza-kazi a Yabini. Ntsogoleri wa anyankhondo a Mambo Yabini akhacemerwa Sisera.

Ntsiku inango Debora acemeresa Ntongi wamiseru Baraki, mbampanga: ‘Yahova alonga: “Kwata amuna 10.000 uende nawo ku Phiri ya Tabori. Kweneko ndinadzabweresa Sisera kuna iwe. Ndinadzakucitisa kupembera kwa iye na anyankhondo ace.”’

Baraki apanga Debora: ‘Ine ndinadzaenda ukaendambo na ine.’ Debora aenda naye, mbwenye alonga kwa Baraki: ‘Mbiri ya pembero nee inadzapaswa iwe, thangwi Yahova anadzapereka Sisera m’dzanja mwankazi.’ Ici ndico cidacitika.

Baraki atcita ku Phiri ya Tabori towera kugumanikana na anyankhondo a Sisera. Mwakudzidzimusa Yahova acitisa nzalo wamadzi, na azinji a anyankhondo anyamalwa alodzweswa. Mbwenye Sisera atcita pa gareta yace mbathawa.

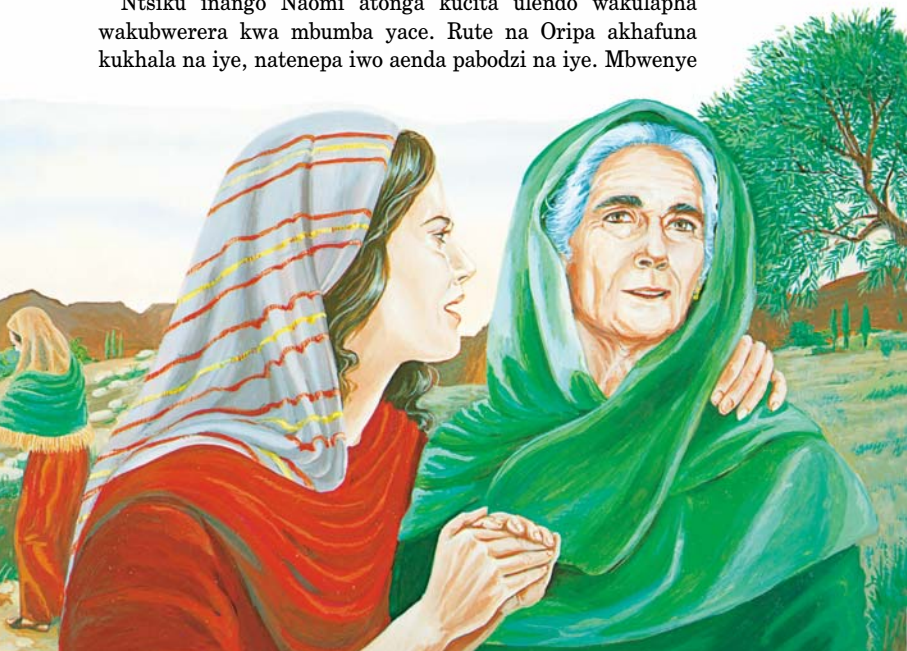
M’nzidzi wakucepta Sisera afika ku nsasa wa Yaeli. Yaeli ampanga kuti apite, mbampasa nkaka. Nkaka unoyu wacitisa Sisera kukhala na citulo, na mwakukhonda dembuka iye agona citulo cikulu. Buluka penepo Yaeli abulusa cimuti pa nsasa mbacikhomera m’nsolo mwa mamuna unoyu wakuipa. Patsogolo, mudafika Baraki, Yaeli ampangisa Sisera wakufa! Natenepa mungakwanise kuona kuti pidalonga Debora pyacitika.

Pakumalisira Mambo Yabini aphiwambo, na Aisrayeli akhala pontho na ntendere m’nzidzi wakucepta.

M'BIBILYA munadzagumana bukhu inacemerwa Rute. Ndi mbiri ya banja inango idakhalapo m'nzidzi ukakhala Israyeli na atongi amiseru. Rute akhali ntsikana wa dziko ya Moabi; iye nee akhali wa dziko ya Mulungu, Israyeli. Mbwenye mudapfunza Rute pya Mulungu wandimomwene, Yahova, iye adzamfuna kakamwe. Naomi ndi nkazi wakulamba adaphedza Rute kupfunza pya Yahova.

Naomi ndi nkazi wa m'Israyeli. Iye na mamunace na anace awiri amuna afulukira ku dziko ya Moabi m'nzidzi ukhali Israyeli na pyakudya pyakucepa. Ntsiku inango mamuna wa Naomi alowa. M'kupita kwa nzidzi ana amuna a Naomi akwatira atsikana awiri Akumoabi anacemerwa Rute na Oripa. Mbwenye pakupita piaka 10, ana awiri amuna a Naomi alowa. Akhala akutsukwala tani Naomi na atsikana awiri ale! Kodi Naomi mbadadzacitanji mphapo?

Ntsiku inango Naomi atonga kucita ulendo wakulapha wakubwerera kwa mbumba yace. Rute na Oripa akhafuna kukhala na iye, natenepa iwo aenda pabodzi na iye. Mbwenye

mukhadafamba iwo nsinzo wakucepta m'nseu, Naomi azungunuka kwa atsikana mbalonga: 'Bwererani kwanu mukakhale na amama anu.'

Naomi ampwompwona atsikana m'kupanganizana. Thangwi ya pyenepi iwo atoma kulira, thangwi akhafuna kakamwe Naomi. Iwo alonga: 'Nkhabe! Ife tinaenda na imwe kwa mbumba yanu.' Mbwenye Naomi atawira: 'Musafunika kubwerera, ana anga. Pinadzakhala mwadidi muli kwanu.' Natenepa Oripa atoma kuenda kunyumba kwawo. Mbwenye Rute hadaenda tayu.

Naomi azungunuka kwa iye mbampanga: 'Oripa aenda. Iwe ndokombo naye kunyumba.' Mbwenye Rute atawira: 'Lekani kuyesera kundicitisa kukusiyani! Ndisiyeni ndiende na imwe. Kunendemwe ndinadzaendambo, kunakhalemwe ndinadzakhalambo. Mbumba yanu inadzakhala mbumba yanga, na Mulungu wanu anadzakhala Mulungu wanga. Kunafemwe ndinadzafambo, ndinadzaikhwa kweneku.' Mudalonga Rute pyenepi, Naomi nee ayesera pontho kuncitisa kubwerera kunyumba.

Pakumalisira akazi awiri anewa afika ku Israyeli. Kweneku iwo akhalika. M'nzidzi uneule ene Rute atoma kuphata basa m'minda, thangwi ukhali nzidzi wa kubvuna macewere. Mamuna wakucemerwa Bowazi antawirisa kubvuna macewere m'minda yace. Kodi musadziwa kuti mama wa Bowazi akhali ani? Akhali Rahabi wa m'nzinda wa Yeriko.

Ntsiku inango Bowazi apanga Rute: 'Ndabva pyonsene pya iwe, na kukhala kwako wadidi kwa Naomi. Ndisadziwa masiyiro ako baba na mako na dziko ene yakwanu na kubwera kwako kudzakhala nkati mwa mbumba yakuti nee ukhaidziwa kale. Yahova mbakhale wadidi kwa iwe!'

Rute atawira: 'Mbuya, ndimwe wadidi kakamwe kwa ine. Malongero anu adidi kwa ine andicitisa kupibva mwadidi.' Bowazi afuna kakamwe Rute, natenepa, mwakukhonda pita nzidzi wakulapha iwo akwatirana. Pyenepi pyakomeresha tani Naomi! Mbwenye Naomi akomerwadi kakamwe mudabala Rute na Bowazi mwana wawo wakutoma wamamuna, wakucemerwa Obedi. M'kupita kwa nzidzi Obedi adzakhala mbuya wa Davidi, anafunefe kudzapfunza pizinji pya iye kutsogolo.

KODI musaona pinacitika apa? Onsene awa ndiwo amuna ankhondo a Israyeli. Amuna adakotama ali kumwa madzi. Mamuna uyu adalimira duzi na iwo ndi Ntongi wamiseru Gideyoni. Iye asayang'ana kuti iwo asamwa tani madzi.

Yang'anani mwapaduzi masiyaniro akumwa a amuna awa. Anango akhiritu nkhope zawo m'madzi. Mbwenye mbodzi asatunga madzi na manjace, tovera akwanise kuona pinacitika nkhundkhundu mwace. Pyenepi mphyakufunika, thangwi Yahova apanga Gideyoni

kuti asankhule amuna ale basi anamwa mbakayang'ana. Akusala ale, Mulungu alonga kuti asafunika aende kunyumba. Tendeni tione thangwi yanji.

Aisrayeli akhali pontho m'nyatwa ikulu. Thangwi yace ndi yakuti iwo hadabvera Yahova tayu. Mbumba ya ku Midyani pang'ono na pang'ono ikhatapata Aisrayeli, mbiaphekesa. Natenepa Aisrayeli adungunyira Yahova towera aphedzwe, na Yahova abvesera kudungunya kwawo.

Yahova apanga Gideyoni kuti agumanye anyankhondo, natenepa Gideyoni agumanyiza amuna ankhondo akukwana 32.000. Mbwenye pakhali anyankhondo akukwana 135.000 towera acite nkhondo na Israyeli. Ngakhale tenepa Yahova apanga Gideyoni: 'Iwe uli na amuna akuinjipa kakamwe.' Kodi thangwi yanji Yahova alonga pyenepi?

Thangwi Israyeli mbadawina nkhondo, mbadakwanisa kunyerezera kuti awina na mphambvu zawo. Mbadakwanisa kunyerezera kuti nee akhafuna ciphedzo ca Yahova kuti awine. Natenepa Yahova alonga kwa Gideyoni: 'Panga amuna onsene anagopa kuti abwerere kunyumba.' Mudacita Gideyoni pyenepi, 22.000 pya amunace ankhondo abwerera kunyumba. Pyenepi pyasiya Gideyoni na amuna 10.000 basi towera acite nkhondo na anyankhondo onsene awa akukwana 135.000.

Mbwenye, bveserani! Yahova alonga: 'Uciri na amuna akuinjipa kakamwe.' Natenepa iye apanga Gideyoni kuti acitise amuna kumwa madzi pa cinkulo ici na kubweza kunyumba anthu onsene ale adaikha nkhope zawo m'madzi pakumwa. Yahova apikira: 'Ndinadzakupasa pembero na amuna 300 adamwa madzi mbakayang'ana.'

Wafika nzidzi wa nkhondo. Gideyoni agawa amunace 300 m'misoka mitatu. Iye apasa mamuna mbodzi na mbodzi nyanga na mulinga ukakhala na mwanikiro nkati mwawo. M'nzidzi wa tcititciti, iwo onsene agumanyikana mbazungulira misasa ya anyankhondo anyamalwa. Buluka penepo, m'nzidzi ubodziene, iwo aliza nyanga na kuswa milinga yawo, mbakhuwa: 'Supada ya Yahova na ya Gideyoni!' Mudalamuka anyankhondo anyamalwa, iwo akhala akudzudzumika na akugopa. Iwo onsene atoma kuthamanga, na Aisrayeli awina nkhondo.

KODI mwatoma cita pikiro patsogolo pace mbumuiona kukhala yakunensa kuikwanirisa? Pyenepi pyacitika na mamuna ali pa cithunzithunzi cino, na thangwi ineyi iye atsukwala kakamwe. Mamuna unoyu ndi ntongi wamiseru wacipapo wa Israyeli anacemerwa Yefita.

Yefita akhala maso m'nzidzi wakuti Aisrayeli nee akhalambirabve Yahova. Iwo akhacita pontho pinthu pyakuipa. Natenepa Yahova asiya mbumba ya Amoni mbiaphekesa. Pyenepi pyacitisa Aisrayeli kudungunyira Yahova: 'Takudawirani. Taphata mwendo, tipulumuseni!'

Mbumba yatsukwala thangwi ya pinthu pyakuipa pidaciteyo. Yapangiza kutsukwala kwayo m'kulambira pontho Yahova. Natenepa Yahova aiphedza pontho.

Yefita asankhulwa na mbumba kuti akacite nkondo na Aamoni akuipa. Yefita akhafuna kakamwe kuti Yahova amphedze ku

nkhondo. Natenepa iye apikira Yahova: 'Mungadzandipasa pembero kwa Aamoni, munthu wakutoma wa kunyumba kwanga anadza kagumanikana na ine m'kubwerera kwanga ku upemberi ndinadzampe-reka kwa imwe.'

Yahova abvesera pikiro ya Yefita, mbamphedza kupempera. Mudabwerera Yefita kunyumba, kodi musadziwa kuti mbani wakutoma kuenda kagumanikana na iye? Ndi mwanace wankazi, wakuti akhali mbodzi ene basi. Yefita alira: 'Ah, mwananga! Ndi kutsukwala kwanji kunandizsesera iwe. Mbwenye ndapikira Yahova, na ine nkhabwe bwerera nduli.'

Mudadziwa mwana wankazi wa Yefita pya pikiro ineyi, pakutoma atsukwalambo. Thangwi pikhabveka kuti iye mbadadzasiya baba na axamwali ace. Mbwenye iye mbadadzaphatisira umaso wace udasala m'kutumikira Yahova ku tabernakulu ku Silo. Natenepa apanga babace: 'Khala imwe mwacita pikiro kwa Yahova, musafunika kuikwanirisa.'

Natenepa mwana wankazi wa Yefita aenda ku Silo, mbaphatisira umaso wace udasala m'kutumikira Yahova m'tabernakulu yace. Ntsiku zinai pa caka akazi a Israyeli akhaenda kweneku kamuona, mbatsanzaya pabodzi. Mbumba ikhafuna mwana wankazi wa Yefita thangwi akhali nzakazi wadidi wa Yahova.

Atongi 10:6-18; 11:1-40.

KODI musadziwa dzina ya mamuna wakuwanga kakamwe adakhalapo kale? Iye akhali ntongi wamiseru wakucemerwa Sansoni. Akhali Yahova adapasa Sansoni mphambvu. Ngakhale Sansoni mbasati balwa, Yahova apanga mace: 'Mwakukhonda dembuka unadzakhala na mwana wamamuna. Iye unadzakhala ntsogoleri m'kupulumusa Aisrayeli kwa Afilisti.'

Afilisti akhali mbumba yakuipa ikakhala m'Kanani. Iwo akhali na anyankhondo

azinji, na akaphekesadi Aisrayeli. Ntsiku inango, mukhaenda Sansoni kukakhala Afilisti, agumanikana na nkhalamu ikulu mbikabangula. Mbwenye Sansoni apha nkhalamu na manja basi. Iye aphambo madzana a Afilisti akuipa.

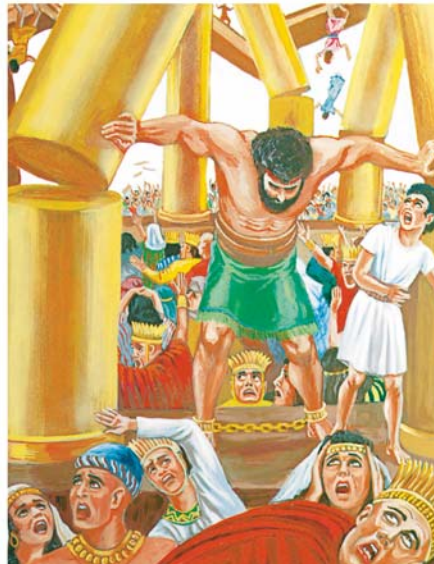
M'kupita kwa nzidzi Sansoni afunana na nkazi wakuemerwa Dalila. Atsogoleri a Afilisti apikira kuti mbodzi na mbodzi wa iwo mbadadzapasa Dalila mikuruzadu 1.100 ya siliva mbadaapanga cikhacitisa Sansoni kukhala wakuwanga. Dalila akhafuna kobiri ineyi yonsene. Iye nee akhali xamwali wandimomwene wa Sansoni, peno wa mbumba ya Mulungu. Natenepa iye apitiriza na kubvunza Sansoni cikhancitisa kukhala wakuwanga.

Pakumalisira, Dalila acitisa Sansoni kumpanga cibisobiso ca mphambvu yace. Iye alonga: 'Cipo tsisi yanga yacingiwa. Kubulukira pa nzidzi udabalwa ine, Mulungu andisankhula kuti ndikhale nzakazi wakupambulika kwa iye wakuemerwa Munaziri. Tsisi yanga ikacingiwa, ndinadzaluzza mphambvu yanga.'

Inde, mudabva Dalila pyenepi, iye acitisa Sansoni kugona citulo pa ntcafu pace. Buluka penepo acemera mamuna mbabwera kancinga tsisi ya Sansoni. Mudalamuka Sansoni, akhadaluzza mphambvu yace. Buluka penepo Afilisti abwera mbamphata. Ambulusa maso ace, mbancita bitcu wawo.

Ntsiku inango Afilisti akhali na phwando ikulu towera kulambira mulungu wawo Dagoni, na abulusa Sansoni nkaidi towera aasekese. M'nzidzi unoyu tsisi ya Sansoni ikhadakula pontho. Sansoni apanga mphale akantsogolera na dzanja: 'Ndikwate towera ndigwentse mizati inatsidzikiza nyumba yakutsanzikirana.' Buluka penepo Sansoni aphembera kwa Yahova kuti ampase mphambvu, mbapitsidzikiza pa mizati. Iye akhuwa: 'Ndisiyeni ndife pabodzi na Afilisti.' Pa phwando pakhali Afilisti 3.000, mudatoma Sansoni kukotama mbasukuma mizati, nyumba yakutsanzikirana yagwa, mbipha anthu ale onsene akuipa.

Atongi kapitulu 13 mpaka 16.

KODI kamphale aka si kakubalika tayu? Dzinace ndi Samueli. Na mamuna ali na dzanja yace pa nsolo wa Samueli ndi nyantsembe wankulu wa Israyeli, Eli. Unango ndi baba wa Samueli, Elikana na mace Hana adabweresa Samueli kwa Eli.

Samueli akhali na piaka duzi na pinai peno pixanu basi pyakubalwa. Mwenye mbadadzakhala kweneku ku tabernakulu ya Yahova na Eli na anyantsembe anango. Kodi thangwi yanji Elikana na Hana apereka mwana wang'ono ninga Samueli towera atumikire Yahova ku tabernakulu? Tendeni tione.

Piaka pingasi ndulimu ipi mbipisati kucitika, Hana akhali wakutsukwala kakamwe. Thangwi ya pyenepi ndi yakuti iye nee akhabala mwana, na iye akhafunadi mwana kakamwe. Natenepa ntsiku inango mudaenda Hana kaona tabernakulu ya Yahova, iye aphembera: 'O Yahova, lekani kundiduwala! Mukandipasa mwana wamamuna, dikupikira kuti ndinadzampereka kwa imwe kuti akutumikireni umaso wace onsene.'

Yahova atawira phembero ya Hana, na mudapita miyezi mingasi iye abala Samueli. Hana akhafuna kamphale kace, natenepa atoma kumpfunzisa pya Yahova mbakhali wang'ono kakamwe. Iye apanga mamunace: 'Samueli angathuthuka mwakukwana mbakhonda kufuna kuyamwa, ndinadzaenda naye ku tabernakulu towera atumikire Yahova kweneku.'

Pyenepi ndipyo pinaonefe Hana na Elikana mbacita pa cithunzithunzi cino. Nakuti Samueli apfunziswa mwadidi kakamwe na anyakubalace, iye ali wakukomerwa kutumikira Yahova kweneku ku nsasa wa Yahova. Caka na caka Hana na Elikana akhaenda kalambira pa nsasa unoyu wakupambulika, mbaona kamphale kawo. Caka na caka Hana akhasonera Samueli kapoti mupswa wokusowa mikono mbaenda naye.

Mudapita piaka, Samueli akhapitiriza na kutumikira ku tabernakulu ya Yahova, na Yahova na mbumba ene ikhamfuna. Mwenye ana a nyantsembe wankulu Eli, Hofeni na Pinehasi, nee akhali adidi tayu. Iwo akhacita pinthu pizinji pyakuipa, mbacitisambo anango kukhonda bvera

Yahova. Eli akhafunika kuwabulusa kukhala anyantsembe, mbwenye hadapicita tayu.

Mphale Samueli hadalekerera tayu kuti pinthu pyakuipa pikhaticika pa tabernakulu pincitise kulimira kutumikira Yahova. Mbwenye nakuti anthu akucepa kakamwe akhafunadi Yahova, papita nzidzi wakulapha wakuti Yahova nee akalonga na anthu. Mudakula Samueli pang'ono ipi ndipyo pidacitika:

Samueli akhagona m'tabernakulu mudalamuswa iye na fala. Iye atawira: 'Ndiri pano.' Alamuka mbathamanga kwa Eli, mbalonga: 'Mwandicemera, ndiri pano.'

Mbwenye Eli atawira: 'Sidakucemera tayu; bwerera ukagone.' Natenepa Samueli abwerera kagona.

Buluka penepo wabwera nkhuwo waciwiri: 'Samueli!' Natenepa Samueli alamuka mbathamanga pontho kwa Eli. Iye alonga: 'Mwandicemera, ndiri pano. Mbwenye Eli atawira: 'Sidakucemera tayu, mwananga. Bwerera ukagone pontho.' Natenepa Samueli abwerera kagona.

'Samueli!' fala yacemera ulendo wacitatu. Natenepa Samueli athamanga kwa Eli. Iye alonga: 'Ndiri pano, mphyakukwanisika kuti pa ulendo uno mwandicemera.' Eli adziwa mphapo kuti mphyakukwanisika kukhala Yahova akhancemera. Natenepa iye apanga Samueli: 'Bwerera ukagone pontho, akakucemera pontho, usafunika kulonga: "Longani, Yahova, nzakazi wanu akubvesera."'

Pyenepi ndipyo pidalonga Samueli mudacemera pontho Yahova. Buluka penepo Yahova apanga Samueli kuti iye anadalanga Eli na anace amuna. Patsogolo pace Hofeni na Pinehasi afa kunkhondo yakumenyana na Afilisti, na mudabva Eli pya pidacitika iye agwa na nkhodolo, khosi yace yagwandika mbafambo. Natenepa mafala a Yahova adzakwaniriswa.

Samueli akula mbadzakhala ntongi wamiseru wakumalisa wa Israyeli. Mudakalamba iye, mbumba yamphema: 'Tisankhulire mambo towera atitonge.' Samueli nee akhafuna kucita pyenepi, thangwi Yahova akhalidi mambo wawo. Mbwenye Yahova ampanga kuti abvesere mbumba.

Mambo Wakutoma Wa Israyeli Mpaka Ku Ubitcu m'Babiloni

Sauli adzakhala mambo wakutoma wa Israyeli. Mbwenye Yahova ankhonda, na asankhula Davidi kuti akhale mambo mbuto mwace. Tinadzagumana pinthu pizinji pinalonga pya Davidi. Mbaciri mpha-le, iye amenyana na cimphona Goliati. M'kupita kwa nzidzi athawa Mambo wa ntsanje Sauli. Buluka penepo Abigayeli wakubalika amulimirisa kucita cinthu caupswiru.

Patsogolo pace, tinadzapfunza pinthu pizinji pya mwana wa Davidi, Salomo, ule adapita m'mbuto mwa Davidi ninga mambo wa Israyeli. Mbodzi na mbodzi wa amambo atatu akutoma a Israyeli atonga piaka 40. Pakumala kufa Salomo, Israyeli agawi-wa m'maumambo awiri, umambo wakumulolo na wakubangwe.

Umambo wakumulolo wa madzinza 10 wakhala piaka 257 mbusati kufudzwa na Asiria. Buluka penepo piaka 133 patsogolo pace, umambo wa kuba-ngwe wa madzinza mawiri wafudzwambo. M'nzidzi unoyu Aisrayeli akwatiwa mbaenda ku ubitcu m'Babiloni. Natenepa, Khundu YACINAI isaphataniza piaka 510 pya pyakucitwa, na ife tinadzaona pinthu pizinji pyakuphata manyerezero pidacitika nkati mwa nzidzi unoyu.

SAULI—MAMBO WAKUTOMA WA ISRAYELI

ONANI Samueli anakhutula mafuta pa nsolo pa mamuna. Pyenepi ndipyo pikhacitwa munthu towera kupangiza kuti iye asankhulwa kukhala mambo. Yahova apanga Samueli kuti akhutule mafuta pa nsolo pa Sauli. Anewa akhali mafuta akupambulika na akununkhira mwadidi.

Sauli akhanyerezera kuti nee akathema mwadidi kukhala mambo. Iye apanga Samueli: ‘Ine ndine wa dzinza ya Benjamini, ing’ono kakamwe m’Israyeli. Thangwi yanji musalonga kuti ndinadzakhala mambo?’ Yahova akhafuna Sauli thangwi iye nee akhapicita kukhala wankulu na wakufunika. Pyenepi ndipyo pidacitisa kuti Iye ansankhule kukhala mambo.

Mbwenye Sauli nee akhali mamuna wakucerenga peno wa cidzo cing’ono tayu. Iye abuluka ku banja yakupfuma, na ndi mamuna wacimo na wakubalika kakamwe. Iye akhali wacimo kubulukira maphewa kwenda kudzulu kupiringana anango onsene m’Israyeli! Sauli akhalimbo mamuna wakuwanga, na wakuthamanga mwakucimbiza kakamwe. Mbumba yakomerwa nakuti Yahova asankhula Sauli kukhala mambo. Iyo yonsene yatoma kukhuwa: ‘Mbakhale maso mambo!’

Anyamalwa a Israyeli akhapitiriza kukhala akuwanga. Iwo akhapitiriza na kucitira Aisrayeli nyatwa zizinji. Mudamala kwene Sauli kuikhwa ninga mambo, Aamoni abwera kudzacita nkondo na iwo. Mbwenye Sauli agumanyiza anyankhondo azinji, mbawina pembero kwa Aamoni. Pyenepi pyacitisa mbumba kukomerwa kuti Sauli akhali mambo.

M’kupita kwa piaka, Sauli atsogolera Aisrayeli ku mapembero mazinji kwa anyamalwa awo. Sauli akhalimbo na mwana wamamuna wacipapo akhacemerwa Jonatani. Jonatani aphedza Israyeli kupembera nkondo zizinji. Afilisti akhapitiriza kukhala anyamalwa akunyanya kakamwe a Aisrayeli. Ntsiku inango pikwi na pikwi pya Afilisti aenda kacita nkondo na Aisrayeli.

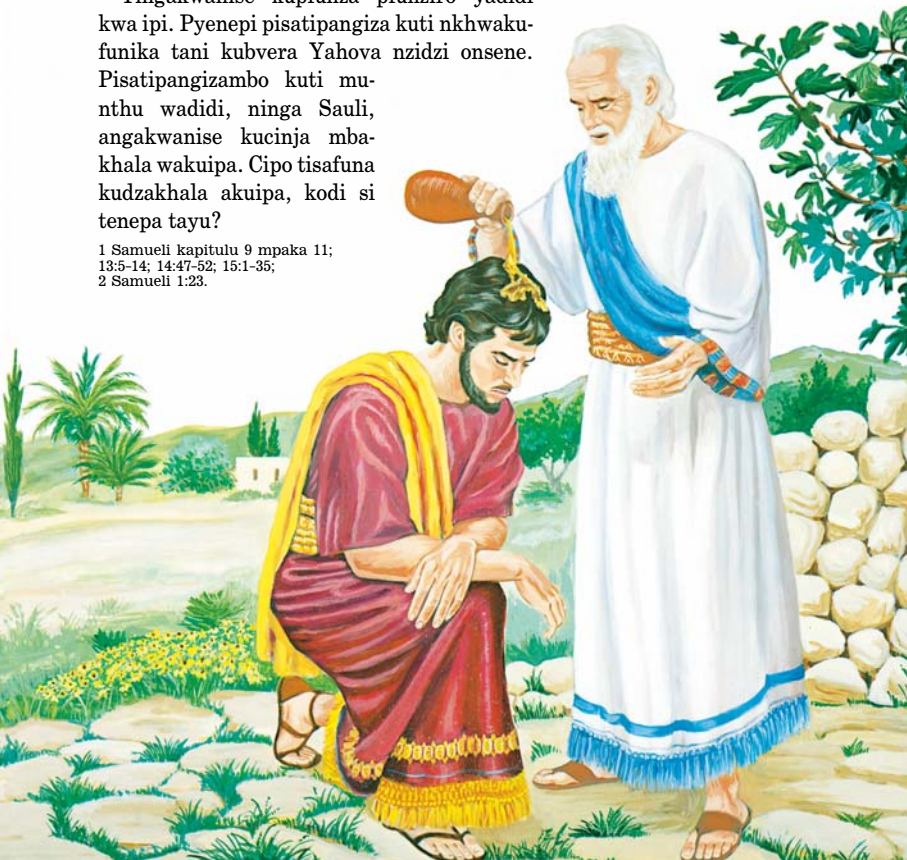
Samueli apanga Sauli kuti adikhire mpaka iye afike kudzaikha ntsembe, peno muoni, kwa Yahova. Mbwenye Samueli adembuka kufika. Sauli agopa kuti Afilisti mbadadzatomu nkondo, natenepa

mwakukhonda kudikhira iye apereka ntsembe ekhene. Pakumalisira mudafika Samueli, iye apanga Sauli kuti akhala wakukhonda bvera. Samueli alonga: ‘Yahova anadzasankhula munthu unango kuti akhale mambo wa Israyeli.’

M’kupita kwa nzidzi Sauli akhala pontho wakukhonda bvera. Nateneba Samueli ampanga: ‘Kubvera Yahova ndi kwadidi kupiringana kumpasa ntsembe ya bira yadidi. Nakuti hudabvera Yahova, Yahova nkhabe dzatawirisa kuti upitirize ninga mambo wa Israyeli.’

Tingakwanise kupfunza pfunziro yadidi kwa ipi. Pyenepi pisatipangiza kuti nkhwaku-funika tani kubvera Yahova nzidzi onsene. Pisatipangizambo kuti munthu wadidi, ninga Sauli, angakwanise kucinja mba-khala wakuipa. Cipo tisafuna kudzakhala akuipa, kodi si tenepa tayu?

1 Samueli kapitulu 9 mpaka 11;
13:5-14; 14:47-52; 15:1-35;
2 Samueli 1:23.

KODI musaona kuti ndi ninji cidacitika? Mphale apulumusa mwanabira uyu kwa khandwe. Khandwe abwera kakwata mwanabira na akhaenda kamudya. Mbwenye mphale apithamangira, mbapulumusa mwanabira pa mulomo pa khandwe. Mudalamuka khandwe, mphale amphata mbammenyera pantsi mbafa! M'nzidzi unango iye apulumusa ibodzi ya mabira kwa nkhalamu. Kodi si mphale wacipapo tayu? Kodi musadziwa kuti iye mbani?

Ndi mphale Davidi. Akakhala m'nzinda wa Betelehemu. Mbuyace akhali Obedi, mwana wamamuna wa Rute na Bowazi. Kodi musaakumbuka? Na baba wa Davidi ndi Jese. Davidi akhatsalakana mabira a babace. Davidi abalwa piaka 10 Yahova mbadamala kusankhula kale Sauli kuti akhale mambo.

Wafika nzidzi udapanga Yahova Samueli: 'Kwata mafuta akupambulika uende kunyumba ya Jese ku Betelehemu. Ndasankhula mbodzi wa anace kuti akhale mambo.' Mudaona Samueli mwana wankulu wa Jese, Eliabi, alonga kwa iye ene: 'Mwandimomwene uyu ndiye adasankhula Yahova.' Mbwenye Yahova ampanga: 'Leka yang'ana cimo na kubalika kwace tayu. Sidansankhula kuti akhale mambo tayu.'

Natenepa Jese acemera mwanace Abinadabi mbaenda naye kuna Samueli. Mbwenye Samueli alonga: 'Nkhabe, Yahova adansankhulambo tayu.' Buluka penepo, Jese abweresa mwanace Sama. Samueli alonga: 'Nkhabe, Yahova adansankhulambo tayu.' Jese abweresa ana ace anomwe kuna Samueli, mbwenye Yahova hadasankhula nee mbodzi ene wa iwo. Samueli avunza: 'Kodi aphale onsene ndi awa?'

Jese alonga: 'Alipo wang'ono kakamwe. Mbwenye iye abulukapo, akutsalakana mabira.' Mukapitiswa Davidi, Samueli aona kuti iye ndi mphale wakubalika. Yahova alonga: 'Ndi unoyu. Nkhutulire mafuta.' Na Samueli acita pyenepi. Unadzafika nzidzi wakuti Davidi anadzakhala mambo wa Israyeli.

AFILISTI abwera pontho kudzamenyana na Israyeli. Akulu atatu a Davidi akhali nkati mwa anyankhondo a Sauli. Natenepa, ntsiku inango Jese apanga Davidi: 'Kwatira abale ako mikate na pyakudya pinango. Ndoko ukaone kuti iwo ali tani.'

Mudafika Davidi ku misasa ya anyankhondo, iye athamanga mbaenda ku mbuto ya kumenyana towera kasaka abale ace. Cimphona ca Mufilisti, Goliati, abuluka kudzasingirira Aisrayeli. Iye akhacita pyenepi namacibese na namaulo onsene m'ntsiku 40. Iye akhuwa: 'Sankhulani mamuna mbodzi mwa imwe towera amenyane na ine. Angawina mbandipha, tinadzakhala mabitcu anu. Mbwenye ndikawina mbindimupha, munadzakhala mabitcu athu. Khala imwe nkhaba gopa sankhulani mbodzi kuti amenyane na ine.'

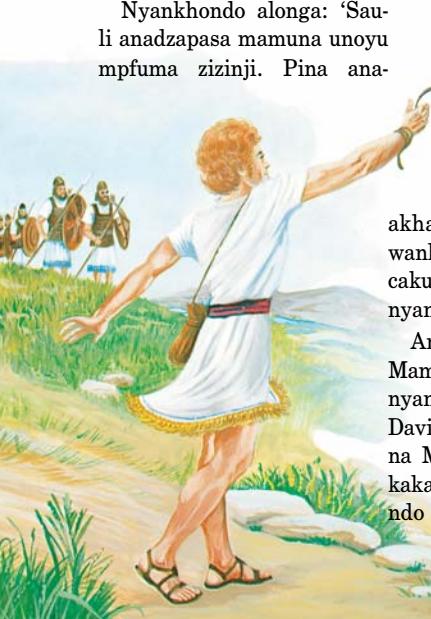
Davidi abvunza angasi a anyankhondo: 'Kodi anapaswanji mamuna anadzapha Mufilisti uyu na kusudzula Israyeli m'manyadzo awa?'

Nyankhondo alonga: 'Sauli anadzapasa mamuna unoyu mpfuma zizinji. Pina ana-

dzampasa mwanace wankazi kuti akhale nkazace.'

Mbwenye Aisrayeli onsene akhagopa Goliati thangwi iye akhali wankulu kakamwe. Iye akhali wacimo cakupiringana makhono 3, na akhali na nyankhondo unango akhathukira xango.

Anyankhondo angasi aenda kapanga Mambo Sauli kuti Davidi asafuna kumenyana na Goliati. Mbwenye Sauli apanga Davidi: 'Iwe nee unakwanisa kumenyana na Mufilisti uyu tayu. Iwe ndiwe mphale kakamwe, mbwenye iye akhala nyankhondo m'umaso wace wonsene.' Davidi

atawira: ‘Ndapha khandwe na nkhalamu pikhadakwata mabira a babanga. Mufilisti uyu anadzakhala ninga cibodzi ca ipyo. Yahova anadzandiphedza.’ Nate-nepa Sauli alonga: ‘Ndoko, na Yahova akhale na iwe.’

Davidi atcitira ku nkulo mbalokota miyala mixanu yakuzwerera, mbaiikha m’budu mwace. Buluka penepo akwata biska yace mbaenda kagumanikana na cimphona. Mudamuona Goliati, iye nee akhulupira. Anyerezera kuti kunadzakhala kwakukhonda nenska kakamwe kupha Davidi.

Goliati alonga: ‘Bwera kuno basi, ndinadzapereka ntembo wako kwa mbalame na pinyama kuti pikudye.’ Mbwenye Davidi alonga: ‘Iwe ukubwera kuna ine na supada, na dipa, na momba, mbwenye ine dikudza kuna iwe m’dzina ya Yahova. Lero Yahova anadzakupereka m’manja mwanga na ndinadzakugwisa pantsi.’

Buluka penepo Davidi athamanga kuna Goliati. Abulusa mwala m’budu mwace, mbauikha pa biska yace, mbauponya na mphambvu yace yonsene. Mwala waenda duii mbupita nkati mwa nsolo wa Goliati, iye agwa wakufa! Mudaona Afilisti kuti muwini wawo agwa, iwo onsene azungunuka mbathawa. Na Aisrayeli aathamangira mbawina nkondo.

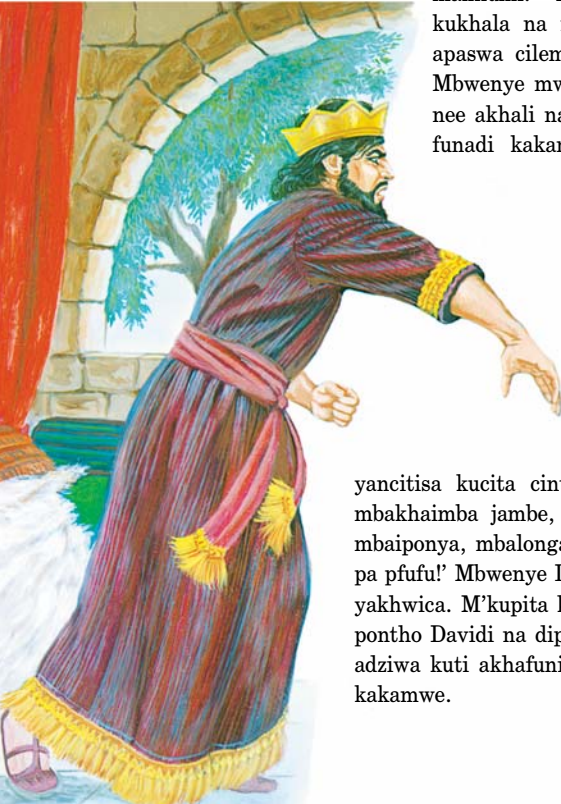
THANGWI YANJI DAVIDI AFUNIKA KUTHAWA

59

MUDAMALA Davidi kupha Goliati, Abineri, nkulu wa anyankhondo a Israyeli, aenda naye kwa Sauli. Sauli akomerwa kakamwe na Davidi. Iye amuikha kukhala nkulu wa anyankhondo ace mbankwata kuti akhale kunyumba ya mambo.

M'kupita kwa nzidzi, mudabwerera anyankhondo kukamenyana iwo na Afilisti, akazi aimba: 'Sauli apha pikwi, mbwenye Davidi apha pikwi makhumi.' Pyenepi pyacitisa Sauli kukhala na ntsanje, thangwi Davidi apaswa cilemedzo kupiringana Sauli. Mbwenye mwana wa Sauli, Jonatani, nee akhali na ntsanje tayu. Iye akhafunadi kakamwe Davidi, na Davidi akhafunambo Jonatani. Natenepa, awiri awa apikirana kuti adzakhale axamwali nzidzi onsene.

Davidi akhaimba mwadidi kakamwe jambe, na Sauli akhafuna nyimbo zikhaimba iye. Mbwenye ntsiku inango ntsanje ya Sauli yancitisa kucita cinthu cakugopswa. Davidi mbakhaimba jambe, Sauli akwata dipa yace mbaiponya, mbalonga: 'Ndinadzapfeka Davidi pa pfufu!' Mbwenye Davidi anzwenga, na dipa yakhwica. M'kupita kwa nzidzi Sauli akhwica pontho Davidi na dipa yace. Natenepa Davidi adziwa kuti akhafunika kucita mpholemphole kakamwe.

Kodi musakumbuka pikiro idacita Sauli? Iye alonga kuti mbadadzapasa mwanace wankazi kuti akhale nkazi wa mamuna ule anadzapha Goliati. Pakumalisira Sauli apanga Davidi kuti mbadakwata mwanace Mikala, mbwenye pakutoma akhafunika kupha anyamalwa 100 a Afilisti. Nyerezzerani pyenepi! Mwandimomwene Sauli akhadikhira kuti Afilisti mbadadzapha Davidi. Mbwenye iwo hadapicita tayu, natenepa Sauli apeareka mwanace kuti akhale nkazi wa Davidi.

Ntsiku inango Sauli apanga Jonatani na anzakazi ace onsene kuti asafuna kupha Davidi. Mbwenye Jonatani alonga kwa babace: 'Lekani phekesa Davidi. Iye cipo akucitirani cakuipa. Mbutu mwa pyenepi, pyonsene pidacita iye pikhali ciphedzo cikulu kwa imwe. Iye aikha umaso wace pa ngobzwi mudapha iye Goliati, na mudapiona imwe, mwakomerwa.'

Sauli abvesera mwanace, mbampikira kuti nee mbadadzaphekesa Davidi tayu. Davidi abwereswa, mbatumikira pontho Sauli panyumba pace ninga mukhacita iye kalene. Mbwenye ntsiku inango, Davidi mbakaimba nyimbo, Sauli aponya pontho dipa yace kwa Davidi. Davidi anzwenga, na dipa yalasa pfufu. Uyu ndi ulendo wacitatu! Natenepa Davidi adziwa kuti iye akhafunika kuthawa!

Namasiku aneale Davidi aenda kunyumba kwace. Mbwenye Sauli atuma amuna angasi kuti akamuphe. Mikala adziwa cikhafuna kucita babace. Natenepa apanga mamunace: 'Ungakhonda kuthawa masiku ano, mangwana unadzakhala wakufa.' Namasiku aneale Mikala aphedza Davidi kuthawa na pa janela. Cifupi na piaka pinomwe Davidi afunika kubisala m'mbuto zakusiyanasiyana kuti Sauli akhonde kungumana.

1 Samueli 18:1-30; 19:1-18.

KODI musanziwa nkazi wakubalika anaenda kagumanikana na Davidi? Dzinace ndi Abigayeli. Iye ndi wa manyerezero adidi, na akhondesa Davidi kucita cinthu cakuipa. Mbwenye mbitisati kupfunza pyenepi, tendeni tione cidacitikira Davidi.

Mudamala Davidi kuthawa Sauli, iye abisala m'mphako. Abale ace na anango a banjace aenda kagumanikana na iye kweneko. Amuna cifupi na 400 abwera kuna iye, na Davidi adzakhala ntsogoleri wawo. Buluka

penepo Davidi aenda kwa mambo wa Moabi mbalonga: ‘Ndaphata mwendo siyani mama na babanga akhale na imwe mpaka ndione cinafuna kudzandicitikira.’ M’kupita kwa nzidzi Davidi na amunace atoma kubisala m’zinthunda.

Nduli mwa pyenepi Davidi agumanikana na Abigayeli. Mamunace Nabali akhali wampfuma wakukhala na minda. Akhali na mabira 3.000 na mbuzi 1.000. Nabali akhali mamuna wakuipa. Mbwenye nkazace Abigayeli akhali wakubalika kakamwe. Iye akadziwambo kucita pinthu pyakulinganira. Ntsiku inango apulumusambo banjace. Tendeni tione kuti pyacitika tani.

Davidi na amunace akhala akukoma ntima kwa Nabali. Iwo aphedza kutsidzikiza mabirace. Natenepa, ntsiku inango Davidi atuma amunace angasi kuti akaphembe ciphedzo kwa Nabali. Mudafika amuna a Davidi kwa Nabali iye na aphedzi ace akasasula mabira. Ikhali ntsiku ya phwando, na Nabali akhali na pyakudya pizinji pyadidi. Natenepa ipi ndipyo pidalonga amuna a Davidi: ‘Takhala akukoma ntima kwa imwe. Ife tidaba na bira ibodzi ene yanu tayu, mbwenye taphedza kuwayang’anira. Natenepa, taphata mwendo, tipasenimbo pyakudya.’

Nabali alonga: ‘Nee sinadzapasa pyakudya pyanga amuna ninga imwe.’ Iye alonga m’njira yakuipa kakamwe, mbalonga pinthu pyakuipa kwa Davidi. Mudabwerera amuna kapanga Davidi pyenepi, Davidi aipirwa kakamwe. Iye apanga amunace: ‘Kwatani masupada anu!’ Iwo alamuka mbaenda kapha Nabali na amunace.

Mbodzi wa amuna a Nabali, adabva mafala akuipa a Nabali, apanga Abigayeli pidacitika. Mwakukhonda dembuka Abigayeli asasanya pyakudya. Apipakiza pa maburu mbaenda napyo. Mudagumanikana iye na Davidi, atcita pa buru yace, agodama pantsi mbalonga: ‘Ndaphata mwendo, mbuya, lekani kuyang’ana pidacita mamunanga Nabali. Iye ndi pswiru, na asacita pinthu pyaupswiru. Ndabweresa muoni. Ndaphata mwendo, utambireni, mbumutilekerera thangwi ya pidacitika.’

Davidi atawira: ‘Iwe ndiwe nkazi wanzeru. Wandikhondesa kupha Nabali towera kumbwezera kuipa kwace. Natenepa ndoko kunyumba m’ntendere.’ M’kupita kwa nzidzi, mudafa Nabali, Abigayeli adzakhala mbodzi wa akazi a Davidi.

SAULI ayesera pontho ku-phata Davidi. Akwata anyankhondo ace akupambulika 3.000 mbaenda kasaka Davidi. Mudadziwa Davidi pyenepi, atuma azondi towera akadziwe kukhafuna kugona Sauli na amunace masiku aneale. Buluka penepo Davidi abvunza awiri a amunace: ‘Kodi mbani mwa imwe anadzaenda na ine ku nsasa wa Sauli?’

Abisai atawira: ‘Ine.’ Abisai ndi mwana wa mwanankazi wa Davidi, Zeruya. Sauli na amunace mbakagona, Davidi na Abisai apita m’nsasa mwakumatama. Iwo akwata dipa ya Sauli na mulinga wace wa ma-

dzi, pikakhala kukhundu kwene kwa nsolo wa Sauli. Nkhabepo adaaona peno kuabva thangwi iwo onsene akhali ncutulo cikulu.

Onani mphapo Davidi na Abisai. Iwo abulukamo, mbafika mwadidi kuntsonga ya nthunda. Davidi akhuwa kwa nkulu wa anyankhondo a Israyeli: ‘Abineri, thangwi yanji iwe nkhabe tsidzikiza mbuyako, mambo? Yang’ana! Kodi dipa na mulinga wace wamadzi piri kupi?’

Sauli alamuka. Iye adzindikira fala ya Davidi, mbabvunza: ‘Kodi ndiwe, Davidi?’ Kodi musakwanisa kuona Sauli na Abineri kule pantsi?

Davidi atawira Sauli: ‘Inde, mbuyanga, mambo.’ Na Davidi abvunza: ‘Thangwi yanji musayesera kundiphata? Kodi ndi cakuipa canji cidacita

ine? Dipa yanu iri pano, O mambo. Tumani mbodzi wa amuna anu adzaikwate.’

Sauli adzindikira: ‘Ndadawa. Ndacita upswiru.’ Natenepa Davidi aenda, na Sauli abwerera kunyumba. Mbwenye Davidi alonga ekha: ‘Ntsiku yace Sauli anadzandipha. Ndisafunika ndithawire ku dziko ya Afilisti.’ Iye acita pyenepi. Davidi akwanisa kunyengeza Afilisti m’kuacitisa kukhulupira kuti m’nzidzi uneule iye akhali ku khundu kwawo.

M’nzidzi unango mudamala citika ipi, Afilisti aenda kamenyana na Israyeli. Kunkhondo, apiwa Sauli pabodzi na Jonatani. Pyenepi pyatsukwalisa Davidi kakamwe, mbalemba nyimbo yakubalika, mwenemo iye aimba: ‘Ndiri wakutsukwala thangwi ya iwe, mbale yanga Jonatani. Ndikhakufuna tani ine!’

Pakumala ipi Davidi abwerera ku Israyeli ku nzinda wa Hebroni. Kukhali nkondo pakati pa amuna adasankhula mwana wa Sauli, Isiboseti, kuti akhale mambo na amuna anango akhafuna kuti Davidi akhale mambo. Mbwenye pakumalisira amuna a Davidi awina. Mudaikhwa Davidi kukhala mambo iye akhali na piaka 30 pyakubalwa. M’piaka pinomwe na miyezi mitanthatu iye atonga m’Hebroni. Angasi a ana amuna adabalirwa iye kweneku akhacemerwa Amnoni, Abisalomu na Adoniya.

Wafika nzidzi wakuti Davidi na amunace aende kakunde nzinda wakubalika wa Yerusalemu. Yoabu, mwana unango wa mwanankazi wa Davidi, Zeruya, atsogolera nkondo ineyi. Davidi apasa Yoabu muoni m’kumukha nkulu wa anyankhondo ace. Natenepa Davidi atoma kutonga m’nzinda wa Yerusalemu.

1 Samueli 26:1-25; 27:1-7; 31:1-6;

2 Samueli 1:26; 3:1-21; 5:1-10;

1 Mbiri 11:1-9.

MUDAMALA Davidi kutoma kutonga m'Yerusalemu, Yahova apasa anyankhondo ace mapembero mazinji kwa anyamalwa awo. Yahova akhadapikira Aisrayeli kuapasa dziko ya Kanani. Cincino, na ciphedzo ca Yahova, dziko yonsene ikhadapikirwa iwo pakumalisira yadzakhala yawo.

Davidi akhali ntongi wadidi. Akhafuna Yahova. Natenepa cibodzi ca pinthu pyakutoma pidacita iye pakumala kukunda Yerusalemu cikhali kubweresa kweneku bokosi ya cibverano ya Yahova. Iye akhafuna kumanga templo towera aiikhe.

Mudagwesera Davidi, iye acita cakudodomeka cakuipa. Davidi akhadziwa kuti kukhali kwakuipa kukwata cinthu ca munthu unango. Mbwenye namaulo anango, mukakhala iye padzulu pa nyumba yace, ayang'ana pantsi mbaona nkazi wakubalika kakamwe. Dzinace ikhali Bateseba, na mamunace akhali mbodzi wa anyankhondo ace akhacemerwa Uriya.

Davidi akhafunadi kakamwe Bateseba kwakuti ancemesera kunyumba kwace. Mamunace akhali kutali, kunkhondo. Inde, Davidi agona naye na patsogolo pace Bateseba adziwa kuti iye anadzabala mwana. Davidi anenseka kakamwe mbatumiza mafala kwa nkulu wa anyankhondo ace, Yoabu, kuti aikhe Uriya patsogolo pa nkondo towera aphiwe. Mudafa Uriya, Davidi akwatira Bateseba.

Yahova aipirwa kakamwe na Davidi. Natenepa atuma ntumiki wace Natani kuti ampange pya madawo ace. Mungakwanise kuona pale Natani akulonga na Davidi. Davidi atsukwala kakamwe na thangwi ya pidacita iye, natenepa Yahova hadamupha tayu. Mbwenye Yahova alonga: 'Nakuti wacita pinthu pyakuipa ipi, unadzakhala na nyatwa zizinji m'nyumba mwako.' Akhala na nyatwa tani Davidi!

Yakutoma, mwana wamamuna wa Bateseba afa. Buluka penepo, mwana wautombo wa Davidi, Amnoni, akwanisa kukhala ekhene na mwanankazi yace Tamara mbankakamiza kugona naye. Mwana wa Davidi, Abisalomu, aipirwa kakamwe kwakuti apha Amnoni. M'kupita kwa nzidzi, Abisalomu awina uxamwali kwa anthu azinji,

mbapiikha ekhene mambo. Pakumalisira, Davidi awina nkondo yakumenyana na Abisalomu, ule adaphiwa. Inde, Davidi akhala na nyatwa zizinji.

Nkati mwa pyonsene ipi, Bateseba abala mwana wamamuna akhacemerwa Salomo. Mudakalamba Davidi mbaduwala, mwanace wamamuna Adoniya ayesera kupiikha ekhene mambo. Na thangwi ineyi, Davidi atuma nyantsembe wakucemerwa Zadoki kukhutula mafuta pa nsolo pa Salomo towera aonese kuti Salomo anadzakhala mambo. M'nzidzi wakucepa Davidi afa mbakhali na piaka 70 pyakubalwa. Iye atonga piaka 40, mbwenye patsogolo pace Salomo akhala mambo wa Israyeli.

2 Samueli 11:1-27; 12:1-18; 1 Amambo 1:1-48.

SALOMO akhali mphale kakamwe mudakhala iye mambo. Iye akhafuna Yahova, na akatoweza uphungu wadidi ukampasa babace Davidi. Yahova akomerwa na Salomo, natenepa namasiku anango alonga naye m'ndota: 'Salomo, kodi usafuna kuti ndikupasenji?'

Salomo atawira: 'Yahova Mulungu wanga, ndine wang'ono kakamwe pina nkhabe dziwa tonga. Natenepa ndipaseni nzeru kuti nditonge mbumba yanu m'njira yadidi.'

Yahova akomerwa na pidaphemba Salomo. Natenepa Iye alonga: 'Nakuti waphemba nzeru, tayu umaso wakulapha peno mpfuma,

ndinadzakupasa nzeru kupiringana anango onsene adakhalapo kale maso. Mbwenye ndinadzakupasambo pire pidakhonda iwe kuphemba, mpfuma na mbiri.’

M’nzidzi wakucepta pakumala ipi, akazi awiri abwera kuna Salomo na nseru wakunensa. Mbodzi wa iwo afokotoza: ‘Nkazi uyu na ine tisakhala m’nyumba ibodzi ene. Ine ndabala khombwani wamamuna, na pakupita ntsiku ziwiri iye abalambo khombwani wamamuna. Buluka penepo, namasiku anango khombwani wace afa. Mbwenye mukagona ine, iye akwata mwanace wakufa mbamuikha cifupi na ine, mbakwata mwananga. Mudalamuka ine mbindiyang’ana mwana wakufa, ndaona kuti iye akhali wanga tayu.’

Mphapo nkazi unango alonga: ‘Nkhabe! Mwana wamaso ndi wanga, na wakufa ndi wace!’ Nkazi wakutoma atawira: ‘Nkhabe! Mwana wakufa ndi wako, na wamaso ndi wanga!’ Akazi akhapokanyisana m’njira ineyi. Kodi Salomo mbadadzacitanji?

Acemeresa supada, na, mudaibweresa iwo, iye alonga: ‘Gwandani khombwani wamaso na pakati, mbamupasa phindi nkazi mbodzi na mbodzi.’

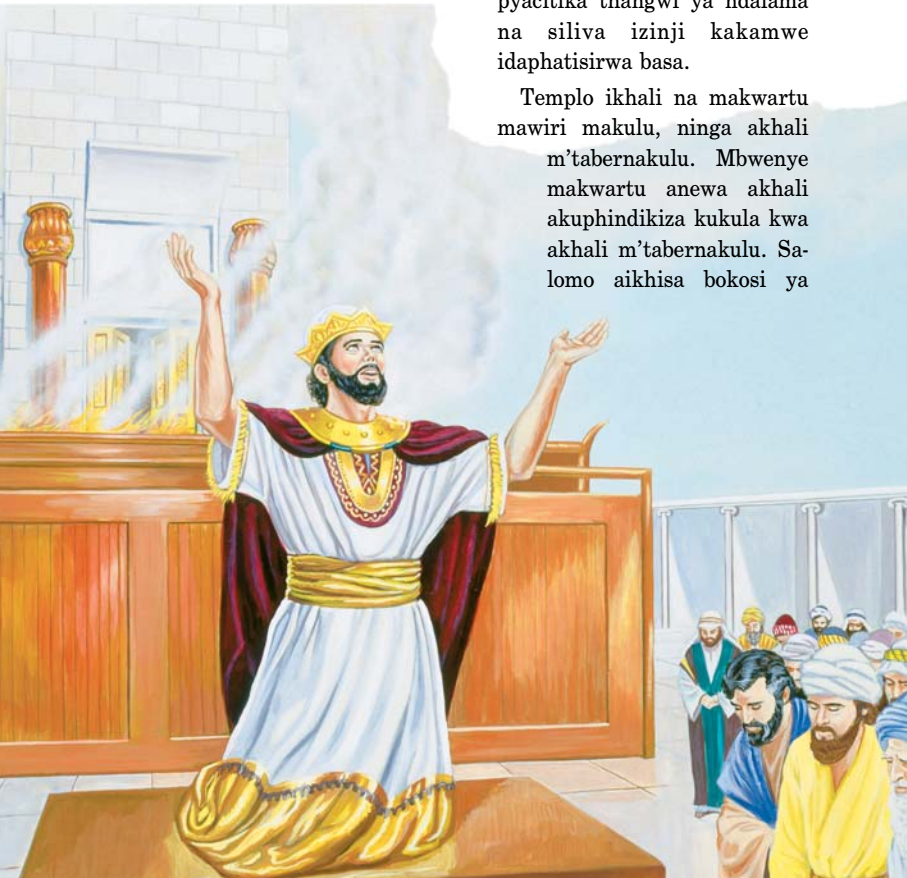
Mama wandimomwene akhuwa: ‘Nkhabe! Ndaphata mwendo lekani kupha khombwani. Mpaseni!’ Mbwenye nkazi unango alonga: ‘Lekani kumpereka kwa mbodzi wa ife tayu; ngwandeni pakati.’

Pakumalisira Salomo alonga: ‘Lekani kupha mwana! Mprekeni kwa nkazi wakutoma. Iye ndi mama wandimomwene.’ Salomo adziwa ipi thangwi mama wandimomwene akhafunadi kakamwe khombwani kwakuti akhali dzololo kumpereka kwa nkazi unango, towera akhonde phiwa. Mudabva mbumba njira idatongera Salomo nseru, iyo yakomerwa kukhala na mambo wanzero kakamwe.

Nkati mwa kutonga kwa Salomo, Mulungu apasa nkhombo mbumba m’kucitisa mataka kukhala akubala tirigu wakuinjipa, macewere, mauva, masambvu na pyakudya pinango. Anthu akhabvala nguwo zadidi mbakhala m’nyumba zadidi. Kukhali na pinthu pizinji pyonsene pyadidi kupiringana pyakukwana kwa anthu onsene.

DAVIDI mbasati kufa, apasa Salomo matandiro akubuluka kwa Mulungu towera kumanga templo ya Yahova. M'caka cacinai ca utongi wace, Salomo atoma kumanga templo, mbikwata piaka pinomwe na miyezi mitanthatu kuti imale. Pikwi makhumi pya amuna aphata basa pa templo, na nyumba yadya kobiri yakuinjipa kakamwe. Ipi pyacitika thangwi ya ndalama na siliva izinji kakamwe idaphatisirwa basa.

Templo ikhali na makwatu mawiri makulu, ninga akhali m'tabernakulu. Mbwenye makwatu anewa akhali akuphindikiza kukula kwa akhali m'tabernakulu. Salomo aikhisa bokosi ya

cibverano nkati mwa kwartu yankati ya templo, na pinthu pinango pikha-koiwa m'tabernakulu pyaikhwa m'kwartu inango.

Mudamala mangwa templo, pakhali dzimulo ikulu. Salomo agodama kutsogolo kwa templo mbaphembera, ninga musakwanisa kumuona pa cithunzithunzi. Salomo alonga kwa Yahova: 'Ngakhale kukula kwa kudzulu konsene nkhabe kukukwanani, ndiye tani mphapo templo ino. Mbwenye, O Mulungu wanga, ndaphata mwendo, bveserani mbumba yanu ikaphembera mbikayang'ana ku khundu ya mbuto ino.'

Mudamalisa Salomo phembero yace, moto watcita kubuluka kudzulu. Wapisa pinyama pya ntsembe zidacitwa. Na ceza cakuyetimira cakubuluka kwa Yahova cadzadza templo. Pyenepi pyapangiza kuti Yahova akhabvesera, pina kuti akomerwa na templo na phembero ya Salomo. Templo, mbuto mwa tabernakulu, yakhala mbuto ikhaenda mbumba kalambira.

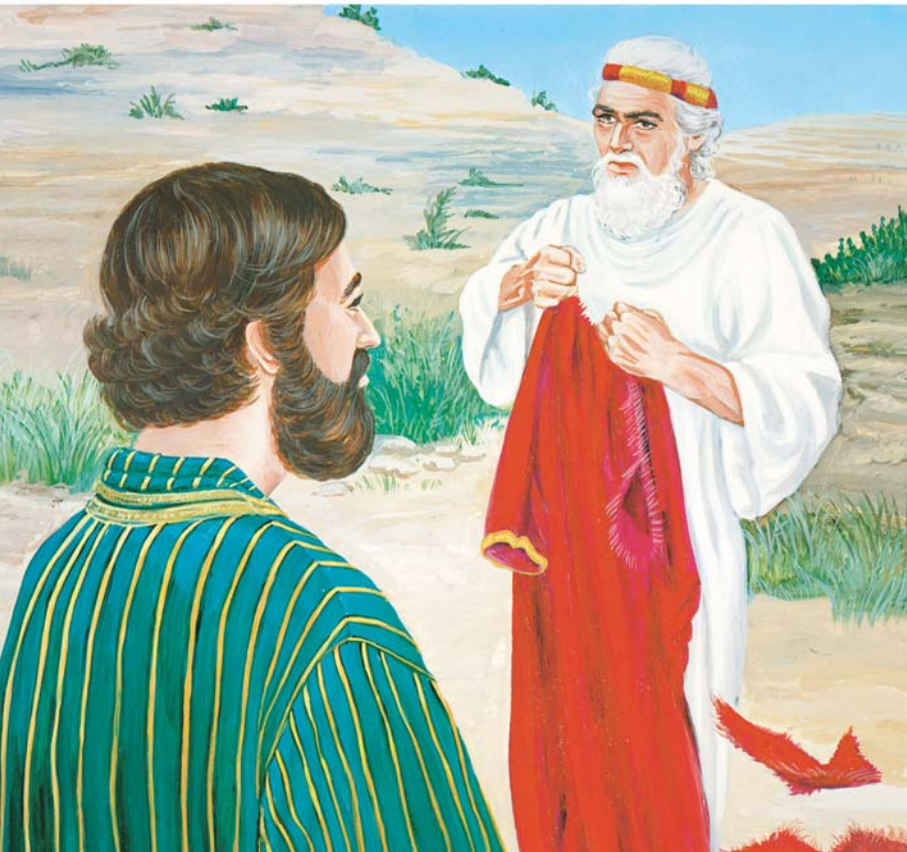
M'nzidzi wakulapha Salomo atonga m'njira yanzeru, na mbumba yatsanzaya. Mbwenye Salomo akwatira akazi azinji a ku madziko anango akuti nee akhalambira Yahova. Kodi musakwanisa kuona mbodzi wa iwo analambira pamaso pa dzimunthu? Pakumalisira, akazi anewa acitisa Salomo kulambirambo milungu inango. Kodi musadziwa cidacitika mudacita Salomo pyenepi? Iye nee atsalakanabve mbumba mwadidi tayu. Adzakhala nsumankha, na mbumba yakhalabve yakutsanzaya tayu.

Ipi pyacitisa Yahova kuipirwa na Salomo, mbampanga: 'Ndinadzakukwatira umambo mbidiupasa mamuna unango. Sinadzacita pyenepi m'nzidzi wa umaso wako tayu, mbwenye nkati mwa utongi wa mwanako. Mbwenye sinadzabulusa mbumba yonsene ku umambo wa mwanako tayu.' Tendeni tione kuti pyacitika tani.

1 Mbiri 28:9-21; 29:1-9; 1 Amambo 5:1-18;
2 Mbiri 6:12-42; 7:1-5; 1 Amambo 11:9-13.

KODI musadziwa thangwi yanji mamuna uyu akupandula kapoti wace m'maphindi? Yahova ampanga kuti acite pyenepi. Mamuna unoyu ndi Ahiya, mprofeta wa Mulungu. Kodi musadziwa kuti mprofeta ndi ninji? Ndi munthu anapanga Mulungu mwanyapantsi pinthu pinafuna kudzacitika.

Pano Ahiya akulonga na Yeroboamu. Yeroboamu ndi mamuna adaikha Salomo kuti acite mabasa ace mangasi a pimango. Mudagumanikana Ahiya na Yeroboamu pa nseu, Ahiya acita cinthu cacilendo. Adula kapoti mupswa akhadabvala iye mbampandula m'maphindi 12. Iye apanga Yeroboamu: 'Kwata maphindi 10 kuti akhale ako.' Kodi musadziwa thangwi yanji Ahiya apasa Yeroboamu maphindi 10?

Ahiya afokotoza kuti Yahova mbadadzabulusa umambo kwa Salomo. Iye alonga kuti Yahova anadzapereka madzinza 10 kwa Yeroboamu. Ipi pikhabveka kuti mbadadzasala madzinza mawiri basi kuti mwana wa Salomo, Rehoboamu, aatonge.

Mudabva Salomo kuti Ahiya apanga ipi Yeroboamu, iye aipirwa kakamwe. Iye ayesera kupha Yeroboamu. Mbwenye Yeroboamu athawira ku Ijitu. Pakupita nzidzi ungasi Salomo afa. Iye akhala mambo m'piaka 40, mbwenye mwanace Rehoboamu aikhwa mphapo mambo. Mbakhali m'Ijitu, Yeroboamu abva kuti Salomo afa, natenepa abwerera ku Israyeli.

Rehoboamu hakhali mambo wadidi tayu. Iye akhali wakuipa ntima kakamwe kwa mbumba kupiringana babace Salomo. Yeroboamu na amuna angasi akufunika aenda kwa Mambo Rehoboamu mbamphemba kuti akhale wadidi kakamwe kwa mbumba. Mbwenye Rehoboamu hadabvesera tayu. Mbuto mwace, iye athimizira kuipa ntima kupiringana kale. Natenepa mbumba yaikha Yeroboamu kukhala mambo wa madzinza 10, mbwenye madzinza mawiri, ya Benjamini na Yuda, apitiriza na Rehoboamu ninga mambo wawo.

Yeroboamu nee akhafuna kuti mbumba iende ku Yerusalemu kalambira Yahova ku templo. Natenepa iye acita anang'ombe awiri andalama mbacitisa mbumba ya umambo wa madzinza 10 kualambira. Mwakucimbiza dziko yadzala na upandu na uphanga.

M'umambo wa madzinza mawiri mukhalimbo nyatwa. Piaka pixanu mbipisati kwana pakumala Rehoboamu kukhala mambo, Mambo wa Ijitu aenda kamenyana na Yerusalemu. Iye akwata mpfuma zizinji m'templo ya Yahova. Natenepa templo yakhala m'nzidzi wakupepa basi sawasawa ninga mudamangwa iyo.

MUDAMALA kufa Mambo Yeroboamu, mambo mbodzi na mbodzi akatonga umambo wakumulolo wa madzinza 10 a Israyeli akhali wakuipa. Mambo Ahabu akhali mambo wakunyanya kwa onsene. Kodi musadziwa thangwi yanji? Thangwi ikulu ikhali nkazace, Nyankhoda wansumankha Yezabele.

Yezabele nee akhali nkazi wa Muisrayeli tayu. Iye akhali mwana wa mambo wa Sidoni. Iye akhalambira mulungu wauthambi Baala, na acitisa Ahabu na Aisrayeli azinji kulambirambo Baala. Yezabele akhaida Yahova na apha aprofetace azinji. Anango afunika kubisala m'zimphako kuti akhonde phiwa. Mukafuna Yezabele cinthu, iye mbadakwanisa kupha munthu kuti acigumane.

Ntsiku inango Mambo Ahabu atsukwala kakamwe. Natenepa Yezabele ambvunza: 'Thangwi yanji uli wakutsukwala lero?'

Ahabu atawira: 'Thangwi ya pidandipanga Naboti. Ine ndikhafuna kugula mundace wa vinyu. Mbwenye iye andipanga kuti sinaugula tayu.'

Yezabele alonga: 'Leka nenseka. Ine ndinadzakukwanisira.'

Natenepa Yezabele alemba matsamba kwa akulu angasi a m'nzinda ukakhala mamuna uyu Naboti. Iye aapanga: 'Citisani kuti amuna angasi akuipa alonge kuti Naboti atikana Mulungu na mambo. Buluka penepo bulusani Naboti kunja kwa nzinda mbamumponyera miyala kuti afe.'

Mudabva kwene Yezabele kuti Naboti afa, iye alonga kwa Ahabu: 'Cincino ndoko ukakwate mundace wa vinyu.' Kodi imwe nkhaba tawira kuti Yezabele akhafunika kulangwa thangwi yakucita cinthu cakugopswa?

Natenepa, m'nzidzi wace, Yahova atuma mamuna Yehu towera akamulange. Mudabva Yezabele kuti Yehu akubwera, iye atsingisa maso ace mbayesera kupicita wakubalika. Mbwenye mudafika Yehu mbaona Yezabele pa janela, iye acemera amuna akhali m'nyumba: 'Mponyeni pantsi!' Amuna abvera, ninga musakwanisa kuaona pa cithunzithunzi. Iwo amponya pantsi, mbafa. Uku kukhali kumala kwa Nyankhoda wansumankha Yezabele.

KODI musadziwa kuti amuna awa mbani na ndi ninji pinacita iwo? Iwo ali kuenda kunkhondo, na amuna ali patsogolo pawo akuimba. Mbwenye imwe mungakwanise kubvunza: ‘Kodi thangwi yanji anyakuimba nkhabe masupada na madipa kuti amenye nawo nkhondo?’ Tendeni tione.

Yehosafati akhali mambo wa umambo wa madzinza mawiri a Israyeli. Iye akhala maso m’nzidzi ubodzi ene na Mambo Ahabu na Yezabele wa umambo wakumulolo wa madzinza 10. Mbwenye Yehosafati akhali mambo wadidi, na babace Asa akhalimbo mambo wadidi. Natenepa, m’piaka pizinji mbumba ya umambo wakubangwe ya madzinza mawiri ikhakomerwa na umaso wadidi.

Mbwenye pakwali cinthu cidacitisa mbumba kugopa. Anyamphangwa alonga kwa Yehosafati: ‘Nsoka ukulu wa anyankhondo a madziko a Moabi, Amoni na a Phiri ya Seiri akubwera kamenyana na imwe.’ Aisrayeli azinji agumanyikana ku Yerusalemu towera kusaka ciphedzo ca Yehova. Iwo aenda ku templo, na kweneku Yehosafati

aphembera: ‘O Yahova, Mulungu wathu, ife nkhabe dziwa cakucita. Tiri akusowa ciphedzo cakumenyana na nsoka ukulu uyu wa anyankhondo. Tisayang’ana kuna imwe towera ciphedzo.’

Yahova abvesera, na atuma mbodzi wa anzakazi ace kuti apange mbumba: ‘Nkhondo si yanu tayu, mbwenye ya Mulungu. Nee munadzafunika kumenya nkondo. Yang’anani basi, muone njira inafuna dzakupulumusirani Yahova.’

Natenepa, mangwana mwace namacibese Yehosafati apanga mbumba: ‘Nyindirani Yahova!’ Buluka penepo atuma anyakuimba kuti aende patso golo pa anyankhondo ace, na mukafamba iwo akhaimba mwakukuza Yahova. Kodi musadziwa cidacitika mukhafika iwo cifupi na mbuto yakumenyana? Yahova acitisa kuti anyankhondo a anyamalwa amenyane okhene. Mudafika Aisrayeli, anyankhondo onsene a anyamalwa akhali akufa!

Kodi kukhali kwanzero tayu kwa Yehosafati kunyindira Yahova? Tinadzakhalanzeru tikanyindirambo kwa Iye.

1 Amambo 22:41-53; 2 Mbiri 20:1-30.

APHALE AWIRI ADAKHALA PONTHO MASO

IMWE mbumudafa, kodi mama wanu mbadadzabva tani ngakhala imwe lwabwereswa pontho ku umaso? Iye mbadadzakomerwa kakamwe! Mbwenye kodi munthu wakufa angakwanise kukhala pontho maso? Kodi pyenepi pyatoma kucitika kale?

Yang'anani mamuna pano, na nkazi na kamphale. Mamuna uyu ndi mprofeta Eliya. Nkazi ndi nzice wa nzinda wa Zarefati, na mphale ndi mwanace. Inde, ntsiku inango mphale aduwala. Utenda wanyanya pang'ono na pang'ono mpaka iye kumalisira na kufa. Mphapo Eliya apanga nkazi: 'Ndipase mphale.'

Eliya akwata mwana wakufa mbaenda naye m'kwartu yapadzulu mbangonesha pa talimba. Buluka penepo iye aphembera: 'O Yahova, citisani mphale uyu kukhala pontho maso.' Na mphale atoma kupuma! Nateneba Eliya ankwata mbabwerera naye pantsi mbalanga kwa nkazi: 'Yang'anani, mwananu ali maso!' Ndi thangwi ineyi mamace akomerwa kakamwe.

Mprofeta unango wakufunika wa Yahova asacemerwa Elixa. Iye akhatumikira ninga mphedzi wa Eliya. Mbwenye m'kupita kwa nzidzi Yahova aphatisirambo Elixa towera kucita pirengo. Ntsiku inango Elixa aenda ku nzinda wa Sunemu, kule kudancitira nkazi unango udidi kakamwe. M'kupita kwa nzidzi nkazi uyu adzakhala na khombwani wamamuna.

Namacibese anango, mudakula mwana, iye aenda kaona babace, akaphata basa kumunda. Mwakudzidzimusa mphale akhuwa: 'Nsolo wanga ukupha!' Mudamala iye kuendeswa kunyumba, mphale afa. Atskwala tani mamace! M'nzidzi uneule ene iye aenda kakwata Elixa.

Mudafika Elixa, iye apita m'kwartu ikhali mwana wakufa. Iye aphembera kwa Yahova, na agona padzulu pa ntembo. Mwakukhonda dembuka manungo a mphale atoma pisa, mbawatsira kanomwe. Akomerwa tani mamace mudapita iye mbagumana mphale wace maso!

Anthu akuinjipa kakamwe ali kufa. Ipi pisatsukwalisa acibale na axamwali awo. Ife nkhaba mphambvu yakulamusa anthu akufa. Mbwenye Yahova alinayo. Kutsogolo tinadzapfunza kuti iye anadzabweresa tani pontho pikwi na pikwi pya anthu ku umaso.

NTSIKANA APHEDZA MAMUNA WAMPHAMBVU

KODI musadziwa pinalonga kantsikana aka? Iye akupanga sinyala pya mprofeta wa Yahova, Elixu, na pinthu pyakudzumatorisa pinamphedza Yahova kucita. Sinyala nkhaba dziwa pya Yahova thangwi iye si Muisrayeli tayu. Tendeni tione, mphapo, thangwi yanji ntsikana ali panyumba ya sinyala.

Sinyala ndi Musirya. Mamunace ndi Namani, nkulu wa anyankhondo a Sirya. Asirya akhadakwata kantsikana aka ka Muisrayeli, mbakabweresa kwa nkazi wa Namani kuti kakhale nzakazi wace.

Namani akhali na utenda wakuipa wakucemerwa matanya. Utenda unoyu ungakwanise kucitisa nyama ingasi ya munthu kugwa. Natenepa, pyenepi ndipyo pidapanga ntsikana nkazi wa Namani: 'Ine ndikhafuna kuti mbuyanga mbadaenda kwa mprofeta wa Yahova ku Israyeli. Iye mbadamuwangisa ku matanyace.' Buluka penepo ipi pyalongwa kwa mamuna wa sinyala.

Namani akhafunadi kakamwe kuwangiswa; natenepa atonga kuenda ku Israyeli. Mudafika iye kweneku, aenda ku nyumba ya Elix. Elix atuma nzakazi wace kubuluka towera akapange Namani kuti aende kasambe kanomwe m’Nkulo wa Yoridani. Pyenepi pyacitisa Namani kuipirwa kakamwe, mbalanga: ‘Mikulo ya kwathu ndi yadidi kupiringana mikulo yonsene ya Israyeli!’ Pakumala kulonga ipi, Namani abuluka.

Mbwenye mbodzi wa anzakazi ace ampanga: ‘Mbuya, mbidakhala kuti Elix akupangani kucita cinthu cakunensa, imwe mbumudacita. Thangwi yanji imwe nkhabe kuenda basi kasamba, ninga mudalonga iye?’ Namani abvesera nzakazi wace na aenda kabira kanomwe m’Nkulo wa Yoridani. Mudacita iye pyenepi, nyama yace yakhala yakuwanga na yaungumi!

Namani akomerwa kakamwe. Iye abwerera kwa Elix mbampanga: ‘Cincino ndadziwadi kuti Mulungu wa m’Israyeli ndi Mulungu wandimomwene m’dziko yonsene yapantsi. Natenepa, ndaphata mwendo, kwatani muoni uyu unakupasani ine.’ Mbwenye Elix atawira: ‘Nkhabe, sinadzautambira tayu.’ Elix akhadziwa kuti mbukudakhala kwakudawika kwa iye kukwata muoni, thangwi akhali Yahova adawangisa Namani. Mbwenye nzakazi wa Elix, Gehazi, akhafuna muoni kwa iye ene.

Natenepa, ipi ndipyo pidacita Gehazi. Mudamala kuenda Namani, Gehazi anthamangira. Gehazi alonga: ‘Elix andituma towera ndikupangeni kuti asafuna ingasi ya miyoni yanu thangwi ya axamwali adamala kwene kufika kudzamuona.’ Mwandimomwene, uyu ukhali unthawatawa. Mbwenye Namani hadadziwa tayu kuti ukhali unthawatawa; natenepa apasa Gehazi pinthu pingasi.

Mudabwerera Gehazi ku nyumba, Elix adziwa pidacita iye. Yahova akhadampanga. Natenepa iye alonga: ‘Nakuti wacita cinthu ici cakuipa, matanya a Namani anadzabwera kwa iwe.’ Ipi pyacitika m’nzidzi uneule ene!

Kodi tingakwanise kupfunzani kwa pyonsene ipi? Cakutoma, tisafunika kukhala ninga kantsikana mbatilonga pya Yahova. Ipi pingakwanise kubwersa udidi kakamwe. Caciwiri, nee tisafunika kukhala a umbirimi ninga Namani pakutoma, mbwenye tisafunika kubvera anzakazi a Mulungu. Na cacitatu, nee tisafunika kulonga unthawatawa ninga mudacita Gehazi. Kodi ife nkhabe pfunza pizinji m’kuleri Bibilya?

YANG'ANANI mamuna m'madzi. Iye ali m'nyatwa zizinji, kodi si tenepa tayu? Ntsomba ire iri duzi na kummeza! Kodi musadziwa kuti mamuna unoyu mbani? Dzinace ndi Yona. Tendeni tione kuti apita tani m'nyatwa ikulu kakamwe.

Yona akhali mprofeta wa Yahova. Nee padapita nzidzi ukulu ene tayu pakumala kufa mprofeta Elixa mudalonga Yahova kwa Yona: 'Ndoko ku nzinda ukulu wa Ninive. Uipi wa mbumba kweneku ndi ukulu kakamwe, na ndisafuna kuti iwe uapange thangwi ya pyenepi.'

Mbwenye Yona nee akhafuna kuenda tayu. Natenepa akwira m'bote ikhaenda kukhundu yakusiyana na Ninive. Yahova hadakomerwa na kuthawa kwa Yona tayu. Natenepa Iye acitisa conzi cikulu. Cikhali cakuipa kakamwe kwakuti bote yakhala pangobzwi ya kulobzweka. Amalinyero agopadi kakamwe, na iwo akhuwa kwa milungu yawo towera aphedzwe.

Pakumalisira Yona aapanga: 'Ine ndisalambira Yahova, Mulungu adacita kudzulu na dziko yapantsi. Tenepa ndikuthawa kucita pidandipanga Yahova kucita.' Natenepa amalinyero abvunza: 'Kodi tisafunika kukucitiranji kuti conzi cilimire?'

Yona alonga: 'Ndiponyeni m'bara, na bara inadzakhala pontho yakupfulika.' Amalinyero hadafuna kucita pyenepi tayu, mbwenye mukhanyanya conzi, iwo amalisira na kuponya Yona m'madzi. M'nzidzi uneule ene conzi calimira, na bara yapfulika pontho.

Mukharirima Yona m'madzi, ntsomba ikulu yammeza. Mbwenye iye hadafa tayu. M'ntsiku zitatu na masiku matatu iye akhala m'mimba mwa ntsomba ire. Yona atsukwala kakamwe m'kukhonda bvera Yahova na kuenda ku Ninive. Natenepa kodi musadziwa cidacita iye?

Yona aphembera kwa Yahova kuphembra ciphedzo. Natenepa Yahova acitisa ntsomba kulukula Yona pa mataka akuuma. Buluka penepo Yona aenda ku Ninive. Kodi pyenepi nkhave kutipfunzisa kufunika kwa kucita pyonsene pinatituma Yahova kucita?

ICI ndi cithunzithunzi ca paradizu panango ninga adapangiza Mulungu kwa mprofeta wace Yesaya. Yesaya akhala maso m'nzidzi wakucepa mudamala Yona kukhalapo.

Paradizu isabveka “munda” peno “zunde.” Kodi iyo isakukumbusani cinthu cidamala kuona ife m'bukhu ino? Iyo yalandana kakamwe na munda wakubalika udasanya Yahova Mulungu tovera Adamu na Yeve, si tenepa tayu? Kodi dziko yonsene yapantsi inadzakhala paradizu ntsiku inango?

Yahova apanga mprofeta wace Yesaya kulemba pya paradizu ipswa inafuna bwera tovera mbumba ya Mulungu. Iye alonga: ‘Mibinzi

na mabira anadzakhala pabodzi mwantendere. Anang'ombe na ana a nkhalamu anadzadya pabodzi, na ana ang'ono anadzapitsalakana. Ngakhale khombwani ene nkhaba kudzaphekeswa akasenzeka paduzi na nyoka ya nyongo.'

Azinji anadzalonga: 'Cipo ipi pinakwanisa kudzacitika. Nzidzi onsene pakhala nyatwa pa dziko yapantsi, na zinadzakhalapo basi.' Mbwenye nyerezerani pya ipi: Kodi ndi ntundu wanji wa mudzi udapasa Mulungu Adamu na Yeva?

Mulungu aikha Adamu na Yeva m'paradizu. Na thangwi yakuti iwo hadabvera basi Mulungu iwo aluza mudzi wawo wakubalika, akalamba na afa. Mulungu apikira kuti iye anadzapasa anthu ale anamfuna pinthu pibodzi pene pidaluzwa Adamu na Yeva.

M'paradizu ipswa inafuna bwera nkhaba pinthu pyakuti pinadzaphekesa peno kufudza. Kunadzakhala ntendere waungwiro. Anthu onsene anadzakhala aungumi na akutsanzaya. Pinadzakhaladi ninga pikhafuna Mulungu pakutoma. Mbwenye kutsogolo tinadzapfunza kuti Mulungu anadzapicita tani.

MULUNGU APHEDZA MAMBO HEZEKIA

KODI musadziwa thangwi yanji mamuna uyu akuphembera kwa Yahova? Kodi thangwi yanji aikha matsamba awa patsogolo pa guwa ya ntsembe ya Yahova? Mamuna unoyu ndi Hezekia. Iye ndi mambo wa madzinza mawiri a kubangwe a Israyeli. Na iye ali m'nyatwa zizinji. Thangwi yanji?

Thangwi anyankhondo Aasirya akhadamala kale kufudza madzinza 10 a kumulolo. Yahova asiya ipi kucitika thangwi mbumba ire ikhali yakuipa kakamwe. Mphapo, anyankhondo Aasirya abwera kudzacita nkondo na umambo wa madzinza mawiri.

Mambo wa Asirya amala kwene kutumiza matsamba kwa Mambo Hezekia.

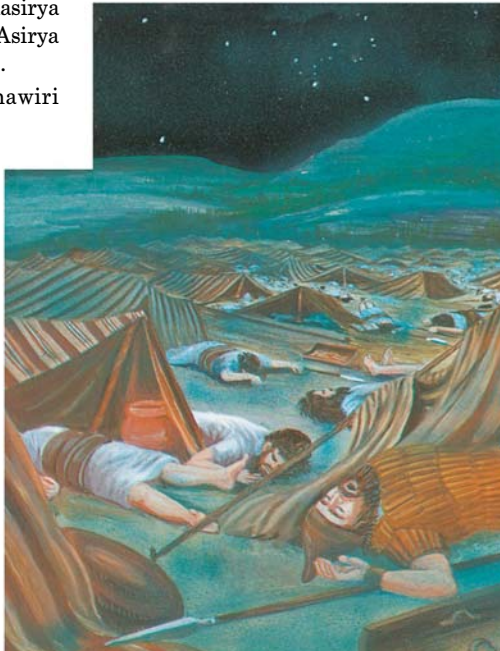

Awa ndiwo matsamba adaikha Hezekia pano pamaso pa Mulungu. Matsamba akhasingirira Yahova, mbapanga Hezekia kuti aleke. Ndi thangwi ineyi Hezekia aphembera: ‘O Yahova, tipulumuseni ku mambo wa Asirya. Nateneпа madziko onsene anadzadziwa kuti imwe basi ndimwe Mulungu.’ Kodi Yahova mbadadzabvesera Hezekia?

Hezekia akhali mambo wadidi. Iye nee akhali ninga amambo akuipa a umambo wa madzinza 10 a Israyeli, peno ninga babace wakuipa Mambo Ahazi. Hezekia akhali wacidikhodikho m’kubvera miyambo yonsene ya Yahova. Nateneпа mudamala Hezekia kuphembera, mprofeta Yesaya antumizira mphangwa izi zakubuluka kwa Yahova: ‘Mambo wa Asirya nee anadzapita m’Yerusalemu tayu. Nee mbodzi wa anyankhondo ace anadzafendedzera Yerusalemu. Iwo nkhabе kudzaponyera nzinda nee mubvi ubodzi ene.’

Yang’anani cithunzithunzi ca patsamba ino. Kodi musadziwa kuti mbani anyankhondo onsene awa akufa? Ndiwo Aasirya. Yahova atuma anju wace, m’masiku mabodzi basi anju apha anyankhondo Aasirya 185.000. Nateneпа mambo wa Asirya abuluka mbabwerera kunyumba.

Umambo wa madzinza mawiri wapulumuswa, na mbumba yakhala na ntendere m’nzidzi ungasi. Mbwenye mudafa Hezekia mwanace Manase adzakhala mambo. Manase na mwanace Amoni adantowerera akhali amambo akuipa kakamwe. Nateneпа dziko yadzala pontho na upandu na uphanga. Mudaphiwa Mambo Amoni na anzakazi ace ene, mwanace Yosiya aikhwa mambo wa umambo wa madzinza mawiri.

YOSIYA akhali na piaka pisere basi pyakubalwa mudakhala iye mambo wa madzinza mawiri a kubangwe a Israyeli. Iyi ndi thunga ing'ono kakamwe kuti munthu akhale mambo. Natenepa, pakutoma anthu angasi akulu amphedza kutonga dziko.

Mudapita piaka pinomwe Yosiya mbakhali mambo, iye atoma kusaka Yahova. Iye atowerera citsanzo ca amambo adidi ninga Davidi, Yehosafati na Hezekia. Buluka penepo, iye mbaciri mphale ene, Yosiya acita cinthu cacipapo.

M'nzidzi wakulapha, Aisrayeli azinji akhali akuipa kakamwe. Iwo akhalambira milungu yauthambi. Akhagodamira adzimunthu. Natenepa Yosiya

abuluka na amunace mbatoma kubulusa ulambiri wauthambi m'dziko. Iyi ikhali basa ikulu thangwi anthu azinji kakamwe akhalambira milungu yauthambi. Mungakwanise kuona Yosiya na amunace pano mbaswa adzimunthu.

Buluka penepo, Yosiya aikha amuna atatu kuti ayang'anire kusasanywa papswa kwa templo ya Yahova. Yagumanyizwa kobiri kubuluka kwa mbumba mbiperekwa kwa amuna anewa towera kulipa basa ikhafuna kucitwa. Mukaphata iwo basa m'templo, nyantsembe wankulu Hilikiya agumana mwenemo cinthu cakufunika kakamwe. Ikhali bukhu ene ya mwambo idatuma Yahova Mozese kuti ailembe kalene kakamwe. Iyo ikhadatayika m'piaka pizinji.

Bukhu ineyi yakwatwa mbiendeswa kwa Yosiya, na iye aphemba kuti alerirwi. Mukabvesera iye, Yosiya akwanisa kuona kuti mbumba nee ikhakoya miyambo ya Yahova tayu. Iye atsukwala kakamwe thangwi ya pyenepi, natenepa apandula pyakubvala pyace, ninga mungakwanise kuona pano. Iye alonga: ‘Yahova aipirwa na ife, thangwi ababa athu adapitiriza tayu na kukoya miyambo idalembwa m’bukhu iyi.’

Yosiya atuma nyantsembe wankulu Hilikiya kuti akadziwe pikhafuna kucita Yahova kwa iwo. Hilikiya aenda kwa nkazi Hulida, unoyu akhali mprofeta wankazi, mbambvunza. Hulida ampasa mphangwa izi zakubulukira kwa Yahova kuti abwerere nazo kwa Yosiya: ‘Yerusalemu na mbumba yonsene anadzalangwa thangwi alambira milungu yauthambi na dziko yadzadzwa na uipi. Mbwenye thangwi yakuti iwe, Yosiya, wacita pinthu pyadidi, kulanga uku nee kunadzabwera mpaka iwe kufa.’

2 Mbiri 34:1-28.

ONANI anthu anasingirira mphale uyu. Kodi musadziwa kuti iye mbani? Ndi Yeremia. Iye ndi mprofeta wakufunika kakamwe kwa Mulungu.

M'nzidzi wakucepta mudatoma kwene Mambo Yosiyi kufudza adzimunthu m'dziko, Yahova apanga Yeremia kuti akhale mprofeta Wace. Mbwenye Yeremia anyerezera kuti akhali mphale kakamwe kuti akhale mprofeta. Na Yahova ampanga kuti Iye mbadadzampheza.

Yeremia apanga Aisrayeli kuti alimire na kucita pinthu pyakuipa. Iye alonga: 'Milungu inalambirwa na anthu a madziko ndi yauthambi.' Mbwenye Aisrayeli azinji akhafuna kulambira adzimunthu mbuto mwa kulambira Mulungu wandimomwene Yahova. Mudapanga Yeremia mbumba kuti Mulungu anadzaalanga thangwi ya kuipa kwawo, iwo anseka kwene.

Papita piaka. Yosiyi afa, na mudapita miyezi mitatu mwanace Yehoyakimu adzakhala mambo. Yeremia apitiriza mbapanga mbumba: 'Yerusalemu anadzafudzwa mungakhonda cinja njira zanu zakuipa.' Anyantsembe aphata Yeremia mbakhuwa: 'Iwe usafunika kuphiwa thangwi ya kulonga pinthu pyenepi.' Buluka penepo iwo apanga akulu a Israyeli: 'Yeremia asafunika kuphiwa, thangwi alonga mwakupomokera nzinda wathu.'

Kodi Yeremia mbadadzacitanji mphapo? Iye hadagopa tayu! Iye apanga onsene: 'Yahova andituma tovera ndilonge pinthu ipi kwa imwe. Mungakhonda cinja njira zanu zakuipa za makhaliro, Yahova anadzafudza Yerusalemu. Mbwenye dziwanidi ipi: Mukandipha, munadzapha mamuna wakukhonda cita cakuipa.'

Akulu asiya Yeremia kukhala maso, mbwenye Aisrayeli hadacinja njira zawo zakuipa tayu. M'kupita kwa nzidzi Nebukadinezara, mambo wa Babiloni, abwera mbacita nkondo na Yerusalemu. Pakumalisira Nebukadinezara acita Aisrayeli anzakazi ace. Iye akwata pikwi pizinji kwenda ku Babiloni. Nyerezzerani basi kuti mbipidakhala tani kuti anthu acilendo akukwatani kunyumba kwanu kwenda ku dziko yacilendo!

MAMBO Nebukadinezara akwata Aisrayeli onsene ale adapfunza mwadidi kupiringana anango kuenda nawo ku Babiloni. Buluka penepo mambo asankhula nkati mwawo aphale akubalika na akucenjera kakamwe. Anai a iwo ndi aphale anaonemwe pano. Mbodzi ndi Danyeli, na anango atatu Ababiloni akhaacemera Sadrake, Mesake na Abedinego.

Nebukadinezara anyerezera kupfunzisa aphale anewa towera atumikire pa nyumba pace. Nduli mwa piaka pitatu pyakupfunziswa iye mbadadzasankhula ale akucenjera basi kuti amphedze kutonga miseru.

Mambo akhafuna kuti aphale akhale akuwanga na aungumi mukapfunziswa iwo. Natenepa iye apasa matongero kuti anzakazi ace apase onsene ale pyakudya pibodzi pene pyadidi na vinyu pikhatambira iye na banjace.

Yang'anani mphale Danyeli. Kodi musadziwa kuti akulonganji kwa nzakazi wankulu wa Nebukadinezara, Asipenazi? Danyeli akumpanga kuti iye nkhabe funa kudya pinthu pyadidi pya pa meza ya mambo. Mbwenye Asipenazi anenseka. Iye alonga: 'Mambo atonga pinafuna kudya imwe na kumwa. Mukakhonda khala na maonekero adidi kakamwe ninga aphale anango, iye angakwanise kundipha.'

Natenepa Danyeli aenda kwa muyang'aniri adaikhwa na Asipenazi kuti ayang'anire iye na axamwali ace atatu. Iye alonga: 'Ndaphata mwendo, tiyasereni m'ntsiku 10. Tipaseni pyakulimwa pingasi kuti tidye na madzi kuti timwe. Mphapo, tilandaniseni na aphale anango ale anadya pyakudya pya mambo, mbumuona kuti mbani anaoneka mwadidi.'

Muyang'aniri atawira kucita pyenepi. Mudakwana ntsiku 10, Danyeli na axamwali ace atatu akhaoneka mwadidi kupiringana aphale anango onsene. Natenepa muyang'aniri aasiya kuti apitirize na kudya pyakulimwa mbuto mwa pinthu pikhaperekwa na mambo.

Pakumala piaka pitatu, aphale onsene aendeswa kwa Nebukadinezara. Pakumala kulonga nawo, mambo aona kuti Danyeli na axamwali ace atatu ali akucenjera kakamwe. Natenepa iye aakwata towera amphedze pa nyumba pace. Nzidzi onsene mukabvunza mambo Danyeli, Sadrake, Mesake na Abedineno peno kuapasa miseru yakunensa, iwo akhadziwa maulendo 10 kupiringana anyantsembe ace onsene peno anyaluso.

Danyeli 1:1-21.

PAPITA piaka pyakupiringana 10 kutomera padakwata Mambo Nebukadinezara Aisrayeli onsene ale adapfunza mwadidi kupiringana anango kuenda nawo ku Babiloni. Mphapo yang'anani cithunzithunzi! Yerusalemu apiswa. Na Aisrayeli adakhonda kuphiwa akwatwa ninga mabitcu kuenda ku Babiloni.

Kumbukani kuti ipi ndipyo pidacenjeza aprofeta a Yahova kuti mbipidacitika mbumba mbidakhonda kucinja njira zayo zakuipa. Mbwenye Aisrayeli hadabvera aprofeta tayu. Mwakuhonda limira iwo apitiriza na kulambira milungu yauthambi mbuto mwa Yahova. Natenepa mbumba yathema kulangwa. Tisadziwa ipi thangwi mprofeta wa Mulungu Ezekieli atipanga pya pinthu pyakuipa pikhacita Aisrayeli.

Kodi musadziwa kuti Ezekieli mbani? Ndi mbodzi wa aphale adakwata Mambo Nebukadinezara kuenda nawo ku Babiloni m'nzidzi wakupiringana piaka 10 kufudzwa kukulu kwa Yerusalemu mbukusati kucitika. Danyeli na axamwali ace atatu, Sadrake, Mesake na Abedinego, akhadakwatwambo kuenda ku Babiloni m'nzidzi ubodzi ene.

Ezekieli mbakhali m'Babiloni, Yahova amuonesa pinthu pyakuipa pikhacitika nduli m'Yerusalemu, pa templo. Yahova acita ipi m'cirengo. Ezekieli akhalidi m'Babiloni, mbwenye Yahova ansiya kuona pyonsene pikhacitika pa templo. Pikaona Ezekieli pikhali pyakupha ntima!

Yahova apanga Ezekieli: 'Yang'ana pinthu pyakunyanyasa pinacita mbumba pano pa templo. Yang'ana mafufu akuphimbirwa na pithunzithunzi pya zinyoka na pinyama pinango. Na Yang'ana Aisrayeli akupilambira!' Ezekieli akwanisa kuona pinthu pyenepi, na alemba pidaona iye mbipikacitika.

Yahova abvunza Ezekieli: 'Kodi ukuona pinacita atsogoleri Aisrayeli m'cibisobiso?' Inde, iye akwanisa kupionambo. Pakhali amuna 70, iwo onsene akhalambira milungu yauthambi. Iwo akhalonga: 'Yahova nkhaba kutiona. Iye asiya dziko.'

Buluka penepo Yahova aonesa Ezekieli akazi angasi pa nsuwo ukulu wa kumulolo wa templo. Iwo akhala penepo mbakalambira mulungu wauthambi Tamuzi. Na yang'ana amuna ale pansuwo wa templo ya Yahova! Pakhali cifupi na 25 a iwo. Ezekieli aona. Iwo akhakotamira kumabulukiro dzuwa mbalambira dzuwa!

Yahova alonga: 'Mbumba iyi nkhabe kundilemedza. Iwo hasacita pinthu pyakuipa basi tayu, mbwenye asabwera pa templo yanga ene kudzapicita!' Natenepa Yahova apikira: 'Iwo anadzabva mphambvu ya kuipirwa kwanga. Na nee sinadzaabvera ntsisi pakufudzwa kwawo.'

Cifupi na piaka pitatu basi mudamala Yahova kuonesa Ezekieli pinthu ipi Aisrayeli apandukira Mambo Nebukadinezara. Natenepa iye aenda kacita nkondo na iwo. Mudamala caka na miyezi mitanthatu Ababiloni apita na m'zingome za Yerusalemu mbapisa nzinda mpaka kumala. Azinji a mbumba aphiwa peno kukwatwa ninga mabitcu kuenda ku Babiloni.

Kodi thangwi yanji Yahova asiya kufudzwa kweneku kwakugopswa kucitikira Aisrayeli? Inde, thangwi iwo akhonda kubvesera Yahova na akhonda kubvera miyambo yace. Pyenepi pisatipangiza kufunika kwa kucita nzidzi onsene pinalonga Mulungu.

Pakutoma anthu akucepa atawiriswa kukhala m'dziko ya Israyeli. Mambo Nebukadinezara aikha Muyuda wakucemerwa Gedaliya kuti ayang'anire anthu anewa. Mbwenye Aisrayeli angasi apha Gedaliya. Mphapo anthu akhagopa kuti Ababiloni mbadadza kaafudza onsene thangwi ya cinthu ceneci cakuipa cidacitika. Natenepa iwo akakamiza Yeremia kuenda na iwo, mbathawira ku Ijitu.

Pyenepi pyacitisa dziko ya Israyeli kukhala yakusowa na munthu ene mbodzi. M'piaka 70 nee mbodzi akhala m'dziko. Yakhaladi yapezi. Mbwenye Yahova apikira kuti mbadadzabwezera mbumba yace ku dziko pakumala piaka 70. M'nzidzi uneule, kodi ndi ninji cidacitikira mbumba ya Mulungu m'dziko ya Babiloni kukhadaendeswa iwo? Tendeni tione.

Ubitcu m'Babiloni Mpaka Kumangwa Papswa Kwa Zingome Za Yerusalemu

Mbakhali m'ubitcu m'Babiloni, Aisrayeli akhali na mayesero mazinji a cikhulupiro cawo. Sadrake, Mesake na Abedinego aponywa m'ubvuni wakupisa wa moto, mbwenye Mulungu aabulusa aumaso. M'kupita kwa nzidzi, mudamala kundwa Babiloni na Amedi na Apersiya, Danyeli aponywa m'dzenje ya zinkhalamu, mbwenye Mulungu antsidzikizambo m'kufunga milomo ya zinkhalamu.

Pakumalisira, mambo wa m'Persiya Koresi asudzula Aisrayeli. Iwo abwerera ku dziko ya kwawo mudapitadi piaka 70 kutomera padakwatwa iwo kuenda ku Babiloni ninga mabitcu. Cibodzi ca pinthu pyakutoma cidacita iwo mudabwerera iwo ku Yerusalemu cikhali kuto-ma kumanga templo ya Yahova. Mbwenye, m'nzidzi wakucepa anyamalwa alimirisa basa yawo. Natenepa pakumalisira iwo amalisa templo cifupi na piaka 22 mudamala iwo kubwerera ku Yerusalemu.

Patsogolo pace, tinadzapfunza pya ulendo wa Ezara wa kubwerera ku Yerusalemu towera kukabalikisa templo. Ipi pyacitika piaka 47 kutomera pakumaliswa templo. Buluka penepo, piaka 13 pakumala ulendo wa Ezara, Neyemia aphedza kumanga papswa zingome zakugomoka za Yerusalemu. Khundu YACIXANU isaphataniza piaka 152 pya pyakucitika mpaka nzidzi uneule.

KODI musakumbuka kuti mukhadabva pya aphale atatu awa? Inde, ndiwo axamwali a Danyeli adakhonda kudya pyakukhonda khala pyadidi kwa iwo. Ababiloni akhaacemera Sadrake, Mesake na Abedinego. Mbwenye ayang'aneni cincino. Thangwi yanji iwo nee adagodamira dzimunthu iyi ikulu kakamwe ninga anango onsene? Tendeni tione.

Kodi musakumbuka miyambo idalemba Yahova ekhene inacemerwa Matongerero Khumi? Wakutoma wa iyo ndi uyu: 'Imwe nkhabe funika kulambira milungu inango yonsene kusiyapo ine.' Aphale awa pano abvera mwambo unoyu, maseze ici cikhali cinthu cakunensa kucicita.

Nebukadinezara, mambo wa Babiloni, acemera anthu azinji akufunika towera kudzalemedza dzimunthu iyi idalimisa iye. Iye akhadamala kwene kulonga kwa anthu onsene: 'Mukabva kulira kwa zinyanga, majambe na pinango pya kuimba napyo, godamani mulambire dzimunthu iyi ya ndalama. Onsene ale anadzakhonda kugodama na kulambira anadzaponywa m'nzidzi ubodzi ene m'ubvuni wakugaka na wakupisa.'

Mudadziwa Nebukadinezara kuti Sadrake, Mesake na Abedinego hadagodama, aipirwa kakamwe. Iye aacemerwa. Aapasa mwai unango kuti agodame. Mbwenye aphale anyindira kwa Yahova. Iwo apanga Nebukadinezara: 'Mulungu wathu anatomikira ife angakwanise kutipulumusa. Mbwenye ngakhale kuti iye nkhabe kutipulumusa, ife nee tinadzagodamira dzimunthu yako ya ndalama.'

Mudabva iye pyenepi, Nebukadinezara aipirwa mwakuthimizirika. Pakhali na ubvuni paduzi, na iye atuma: 'Pisisani ubvuni mpaka upise kanomwe kupiringana kale!' Buluka penepo iye atuma amuna ale akuwangadi kupiringana anango mwa anyankhondo ace kuti amange Sadrake, Mesake na Abedinego mbaaponya m'ubvuni. Ubvuni ukhali wakupisa kakamwe kwakuti amuna ale akuwanga apiwa na malirimi a moto. Mbwenye kwacitakanji kwa aphale atatu ale adaponya iwo m'ubvuni?

Mambo ayang'ana m'ubvuni, mbagopadi kakamwe. Iye abvunza: 'Kodi si amuna atatu adamanga ife mbitiaponya m'ubvuni wakugaka na wakupisa tayu?'

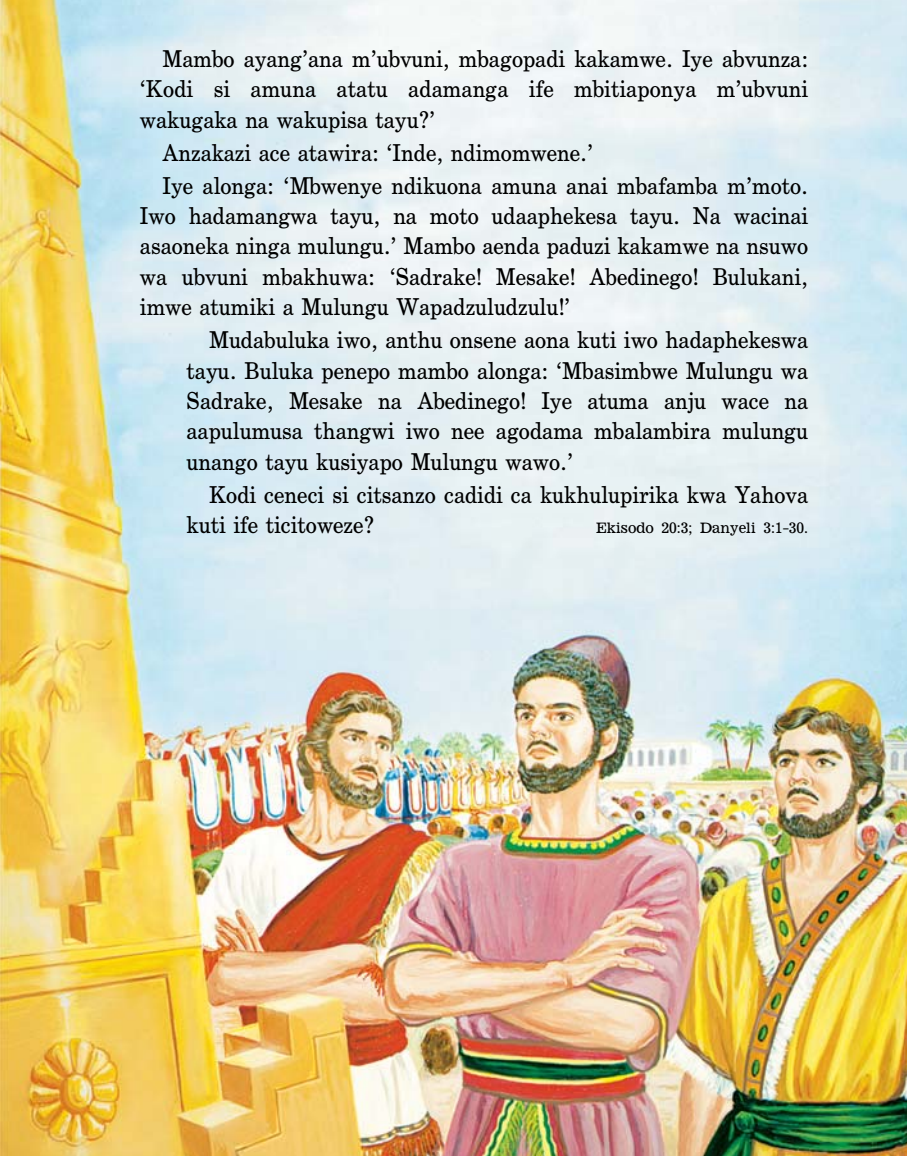
Anzakazi ace atawira: 'Inde, ndimomwene.'

Iye alonga: 'Mbwenye ndikuona amuna anai mbafamba m'moto. Iwo hadamangwa tayu, na moto udaaphekesa tayu. Na wacinai asaoneka ninga mulungu.' Mambo aenda paduzi kakamwe na nsuwo wa ubvuni mbakhuwa: 'Sadrake! Mesake! Abedinego! Bulukani, imwe atumiki a Mulungu Wapadzuludzulu!'

Mudabuluka iwo, anthu onsene aona kuti iwo hadaphekeswa tayu. Buluka penepo mambo alonga: 'Mbasimbwe Mulungu wa Sadrake, Mesake na Abedinego! Iye atuma anju wace na aapulumusa thangwi iwo nee agodama mbalambira mulungu unango tayu kusiyapo Mulungu wawo.'

Kodi cenezi si citsanzo cadidi ca kukhulupirika kwa Yahova kuti ife ticitoweze?

Ekisodo 20:3; Danyeli 3:1-30.

KODI ndi ninji cinacitika pano? Anthu ali pa phwando ikulu. Mambo wa Babiloni acemera alendo akufunika akukwana cikwi. Iwo akuphatisira makhamico andalama na makhamico asiliva na maphande adakwatwa m'templo ya Yahova ku Yerusalemu. Mbwenye, mwakudzidzimusa, pyala pya dzanja ya mamuna pyabuluka padzulu mbipitoma kulemba pa pfufu. Onsene agopa.

Belisazara, nzukulu wamamuna wa Nebukadinezara, akhali mambo m'nzidzi uneule. Iye akhuwa towera anyaluso ace abwereswe nkati. Mambo alonga: 'Munthu anakwanisa kuleri malemba anewa mbandipanga mabvekero awo anadzapaswa miyoni izinji na anadzaikhwa ntongi wacitatu wakufunika kakamwe m'umambo.' Mbwenye nee mbodzi wa anyaluso akwanisa kuleri malemba pa pfufu, pina nee kulonga mabvekero awo.

Mama wa mambo abva dzumbi mbabwera nkati mwa mbuto ikulu yakudyera. Iye alonga kwa mambo: 'Ndaphata mwendo, lekani

gopa maka. Pana mamuna m'umambo wanu anadziwa milungu yaungwiro. Pikakhala mbuya wanu Nebukadinezara mambo iye amuikha nkulu wa anyaluso ace onsene. Dzinace ndi Danyeli. Ncemereseni, iye anadzakupangani mabvekero a pyenepi pyonsene.'

Natenepa m'nzidzi uneule ene Danyeli abwereswa nkati. Mudamala iye kukhonda kwata nee ubodzi ene wa miyoni, Danyeli atoma kulonga pidacitisa Yahova kubulusa mbuya wa Belisazara, Nebukadinezara, kukhala mambo. Danyeli alonga: 'Iye akhali waumbirimi kakamwe. Na Yahova amulanga.'

Danyeli apanga Belisazara: 'Imwe musapidziwa pyonsene pidancitikira, mbwenye musapitiriza kukhala waumbirimi ninga Nebukadinezara. Imwe mwabweresa makhamico na maphande a m'templo ya Yahova mbumuamwera. Imwe mwasimba milungu yakucitwa na miti na miyala, mbwenye mwakhonda kulemedza Nciti wathu Wankulu. Ndi thangwi ineyi Mulungu atuma dzanja iyi kudzakalemba mafala awa.'

Danyeli alonga: 'Pidalembwa ndi ipi: MENE, MENE, TEKEL na PARSIN.'

'MENE pisafuna longa kuti Mulungu alengesa ntsiku za umambo wanu na aubweresa kunkhomo. TEKEL pisafuna longa kuti imwe mwapimwa pa balansa mbumuo-neka kuti nkhaba basa. PARSIN pisafuna longa kuti umambo wanu waperekwa kwa Amedi na Apersiya.'

M'nzidzi uneule ene ukhalonga Danyeli, Amedi na Apersiya akhadatoma kukutira Babiloni. Iwo akunda nzinda mbapha Belisazara. Malemba pa pfufu akwanirisika m'masiku aneale ene! Mbwenye mbukudacitakanji mphapo kwa Aisrayeli? Tinadzapidziwa mwakukhonda dembuka, mbwenye pakutoma tendeni tione pidacitikira Danyeli.

AH, AH! Kusaoneka ninga Danyeli ali m'nyatwa zizinji. Mbwenye zinkhalamu nee zampekesa tayu! Kodi musadziwa thangwi yanji? Kodi mbani adaikha Danyeli umu na zinkhalamu zonsene zenezi? Tendeni tione.

M'nzidzi uneule mambo wa Babiloni akhali mamuna wakucemerwa Dariyo. Iye akhafunadi kakamwe Danyeli thangwi Danyeli akhali wadidi kakamwe na wanzeru. Dariyo asankhula Danyeli kuti akhale ntongi wankulu m'umambo wace. Pyenepi pyacitisa amuna anango m'umambo kukhala na ntsanje na Danyeli, natenepa ipi ndipyo pidacita iwo.

Iwo aenda kwa Dariyo mbalonga: 'Tabverana, O mambo, kuti imwe musafunika kucita mwambo mbamulonga kuti m'ntsiku 30 nee munthu mbodzi asafunika kuphembera kwa mulungu unango peno kwa mamuna kusiyapo imwe, O mambo. Ule anakhonda bvera, asafunika kuponyiwa m'dzenje ya zinkhalamu.' Dariyo nee akhadziwa thangwi yanji amuna anewa akhafuna kuti mwambo unoyu ucitiwe. Mbwenye anyerezera kuti ikhali nyerezero yadidi, natenepa alembesa mwambo unoyu. Tenepa

mwambo nee mbudakwanisika kucinjwa tayu.

Mudadziwa Danyeli pya mwambo unoyu, iye aenda ku nyumba mbaphembera, tenepa ninga pikhacita iye m'nzidzi onsene. Amuna akuipa akhadziwa kuti Danyeli nee mbadadzalimira kuphembera kwa Yahova. Iwo akomerwa, thangwi aona kuti masasanyiro awo towera kumalisa Danyeli akhaphata basa.

Mudadziwa Mambo Dariyo thangwi ikhafunira amuna kuti mwambo unoyu ucitiwe, iye atsukwala kakamwe. Mbwenye iye nee anakwanisa kucinja mwambo, natenepa akhafunika kutuma kuti Danyeli aponyiwe

m'dzenje ya zinkhalamu. Mbwenye mambo apanga Danyeli: 'Ndisadikhira kuti Mulungu wako, anatomikira iwe, anadzakupulumusa.'

Dariyo anenseka kakamwe kwakuti nee akwanisa kugona namasiku aneale. Mangwana mwace namacibese iye athamangira ku dzenje ya zinkhalamu. Mungakwanise kumuona pano. Iye akhuwa: 'Danyeli, nzakazi wa Mulungu wamaso! Kodi Mulungu anatomikira iwe akwanisa kukupulumusa ku zinkhalamu?'

Danyeli atawira: 'Mulungu atumiza anju wace mbafunga milomo ya zinkhalamu, natenepa zidandiphekesa tayu.'

Mambo akomerwa kakamwe. Atuma kuti Danyeli abuluswe m'dzenje. Buluka penepo atuma kuti aponyiwe ku zinkhalamu amuna akuipa ale akhafuna kumalisa Danyeli. Mbasati fika kwene pantsi pa dzenje, zinkhalamu zaaphatha mbiziswa magogodo awo onsene.

Buluka penepo Mambo Dariyo alemba kwa mbumba yonsene m'umambo wace: 'Ndikutonga kuti anthu onsene asafunika kulemedza Mulungu wa Danyeli. Iye asacita pirengo pikulu. Apulumusa Danyeli m'kukhonda dyiwa na zinkhalamu.'

MBUMBA YA MULUNGU YABULUKA M'BABILONI

80

PASALA pang'ono na piaka piwiri kubulukira padakundwa Babiloni na Amedi na Apersiya. Yang'anani pinacitika pa cithunzithunzi! Inde, Aisrayeli akubuluka m'Babiloni. Kodi asudzulwa tani? Mbani adaasiya mbaenda?

Adacita pyenepi ndi Koresi, mambo wa Persiya. Kalene Koresi mbasati kubalwa, Yahova apanga mprofeta wace Yesaya kulemba pya iye: 'Unadzacita pinafunadi ine kuti ucite. Misuwo mikulu inadzasiwa bwanzu towera iwe ukunde nzinda.' Na Koresi atsogolera m'kukunda Babiloni. Amedi na Apersiya apita m'nzinda namasiku na pamisuwo mikulu idasiiwa bwanzu.

Mbwenye Yesaya, mprofeta wa Yahova, alongambo kuti Koresi mbadzatonga kuti Yerusalemu na templo yace pimangiwe papswa. Kodi Koresi apasa utongi unoyu? Inde. Ipi ndipyo pidapanga Koresi Aisrayeli: 'Ndokoni, mphapo, ku Yerusalemu mukamange templo ya Yahova, Mulungu wanu.' Ipi ndipyodi pidaenda kacita Aisrayeli.

Mbwenye si Aisrayeli onse ne tayu m'Babiloni adakwanisa kucita ulendo wakulapha wakuwberera ku Yerusalemu. Ukhali ulendo wakulapha kakamwe cifu-pi na makilometru 800, na azinji akhali akukalamba kakamwe peno akuduwala kakamwe kuti acite ulendo wakulapha nanga unoyu. Iripo thangwi inango idacitisa anthu anango kufuna

kusala. Mbwenye Koresi apanga ale akhafuna kusala: ‘Pasani siliva, ndalama na miyoni inango kwa anthu ale anabwerera towera akamange Yerusalemu na templo yace.’

Natenepa, miyoni izinji yaperekwa kwa Aisrayeli ale adabwerera ku Yerusalemu. Koresi aapasambo maphande na makhamico akhadakwata Mambo Nebukadinezara ku templo ya Yahova mudafudza iye Yerusalemu. Mbumba ikhali na pinthu pizinji pyakuthuka kuti ibwerere napyo.

Pakumala kufamba cifupi na miyezi minai, Aisrayeli afika ku Yerusalemu m’nzidzi wandimomwene. Pakhalidi piaka 70 kubulukira padafudzwa nzinda, na dziko mbikhaladi yapezi yakusowa anthu. Mbwenye maseze Aisrayeli abwerera ku dziko ya kwawo, iwo mbadadzakhala na nzidzi wa nyatwa, ninga tinadzapfunza patsogolo apa.

Yesaya 44:28; 45:1-4; Ezara 1:1-11.

KUNYINDIRA CIPHEDZO CA MULUNGU

81

CIFUPI na anthu 50.000 acita ulendo wakulapha kubulukira Babiloni kuenda ku Yerusalemu. Mbwenye mudafika iwo, Yerusalemu akhali madembe ene makulu. Nee munthu mbodzi akakhala kweneke. Aisrayeli akhafunika kumanga papswa pinthu pyonsene.

Cibodzi ca pinthu pyakutoma cidamanga iwo cikhali guwa ya ntsembe. Iyo ikhali mbuto ikhacita iwo ntsembe ya pinyama, peno miyoni, kwa Yahova. Nduli mwa miyezi yakucepa Aisrayeli atoma kumanga templo. Mbwenye anyamalwa akakhala m'madziko apaduzi hadafuna tayu kuti Aisrayeli aimange. Natenepa iwo ayesera kuathusa towera kualimirisa. Pakumalisira, anyamalwa aneale akwanisa kucitisa mambo mupswa wa Persiya kucita mwambo towera kulimirisa basa yakumanga.

Papita piaka. Mphapo pakhadapita piaka 17 kutomera pa nzidzi udabwerera Aisrayeli kubulukira ku Babiloni. Yahova atuma aprofeta ace Ageyu na Zakaria kuti apange mbumba kuti itome kumanga papswa. Mbumba yanyindira ciphedzo ca Mulungu, mbibvera aprofeta. Iyo yatoma kumanga papswa, maseze mwambo walonga kuti iyo nkhaba kufunika kucita pyenepi.

Natenepa, ntongi Mupersiya wakucemerwa Tatinai abwera kudzabunza Aisrayeli kuti ali na kuthema kwanji kwa kumanga templo. Aisrayeli ampanga kuti mukakhala iwo ku Babiloni, Mambo Koresi aapanga: 'Ndokoni, mphapo, ku Yerusalemu mukamange templo ya Yahova, Mulungu wanu.'

Tatinai atumiza tsamba ku Babiloni mbabvunza khala Koresi, akhadamala kufa, alongadi pyenepi. Mwakukhonda dembuka tsamba yabwerera kubuluka kwa mambo mupswa wa Persiya. Iyo ikhalonga kuti Koresi alongadi pyenepi. Natenepa mambo alemba: 'Siyani Aisrayeli amange templo ya Mulungu wawo. Pina ndikukutongani kuti muaphedze.' Templo yamaliswa nkati mwa piaka pinai, na Aisrayeli akomerwa kakamwe.

Papita piaka pinango pizinji. Pakhali cifupi na piaka 48 kutomera pakumaliswa kwa templo. Mbumba ku Yerusalemu ikhali yakucerenga, na nzinda na templo ya Mulungu nee pikhadabalika kakamwe tayu. Nduli

ku Babiloni, Muisrayeli Ezara adziwa kufunika kwa kusasanyira templo ya Mulungu. Kodi musadziwa kuti iye acitanji?

Ezara aenda kagumanikana na Artaxerxe, mambo wa Persiya, na mambo unoyu wadidi apasa Ezara miyoni izinji kuti abwerere nayo ku Yerusalemu. Ezara aphemba Aisrayeli m'Babiloni kuti amphedze kuthuka miyoni ineyo kuenda ku Yerusalemu. Cifupi na anthu 6.000 alonga kuti mbadadzaenda. Iwo akhali na siliva, ndalama na pinthu pinango pizinji pyakufunika kuti apikwate.

Ezara anenseka, thangwi m'njira mukhali na amuna akuipa. Amuna anewa mbadakwata siliva na ndalama zawo, na kuapha. Natenepa Ezara agumanyiza anthu, ninga mungakwanise kuona pa cithunzithunzi apa. Iwo aphembera kwa Yahova kuti aatsidzikize m'ulendo wawo wakulapha wakubwerera ku Yerusalemu.

Yahova aatsidzikizadi. Mudamala miyezi minai yaulendo, iwo afika mwadidi ku Yerusalemu. Kodi ipi nkhabe pangiza kuti Yahova angakwanise kutsidzikiza ale ananyindira kwa iye m'kusaka ciphedzo?

Ezara kapitulu 2 mpaka 8.

TENDENI tibwerere nduli pi-aka pingasi Ezara mbasati kuenda ku Yerusalemu. Mordekai na Esteri akhali Aisrayeli akufunika mwakupiringana m'umambo wa Persiya. Esteri akhali nyankhoda, na mwana wa mbale wa babace, Mordekai, akhali waciwiri m'mphambvu kusiyapo mambo. Tendeni tione kuti pyenepi pyacitika tani.

Anyakubala a Esteri afa mukakhala iye wang'ono kakamwe, natenepa Mordekai ankuza. Ahaswero, mambo wa Persiya, akhali na nyumba m'nzinda wa Susani, na Mordekai akhali mbodzi wa anzakazi ace. Mwandimomwene, ntsiku inango nkazi wa mambo, Vasti, hadambvera tayu, natenepa mambo asankhula nkazi mupswa kuti akhale nyankhodace. Kodi musadziwa nkazi adasankhula iye? Inde, ntsikana wakubalika, Esteri.

Kodi mukuona mamuna uyu waumbirimi anagodamirwa na anthu? Ndi Hamani. Iye akhali mamuna wakufunika kakamwe m'Persiya. Hamani akhafana kuti Mordekai, anaonemwe ali nawa pa cithunzithunzi, angodamirembo. Mbwenye Mordekai hadapicita tayu. Hadaona kuthema kugodamira mamuna wakuipa ninga unoyu tayu. Pyenepi pyacitisa Hamani kuipirwa kakamwe. Natenepa ipi ndipyo pidacita iye.

Hamani alongera Aisrayeli unthawatawa kwa mambo. Iye alonga: 'Iwo ndiwo mbumba yakuipa yakuti nkhabe bvera miyambo yanu. Iwo asafunika kuphiwa.' Ahaswero nee akhadziwa kuti nkazace Esteri akhali

Muisrayeli. Natenepa abvesera Hamani, mbacitisa mwambo kuti ntsiku yace Aisrayeli onsene aphiwe.

Mudabva Mordekai pya mwambo, iye anenseka kakamwe. Iye atumiza mphannga kwa Esteri: 'Usafunika kupanga mambo, na kundembetera kuti atipulumuse.' Ndi kwakuphonyana na mwambo m'Persiya kuenda kwa mambo mwakukhonda kucemerwa. Mbwenye Esteri aenda mwakukhonda kucemerwa. Mambo afuthula ndodo yace ya ndalama kwa iye, kubveka kuti iye nee anaphiwa tayu. Esteri acemerera mambo na Hamani ku udyi ukulu. Penepo mambo abvunza Esteri udidi ukhafuna iye kuti ancitire. Esteri alonga kuti mbadadzampanga khala iye na Hamani angadzabwera ku udyi unango mangwana mwace.

Pa udyi unoyu Esteri apanga mambo: 'Ine na mbumba yanga tisafunika kuphiwa.' Mambo aipirwa. Iye abvunza: 'Kodi mbani anafuna kucita cinthu ceneci?'

Esteri alonga: 'Mamuna, nyamalwa, ndiye wakuipa uyu Hamani!'

Natenepa mambo aipirwadi. Atonga kuti Hamani aphiwe. Buluka penepo, mambo aikha Mordekai kukhala waciwiri m'mphambvu kusiyapo iye ene. Mordekai atsalakana kuti mwambo upswa ucitise kuti utawirise Aisrayeli amenye nkondo thangwi ya umaso wawo pa ntsiku ikhafunika iwo kuphiwa. Nakuti Mordekai akhali mamuna wakufunika m'nzidzi uneule, anthu azinji aphezda Aisrayeli, na iwo apulumuswa kwa anyamalwa awo.

Bukhu ya Bibilya ya Esteri.

YANG'ANANI basa yonsene inacitwa pano. Aisrayeli akhadzudzumika na basa ya kumanga zingome za Yerusalemu. Mudafudza Mambo Nebukadinezara Yerusalemu m'piaka 152 nduli, iye agomola zingome na apisa misuwo mikulu ya nzinda. Pakutoma mudabwerera iwo kunyumba kubulukira ku Babiloni Aisrayeli hadamanga papswa zingome tayu.

Kodi imwe musanyerezera kuti mbumba ikhapibva tani kukhala maso piaka pyonsene ipi mukusowa zingome zakuzungulira nzinda wawo? Iyo nee ikhapibva yakukoyeka tayu. Anyamalwa ayo mbadapita mwakukhonda nensa mbaikutira. Mbwenye pakumalisira mamuna uyu Neyemia aphedza mbumba kumanga papswa zingome. Kodi musadziwa kuti mbani Neyemia?

Neyemia akhali Muisrayeli wakubuluka ku nzinda wa Susani, kule kukakhala Mordekai na Esteri. Neyemia akhaphata basa pa nyumba ya mambo, natenepa iye panango akhala xamwali wadidi wa Mordekai na Nyankhoda Esteri. Mbwenye Bibilya nkhaba longa kuti Neyemia aphantira basa mamuna wa Esteri, Mambo Ahaswero. Iye aphantira basa mambo wakutowerera, Mambo Artaxerxe.

Kumbukani kuti Artaxerxe akhali mambo wadidi adapasa Ezara kobiri yonsene ire kuti abwerere nayo ku Yerusalemu towera akasasanye templo ya Yahova. Mbwenye Ezara hadamanga zingome zakugomolwa za nzinda tayu. Tendeni tione kuti pyacitika tani kuti Neyemia acite basa ineyi.

Papita piaka 13 kutomera mudamala Artaxerxe kupasa Ezara kobiri towera akasasanye templo. M'nzidzi uneulu Neyemia akhali nyakupereka pyakumwa wankulu wa Mambo Artaxerxe. Ipi pisafuna kulonga kuti iye akhapasa mambo vinyu yace, na akhaonesesa kuti nee munthu mbodzi ayesere kupasa nyongo mambo. Ikhali basa yakufunika kakamwe.

Inde, ntsiku inango Hanani, mbale wa Neyemia, na amuna anango a dziko ya Israyeli aenda kaona Neyemia. Iwo ampanga nyatwa zikhali na Aisrayeli, na makhaliro akugomolwa azingome za Yerusalemu. Ipi pyatsukwalisa kakamwe Neyemia, na iye aphembera kwa Yahova thangwi ya pyenepi.

Ntsiku inango mambo aona kuti Neyemia atsukwala, na iye abvunza: ‘Thangwi yanji iwe usaoneka ninga wakutsukwala kakamwe?’ Neyemia ampanga kuti thangwi Yerusalemu akhali m’makhaliro akuipa kakamwe na zingome zikhadagomolwa. Mambo abvunza: ‘Kodi usafuna kugumananji?’

Neyemia alonga: ‘Ndisiyeni ndiende ku Yerusalemu towera ndikamange papswa zingome.’ Mambo Artaxerxe akhali wakukoma ntima kakamwe. Iye alonga kuti Neyemia mbadakwanisa kuenda, na amphedza kugumana matabwa towera umangi ungasi. M’nzidzi wakucepta mudamala Neyemia kufika ku Yerusalemu, apanga mbumba pya manyerezero ace. Iyo yakomerwa na nyerezero, mbilonga: ‘Tendeni titome kumanga.’

Mudaona anyamalwa a Aisrayeli ngome kukwira, iwo alonga: ‘Tinadzakwira towera kuapha, mbitilimirisa basa ya kumanga.’ Mbwenye Neyemia abva pyenepi, mbapasa anyabasa masupada na madipa. Iye alonga: ‘Lekani kugopa anyamalwa athu. Menyani nkondo thangwi ya abale anu, thangwi ya ananu, thangwi ya akazi anu, thangwi ya nyumba zanu.’

Mbumba ikhali yacipapo kakamwe. Iyo yakhala na mfuti zayo zakukhunganyika masikati na namasiku, mbapitiriza na kumanga. Zingome zamaliswa m’ntsiku 52 basi. Mphapo, mbumba mbidakwanisa kupibva yakukoyeka nkati mwa nzinda. Neyemia na Ezara apfunzisa mbumba mwambo wa Mulungu, na mbumba yakhala yakutsanzaya.

Mbwenye pinthu nee pikhali sawasawa Aisrayeli mbasati kuenda ku Babiloni ninga anyakaidi. Mbumba ikhatongwa na mambo wa Persiya na ikhafunika kuntumikira. Mbwenye Yahova akhadapikira kuti iye mbadadzatumiza mambo mupswa, na mambo unoyu mbadadzabweresa ntendere kwa mbumba. Kodi mbani mambo unoyu? Kodi iye mbadadzabweresa tani ntendere pa dziko yapantsi? Papita cifupi na piaka 450 mbipisati kudziwika pinango pya ipi. M’kupita kwa nzidzi pakhala kubalwa kwakufunika kakamwe kwa khombwani. Mbwenye iyi ndi mbiri inango.

Kubalwa Kwa Yezu Mpaka Kufa Kwace

Anju Gabriyeli atumiwa kwa ntsikana wadidi wakucemerwa Mariya. Iye ampanga kuti anadzabala mwana wakuti mbadadzatonga ninga mambo kwenda na kwenda. Mwana, Yezu, abalwa m'thanga, kudae-nda kaoniwa iye na akumbizi. M'kupita kwa nzidzi, nyenyezi yatsogolera amuna kubuluka ku Mabalukiro dzuwa mpaka kwa mwana wang'ono. Tinadzapfunza kuti mbani adaacitisa kuona nyenyezi, na njira idapulumusirwa Yezu m'pyakuyeserayesera kumupha.

Patsogolo pace, tisagumana Yezu, mukakhala iye na piaka 12 pyakubalwa, mbakalonga na apfunzisi m'templo. Piaka khumi na pisere patsogolo pace Yezu abatizwa, na iye atoma basa ya Umambo ya kumwaza mphangwa na kupfunzisa idantuma Mulungu kuti aicite pa dziko yapantsi. Kuti amphedze m'basa ineyi, Yezu asankhula amuna 12 mbaaikha kukhala apostolo ace.

Yezu acitambo pirengo pizinji. Adyesa pikwi pya anthu na ntsomba zingasi basi zakucepa na mikate yakucepa. Awangisa anthu akuduwala na alamu-sambo akufa. Pakumalisira, tinadzapfunza pinthu pizinji pidacitikira Yezu m'ntsiku yakumalisa ya umaso wace, na njira idaphiwa iye. Yezu amwaza mphangwa duzi na piaka pitatu na miyezi mitanthatu, nateneba KHUNDU 6 isaphataniza nzidzi wakupiringana pang'ono piaka 34.

NKAZI wakubalika uyu ndi Mariya. Iye ndi Muisrayeli, akakhala m'nzinda wa Nazareti. Mulungu akhadziwa kuti iye akhali munthu wadidi kakamwe. Ndi thangwi ineyi Mulungu atuma anju wace Gabriyeli kuenda kalonga na Mariya. Kodi musadziwa kuti Gabriyeli aenda kapanganji Mariya? Tendeni tione.

Gabriyeli alonga kwa iye: 'Ntsiku yadidi, iwe wakuthema kakamwe. Yahova ali na iwe.' Cipo Mariya akhadaona kale munthu unoyu. Iye anenseka, thangwi nee akhadziwa pikafuna kulonga iye. Mbwenye m'nzidzi uneule ene Gabriyeli athondolesa kugopa kwace.

Iye alonga: 'Leka kugopa, Mariya. Yahova akomerwa kakamwe na iwe. Ndi thangwi ineyi iye anadzakucitira cinthu cakudzumatorisa. Mwakukhonda dembuka iwe unadzakhala na khombwani. Unadzancemera Yezu.'

Gabriyeli apitiriza na kufokotoza: 'Mwana unoyu anadzakhala wankulu, na anadzacemerwa Mwana wa Mulungu Wapadzuludzulu. Yahova anadzamuikha mambo, ninga Davidi. Mbwenye Yezu anadzakhala mambo kwenda na kwenda, na umambo wace cipo unadzamala!'

Mariya abvunza: 'Pinadzacitika tani pyonsene ipi? Ine nee kukwatiwa kwene nkhabe. Ine nee ndatoma kukhala na mamuna, natenepa pinadzacitika tani kuti ndikhale na khombwani?'

Gabriyeli atawira: 'Mphambvu ya Mulungu inadzakugwera. Natenepa mwana anadzacemerwa Mwana wa Mulungu.' Buluka penepo iye apanga Mariya: 'Kumbuka wacibale wako Elizabeti. Anthu akhalonga kuti iye akalamba kakamwe kuti akhale na ana. Mbwenye mwakukhonda dembuka iye anadzakhala na mwana wamamuna. Natenepa, ona kuti nkhabe cinthu cinakhonda kwanisa Mulungu kucita.'

M'nzidzi uneule ene Mariya alonga: 'Ine ndine nzakazi wankazi wa Yahova! Mbipicitike kwa ine sawasawa ninga mudapilongera imwe.' Buluka penepo anju ansiya.

Mariya athamanga kuenda kaona Elizabeti. Mudabva Elizabeti fala ya Mariya, khombwani m'mimba mwa Elizabeti anumpha na kukomerwa. Elizabeti adzala na nzimu wa Mulungu, mbalonga kwa Mariya: 'Ndiwe wankhombu mwakupambulika pakati pa akazi.' Mariya akhala na

Elizabethi cifupi na miezi mitatu, buluka penepo abwerera kwawo ku Nazareti.

Mariya akhali duzi na kukwatiwa na mamuna wakucemerwa Zuze. Mbwenye mudadziwa Zuze kuti Mariya mbadadzakhala na khombwani, iye anyerezera kukhonda kumkwata. Buluka penepo, anju wa Mulungu ampanga: 'Leka kugopa kukwata Mariya kuti akhale nkazako. Thangwi ndi Mulungu adampasa mwana wamamuna.' Natenepa Mariya na Zuze akwatirana, mbadikhira kuti Yezu abalwe.

Luka 1:26-56; Mateyu 1:18-25.

KODI musadziwa kuti kakhombwani aka mbani? Inde, ndi Yezu. Amala kwene kubalwa m'thanga. Thanga ndi mbuto inakoyiwa pinyama. Mariya akugonesa Yezu m'mwadiya mwakudyera pifuyo. Mbwenye thangwi yanji Mariya na Zuze ali umu pabodzi na pinyama? Ino si mbuto yakubalirwa mwana, kodi si tenepa?

Nkhabe, siyo tayu. Mbwenye iyi ndi thangwi idaacitisa kuti akhale muno: Ntongi wa Roma, Kaisara Augustu, acita mwambo wakuti mbodzi na mbodzi akhafunika kubwerera ku nzinda udabalwa iye kuti akalembe dzinace m'bukhu. Inde, Zuze abalwa ku Betelehemu.

Mbwenye mudafika iye na Mariya, nee konsene kwene kukhali na mbuto kuti iwo akhale tayu. Natenepa iwo akakamizika kuenda kakhala na pinyama. M'ntsiku ineire ene Mariya abala Yezu! Mbwenye, ninga musakwanisa kuona, iye ali mwadidi.

Kodi musakwanisa kuona akumbizi anabwera kaona Yezu? Iwo akhali m'minda namasiku mbakatsalakana mabira awo, na ceza cakuyetimira cagaka pa mbuto ikakhala iwo. Akhali anju! Akumbizi agopadi kakamwe. Mbwenye anju alonga: 'Lekani kugopa! Ine ndina mphangwa zadidi kwa imwe. Lero, m'Betelehemu, abalwa Kristu Mbuya. Iye anadzapulumusa mbumba! Munadzangumana apingirirwa na nguwo mbagona m'mwadiya mwakudyera pifuyo.' Mwakudzidzimusa maanju azinji abwera mbatoma kukuza Mulungu. Natenepa m'nzidzi uneule ene akumbizi aenda mwakucimbiza kasaka Yezu, mphapo iwo angumana.

Kodi musadziwa thangwi yanji Yezu ndi wakupambulika kakamwe? Kodi musadziwa kuti iye mbani *makamaka*? Kumbukani kuti pa mbiri yakutoma ya bukhu ino talonga pya Mwana wakutoma wa Mulungu. Mwana unoyu aphata basa pabodzi na Yahova m'kucita kudzulu na dziko yapantsi na pinthu pinango pyonsene. Mwandimomwene uyu ndiye Yezu!

Inde, Yahova akwata umaso wa Mwanace kubuluka kudzulu mbauikha m'mimba mwa Mariya. M'nzidzi uneule ene khombwani atoma kukula m'mimba mwace ninga akhombwani anango asakula m'mimba mwa amama awo. Mbwenye khombwani uyu akhali Mwana wa Mulungu. Pakumalisira Yezu abalwa m'thanga muno m'Betelehemu. Kodi musakwanisa kuona mphapo thangwi yanji maanju akomerwa kakamwe m'kupanga anthu kuti Yezu abalwa? Luka 2:1-20.

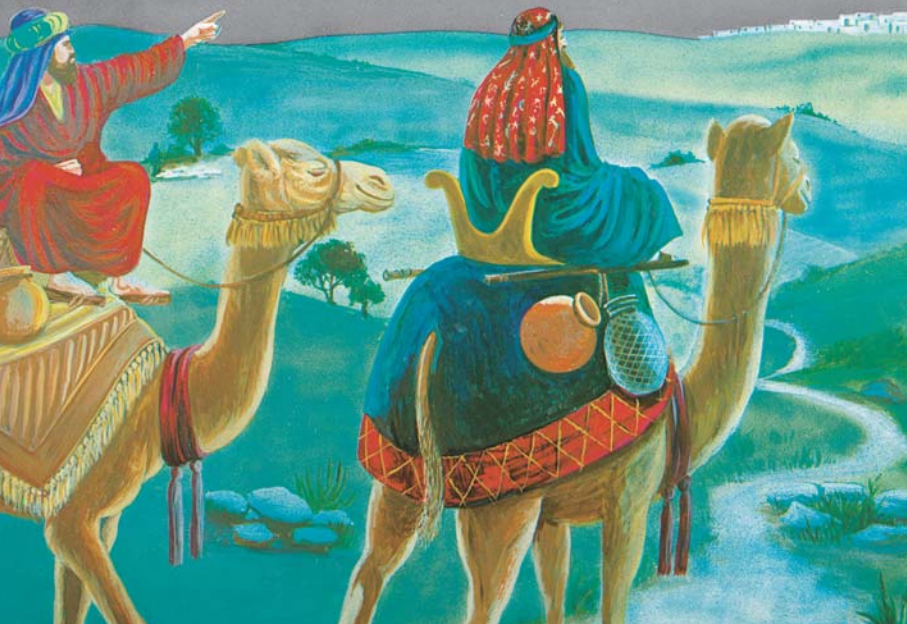
AMUNA ATSOGOLERWA NA NYENYEZI

86

KODI musakwanisa kuona nyenyezi ire yakuyetimira inathonya mbodzi wa amuna awa? Nyenyezi yaoneka mudabuluka iwo ku Yerusalemu. Amuna anewa abuluka Kumabulukiro dzuwa, na iwo asapfunza zinyenyezi. Iwo akhulupira kuti nyenyezi ineyi ipswa ikhaatsogolera kuenda kwa munthu wakufunika.

Mudafika amuna anewa ku Yerusalemu, iwo abvunza: ‘Ali kupi mwana anafuna kukhala mambo wa Ayuda?’ “Ayuda” ndi dzina inango ya Aisrayeli. Amuna alonga: ‘Pakutoma taona nyenyezi ya mwana mukakhala ife Kumabulukiro dzuwa, na tabwera kudzamulambira.’

Herodi, ule akhali mambo m’Yerusalemu, mudabva iye pyenepi, anenseka. Iye nee akhafuna kuti mambo unango akwate mbuto yace. Natenepa Herodi acemera anyantsembe akulu mbabvunza: ‘Anadzabaliwa kupi mambo ule adapikirwa?’ Iwo atawira: ‘Bibilya isalonga kuti ku Betelehemu.’

Natenepa Herodi acemera amuna adabuluka Kumabulukiro dzuwa, mbalanga: ‘Ndokoni mukasake mwana wang’ono. Mukangumana, bwerani mudzandipange. Ndisafuna kuenda kamulambirambo.’ Mbwenye, mwandimomwene, Herodi akhafuna kugumana mwana towera amuphe!

Buluka penepo nyenyezi yaenda kutsogolo kwa amuna anewa mpaka ku Betelehemu, mbilimira padzulu pa mbuto ikakhala mwana. Mudapita amuna m’nyumba, agumana Mariya na Yezu wang’ono. Iwo abulusa miyoni mbaipasa Yezu. Mbwenye m’kupita kwa nzidzi Yahova acenjeza amuna m’ndota kuti akhonde bwerera kuna Herodi. Natenepa iwo abwerera ku dziko yakwawo na njira inango.

Mudadziwa Herodi kuti amuna adabuluka Kumabulukiro dzuwa abwerera kunyumba, iye aipirwa kakamwe. Natenepa iye atonga kuti anapiana onsene amuna m’Betelehemu a piaka mpaka piwiri pyakubalwa aphiwe. Mbwenye mbusati fika nzidzi unoyu, Yahova acenjeza Zuze m’ndota, na Zuze aenda ku Ijitu na banjace. M’kupita kwa nzidzi, mudadziwa Zuze kuti Herodi afa, iye akwata Mariya na Yezu mbabwerera kwawo ku Nazareti. Ndi kweko kudakula Yezu.

Kodi musanyerezera kuti mbani adacitisa nyenyezi ineyi ipswa kuyetimira? Kumbukani kuti pakutoma amuna ale aenda ku Yerusalemu mudamala iwo kuona nyenyezi. Satana Diyabu akhafuna kupha Mwana wa Mulungu, na akhadziwa kuti Mambo Herodi wa Yerusalemu mbadadzayesera kumupha. Mwandimomwene ndi Satana adacitisa nyenyezi ineyi kuyetimira.

YANG'ANANI mphale analonga na amuna akugwesera. Iwo ndiwo apfunzisi m'templo ya Mulungu ku Yerusalemu. Na mphale ndi Yezu. Iye akhadathuthuka pang'ono. M'nzidzi uneule akhali na piaka 12.

Apfunzisi adzumatirwa kakamwe nakuti Yezu akhadziwa pizinji kakamwe pya Mulungu na pinthu pyakulembwa m'Bibilya. Mbwenye thangwi yanji Zuze na Mariya nee akhalimbo pano? Kodi akhali kupi? Tendeni tione.

Piaka pyonsene Zuze akhakwata banjace mbaenda ku Yerusalemu ku phwando yakupambulika yakucemerwa Paskwa. Ndi ulendo wakulapha kubuluka ku Nazareti mpaka ku Yerusalemu. Nee mbodzi akhali na motokala, na nee pakhali na maxitima. Nee pikhalipo m'ntsiku zenezire. Anthu azinji akhafamba na miyendo, na iwo akhakwata cifupi na ntsiku zitatu kuti afike ku Yerusalemu.

Mbwenye m'nzidzi uneule Zuze akhali na banja ikulu. Nateneba pakhali ang'ono a Yezu amuna na akazi kuti aatsalakane. Inde, caka cenecire Zuze na Mariya aenda na anawo pa ulendo wakulapha wakubwerera kwawo ku Nazareti. Iwo akhanyerezera kuti Yezu akhafamba pabodzi na anyaulendo anango. Mbwenye mudalimira iwo pakumala kwa ntsiku, hadagumana Yezu tayu. Iwo ansaka pakati pa acibale na axamwali awo, mbwenye iye hakhali na iwo tayu! Nateneba Zuze na Mariya abwerera ku Yerusalemu kansakasaka.

Pakumalisira iwo agumana Yezu pano na apfunzisi. Iye akhaabvesera na akhaacita mabvunzo. Na anthu onsene adzumatirwa na kuona nzeru zikhali na Yezu. Mbwenye Mariya alonga: 'Mwana, thangwi yanji waticitira pyenepe? Babako na ine tanenseka kakamwe na kukusaka.'

Yezu atawira: 'Kodi thangwi yanji mwandisaka? Kodi nee mukhadziwa kuti ndisafunika kukhala m'nyumba ya Babanga?'

Inde, Yezu akhakomerwa kukhala m'mbuto yakuti iye mbadakwanisa kupfunza pya Mulungu. Kodi ife nkhaba kufunikambo kupibva tenepa? Kwawo ku Nazareti, Yezu akhaenda sumana na sumana ku misonkhano towera kukalambira. Nakuti nzidzi onsene akhabvesera, apfunza pinthu pizinji pya Bibilya. Tendeni tikhale ninga Yezu na kutowerera citsanzo cace.

ONANI nkhangaiwa inatcita mbibwera pa nsolo wa mamuna. Mamuna unoyu ndi Yezu. Iye akhali cifupi na piaka 30 pyakubalwa. Na mamuna ali na iye ndi Juwau. Ife tamala kupfunza pinango pya iye. Kodi musakumbuka mudaenda Mariya kaona wacibale wace Elizabeti, na khombwani m'mimba mwa Elizabeti anumpha na kukomerwa? Khombwani unoyu m'mimba akhali Juwau. Kodi Juwau na Yezu akucitanji pano?

Juwau amala kwene kubiza Yezu m'madzi a Nkulo wa Yoridani. Ndi m'njira ineyi inabatizwa munthu. Pakutoma, asabizwa m'madzi, buluka penepo mbabuluswa pontho. Nakuti ipi ndipyo pikhacita Juwau anthu, iye akhacemerwa Juwau Mbatizi. Mbwenye thangwi yanji Juwau abatiza Yezu?

Mwandimomwene, Juwau acita pyenepi thangwi Yezu aenda kaphemba Juwau kuti amatize. Juwau akhabatiza anthu ale akhafuna kupangiza kuti atsukwala thangwi ya pinthu pyakuipa pidacita iwo. Kodi Yezu acita ulendo unango cinthu cakuipa cakuti atsukwale thangwi ya ico? Nkhabe, cipo Yezu acicita, thangwi iye ndi Mwana ene wa Mulungu adabuluka kudzulu. Natenepa iye aphemba Juwau kuti amatize na thangwi yakusiyana. Tendeni tione thangwi yace.

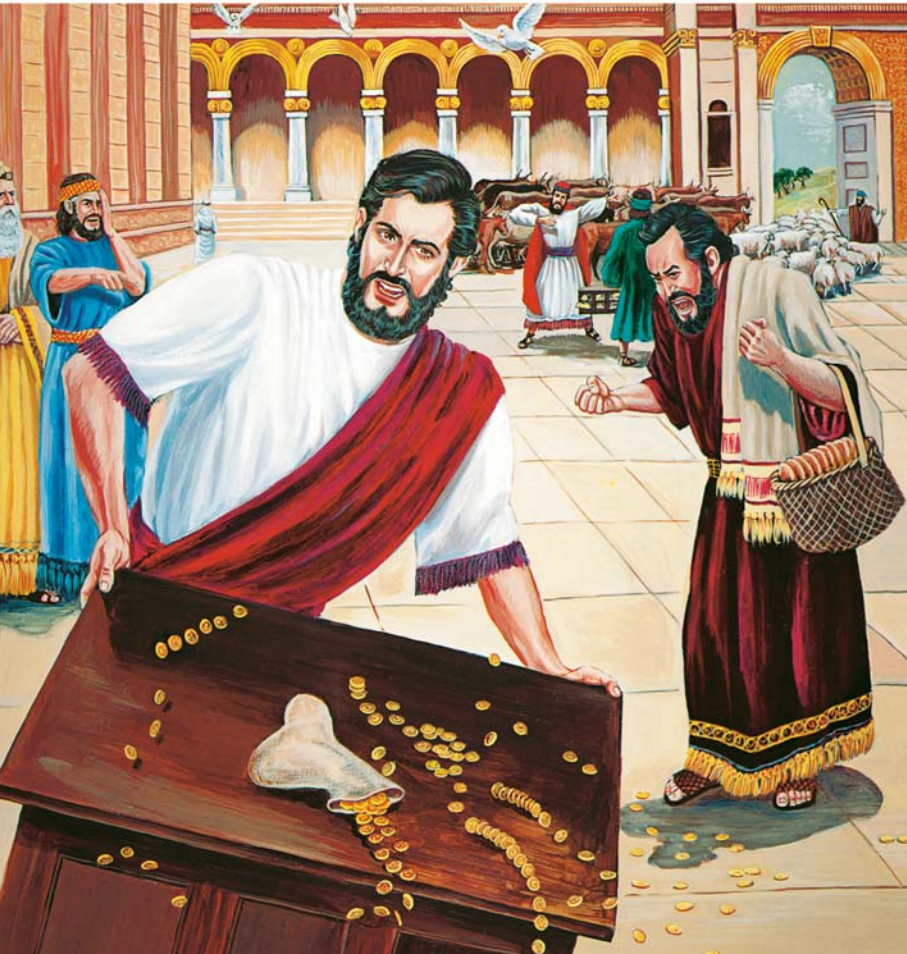
Yezu mbasati kuenda kule kukakhala Juwau, iye akhali nyakupala matabwa. Nyakupala matabwa ndi munthu anacita pinthu pya matabwa, ninga zimeza, makadera na mipando. Zuze, mamuna wa Mariya, akhali nyakupala matabwa, na iye apfunzisa Yezu kukhalambo nyakupala matabwa. Mbwenye Yahova hadatuma Mwanace pa dziko yapantsi kudzakhala nyakupala matabwa tayu. Iye akhali na basa yakupambulika towera mwanace acite, na ukhadafika nzidzi kuti Yezu atome kuicita. Natenepa, towera kupangiza kuti abwera kudzacita kufuna kwa Babace, Yezu aphemba Juwau kuti amatize. Kodi Mulungu akomerwa na ipi?

Inde, iye akomerwa, thangwi mudamala Yezu kubuluka m'madzi, fala yakubuluka kudzulu yalonga: 'Uyu ndi Mwananga, wakuti ndisakomerwa naye.' Pontho, kudzulu kwakhala ninga kwafunguka na nkhangaiwa iyi yacita mbibwera padzulu pa Yezu. Mbwenye ikhali nkhangaiwa yandimomwene tayu. Ikhaoneka basi ninga nkhangaiwa. Mwandimomwene ukhali nzimu wakucena wa Mulungu.

M'nzidzi uneule Yezu akhali na pizinji pyakunyerezera, natenepa iye aenda ku mbuto yace ekhene m'ntsiku 40. Kweneko Satana abwera kwa iye. Satana ayesera katatu kucitisa Yezu cinthu cakusiyana na miyambo ya Mulungu. Mbwenye Yezu adacita tayu.

Buluka penepo, Yezu abwerera na agumanikana na amuna angasi adadzakhala atowereri ace akutoma, peno anyakupfunza. Madzina mangasi a iwo akhali Andrea, Pedru (akhacemerwambo Simoni), Filipi na Natanyeli (akhacemerwambo Baritolomeyu). Yezu na anyakupfunza apswa anewa aenda ku cisa ca Galileya. Ku Galileya iwo alimira pa Kana, nzinda udabalwa Natanyeli. Kweneko Yezu aenda ku phwando ikulu ya ukwati, mbacita cirengo cace cikutoma. Kodi musacidziwa kuti ndi cipi? Aphinduzza madzi mbabwera vinyu.

YEZU asonekadi ninga aipirwa pano, si tenepa tayu? Kodi musa-dziwa thangwi yanji aipirwa kakamwe? Thangwi amuna awa

m'templo ya Mulungu ku Yerusalemu ndi anyakumana kakamwe. Iwo akhayesera kucita kobiri izinji kubulukira kwa anthu akhabwera kudzalambira Mulungu.

Kodi musaona anang'ombe onsene ale, mabira na zinkhangaiwa? Mwandimomwene amuna anewa akhagulisa pinyama pyenepi pa templo pene. Kodi musadziwa thangwi yanji? Thangwi Aisrayeli akhafuna pinyama na zimbale towera kupereka ntsembe kwa Mulungu.

Mwambo wa Mulungu ukhalonga kuti Muisrayeli akacita cakuipa, akhafunika kupereka muoni kwa Mulungu. Pakhalimbo midzidzi inango ikhafunika Aisrayeli kucita miyoni. Kodi Muisrayeli mbadangumana kupi zimbale na pinyama kuti apereke kwa Mulungu?

Aisrayeli anango akhali na zimbale na pinyama. Natenepa iwo mbadapereka pyenepi. Mbwenye Aisrayeli azinji nee akhali na pinyama na zimbale tayu. Na anango akakhala kutali kakamwe na Yerusalemu nee akhakwanisa kubweresa pinyama pyawo ku templo. Natenepa anthu akhabwera pa templo mbagula pinyama na zimbale pikhafuna iwo. Mbwenye amuna anewa akhaphemba kobiri izinji kakamwe kwa mbumba. Iwo akhanyengeta mbumba. Kusiwapo pyenepi, iwo nee akhafunika kugulisa pa templo pene ya Mulungu tayu.

Pyenepi ndi pidacitisa Yezu kuipirwa. Natenepa aphindula zimeza za amuna mbamwaza kobiri yawo. Pontho, iye acita cibatha ca nkhabala mbabulusa kunja kwa templo pinyama pyonsene. Iye atonga amuna akhagulisa zinkhangaiwa: 'Zibuluseni pano! Lekani kucita nyumba ya Babanga mbuto yakucitira kobiri izinji.'

Anyakupfunza angasi a Yezu akhali na iye kweneko ku templo ku Yerusalemu. Iwo adzumtirwa thangwi ya pikhaona iwo Yezu mbakacita. Buluka penepo iwo akumbuka khundu inango m'Bibilya inalonga pya mwana wa Mulungu: 'Kufuna kwa nyumba ya Mulungu kunadzapisa ninga moto nkati mwace.'

Yezu mbakakhala pa Paskwa ku Yerusalemu, acita pirengo pizinji. Pakumala, Yezu abuluka m'Yudeya mbatoma ulendo wace wakubwerera ku Galileya. Mbwenye m'njira, apita na pa cisa ca Samariya. Tendeni tione pidacitika kweneko.

YEZU alimira pa ncera ku Samariya towera kupuma. Anyakupfunzace akhadaenda ku nzinda kagula pyakudya. Nkazi analonga na Yezu abwera kudzatunga madzi. Yezu alonga kwa nkazi: ‘Ndipase madzi akumwa.’

Pyenepi pyadzidzimusa kakamwe nkazi unoyu. Musadziwa thangwi yanji? Thangwi Yezu akhali Muyuda, na nkazi akhali Musamariya. Na Ayuda azinji nee akhafuna Asamariya. Iwo nee akhalonga nawo tayu! Mbwenye Yezu asafuna mitundu yonsene ya anthu. Natenepa iye alonga: ‘Mbudadziwa kuti mbani anakuphemba madzi akumwa, iwe mbudampepha na iye mbadadzakupasa madzi anapasa umaso.’

Nkazi alonga: ‘Mbuya, ncera ngwakuzika, na imwe nee nthepu ene munawo. Munadzagumana kupi madzi anapasa umaso?’

Yezu afokotoza: ‘Iwe ukamwa madzi a m’ncera uyu unadzakhala pontho na nyota. Mbwenye madzi anadzapasa ine angakwanise kucitisa munthu kukhala maso kwenda na kwenda.’

Nkazi alonga: ‘Mbuya, ndipaseni madzi anewa! Natenepa cipo ndinadzakhala pontho na nyota. Na ine nkhaba kudzabwera pontho katunga madzi pano.’

Nkazi akhanyerezera kuti Yezu akhalonga pya madzi andimomwene. Mbwenye iye akhalonga pya undimomwene wa pya Mulungu na umambo wace. Undimomwene unoyu ndi sawasawa na madzi anapasa umaso. Ungakwanise kupasa munthu umaso okhonda mala.

Mphapo Yezu apanga nkazi: ‘Ndoko kacemera mamunako mbubwerera.’

Nkazi atawira: ‘Ine nkhaba mamuna.’

Yezu alonga: ‘Iwe watawira mwadidi. Mbwenye iwe ukhali na amuna axanu, na mamuna anakhala na iwe cincino si mamunako tayu.’

Nkazi adzumatirwa, thangwi pyenepi pyonsene pikhali undimomwene. Kodi Yezu adziwa tani pinthu pyenepi? Inde, thangwi yakuti Yezu ndi Ule Adapikirwa wakutumwa na Mulungu, na Mulungu ampasa mphanhwa zenezi. M’nzidzi uneule anyakupfunza a Yezu

abwerera, na iwo akhala akudzidzimuka nakuti iye akhalonga na nkazi wa Musamariya.

Kodi tikupfunzani m'pyonsene ipi? Ipi pisapangiza kuti Yezu ndi wakukoma ntima kwa anthu a mitundu yonsene. Na ife tisafunika kukhalambo tenepa. Ife nee tisafunika kunyerezera kuti anthu anango mbakuipa thangwi iwo mbantundu unango basi. Yezu asafuna kuti anthu onsene adziwe undimomwene unatsogolera ku umaso okhonda mala. Na ifembo tisafunika kuphedza anthu towera apfunze pya undimomwene.

Juwau 4:5-43; 17:3.

ONANI Yezu ali nawa pano. Iye akupfunzisa anthu onsene awa pa phiri m'Galileya. Awa adakhala cifupi kakamwe na iye ndiwo anyakupfunzace. Iye asankhula 12 mwa iwo kuti akhale apostolo. Apostolo akhali anyakupfunza akupambulika a Yezu. Kodi musadziwa madzina awo?

Pana Simoni Pedru na mbale yace Andrea. Buluka penepo pana Yakobo na Juwau, akuti ndi ubale wawombo. Mpostolo unango akhacemerwambo Yakobo, na unango akhacemerwambo Simoni. Apostolo awiri akhacemerwa Yudasi. Mbodzi ndi Yudasi Iskarioti, na Yudasi unango akhacemerwambo na dzina ya Tadeyu. Buluka penepo pana Filipi na Natanyeli (akhacemerwambo Baritolomeyu), na Mateyu na Tomasi.

Mudamala iye kubwerera kubuluka ku Samariya, Yezu atoma kumwaza mphangwa pa ulendo wakutoma: 'Umambo wakudzulu uli cifupi.' Kodi musadziwa kuti umambo unoyu ndi ninji? Ndi utongi wandimomwene

wa Mulungu. Mambo wace ndi Yezu. Iye anadzatonga kubulukira kudzulu na mbadzesa ntendere pa dziko yapantsi. Dziko yonsene yapantsi inadzacitwa paradizu wakubalika na umambo wa Mulungu.

Yezu akhali pepo mbapfunzisa anthu pya umambo. Iye akufokotoza: 'Imwe musafunika kuphembera tenepa: Baba wathu wakudzulu, dzina yanu ikhale yakulemedzwa. Umambo wanu udze. Kufuna kwanu kucitwe pantsi pano, ninga kudzulu.' Anthu azinji asaicemera kuti 'Phembero ya Mbuya.' Anango asaicemera 'Baba Wathu.' Kodi mungakwanise kulonga phembero yonsene?

Yezu apfunzisambo mbumba njira yakutsalakana anango. Iye alonga: 'Citirani anango pinafuna imwe kuti iwo akucitireni.' Kodi imwe nkhabe komerwa mungatsalakanwa na unango mwakukoma ntima? Natenepa, Yezu akhafuna longa kuti tisafunika kutsalakana anthu anango mwakukoma ntima. Kodi nee kunadzakhala mwadidi m'paradizu wa pa dziko yapantsi m'nzidzi wakuti onsene anadzacita pyenepi?

Mateyu kapitulu 5 mpaka 7; 10:1-4.

NTSIKANA anaonemwe pano ali na piaka 12 pyakubalwa. Yezu aphata dzanja yace, na mama na baba wace alimira cifupi na iye. Kodi musadziwa thangwi yanji iwo asaoneka kukhala akukomerwa kakamwe? Tendeni tione.

Baba wa ntsikana akhali mamuna wakufunika wakucemerwa Yairo. Ntsiku inango mwanace wankazi aduwala, mbagoneswa pa talimba. Mbwenye iye hadawanga tayu. Utenda ukhanyanya kakamwe. Yairo na nkazace anenseka kakamwe, thangwi kukhaoneka ninga kantsikana

kawo mbakadadzafa. Iye akhali mwanawo mbodzi ene basi. Natenepa Yairo aenda kasaka Yezu. Iye akhadabva pya pirengo pikhacita Yezu.

Yairo mudagumana iye Yezu, pakhali mwinji ukulu wakunzungulira. Mbwenye Yairo apita m'mwinji mbagwa pa miendo ya Yezu. Iye alonga: 'Mwananga akuduwaladi kakamwe.' Yairo adembetera: 'Ndaphata mwendo, bwerani mudzamuwangise.' Yezu alonga kuti mbadaenda kweneku.

Mukhafamba iwo pabodzi, mwinji ukhaphitiriza na kugwinyana towera ufike duzi kakamwe. Mwakudzidzimusa Yezu alimira. Iye abvunza: 'Mbani andigwentsa?' Yezu abva mphambvu kubuluka mwa iye, natenepa adziwa kuti alipo munthu adangwentsa. Mbwenye mbani? Akhali nkazi wakuti akhaduwala kakamwe m'piaka 12. Iye afendedzera mbagwentsa pyakubvala pya Yezu, mbawangiswa!

Pyenepi pyacitisa Yairo kupibva mwadidi, thangwi iye akwanisa kuona kuti nkhave nensa kwa Yezu kuwangisa munthu. Mbwenye buluka penepo nyamphangwa abwera. Iye apanga Yairo: 'Lekani nensabve Yezu. Mwananu alowa.' Yezu abva ipi mbalonga kwa Yairo: 'Leka nenseka, iye anadzakhala mwadidi.'

Pakumalisira mudafika iwo kunyumba kwa Yairo, anthu akhalira m'kutsukwala kukulu. Mbwenye Yezu alonga: 'Lekani kulira. Mwana hadafa tayu. Iye ali kugona basi.' Mbwenye iwo aseka na asingirira Yezu, thangwi iwo akhadziwa kuti iye akhadafa.

Yezu akwata baba na mama wa ntsikana na apostolo ace atatu mbapita m'kwartu ikhadagoneswa mwana. Iye amphata na dzanja mbalonga: 'Lamuka!' Na iye akhala pontho maso, ninga munaonemwe pano. Iye alamuka mbafamba! Ndi thangwi ineyi mama na baba wace akomerwadi kakamwe.

Uyu si munthu wakatoma adalamusa Yezu kwa akufa tayu. Wakutoma analonga Bibilya ndi mwana wamamuna wa nzice akakhala m'nzinda wa Nayimu. M'kupita kwa nzidzi, Yezu alamusambo Lazaru, mwanamamuna wa Mariya na Marta, kwa akufa. Munafuna kudzatonga Yezu ninga mambo wa Mulungu, anadzabweresa anthu azinji kakamwe akufa ku umaso. Kodi ife nkhave kukomerwa na pyenepi tayu?

CINTHU cakugopswa cacitika. Juwau Mbatizi akhadamala kwene kuphiwa. Herodiya, nkazi wa mambo, nee akhamfuna tayu. Iye akwanisa kucitisa kuti mambo agwandise nsolo wa Juwau.

Mudabva Yezu pyenepi, iye atsukwala kakamwe. Iye aenda ku mbuto yace ekhene. Mbwenye anthu antowerera. Mudaona Yezu mwinji, iye akhala na ntsisi na iwo. Natenepa iye alonga kwa iwo pya umambo wa Mulungu, na awangisa anyakuduwala awo.

M'cidodo anyakupfunzace aenda kwa iye mbalanga: 'Dzuwa yadoka, na mbuto ino iri payokha. Lekani anthu aende kuti akwanise kupigulira pyakudya m'midzi yapaduzi.'

Yezu atawira: 'Two nkhaba kufunika kuenda. Apaseni imwe pinthu pyakudya.' M'kuzungunukira Filipi, Yezu abvunza: 'Kodi tinakwanisa kugula kupi pyakudya pyakukwana towera kudyesa anthu awa onsene?'

Filipi atawira: 'Pyenepi pinadzakwata kobiri izinji kakamwe towera kugula pyakukwana kuti onsene akwanise kutambira pang'ono basi.' Andrea alongambo: 'Mphale uyu, anakwata pyakudya, ali na mikate mixanu na ntsomba ziwiri. Mbwenye ipyo na pang'ono pene pinadzakwana kwa anthu awa onsene.'

Yezu alonga: 'Pangani anthu akhale pantsi pamaudzu.' Buluka penepo iye apereka takhuta kwa Mulungu thangwi ya pyakudya, mbatoma kupigwanda m'maphindi. Patsogolo pace, anyakupfunza apasa mikate na ntsomba kwa anthu onsene. Pakhali na amuna 5.000, na pikwi pinango pizinji pya akazi na ana. Iwo onsene adya mpaka kukhuta. Na mudagumanya anyakupfunza pinthu pidasala, pyadzala pitundu 12!

Mphapo Yezu apanga anyakupfunzace kupita m'bote towera awambukire ku ntunda unango wa Bara ya Galileya. Namasiku kwabuluka conzi cikulu, na mabimbi akhaponya bote uku na uku. Anyakupfunza agopadi kakamwe. Buluka penepo, pakati pa masiku, iwo aona munthu mbakadza kukakhala iwo na padzulu pa madzi. Iwo akhuwa mwakugopa, thangwi nee akhadziwa pikhaona iwo.

Yezu alonga: 'Lekani kugopa. Ndine!' Iwo apitiriza na kukhonda kukhulupira. Nateneba Pedru alonga: 'Khala ndimomwene kuti ndimwe, Mbuya, ndipangeni kuti ndiende kuna imwe na padzulu pa madzi.' Yezu atawira: 'Bwera!' Na Pedru abuluka mbafamba padzulu pa madzi! Buluka penepo agopa na atoma kuririma, mbwenye Yezu ampulumusa.

M'kupita kwa nzidzi, Yezu adyesa pontho pikwi pya anthu. Pa ulendo uno iye apicita na mikate minomwe na pintsomba pyakucepa. Pontho pikhali pyakukwana kwa onsene. Kodi si yakudzumaturisa njira ikhatsalakanira Yezu anthu tayu? Munadzatonga iye ninga mambo wa Mulungu ife cipo tinadzanenseka na pinthu!

Mateyu 14:1-32; 15:29-38; Juwau 6:1-21.

YANG'ANANI Yezu pano mbakhumbatira kamphale. Mungakwanise kuona kuti Yezu akhatsalakanadi anapiana. Amuna anayang'ana ndi apostolo ace. Kodi Yezu akulonganji kwa iwo? Tendeni tione.

Yezu na apostolo ace amala kwene kufika kubuluka ku ulendo wakulapha. M'njira apostolo apokanyisana. Natenepa mudamala ulendo Yezu aabvunza: 'Kodi ndi ninji pikhapokanyisana imwe m'njira?' Mwandimomwene, Yezu akhapidziwa pikhapokanyisana iwo. Mbwenye iye acita mbvunzo towera kuona khala apostolo mbadampanga.

Apostolo nee adatawira tayu, thangwi m'njira iwo akhapokanyisana kuti mbani mwa iwo akhali nkulu. Apostolo anango akhafuna kukhala akufunika kakamwe kupiringana anango. Kodi Yezu mbadaapanga tani kuti si pyadidi tayu kufuna kukhala nkulu kakamwe?

Iye acemera kamphale, mbakalimisa patsogolo pawo onsene. Buluka penepo iye alonga kwa anyakupfunzace: 'Ndisafuna kuti imwe mudziwedi ipi, Mukakhonda cinja mbumukhala ninga ana ang'ono, cipo munadzapita m'umambo wa Mulungu. Munthu wankulu kakamwe m'umambo ndi ule anakhala ninga mwana uyu.' Kodi musadziwa thangwi yanji Yezu alonga pyenepi?

Mwandimomwene, ana ang'ono nkhabe nenseka thangwi yakufuna kukhala akulu kakamwe peno akufunika kupiringana anango. Natenepa apostolo akhafunika kupfunza kukhala ninga ana m'njira ineyi mbakhonda kucita nthonga thangwi ya kufuna kukhala akulu peno akufunika.

Pakhali na midzidzi inango, pontho, ikhapangiza Yezu kuti akhatsalakana tani ana ang'ono. Pakupita miyezi yakucepa, anthu angasi aenda na anawo kuti akaone Yezu. Apostolo ayesera kuathawikisa. Mbwenye Yezu apanga apostolo ace: 'Siyani ana abwere kuna ine, lekani kuakhondesa, thangwi umambo wa Mulungu ndi wa anthu ninga iwo.' Buluka penepo Yezu akwata ana m'mikono mwace, mbaapasa nkhombo. Kodi si pyadidi kudziwa kuti Yezu asafuna ana ang'ono tayu?

NTSIKU inango Yezu apanga mamuna kuti iye akhafunika kufuna nyakuendekanace. Mamuna abvunza Yezu: ‘Kodi mbani nyakue-ndekana wanga?’ Mwandimomwene, Yezu akhadziwa pikhanyerezera mamuna uneule. Mamuna akhanyerezera kuti anyakuendekanace akhali anthu a ntundu wace na anyarelijiau yace basi. Natenepa tendeni tione pidalonga Yezu kwa iye.

M’midzidzi inango Yezu akhapfunzisa m’kulonga mbiri. Mphapo ici ndico cidacita iye. Iye alonga mbiri ya Muyuda na Musamariya. Tamala kale kupfunza kuti Ayuda azinji nee akhafuna Asamariya. Inde, iyi ndi mbiri ya Yezu:

Ntsiku inango pakhali na Muyuda akhatcitira na nseu wa phiri kuenda ku Yeriko. Mbwenye mapanga ankutira. Iwo akwata kobiri yace mbamenya kazinji mpaka duzi na kufa.

M’kupita kwa nzidzi, nyantsembe wa Muyuda akhagwanda na pa nseu. Iye aona mamuna adamenywa kazinji. Kodi musanyerezera kuti iye acitanji? Mwakudzidzimusa, iye apambukira basi ku ntunda unango wa nseu mbapitiriza na kuenda. Buluka penepo munthu unango wakufuna kakamwe relijiau agwanda na penepo. Akhali Mulevi. Kodi alimira? Nkhabe, iye hadalimirambo tayu towera kuphedza mamuna adamenywa kazinji. Mungakwanise kuona nyantsembe na Mulevi kule kutali mbakatecitira na nseu.

Mbwenye onani kuti mbani ali pano na mamuna adamenywa kazinji. Iye ndi Musamariya. Na akuphedza Muyuda. Iye akuikha mitombwe pa pironda. Patsogolo pace, iye akwata Muyuda mbaenda naye pa mbuto yakuti iye mbadakwanisa kupuma na kuwanga.

Pakumala kulonga mbiri yace, Yezu alonga kwa mamuna

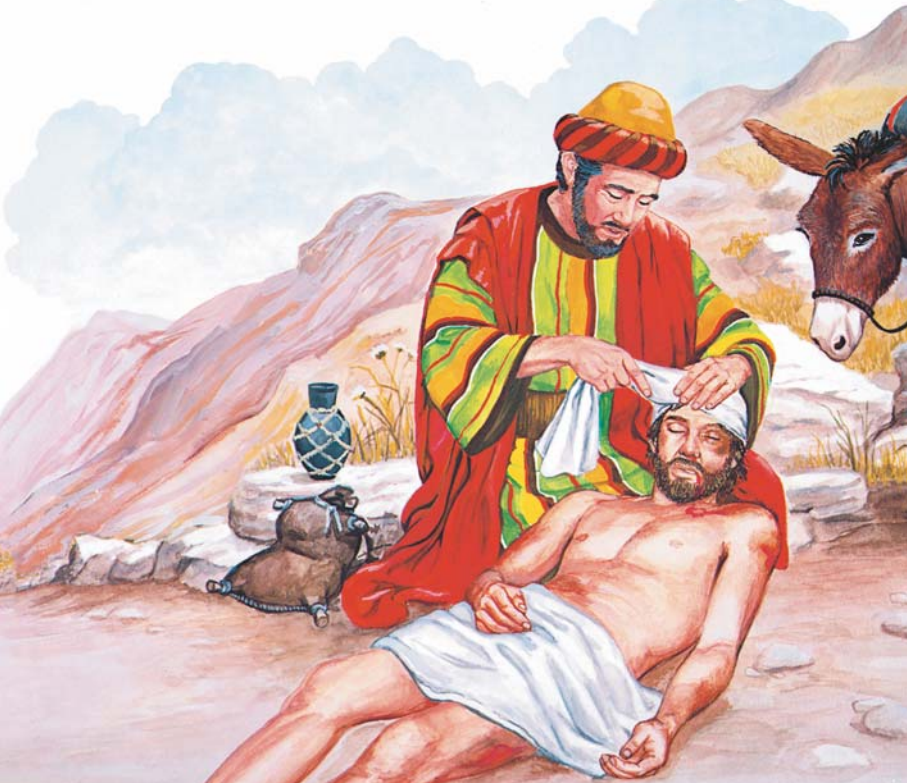
adancita mbvunzo: ‘Kodi mbani mwa atatu ananyerezera iwe kuti akhala ninga nyakuedekana wa mamuna adamenywa kazinji? Akhali nyantsembe, Mulevi peno Musamariya?’

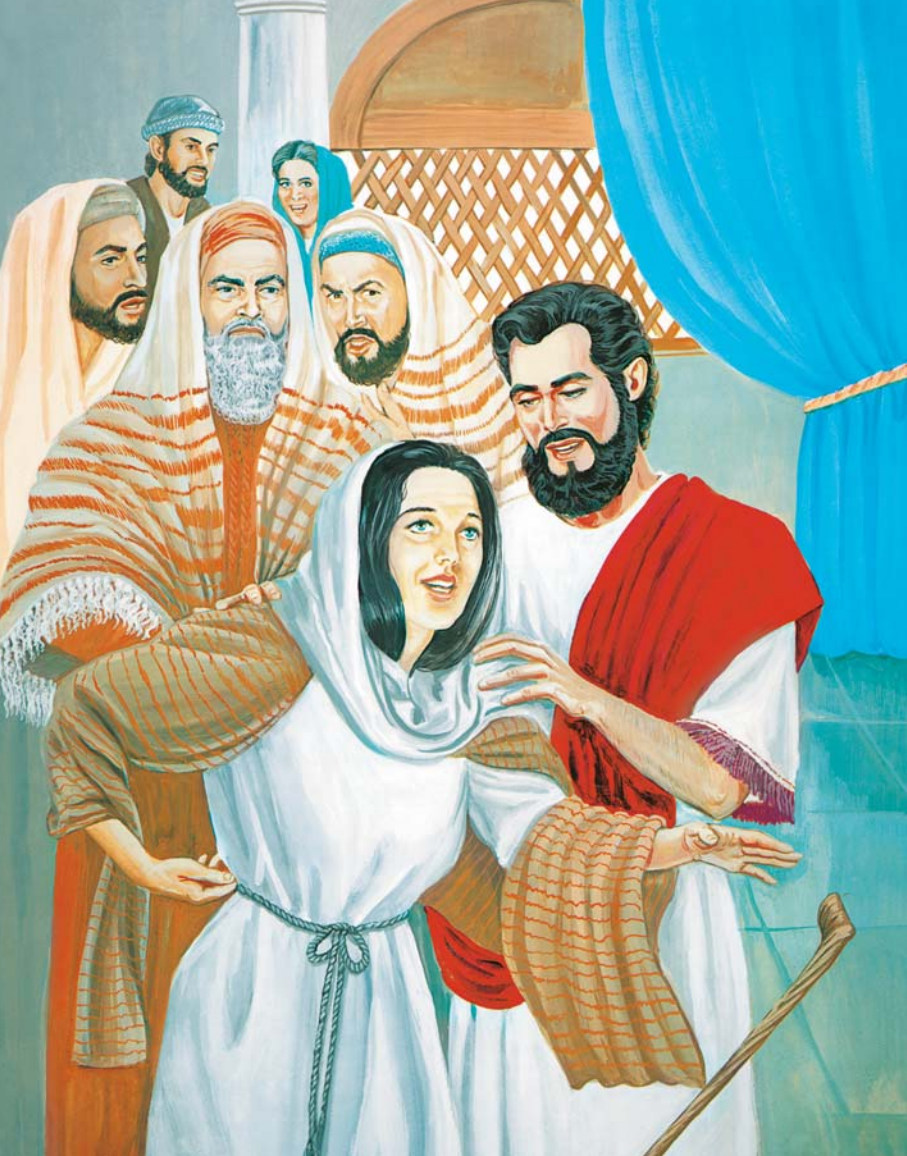
Mamuna atawira: ‘Mamuna wa Musamariya. Iye akhala wakukoma ntima kwa mamuna adamenywa kazinji.’

Yezu alonga: ‘Watawira mwadidi. Natenepa ndoko ukacitire anango sawasawa ninga pidacita iye.’

Kodi imwe nkhaba kufuna njira ya kupfunzisa ya Yezu? Tingakwanise kupfunza pinthu pizinji kakamwe pyakufunika tingabvesera pinalonga Yezu m’Bibilya, kodi si tenepa?

Luka 10:25-37.

YEZU mbakafamba m'dziko, awangisa anyakuduwala. Mphangwa za pirengo pyenepi zalongwa m'midzi na m'mizinda yonsene. Natenepa anthu aendesa kwa iye anyakulamala, maboliboli, anyakukhonda kubva na anyakuduwala anango azinji. Na Yezu aawangisa onsene.

Pikhadapita kupiringana piaka pitatu kubulukira padabatizwa Yezu na Juwau. Na Yezu apanga apostolo ace kuti mwakukhonda dembuka iye mbadadzakwira ku Yerusalemu, kweneko iye mbadadzaphiwa, na patsogolo pace mbadalamuswa kwa akufa. Mbwenye Yezu mbasati kukwira, iye akhaphitiriza na kuwangisa anyakuduwala.

Ntsiku inango Yezu akhaphunzisa Nsabudu. Sabudu ndi ntsiku yakupuma ya Ayuda. Nkazi anaonemwe pano akhaduwala kakamwe. M'piaka 18 iye akhali wakukotama, nee akhakwanisa kudzongoka tayu. Natenepa Yezu aikha manjace padzulu pa nkazi, na nkazi atoma kulamuka. Iye awangiswa!

Pyenepi pyacitisa atsogoleri arelijiau kuipirwa. Mbodzi wa iwo akhuwa kwa mwinji: 'Pana ntsiku zitanthatu zinafunika ife kuphata basa. Zenezi ndi ntsiku zakubwera towera kuwangiswa, tayu Nsabudu!'

Mbwenye Yezu atawira: 'Imwe amuna akuipa. Mbodzi na mbodzi wa imwe mbadasudzula buru yace mbaenda nayo kuti ikamwe Nsabudu. Natenepa, kodi nkazi uyu wakucerenga, adakhala wakuduwala m'piaka 18, hadathema kuwangiswa Nsabudu tayu?' Ntawiro wa Yezu wacitisa kuti amuna aneale akuipa akhale na manyadzo.

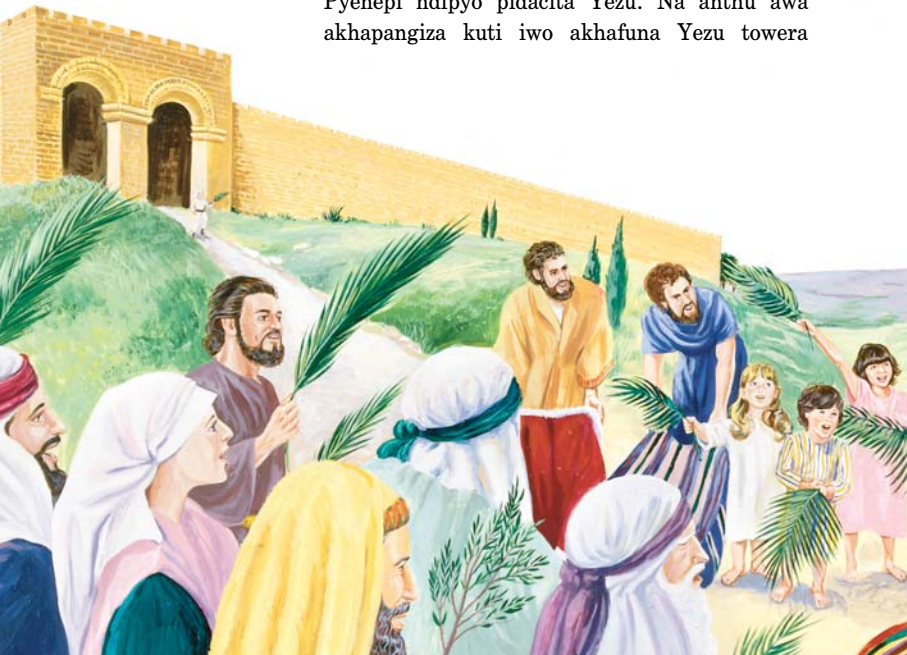
M'kupita kwa nzidzi Yezu na apostolo ace acita ulendo wa kuenda ku Yerusalemu. Mudamala kwene iwo kubuluka m'nzinda wa Yeriko, anyakuphamba awiri amaboliboli abva kuti Yezu akhagwanda na penepo. Natenepa iwo akhuwa: 'Yezu, tiphedzeni!'

Yezu acemera amuna amaboliboli, mbabvunza: 'Kodi musafuna kuti ndikucitireninji?' Iwo alonga: 'Mbuya, citisani kuti maso athu afunguke.' Yezu agwentsa maso awo, na m'nzidzi uneule ene iwo akwanisa kuona! Kodi musadziwa kuti thangwi yanji Yezu acita pirengo pyonsene pire pyakudzumatorisa? Thangwi iye asafuna anthu na asafuna kuti iwo akhulupire kwa iye. Natenepa tingakwanise kukhala na cinyindiro cakuti munadzatonga iye ninga Mambo nee munthu mbodzi ene pa dziko yapantsi anadzaduwala pontho. Mateyu 15:30, 31; Luka 13:10-17; Mateyu 20:29-34.

M'NZIDZI wakucepta pakumala kuwangisa anyakuphemba awiri amaboliboli, Yezu aenda ku mudzi ung'ono duzi na Yerusalemu. Iye apanga awiri a anyakupfunzace: 'Ndokoni ku mudzi na munadzagumana mwana buru. Nsudzuleni mbumundibweresera.'

Mudabwereswa buru kwa iye, Yezu akwira padzulu payo. Buluka penepo iye aenda ku Yerusalemu wakuti akhali cifupi. Mudafika iye duzi na nzinda, mwinji ukulu wa anthu wabuluka kudzagumanikana na iye. Azinji a iwo abulusa makapoti awo mbaathasika pa nseu. Anango agwanda matsanzo a micindu. Iwo aathasikambo pa nseu, mbakhuwa: 'Mulungu apase nkhombo mambo anadza m'dzina ya Yahova!'

Kalene m'Israyeli amambo apswa akhakwira mwana buru mbafamba m'Yerusalemu towera kupionesa kwa mbumba. Pyenepi ndipyo pidacita Yezu. Na anthu awa akhapangiza kuti iwo akhafuna Yezu towera

akhale mambo wawo. Mbwenye si anthu onsene akhamfuna tayu. Tingakwanise kuona pyenepi na pidacitika mudaenda iye ku templo.

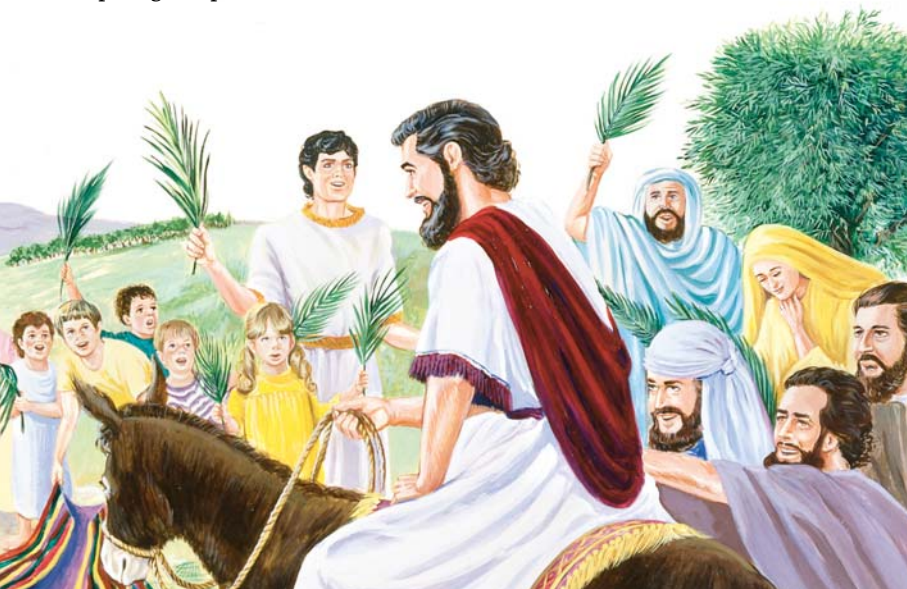
Ku templo Yezu awangisa anthu akhali maboliboli na anyakulamala. Mudaona ana ang'ono pyenepi, iwo akuza Yezu mwakukhuwa. Mbwenye pyenepi pyacitisa anyantsembe kuipirwa, na iwo apanga Yezu: 'Kodi musabva pinalonga ana awa?'

Yezu atawira: 'Inde, ndikupibva. Kodi cipo mwaleri m'Bibilya panalonga iyo: "Mulungu anadzabweresa kukuza kubulukira ku milomo ya anapiana?"' Natenepa ana apitiriza na kukuza mambo wa Mulungu.

Tisafuna kukhala ninga ana aneale, kodi si tenepa? Anthu anango angayesere kutilimirisa kulonga pya umambo wa Mulungu. Mbwenye tinadzapitirizadi na kupanga anango pinthu pyakudzumaturisa pinafuna kudzacitira Yezu anthu.

Nee ukhali nzidzi wakuti Yezu atome kutonga ninga mambo mukakhala iye pa dziko yapantsi. Kodi nzidzi unoyu unadzafika lini? Anyakupfunza a Yezu akhafuna kudziwa. Tinadzaleri pyenepi patsogolo apa.

Mateyu 21:1-17; Juwau 12:12-16.

UYU ndi Yezu pa Phiri ya Milivera. Amuna anai ali na iye ndiwo apostolo ace. Ndiwo Andrea na Pedru akuti ndi ubale wawo, na Yakobo na Juwau akuti ndi ubale wawombo. Ire inakwanisemwe kuona kule ndi templo ya Mulungu m'Yerusalemu.

Pakhadapita ntsiku ziwiri kubulukira padakwira Yezu mwana buru mbapita m'Yerusalemu. Cikhali Cipiri. M'ntsiku ineire ene Yezu akhali ku templo. Kweneko anyantsembe ayesera kuphata Yezu towera kumupha. Mbwenye iwo akhagopa kucita pyenepi thangwi mbumba ikhafuna Yezu.

Yezu acemera atsogoleri ale arelijiau: 'Imwe zinyoka na ana azinyoka!' Buluka penepo Yezu alonga kuti Mulungu mbadadzaalanga thangwi ya pinthu pyakuipa pyonsene pikhacita iwo. Patsogolo pace Yezu akwira ku Phiri ya Milivera, na apostolo aneale anai atoma kuncita mabvunzo. Kodi musadziwa kuti iwo abvunzani kwa Yezu?

Apostolo abvunza pinthu pya ntsogolo. Iwo akhadziwa kuti Yezu mbadadzamalisa uipi onsene pa dziko yapantsi. Mbwenye iwo akhafuna kudziwa kuti pinthu pyenepi mbipidacitika *lini*. Kodi Yezu anadzabwera pontho lini kudzatonga ninga Mambo?

Yezu akhadziwa kuti atowereri ace pa dziko yapantsi nee mbadadzakwanisa kumuona pakubwera kwace pontho. Thangwi iye mbadakhala kudzulu, na iwo nee mbadadzakwanisa kumuona kweneko. Natenepa Yezu apanga apostolo ace pinthu pingasi pyakuti mbipidacitika pa dziko yapantsi munadzatonga iye ninga Mambo kudzulu. Kodi pinthu pingasi pya ipyo ndi pipi?

Yezu alonga kuti mbukudakhala nkhondo zikulu, anthu azinji mbadadzaduwala na kukhala na njala, na upandu mbudadzaipa kakamwe, na mbukudadzakhala piteketeki pikulu. Yezu alonga pontho kuti mphangwa zadidi za umambo wa Mulungu mbizidamwazwa konsene kwene m'dziko yapantsi. Kodi ife tisaona pinthu pyenepi mbipicitika m'nzidzi wathu? Inde! Natenepa tingakwanise kukhala na cinyindiro cakuti Yezu akutonga cincino kudzulu. Mwakukhonda dembuka iye anadzamalisa uipi onsene pa dziko yapantsi.

MPHAPO cikhali Cinai namasiku, pakumala pita ntsiku ziwiri. Yezu na apostolo ace 12 akhadadza ku kwartu ikulu iyi yapadzulu tovera kudzadya cakudya ca Paskwa. Mamuna anaanemwe mbabuluka ndi Yudasi Iskarioti. Iye akuenda kapanga anyantsembe kuti iwo anaphata tani Yezu.

M'ntsiku ibodzi basi ndulimu, Yudasi aenda kwa iwo mbabvunza: 'Kodi munadzandipasanji ndikakuphedzani kuphata Yezu?' Iwo alonga: 'Mikuruzadu makumatatu ya siliva.' Natenepa cincino Yudasi ali kuenda kagumanikana na amuna aneale kuti aatsogolere kwa Yezu. Kodi cenezi cikhali cakugopswa tayu?

Cakudya ca Paskwa cikhadamala. Mbwenye m'nzidzi uneule Yezu atoma cakudya cinango cakupambulika. Iye apasa nkate apostolo ace mbalonga: 'Udyeni, thangwi uyu usabveka manungo anga anafuna kudzaperekwa thangwi ya imwe.' Buluka penepo aapasa khamico ya

vinyu mbalonga: 'Imweni, thangwi iyi isabveka ciropa canga, cinafuna kukhutulwa thangwi ya imwe.' Bibilya isacemera ceneci 'cakudya candicodo ca Mbuya,' peno 'siyali ya Mbuya.'

Aisrayeli akhadya Paskwa tovera kuwakumbusa mudapita anju wa Mulungu na padzulu panyumba zawo m'ljitu, mbwenye apha ana autombo m'nyumba za Aijitu. Mbwenye cincino Yezu akhafuna kuti atowereri ace ankumbuke, na apereka tani umaso wace thangwi ya iwo. Ndi thangwi ineyi iye aapanga kuti akumbuke cakudya ici cakupambulika caka na caka.

Pakumala kudya Cakudya Candicodo ca Mbuya, Yezu apanga apostolo ace kuti akhale acipapo na akuwanga m'cikhulupiro. Pakumalisira, iwo aimba nyimbo kwa Mulungu mbabuluka. Kukhadadoka kale kakamwe, panango pakhadapiringana pakati pa masiku. Tendeni tione kuti iwo aenda kupi.

Mateyu 26:14-30; Luka 22:1-39; Juwau kapitulu 13 mpaka 17; 1 Akorintu 11:20.

PAKUMALA buluka m'kwartu yapadzulu, Yezu na apostolo ace aenda ku munda wa Getsemani. Iwo akhadaenda kweko maulendo azinji. Mphapo Yezu aapanga kuti apitirize na kukhala maso na kuphembera. Buluka penepo iye afamba nsinzo wakucepta, mbakotamisa nkhope yace pantsi mbaphembera.

Patsogolo pace Yezu abwerera kukakhala apostolo ace. Kodi mukunyerezera kuti iwo akhacitanji? Akhagona! M'maulendo matatu Yezu aapanga kuti iwo akhafunika kupitiriza kukhala maso, mbwenye ulendo ubodzi na ubodzi ukabwerera iye akhaagumana mbakagona. Mudabwerera Yezu paulendo wakumalisa iye alonga: 'Kodi musakwanisa tani kugona m'nzidzi ninga uno? Wafika nzidzi wakuti ine ndiperekwe kwa anyamalwa anga.'

M'nzidzi uneule ene dzumbi ya mwinji ukulu ikhakwanisa kubveka. Yang'anani! Amuna abwera na masupada na pigomba! Na iwo akwata pyakumwanikira towera piapase ceza. Mudafika iwo duzi kakamwe, munthu unango abuluka m'mwinji mbaenderatu kwa Yezu. Iye ampswompswona Yezu, ninga mungakwanise kuona pano. Mamuna unoyu ndi Yudasi Iskarioti! Thangwi yanji iye ampswompswona Yezu?

Yezu abvunza: 'Yudasi, kodi iwe ukundisandukira na mpswompswono?' Inde, mpswompswono ukhali cidzindikiro. Iwo wacitisa amuna akakhala na Yudasi kudziwa kuti unoyu akhali Yezu, mamuna akhafuna iwo. Natenepa anyamalwa a Yezu aenda kutsogolo towera akamphate. Mbwenye Pedru nee mbadaasiya kukwata Yezu mwakukhonda kucita nkondo. Iye abulusa supada ikhadabweresa iye mbapomokera mamuna akhali cifupi na iye. Supada yakhwica nsolo wa mamuna mbigwanda khutu yace ya nkono wamadyo. Mbwenye Yezu agwentsa khutu ya mamuna mbaiwangisa.

Yezu apanga Pedru: 'Bweza supada yako mbuto mwayo. Kodi iwe nkhabe nyerezera kuti ndingakwanise kuphemba Babanga pikwi pya maanju towera andipulumuse?' Inde, iye mbadakwanisa! Mbwenye Yezu hadaphemba Mulungu kuti atumize nee anju mbodzi ene, thangwi akhadziwa kuti ukhadafika nzidzi towera anyamalwa ace amphate. Natenepa iye aasiya kuti ankwate. Mphapo tendeni tione pidacitikira Yezu.

YANG'ANANI cinthu ici cakugopswa cinacitika! Yezu akuphiwa. Iwo ankhomera pamuti. Maperegu akhomerwa m'manja na m'manyalo mwace. Kodi thangwi yanji munthu akhafunika kucita pyenepi kwa Yezu?

Thangwi anthu angasi akhaida Yezu. Kodi musadziwa kuti iwo akhali ani? Mbodzi wa iwo akhali anju wakuipa Satana Diyabu. Akhali iye adakwanisa kucitisa Adamu na Yeva kukhonda bvera Yahova. Na akhali Satana adacitisa anyamalwa a Yezu kucita upandu uyu wakugopswa.

Ngakhale Yezu mbasati khomerwa pamuti, anyamalwa ace ancitira pinthu pyakuipa. Kodi musakumbuka mafikiro awo ku munda wa Getsemani mbankwata mbaenda naye? Kodi anyamalwa anewa akhali ani? Inde, akhali atsogoleri arelijiau. Mphapo tendeni tione pidacitika patsogolo pace.

Mudakwatwa Yezu na atsogoleri arelijiau, apostolo ace athawa. Iwo asiya Yezu ekhene na anyamalwa ace, thangwi akhagopa. Mbwenye apostolo Pedru na Juwau hadaenda kutali kakamwe tayu. Iwo atowerera kuti aone pikhafuna citikira Yezu.

Anyantsembe akwata Yezu mbaenda naye kwa mamuna nkulu Anasi, ule akhali nyantsembe wankulu. Mwinji hudakhala penepo m'nzidzi ukulu tayu. Patsogolo pace akwata Yezu mbaenda naye ku nyumba ya Kayafa, wakuti m'nzidzi uneule akhali nyantsembe wankulu. Atsogoleri azinji arelijiau agumanyikana pa nyumba yace.

Kunyumba ya Kayafa iwo atonga nseru. Anthu akhapiswa towera alongere Yezu unthawatawa. Atsogoleri a relijiau onsene alonga: 'Yezu asafunika kuphiwa.' Buluka penepo iwo amphulira mata kunkhope, na ammenya na maxoko awo.

Mukacitika pinthu ipi pyonsene, Pedru akhali kunja pa cintalo. Akhali masiku akuthondola, natenepa mbumba yagasa moto. Mukaatha iwo moto, nzakazi wankazi ayang'ana Pedru, mbalanga: 'Mamuna uyu akhalimbo na Yezu.'

Pedru atawira: 'Nkhabe, ndikhali naye tayu!'

M'maulendo matatu anthu alonga kwa Pedru kuti iye akhali na Yezu. Mbwenye paulendo ubodzi na ubodzi Pedru alonga kuti nee ukhali undimomwene. Paulendo wacitatu udalonga Pedru ipi, Yezu azungunuka mbamuyang'ana. Pedru akutsukwala kakamwe thangwi ya kulonga unthawatawa, na iye abuluka mbalira.

Mukabuluka dzuwa Ncixanu namacibese, anyantsembe akwata Yezu mbaenda naye ku mbuto yawo ikulu ya misonkhano, nyumba ya Sinedriyu. Kweneko iwo akhabverana kuti mbadacitanji na iye. Iwo aenda naye kwa Ponsu Piratu, ntongi wa cisa ca Yudeya.

Anyantsembe apanga Piratu: 'Uyu ndi mamuna wakuipa. Iye asafunika kuphiwa.' Pakumala kucita Yezu mabvunzo, Piratu alonga: 'Ine nkhabe kuona nee cinthu cibodzi cakuipa cidacita iye.' Buluka penepo Piratu atumiza Yezu kwa Herodi Antipa. Herodi akhali ntongi wa Galileya, mbwenye iye akakhala ku Yerusalemu. Herodi nee akwanisa kuonambo cinthu cakuipa cidacita Yezu, natenepa iye ambweza kwa Piratu.

Piratu akhafuna kusudzula Yezu. Mbwenye anyamalwa a Yezu akhafuna kuti asudzulwe nyakaidi unango mbuto mwace. Mamuna unoyu akhali phanga Baraba. Mphapo mudabuluswa Yezu kudambo na Piratu ikhali midiya. Iye alonga kwa mbumba: 'Onani! Mambo wanu!' Mbwenye nkulu wa anyantsembe akhuwa: 'Ndokoni naye! Mpheni! Mpheni!' Natenepa Piratu asudzula Baraba, na iwo akwata Yezu mbaenda kamupha.

Kutoma kwa masikati a Cixanu Yezu akhomerwa pamuti. Imwe nkhabe kwanisa kuaona pa cithunzithunzi, mbwenye ku khundu ibodzi na ibodzi ya Yezu kukhalimbo na phanga pamuti towera kufa. Mukadasala Yezu pang'ono na kufa, mbodzi wa mapanga alonga kwa iye: 'Ndikumbukeni mungapita m'umambo wanu.' Na Yezu atawira: 'Ndikukupikira kuti unadzakhala na ine m'Paradizu.'

Kodi pikiro ineyi si yakudzumatirisa tayu? Kodi musadziwa paradizu akhalonga Yezu? Kodi paradizu adacita Mulungu pakutoma akhali kupi? Inde, akhali pa dziko yapantsi. Na munafuna kudzatonga Yezu kudzulu ninga mambo, iye anadzabweresa pontho mamuna uyu ku umaso towera atsanzaye m'Paradizu ipswa pa dziko yapantsi. Kodi ife nkhabe komerwa na pyenepi?

Kulamuka Kwa Akufa Kwa Yezu Mpaka Kumangwa Kwa Paulu

Pa ntsiku yacitatu pakumala kufa kwace, Yezu alamuswa kwa akufa. Pa ntsiku ineire iye aonekera kwa atowereri ace m'midzidzi mixanu yakusiyanana. Yezu apitiriza na kuonekera kwa iwo m'ntsiku 40. Kubuka penepo, anyakupfunzace angasi mbakayang'ana, Yezu akwira kudzulu. Pakupita ntsiku khumi Mulungu akhutula nzimu wakucena kwa atowereri a Yezu akadikhira ku Yerusalemu.

Patsogolo pace, anyamalwa a Mulungu acitisa kuti apostolo aponywe nkaidi, mbwenye anju aasudzula. Nyakupfunza Setifano aponyerwa miyala na apingizi mpaka kufa. Mbwenye tinadzapfunza kuti Yezu asankhula tani mbodzi wa apingizi aneale to-wera akhale nzakazi wace wakupambulika, na iye adzakhala mpostolo Paulu. Buluka penepo, mudapita piaka pitatu na miyezi mitanthatu Yezu mbadamala kufa, Mulungu atuma mpostolo Pedru kuti akamwaze mphangwa kwa okhonda khala Muyuda Korneliyo na amudzi wace.

Cifupi na piaka 13 ndulimu, Paulu atoma ulendo wace wakutoma wa kumwaza mphangwa. Pa ulendo wace waciwiri Timoti agumanyikana na Paulu. Tinadzapfunza kuti Paulu na anzace a ulendo akhala tani na midzidzi izinji yakutsanzaya m'basa ya Mulungu. Pakumalisira, Paulu aikhwa nkaidi ku Roma. Pakupita piaka piwiri iye asudzulwa, mbwenye buluka penepo iye aikhwa pontho nkaidi na apiwa. Pyakucitika pya KHUNDU 7 pyacitika m'nzidzi wakupiringa piaka 32.

KODI musadziwa kuti mbani nkazi na amuna awiri awa? Nkazi ndi Mariya Magadala, xamwali wa Yezu. Na amuna ali na nguwo zakucena ndiwo maanju. Kwartu iyi ing'ono inayang'ana Mariya nkati ndi mbuto idaikhiwa ntembo wa Yezu mudamala iye kufa. Ineyi

isacemerwa nthumbi. Mbwenye cincino ntembo wasoweka! Kodi mbani adaukwata? Tendeni tione.

Yezu mbadamala kufa, anyantsembe alonga kwa Piratu: ‘Mukakhala Yezu maso iye alonga kuti pakupita ntsiku zitatu iye mbadadzalamuswa kwa akufa. Nateneba tongani kuti nthumbi ionerwe. Tenepa anyakupfunzace nee anakwanisa kuba ntembo wace mbalonga kuti iye alamuswa kwa akufa!’ Piratu apanga anyantsembe kuti atume anyankhondo towera akaonere nthumbi.

Mbwenye m’kutoma kakamwe kwa ntsiku yacitatu Yezu mbadamala kufa, mwakudzidzimusa afika anju wa Yahova. Iye abulumundisa mwala mbaubulusa pa nthumbi. Anyankhondo akhagopa kakamwe mwakuti nee akwanisa kutekenyeka. Pakumalisira, mudayang’ana iwo m’nthumbi, ntembo ukadasoweka! Anango a anyankhondo aenda ku nzinda mbapanga anyantsembe. Kodi musadziwa pidacita anyantsembe akuipa? Iwo alipa anyankhondo towera alonge unthawatawa. Anyantsembe apanga anyankhondo: ‘Longani kuti anyakupfunzace abwera namasiku, mbitikagona, na aba ntembo.’

Nateneba, axamwali angasi akazi a Yezu aenda kaona nthumbi. Adzumtirwa tani mudaigumana iwo yapezi! Mwakudzidzimusa abwera maanju awiri akubvala nguwo zakucena. Iwo abvunza: ‘Thangwi yanji musasaka Yezu muno? Iye amala kulumuswa. Ndokoni mwakucimbiza mukapange anyakupfunzace.’ Akazi athamanga tani mwakucimbiza! Mbwenye m’njira alimiriswa na mamuna. Kodi musadziwa kuti akhali ani? Akhali Yezu! Iye alonga: ‘Ndokoni kapanga anyakupfunza anga.’

Mudapanga akazi anyakupfunza kuti Yezu ali maso na iwo amuona, anyakupfunza apiona kukhala pyakunensa kukhulupira. Pedru na Juwau athamanga kuenda ku nthumbi towera akaone okhene, mbwenye nthumbi ikhali yapezi! Mudabuluka Pedru na Juwau, Mariya Magadala asala. Ndi nzidzi unoyu udasuzumira iye mbaona maanju awiri.

Kodi musadziwa pidacitika na ntembo wa Yezu? Mulungu aucitisa kusoweka. Mulungu hadalamusa Yezu ku umaso na manungo aunyama adafa na iye tayu. Iye apasa Yezu manungo mapswa auzimu, ninga ali na maanju kudzulu. Mbwenye towera kupangiza anyakupfunzace kuti ali maso, Yezu akwanisa kubvala manungo akuti mbadakwanisa kuoniwa na anthu, ninga tinadzapfunza. Mateyu 27:62-66; 28:1-15; Luka 24:1-12; Juwau 20:1-12.

MUDAMALA Pedru na Juwau kubuluka ku nthumbi ikakhala ntembo wa Yezu, Mariya asiiwa ekhene kweneke. Iye atoma kulira. Buluka penepo iye akotama mbasuzumira nkati mwa nthumbi, ninga mudaona ife pa cithunzithunzi ndulimu. Mwenemo iye aona maanju awiri! Iwo ambvunza: 'Thangwi yanji ukulira?'

Mariya atawira: 'Iwo akwata Mbuyanga, ine nkhabe dziwa kudamuikha iwo.' Buluka penepo Mariya azungunuka mbaona mamuna. Mamuna ambvunza: 'Kodi mbani anasaka iwe?'

Mariya anyerezera kuti mamuna ndi nyakutsalakana munda, na mamuna unoyu mbadakwanisa kukwata ntembo wa Yezu. Natenepa Mariya alonga: 'Ngakhala kuti ndimwe mudankwata, ndipangeni kudamuikha imwe.' Mbwenye, mwandimomwene, mamuna uneule akhali Yezu. Iye akhadabvala manungo akuti Mariya hadaadzindikira. Mbwenye mudancemera mamuna na dzinace, Mariya adziwa kuti akhali Yezu. Mariya athamanga mbaenda kapanga anyakupfunza: 'Ine ndaona Mbuya!'

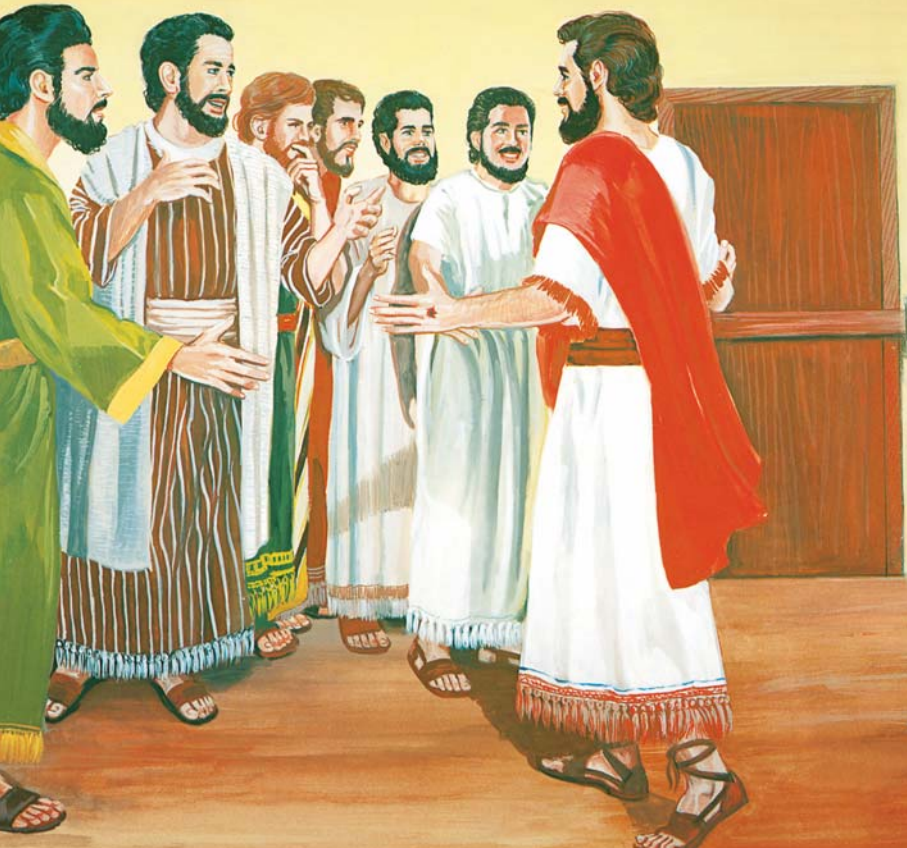
Namaulo a ntsiku ineyo, mukafamba anyakupfunza awiri kuenda ku mudzi wa Emau, mamuna agumanyikana na iwo. Anyakupfunza atsukwala kakamwe thangwi Yezu akhadaphiwa. Mbwenye mukafamba iwo pabodzi, mamuna unoyu afokotoza pinthu pyakuinjipa pya m'Bibilya pyakuti pyaacitisa kubva mwadidi. Pakumalisira, mudalimira iwo towera kudya, anyakupfunza adzindikira kuti mamuna uneule akhali Yezu. Buluka penepo Yezu asoweka, na anyakupfunza awiri ale abwerera mwakucimbiza ku Yerusalemu kapanga apostolo thangwi ya iye.

Mukhapitiriza ipi, Yezu aonekerambo kwa Pedru. Anango atsanzya mudabva iwo pyenepi. Anyakupfunza ale awiri aenda ku Yerusalemu mbagumana apostolo. Iwo apanga apostolo kuti Yezu aonekera tani kwa iwombo pa nseu. Mukalonga iwo kwene thangwi ya ipi, kodi musacidziwa cinthu cakudzumatorisa cidacitika?

Yang'anani cithunzithunzi. Yezu aonekera m'kwartu mwene, maseze citseko cikhali cakufungwa na mphinga. Ndi kukomerwa tani kudakhala na anyakupfunza! Kodi iyi si ntsiku yakutsanzaya tayu? Kodi mungakwanise kulengesa maulendo adaonekera Yezu kwa atowereri ace mpaka nzidzi uneule? Kodi mwalengesa maulendo maxanu?

Mpostolo Tomasi nee akhali na iwo mudaonekera Yezu. Natenepa anyakupfunza ampanga: 'Ife taona Mbuya!' Mbwenye Tomasi alonga kuti iye akhafuna kuona ekhene Yezu mbasati khulupira. Mphapo, pakupita ntsiku zisere anyakupfunza akhali pontho pabodzi m'kwartu yakufungwa na mphinga, na ulendo unoyu Tomasi akhali na iwo. Mwakudzidzimusa, Yezu aonekera m'kwartu mwene. M'nzidzi unoyu Tomasi akhulupira.

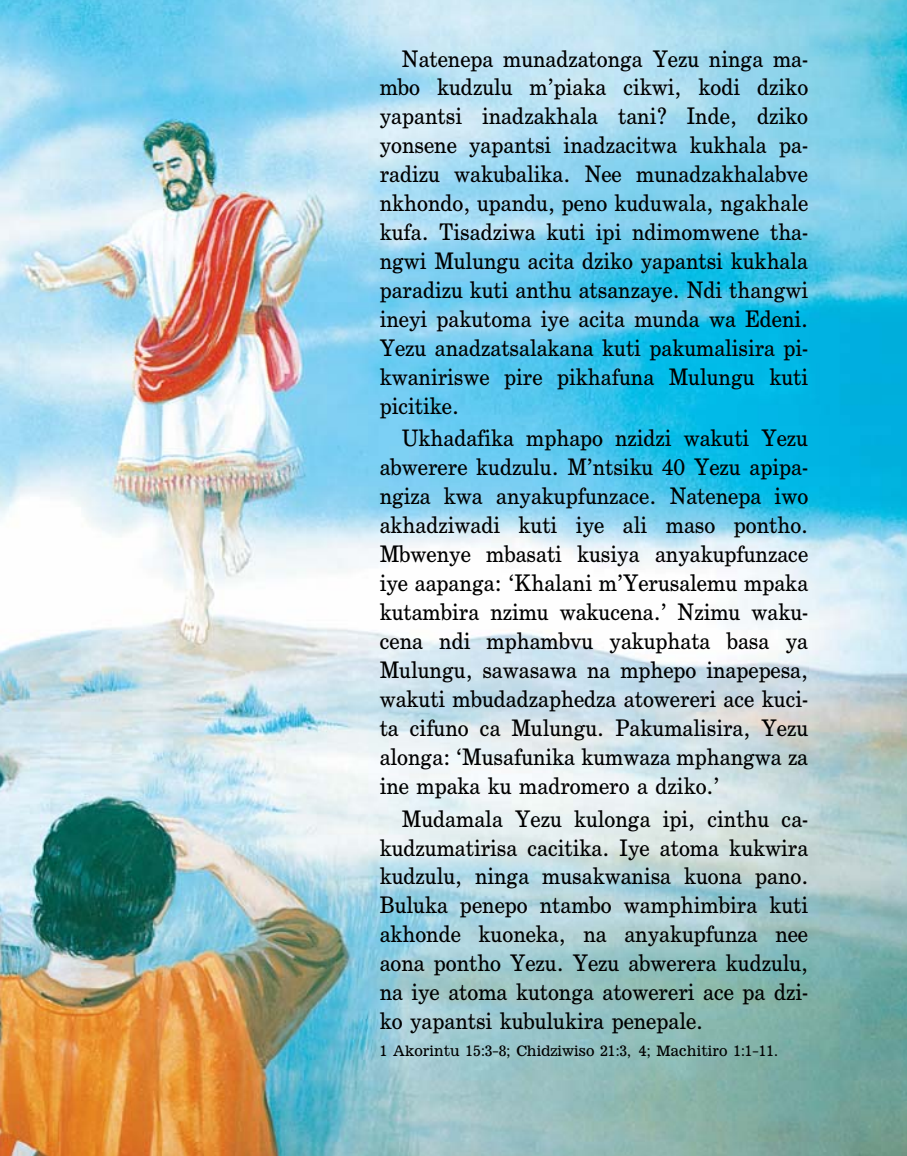
Juwau 20:11-29; Luka 24:13-43.

MUKHAPITA ntsiku, Yezu apionesa kwa atowereri ace m'raulendo mazinji. Ntsiku inango duzi na anyakupfunza 500 amuona. Kodi musadziwa kuti Yezu aapanga pinthu pyanji mudaonekera iye kwa iwo? Umambo wa Mulungu. Yahova atumiza Yezu pa dziko yapantsi tovera kudzapfunzisa pya Umambo. Na iye apitiriza na kucita pyenepi ngakhale pakumala kulamuswa kwa akufa.

Kodi musakumbuka kuti umambo wa Mulungu ndi ninji? Inde, Umambo ndi utongi wandimomwene wa Mulungu kudzulu, na Yezu ndi Ule adasankhula Mulungu kuti akhale mambo. Ninga tapfunza kale, Yezu apangiza kuti iye anadzakhala mambo wakudzumatirisa tani m'kudyesa anjala, kuwangisa anyakuduwala, na kubwersa kwene akufa ku umaso!

Natenepa munadzatonga Yezu ninga mambo kudzulu m'piaka cikwi, kodi dziko yapantsi inadzakhala tani? Inde, dziko yonsene yapantsi inadzacitwa kukhala paradizu wakubalika. Nee munadzakhalabve nkhondo, upandu, peno kuduwala, ngakhale kufa. Tisadziwa kuti ipi ndimomwene thangwi Mulungu acita dziko yapantsi kukhala paradizu kuti anthu atsanzaye. Ndi thangwi ineyi pakutoma iye acita munda wa Edeni. Yezu anadzatsalakana kuti pakumalisira pikwaniriswe pire pikhafuna Mulungu kuti picitike.

Ukhadafika mphapo nzidzi wakuti Yezu abwerere kudzulu. M'ntsiku 40 Yezu apipangiza kwa anyakupfunzace. Natenepa iwo akhadziwadi kuti iye ali maso pontho. Mbwenye mbasati kusiya anyakupfunzace iye aapanga: 'Khalani m'Yerusalemu mpaka kutambira nzimu wakucena.' Nzimu wakucena ndi mphambvu yakuphata basa ya Mulungu, sawasawa na mphepo inapepesa, wakuti mbudadzaphedza atowereri ace kucita cifuno ca Mulungu. Pakumalisira, Yezu alonga: 'Musafunika kumwaza mphangwa za ine mpaka ku madromero a dziko.'

Mudamala Yezu kulonga ipi, cinthu cakudzumatirisa cacitika. Iye atoma kukwira kudzulu, ninga musakwanisa kuona pano. Buluka penepo ntambo wamphimbira kuti akhonde kuoneka, na anyakupfunza nee aona pontho Yezu. Yezu abwerera kudzulu, na iye atoma kutonga atowereri ace pa dziko yapantsi kubulukira penepale.

1 Akorintu 15:3-8; Chidziwiso 21:3, 4; Machitiro 1:1-11.

ANTHU awa pano ndiwo atowereri a Yezu. Iwo ambvera mbakhala m'Yerusalemu. Mukhadikhira iwo pabodzi, dzumbi ikulu yadzadza nyumba yonsene. Ikhavveka ninga mphepo ikulu yamphambvu. Buluka penepo malirimi a moto atoma kuonekera pa nsolo wa mbodzi na mbodzi wa anyakupfunza. Kodi musaona moto pa mbodzi na mbodzi wa iwo? Kodi pisabvekanji pyonsene ipi?

Cikhali cirengo! Yezu abwerera kudzulu mbakhala pabodzi na Babace, na iye akhutula nzimu wakucena wa Mulungu kwa atowereri ace. Kodi musadziwa kuti nzimu unoyu waacitisa kucitanji? Onsene atoma kulonga m'pilongero pyakusiyana.

Anthu azinji m'Yerusalemu abva dzumbi yakuti ikhavveka ninga mphepo yamphambvu, na aenda kaona cikhacitika. Anango akhali anthu akubuluka ku madziko anango akuti akhadaenda kweneke ku phwando Yaciisrayeli ya Pentekoste. Ndi kudzidzimusa tani kudatambira alendo aneale! Iwo abva anyakupfunza mbakalanga m'pilongero pya kwawo pya pinthu pyakudzumatirisa pidacita Mulungu.

Alendo alonga: 'Anthu awa onsene mbakubuluka ku Galileya. Mphapo, pyacitika tani kuti iwo akwanise kulonga m'pilongero ipi pyakusiyana pya madziko adabuluka ife?'

Mphapo Pedru alimira towera kuafokotozera. Agaluzwa falace mbapanga mbumba kuti Yezu aphiwa tani na kuti Yahova amulamusa tani kwa akufa. Pedru alonga: 'Cincino Yezu ali kudzulu ku nkono wamadyo wa Mulungu. Na iye akhutula nzimu wakucena wakupikirwa. Ndi thangwi ineyi mwaona na kubva pirengo ipi.'

Mwandimomwene, mukhalonga Pedru pinthu ipi, anthu azinji akhala akutsukwala kakamwe kwa kutcunyuka na pidacitwa Yezu. Iwo abvunza: 'Kodi tisafunika kucitanji?' Pedru aapanga: 'Musafunika kucinja umaso wanu na kubatizwa.' Natenepa pa ntsiku ineire ene anthu cifupi na 3.000 abatizwa na akhala atowereri a Yezu.

YANG'ANANI anju pano anaphata citseko cakufunguka ca kaidi. Amuna anasudzula iye ndiwo apostolo a Yezu. Tendeni tione kuti ndi ninji cidaacitisa kuikhwa nkaidi.

Ukhadapita nzidzi wakucepta basi kubulukira pa kukhutulwa kwa nzimu wakucena kwa anyakupfunza a Yezu. Ipi ndipyo pidacitika: Namaulo anango Pedru na Juwau aenda ku templo ku Yerusalemu. Kweneko, paduzi na nsuwo, pakhali mamuna wakulamala m'umaso wace onsene. Anthu akhankwata ntsiku zonsene mbamuendesa kweneko towera akaphembe kobiri kwa ale akhapita m'templo. Mudaona iye Pedru na Juwau, iye aphemba kuti iwo ampase cinthu. Kodi apostolo mbadadzacitanji?

Iwo alimira mbayang'ana mamuna unoyu wakucereanga. Pedru alonga: 'Ine nkhabe kobiri, mbwenye ndinadzakupasa pinaine. M'dzina ya Yezu, lamuka ufambe!' Buluka penepo Pedru aphata mamuna na nkono wamadyo, na kabodzi kene iye anumpha mbatoma famba. Mudaona anthu

pyenepi, iwo adzumatirwa na akomerwa kakamwe thangwi ya cirengo ici cakudzumatirisa.

Pedru alonga: ‘Ife tacita cirengo ici na mphambvu ya Mulungu, ule adalamusa Yezu kwa akufa.’ Pedru na Juwau mbakalonga, atsogoleri anango arelijiau afika. Iwo aipirwa thangwi Pedru na Juwau akhapanga anthu pya kulumuswa kwa Yezu kwa akufa. Natenepa iwo aaphata mbaaikha nkaidi.

Mangwana mwace atsogoleri arelijiau akhala na nsonkhano ukulu. Pedru na Juwau, pabodzi na mamuna adawangisa iwo, aendeswa mwenemo. Atsogoleri arelijiau abvunza: ‘Kodi cirengo ici mwacita na mphambvu yanji?’

Pedru aapanga kuti iwo acicita na mphambvu ya Mulungu, ule adalamusa Yezu kwa akufa. Anyantsembe nee adziwa cakucita, thangwi iwo nkhaba kwanisa kukhonda kuti cirengo cakudzumatirisa cacitikadi. Natenepa iwo acenjeza apostolo kuti aleke longabve pya Yezu, na aasiya mbaenda.

Mukapita ntsiku apostolo apitiriza na kumwaza mphangwa thangwi ya Yezu na kuwangisa anyakuduwala. Mphangwa za pirengo pyenepi zamwazika. Natenepa ngakhale umwinji wa mizinda ya kuzungulira Yerusalemu waendesa anyakuduwala towera akawangiswe na apostolo. Ipi pyacitisa atsogoleri arelijiau kukhala na ntsanje, natenepa iwo aphata apostolo mbaaikha nkaidi. Mbwenye iwo hadakhalamo nzidzi wakulapha tayu.

Namasiku anju wa Mulungu afungula citseko ca kaidi, ninga mungakwanise kuona pano. Anju alonga: ‘Ndokoni mukalimire m’templo, mbumupitiriza na kulonga kwa anthu.’ Namacibese mwace, mudatuma atsogoleri arelijiau amuna ku kaidi kuti akakwate apostolo, iwo akhadaenda. Patsogolo pace amuna aagumana mbakapfunzisa m’templo na aendesa ku nyumba ya Sinedriyu.

Atsogoleri arelijiau alonga: ‘Ife takukhondesani pikulu pene kupfunzisa pontho pya Yezu. Mbwenye imwe mwadzadza Yerusalemu na cipfunziso canu.’ Buluka penepo apostolo atawira: ‘Ife tisafunika kubvera Mulungu ninga ntongi mbuto mwa anthu.’ Natenepa iwo apitirizadi na kupfunzisa “mphangwa zadidi.” Kodi si citsanzo cadidi kuti ife ticitowerere?

MAMUNA adagodama pano ndi Setifano. Iye ndi nyakupfunza wakukhulupirika wa Yezu. Mbwenye yang'anani pinancitikira cincino! Amuna awa akumponyera miyala mikulu. Kodi thangwi yanji iwo asaidadi kakamwe Setifano mpaka kuncitira cinthu ici cakugopswa? Tendeni tione.

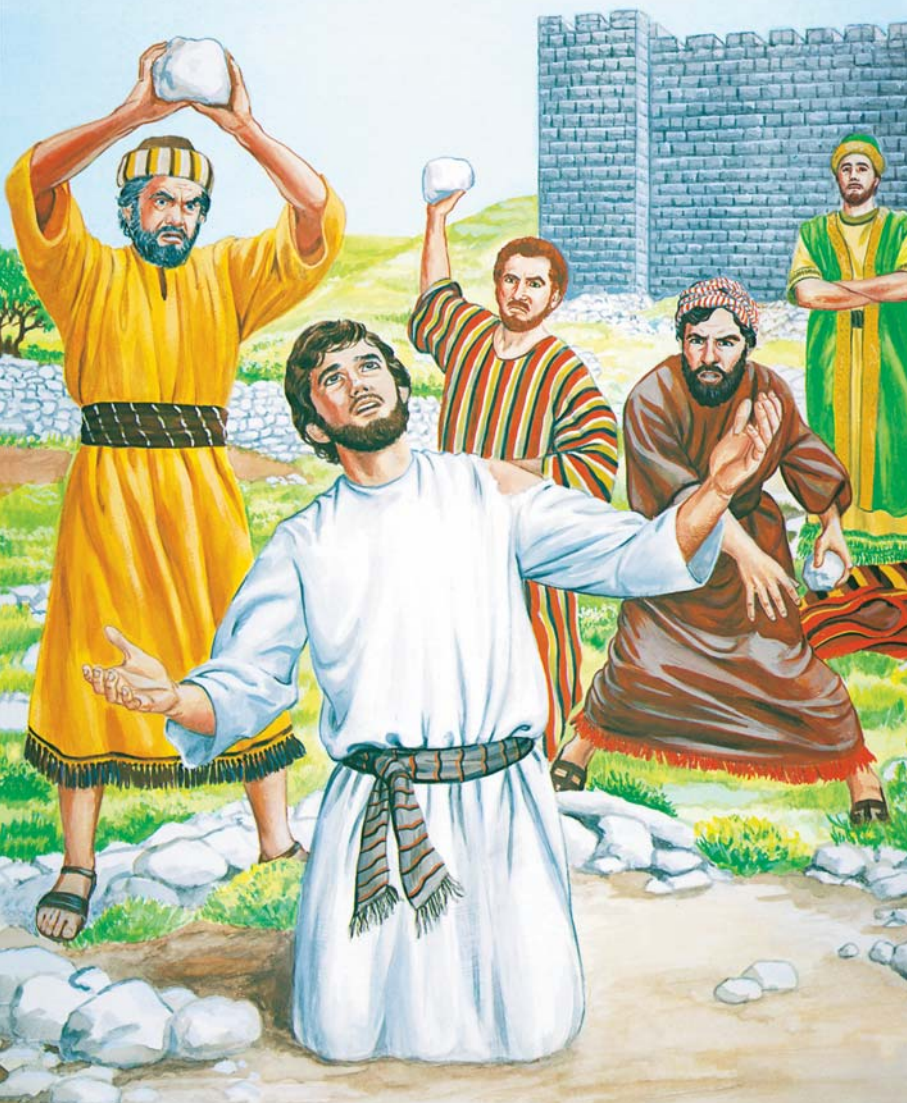
Mulungu aphedza Setifano kucita pirengo pyakudzumatorisa. Amuna awa nee akomerwa napyo tayu, natenepa iwo apokanyisana naye thangwi ya iye kupfunzisa anthu undimomwene. Mbwenye Mulungu apasa Setifano nzeru ikulu, na Setifano apangiza kuti amuna aneale akhaphunzisa pinthu pyauthambi. Pyenepi pyaacitisa kukhala akuiwirwa mwakunyanya. Natenepa iwo amphata, mbacemera anthu towera kudzamulongerana unthawatawa.

Nyantsembe wankulu abvunza Setifano: 'Kodi pinthu ipi ndimomwene?' Setifano atawira m'kupereka nkhani yadidi ya Bibilya. Pakumala kwayo, iye alonga kuti amuna akuipa aida tani aprofeta a Yahova kalene kakamwe. Buluka penepo iye alonga: 'Imwe ndimwe sawasawa na amuna aneale. Mwapha Yezu, nzakazi wa Mulungu, na imwe nee mudabvera miyambo ya Mulungu tayu.'

Pyenepi pyacitisa atsoholeri aneale a relijia kuipirwa kakamwe! Iwo akukuta mano awo mwakuipirwa. Mbwenye buluka penepo Setifano alamusa nsolo wace mbalanga: 'Yang'anani! Ndikuona Yezu dzololo ku nkono wamadyo wa Mulungu kudzulu.' Pa ipi, amuna aneale afunga makutu na manja awo mbakutira Setifano. Iwo amphata mbankwekwetera kunja kwa nzinda.

Kweneko iwo adula makapoti awo mbapasa mphale Saulu towera aatsalakane. Kodi mukuona Saulu? Buluka penepo anango a amuna atoma kuponyera miyala Setifano. Setifano agodama, ninga mungakwanise kumuona, mbaphembera kwa Mulungu: 'Yahova, lekani kualanga thangwi ya cinthu cakuipa ici.' Iye akhadziwa kuti anango a iwo anyengererwa na atsoholeri a relijia. Pakumala Setifano afa.

Munthu unango angakucitirani cakuipa, kodi musayesera kumbwezera mwakuipa, peno musaphemba Mulungu kuti amphekese? Pyenepi sipyo pidacita Setifano peno Yezu. Iwo akhala akukoma ntima ngakhale kwa ale akukhonda khala akukoma ntima kwa iwo. Tendeni tiyesere kutowerera citsanzo cawo.

KODI musadziwa kuti mbani adagona pantsi? Ndi Saulu. Kumbukani kuti iye ndi ule adaonera makapoti a amuna adaponyera miyala Setifano. Yang'anani ceza cire cakuyetima! Kodi ndi ninji cidacitika?

Mudamala kuphiwa Setifano, Saulu atsogolera kutcinga atowereri a Yezu towera kuathabusa. Iye aenda ku nyumba na nyumba mbaakwekweta mbaaponya nkaidi. Azinji a anyakupfunza athawira ku mizinda inango mbatoma kumwaza “mphangwa zadidi” kweneke. Mbwenye Saulu aenda ku mizinda inango towera akagumane atowereri a Yezu. Muyang'aneni mbakaenda ku Damasiku. Mbwenye, m'njira, mwacitika cinthu ici cakudzumatirisa:

Mwakudzidzimusa ceza cakubulukira kudzulu cayetima nkhundunkhundu mwa Saulu. Iye agwa pantsi, ninga munaonefe pano. Buluka penepo fala yalonga: 'Saulu, Saulu! Thangwi yanji iwe usandithabusa?' Amuna akakhala na Saulu aona ceza na abva dzumbi ya fala, mbwenye hadakwanisa kubvesesa pikhalongwa tayu.

Saulu abvunza: 'Kodi ndimwe ani, Mbuya?'

Fala yalonga: 'Ndine Yezu, ule anathabusa iwe.' Yezu alonga pyenepi

thangwi mukathabusa Saulu atowereri a Yezu, Yezu akhabva ninga iye ene akhathabuswa.

Mphapo Saulu abvunza: ‘Ndisafunika kucitanji, Mbuya?’

Yezu alonga: ‘Lamuka uende ku Damasiku. Kweneko unadzapangwa pinafuna iwe kucita.’ Mudalamuka Saulu mbafungula maso ace, nee akwanisa kuona cinthu. Iye akhali boliboli! Natenepe amuna akakhala na iye amphata na dzanja mbantsogolera ku Damasiku.

Mphapo Yezu alonga kwa mbodzi wa anyakupfunzace m’Damasiku, mbati: ‘Ananiya, Lamuka. Ndoko ku nseu unacemerwa Wakulungama. Saka ku nyumba ya Yudasi mamuna anacemerwa Saulu. Ndansankhula kuti akhale nzakazi wanga wakupambulika.’

Ananiya abvera. Mudagumana iye Saulu, Ananiya aikha manjace padzulu pa Saulu mbalanga: ‘Mbuya andituma towera iwe ukwanise kuona pontho na udzale na nzimu wakucena.’ M’nzidzi uneule pinthu pyakulandana na makoko pyagwa kubuluka m’maso a Saulu, na iye akwanisa kuona pontho.

Saulu aphatisirwa basa m’njira yamphambvu towera kumwaza mphangwa kwa anthu amadziko mazinji. Iye adzakhala wakudziwika ninga mpostolo Paulu, wakuti tinadzapfunza pizinji kakamwe pya iye. Mbwenye pakutoma, tendeni tione pidatuma Mulungu Pedru kuti acite.

Machitiro 8:1-4; 9:1-20; 22:6-16; 26:8-20.

UYU adalimira pano ndi mpostolo Pedru, na awa ali nduli mwace ndiwo axamwali ace angasi. Mbwenye thangwi yanji mamuna unoyu agodamira Pedru? Kodi akhafunika kucita pyenepe? Kodi musadziwa kuti iye mbani?

Mamuna unoyu ndi Korineri. Iye ndi tsacikunda wa anyankhondo a Roma. Korineri akhadziwa Pedru tayu, mbwenye apangwa kuti ancemerere kunyumba kwace. Tendeni tione kuti pyenepe pyacitika tani.

Atowereri akutoma a Yezu akhali Ayuda, mbwenye Korineri nee akhali Muyuda tayu. Ngakhale tenepa iye akhafuna Mulungu, akhaphembera kwa iye, na akacitira anthu pinthu pizinji pyakukoma ntima. Inde, namaulo anango anju aonekera kwa iye mbalonga: 'Mulungu akomerwa

na iwe, na iye anadzatawira maphembero ako. Tuma amuna angasi towera akakwate mamuna unango anacemerwa Pedru. Iye ali ku Yopa pa nyumba ya Simoni, anakhala duzi na bara.’

Inde, m’nzidzi uneule ene Korineri atuma amuna angasi towera akasake Pedru. Mangwana mwace, mukhafika amuna duzi na Yopa, Pedru akhali pa ntsoi yakuzwerera ya nyumba ya Simoni. Penepo Mulungu acitisa Pedru kunyerezera kuti akhaona nguwo ikulu mbikatcita kudzulu. Nkati mwa nguwo mukhali mitundu yonsene ya pinyama. Mwakubverana na mwambo wa Mulungu, pinyama pyenepi pikhali pyakukhonda cena kuti pidyiwe, ngakhale tenepa fala yalonga: ‘Pedru, lamuka. Phaa udye.’

Pedru atawira: ‘Nyonyo! Ine cipo ndadya cakukhonda cena.’ Mbwenye fala yapanga Pedru: ‘Leka kucemera cakukhonda cena cinalonga Mulungu cincino kuti cacena.’ Pyenepi pyacitika katatu. Mukasaka Pedru kudziwa kuti pyenepi pikhafuna longanji, amuna adatumwa na Korineri afika pa nyumba mbasaka Pedru.

Pedru atcita mbalonga: ‘Mamuna anasaka imwe ndine. Mwadzeranji?’ Mudafokotoza amuna kuti anju apanga Korineri kuti acemere Pedru kunyumba kwace, Pedru atawira kuenda na iwo. Mangwana mwace Pedru na axamwali ace aenda kaona Korineri ku Cesareya.

Korineri akhadagumanya acibale ace na axamwali apaduzi. Mudafika Pedru, Korineri aenda kagumanikana naye. Iye agwa pantsi na agodama pa miyendo ya Pedru, ninga munaonemwe pano. Mbwenye Pedru alonga: ‘Lamuka; Ine ndine munthu basi.’ Inde, Bibilya isapangiza kuti si pyakuthema tayu kugodama na kulambira munthu. Ife tisafunika kulambira Yahova basi.

Mphapo Pedru amwaza mphangwa kwa adagumaywa. Pedru alonga: ‘Ndisaona kuti Mulungu asatawira anthu onsene anafuna kuntumikira.’ Mukhalonga iye, Mulungu atumiza nzimu wace wakucena, na anthu atoma kulonga m’pilongero pyakusiyana. Pyenepi pyadzumatirisa anyakupfunza Aciyuda adabwera na Pedru, thangwi iwo akhanyerezera kuti Mulungu asaphedza Ayuda basi. Natenepa pyenepi pyaapfunzisa kuti Mulungu nkhave kuona anthu a ntundu ubodzi ninga adidi peno akufunika kakamwe kwa Mulungu kupiringana anthu a ntundu unango. Kodi ceneci si cinthu cadidi cakuti ife tonsene ticikumbukire?

TIMOTI—MPHEDZI MUPSWA WA PAULU

MPHALE anaonemwe pano na mpostolo Paulu ndi Timoti. Timoti akakhala na acibale ace ku Listara. Mamace akhacemerwa Yunike na mbuyace Loisi.

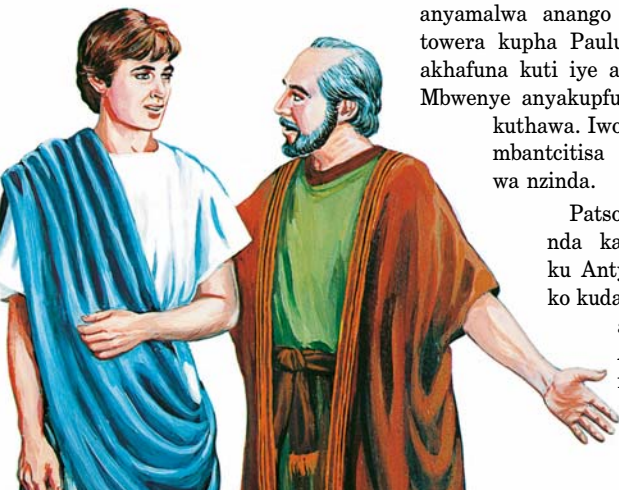
Uyu ukhali ulendo wacitatu udaenda Paulu kaona Listara. Cifupi na caka peno kupiringana caka ndulimu, Paulu na Barnaba akhadaenda kweko pakutoma m'ulendo wa kumwaza mphangwa. Paulendo uyu Paulu abwerera pontho na xamwali wace Sila.

Kodi musadziwa pidalonga Paulu kwa Timoti? Iye abvunza: 'Kodi iwe usafuna kuenda na ine pabodzi na Sila? Ife mbitidaphatisira basa ciphedzo cako towera kumwaza mphangwa kwa anthu ku mbuto zakutali kakamwe.'

Timoti atawira: 'Inde, ndisafuna kuenda.' Natenepa m'nzidzi wakucepa patsogolo pace Timoti asiya acibale ace mbaenda na Paulu na Sila. Mbwenye mbitisati kudziwa pya ulendo wawo, tendeni tione pidacitikira Paulu. Pikhadapita piaka cifupi na 17 kubulukira padaonekera Yezu kwa iye pa nseu wa ku Damasiku.

Kumbukani kuti Paulu aenda ku Damasiku kathabusa anyakupfunza a Yezu, mbwenye kubulukira padaonekera Yezu kwa iye akhalambo nyakupfunza! M'kupita kwa nzidzi anyamalwa anango acita masasanyiro towera kupha Paulu thangwi iwo nee akhafuna kuti iye apfunzise pya Yezu. Mbwenye anyakupfunza aphedza Paulu kuthawa. Iwo amuikha m'ntanga mbantcitsa kunja kwa ngome wa nzinda.

Patsogolo pace Paulu aenda kamwaza mphangwa ku Antyokiya. Ndi kweneko kudatoma anyakupfunza a Yezu kucemerwa Akristu. Kubulukira ku Antyokiya

Paulu na Barnaba atumwa ku madziko akutali m'ulendo wa kumwaza mphangwa. Ubodzi wa mizinda udafika iwo ndi Listara, kunyumba kwa Timoti.

Mphapo, cifupi na caka cibodzi, Paulu abwerera ku Listara paulendo waciwiri. Mudabuluka Timoti na Paulu na Sila, kodi musadziwa kuti iwo aenda kupi? Yang'anani pa mapa towera tidziwe mbuto zingasi.

Pakutoma, iwo aenda paduzi ku Ikonio, buluka penepo aenda ku nzinda waciwiri unacemerwa Antyokiya. Patsogolo pace iwo acita ulendo mpaka ku Troa, buluka penepo aenda ku Filipi, Tesalonika na Bereya. Kodi musaona Atene pa mapa? Paulu amwaza mphangwa kweneko. Patsogolo pace iwo akhala caka na miezi mitanthatu mbakamwaza mphangwa m'Korintu. Pakumalisira iwo alimira pang'ono ku Efesu. Buluka penepo iwo abwerera na bote ku Cesareya, mbacita ulendo mpaka ku Antyokiya, kule kudakhala Paulu.

Natenepa Timoti acita ulendo wa makilometru madzana na madzana m'kuphedza Paulu kumwaza "mphangwa zadidi" na kutomesa mipingo mizinji Yacikristu. Iwe ukadzakula, kodi unadzakhala nzakazi wakukhulupirika wa Mulungu ninga Timoti?

AH! AH! Kodi ndi ninji cinacitika pano? Kodi mphale uyu anagona pantsi aphekeka mwakuipa kakamwe? Yang'anani! mbodzi wa amuna anabuluka m'nyumba ndi Paulu! Kodi musakwanisa kuonambo Timoti penepo? Kodi mphale agwa na pa janela?

Inde, pyenepi ndipyodi pidacitika. Paulu akakamba nkhani kwa anyakupfunza ku Troa. Iye akhadziwa kuti nee mbadaaona pontho m'nzidzi wakulapha thangwi iye mbadacita ulendo na bote mangwana mwace. Natenepa iye apitiriza na kulonga mpaka pakati pa masiku.

Mwandimomwene, mphale unoyu wakucemerwa Utiki akadakhala pa janela, na iye akhagona. Iye apikuka, agwa mbabuluka na pa janela, kubuluka pa nyumba yacitatu yapadzulu mpaka pantsi! Natenepa mungakwanise kuona thangwi yanji anthu asaoneka kukhala akutswipa ntima kakamwe. Mudathukula amuna mphale, pikhalidi pikhagopa iwo. Iye akhadafa!

Mudaona Paulu kuti mphale afa, iye agona padzulu pace mbankhumbatira. Buluka penepo iye alonga: 'Lekani kutswipa ntima. Iye ali mwadidi!' Iye akhaladi mwadidi! Cikhali cirengo! Paulu ambweresa pontho ku umaso! Kukomerwa kwamwazika kwa mwini onsene.

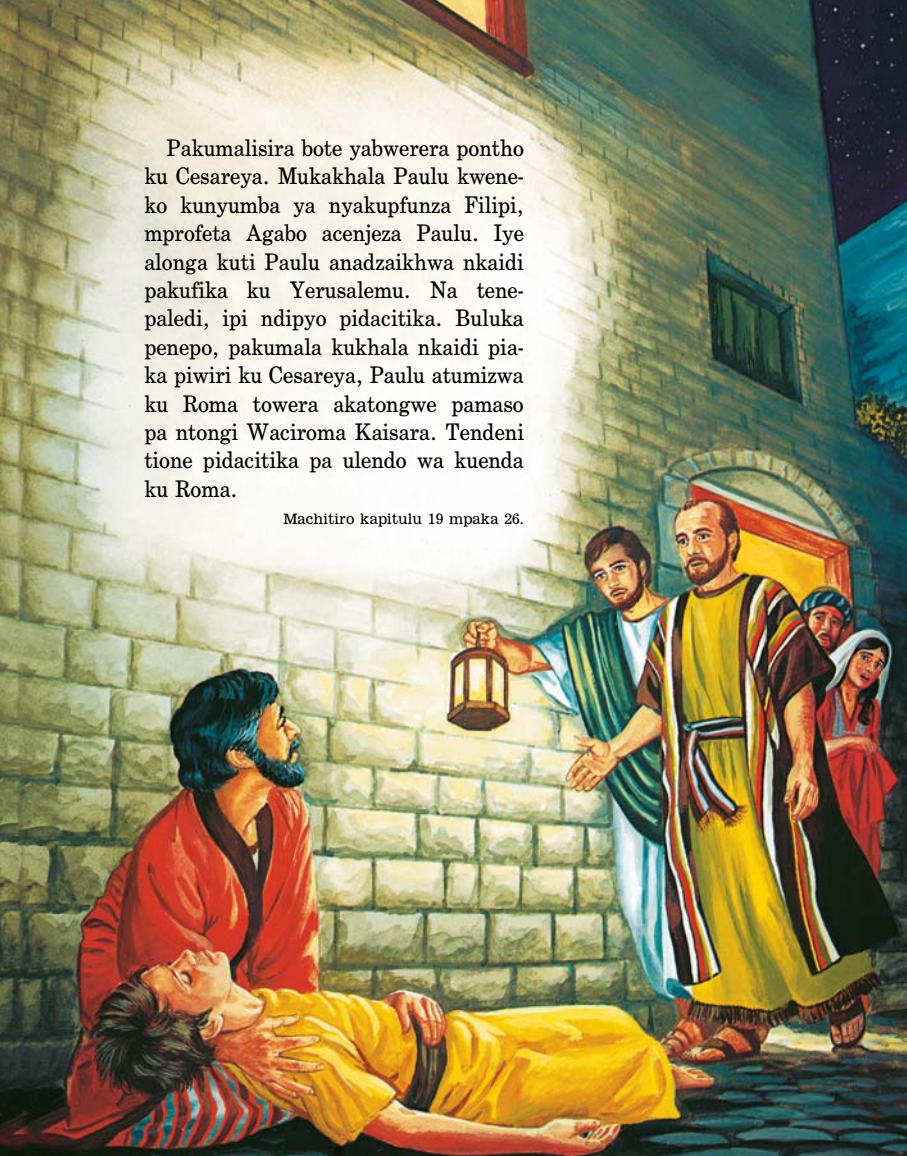
Iwo onsene abwerera pontho kudzulu mbaenda kadya. Paulu apitiriza na kulonga mpaka kunja kuca. Mbwenye mungakwanise kukhala na cinyindiro cakuti Utiki adaenda kagona pontho tayu! Buluka penepo Paulu, Timoti na ale akhaenda na iwo pa ulendo akwira m'bote. Kodi musadziwa kuti iwo aenda kupi?

Paulu akhali cifupi na kumalisa ulendo wace wacitatu wa kumwaza mphanzwa, na akhali m'njira ya kubwerera kwawo. Pa ulendo uneule Paulu akhala m'nzinda wa Efesu basi piaka pitatu. Natenepa uneule ukhali ulendo wakulapha kakamwe kupiringana waciwiri.

Mudamala iwo kubuluka ku Troa, bote yalimira ku Mileto m'nzidzi ungasi. Nakuti Efesu akhali pa nsinzo wa makilometru akucepa, Paulu acemerera akulu a mpingo kuti adze ku Mileto towera akwanise kulonga nawo pa ulendo wakumalisa. Patsogolo pace, mudafika nzidzi wakuti bote iende, atsukwala tani mudaona iwo Paulu kuenda!

Pakumalisira bote yabwerera pontho ku Cesareya. Mukakhala Paulu kweneko kunyumba ya nyakupfunza Filipi, mprofeta Agabo acenjeza Paulu. Iye alonga kuti Paulu anadzaikhwa nkaidi pakufika ku Yerusalemu. Na tene-paledi, ipi ndipyo pidacitika. Buluka penepo, pakumala kukhala nkaidi pia-ka piwiri ku Cesareya, Paulu atumizwa ku Roma towera akatongwe pamaso pa ntongi Waciroma Kaisara. Tendeni tione pidacitika pa ulendo wa kuenda ku Roma.

Machitiro kapitulu 19 mpaka 26.

YANG'ANANI! bote iri pa nyatwa! Ikugwandika m'maphindi! Kodi musaona anthu adanumphira m'madzi? Anango amala fika kugombe. Kodi ule pale ndi Paulu? Tendeni tione kuti ndi ninji pidancitikira.

Kumbukani kuti Paulu akhala piaka piwiri nkaidi ku Cesareya. Buluka penepo iye na anyakaidi anango aikhwa m'bote, mbatoma ulendo wa kuenda ku Roma. Mukhapita iwo duzi na ntsuwa ya Krete, conzi cakugoswa caamenya. Mphepo yapepesa pikulu pene kwakuti amuna hadakwanisa kutsogolera bote. Na iwo hadakwanisa kuona dzuwa

namasikati peno nyenyezi namasiku. Pakumalisira, pakupita ntsiku zizinji, ale akakhala m'bote ataya cidikhiro cakupulumuswa.

Buluka penepo Paulu alimira mbalonga: 'Nee mbodzi wa imwe anadzaluzza umaso wace; bote basi ndi inafuna kudzaluzika. Thangwi masiku a dzulo anju wa Mulungu abwera kuna ine mbandipanga, "Paulu, leka gopa! Iwe usafunika kulimira pamaso pa ntongi Waciroma Kaisara. Na Mulungu anadzapulumusa onsene adapakira na iwe m'bote.'"

Cifupi na pakati pa masiku a ntsiku ya 14 kutomera padatoma conzi, amalinyero aona kuti madzi akakhala akukhonda zika kakamwe! Thangwi ya kugopa kumenya miyala m'cidima, iwo agwesera manangula awo. Mangwana mwace namacibese iwo aona ntunda. Iwo atonga kukwata bote mbaenderatu nayo ku gombe kule.

Mwandimomwene, mudafika iwo duzi na gombe, bote yamenya nthunda yatseca mbitcerera. Buluka penepo mabimbi atoma kumenya bote, na iyo yatoma kugwandika m'maphindi.

Tsacikunda wa anyankhondo akhaayang'anira alonga: 'Imwe mone sene munakwanisa kusambirira khalani akutoma kunumphira m'bara mbamusambirira mpaka kugombe. Na imwe anango numphani nduli mwawo, mbamukwata maphindi mangasi a bote towera akuphedzereni.' Pyenepi ndipyo pidacita iwo. M'njira ineyi anthu onsene akakhala m'bote akukwana 276 afika kugombe mwa-kupulumuka, ninga mudapikira anju.

Ntsuwa isacemerwa Malita. Anthu a kweneko akhali akukoma ntima kakamwe, na iwo atsalakana ale akakhala m'bote. Mudacita mbwenye makhaliro a ntsiku, Paulu aikhwa m'bote inango mbaendeswa ku Roma.

Machitiro 27:1-44; 28:1-14.

ONANI maunyolo ana Paulu, na yang'anani nyankhondo Waciroma anamuonera. Paulu ndi nyakaidi ku Roma. Paulu asadikhira mpaka Kaisara wa ku Roma atonge pinafuna kucitwa iye. Mukakhala iye nyakaidi, anthu akhatawiriswa kuenda kamuona.

Ntsiku zitatu pakumala Paulu kufika ku Roma, iye atumiza mphangwa towera atsogoleri angasi Aciyuda aende kamuona. Ninga phindu, Ayuda azinji a ku Roma aenda. Paulu amwaza mphangwa kwa iwo thangwi ya Yezu na pya umambo wa Mulungu. Anango akhulupira mbadzakhala Akristu, mbwenye anango hadakhulupira tayu.

Paulu amwazambo mphangwa kwa anyankhondo akusiyana akakhala na basa yakumuonera. M'piaka piwiri pidakhala iye kweneko ninga nyakaidi, Paulu amwaza mphangwa kwa onsene akakwanisa iye. Ninga phindu, ngakhale banja ya Kaisara yabva mphangwa zadidi za Umambo, na anango a iwo adzakhala Akristu.

Mbwenye mbani mulendo uyu analemba pa meza? Kodi mungakwanise kulotera? Inde, ndi Timoti. Timoti akadakhalambo nkaidi thangwi ya kumwaza mphangwa za pya Umambo, mbwenye iye akhali pontho m'ufulu. Iye aenda kweneko kaphedza Paulu. Kodi musadziwa pinalemba Timoti? Tendeni tione.

Kodi musakumbuka mizinda ya Filipi na Efesu m'Mbiri 110? Paulu aphedza kutomesa mipingo Yacikristu m'mizinda ineyi. Mphapo, mukakhala iye nkaidi, Paulu alembera matsamba Akristu aneale. Matsamba anewa ali m'Bibilya, na iwo asacemerwa Aefesu na Afilipi. Paulu mphapo akhapanga Timoti pikhafunika kulemba axamwali awo Acikristu ku Filipi.

Afilipi akhala akukoma ntima kakamwe na Paulu. Iwo antumizira muoni ku kaidi, natenepa Paulu apereka takhuta kwa iwo thangwi ya pyenepi. Epafrodito ndi mamuna adaenda na muoni. Mbwenye iye aduwala kakamwe duzi na kufa. Mbwenye iye akhala pontho mwadidi dzololo towera kubwerera kunyumba. Iye mbadadzakwata tsamba ire ya Paulu na Timoti mukabwerera iye ku Filipi.

Mukakhala Paulu nkaidi iye alemba matsamba anango mawiri ali na ife m'Bibilya. Ibodzi towera Akristu a ku nzinda wa Kolose. Kodi musadziwa kuti isacemerwa tani? Akolose. Inango ndi tsamba idalemba iye xamwali wace wa paduzi anacemerwa Filemoni akakhalambo ku Kolose. Tsamba isalonga pya Onesimu, nzakazi wa Filemoni.

Onesimu akhadathawa Filemoni mbaenda ku Roma. M'njira inango Onesimu abva kuti Paulu akhali nkaidi kweneko. Iye aenda kamuona, na Paulu amwaza mphangwa kwa Onesimu. Mwakukhonda dembuka Onesimu adzakhalambo Nkristu. Mphapo Onesimu atsukwala thangwi ya kuthawa kwace. Nateneba, kodi musadziwa pidalemba Paulu m'tsamba ineyi kwa Filemoni?

Paulu aphemba Filemoni kuti alekerere Onesimu. Paulu alemba: 'Ine ndikumbweza kwa iwe. Mbwenye cincino iye si nzakazi wako basi tayu. Iye ndi mbalemba wadidi Wacikristu.' Mudabwerera Onesimu ku Kolose, iye akwata matsamba mawiri anewa, ibodzi kwa Akolose na inango kwa Filemoni. Tingakwanise kunyerezera kuti Filemoni akomerwa tani mudadziwa iye kuti nzakazi wace adzakhala Nkristu.

Mudalemba Paulu Afilipi na Filemoni, iye akakhiladi na mphangwa zadidi. Paulu apanga Afilipi: 'Ndiri kukutumizirani Timoti. Mbwenye mwakukhonda dembuka ndinadzakuonanimbo.' Kwa Filemoni iye alemba: 'Khunganya mbuto towera ndikhale mwenemo.'

Mudasudzulwa Paulu, iye aenda kaona abale ace Acikristu amuna na akazi m'mbuto zizinji. Mbwenye m'kupita kwa nzidzi Paulu acitwa pontho nyakaidi ku Roma. Paulendo uno iye akhadziwa kuti mbadadzaphiwa. Nateneba iye alembera Timoti mbamphemba kuti aende mwakucimbiza kukakhala iye. Paulu alemba: 'Ine ndakhala wakukhulupirika kwa Mulungu, na Mulungu anadzandipasa sagwati.' Piaka pingasi mudamala Paulu kuphiwa, Yerusalemu afudzwa pontho, paulendo uno na Aroma.

Mbwenye m'Bibilya muli na pinango pizinji. Yahova Mulungu atuma mpostolo Juwau kulemba mabukhu akumalisa a Bibilya, kuphataniza bukhu ya Chidziwiso. Bukhu ineyi ya Bibilya isalonga pya ntsogolo. Cincino tendeni tipfunze pidakoyerwa ntsogolo.

Pinalongeratu Bibilya Pisakwaniriswa

Bibilya hisatipasa basi mbiri yandimomwene ya pidacitika kale tayu, mbwenye isatipangambo pinthu pinafuna kudzacitika ntsogolo. Anthu nkhaba kwanisa kulonga pya ntsogolo. Na thangwi ineyi ife tisadziwa kuti Bibilya yabuluka kwa Mulungu. Kodi Bibilya isalonganji pya ntsogolo?

Isatipanga pya nkondo ikulu ya Mulungu. M'nkondo ineyi Mulungu anadzacenesa dziko yapantsi ku uipi onsene na anthu akuipa, mbwenye iye anadzatsidzikiza ale anantumikira. Mambo wa Mulungu, Yezu Kristu, anadzatsalakana kuti atumiki a Mulungu akomerwe na ntendere na kutsanzaya, na cipo anadzaduwalabve peno kufa.

Tingakwanise kukomerwa kuti Mulungu anadzacita paradizu ipswa pa dziko yapantsi, kodi si tenepa? Mbwenye tisafunika kucita cinthu khala tisafuna kukhala maso m'paradizu unoyu. M'mbiri yakumalisa ya bukhu ino tinadzapfunza pinafunika ife kucita kuti titsanzaye na pinthu pyakuzumatorisa pidakoyera Mulungu ale anantumikira. Nateneba lerini KHUNDU 8 mbumudzindikira pidalongeratu Bibilya thangwi ya ntsogolo.

KODI ndi ninji pinaonemwe pano? Inde, anyankhondo pa makavalu akucena. Mbwenye onani kunabuluka iwo. Makavalu akuthamanga m'kucitira kubuluka kudzulu m'mitambo! Kodi alipodi makavalu kudzulu?

Nkhabe, awa si makavalu andimomwene tayu. Tisadziwa ipi thangwi makavalu nkhaba kwanisa kuthamanga m'mitambo, kodi si tenepa tayu? Mbwenye Bibilya isalongadi pya makavalu kudzulu. Kodi musadziwa thangwi yanji isalonga pyenepi?

Ndi thangwi yakuti kalene makavalu aphatisirwa kakamwe m'kumenya nkhondo. Natenepa Bibilya isalonga pya anthu adakwira makavalu mbatcita kubuluka kudzulu towera kuoneso kuti Mulungu ali na nkondo kuti amenyane na anthu pa dziko yapantsi. Kodi musadziwa kuti mbuto ya nkondo ineyi isacemerwa tani? Arimagedo. Nkhondo ineyi inafudza uipi onsene pa dziko yapantsi.

Yezu ndi Ule anafuna kudzatsogolera kumenyana kwa nkondo ineyi ku Arimagedo. Kumbukani kuti Yezu ndi ule adasankhula Yahova kuti akhale mambo wa utongi Wace. Ndi thangwi ineyi Yezu abvala nthimba wa mambo. Na supada isapangiza kuti iye anadzapha anyamalwa onsene a Mulungu. Kodi tisafunika kudzuma kuti Mulungu anadzafudza anthu onsene akuipa?

Bwererani ku Mbiri 10. Kodi musaonanji penepa? Inde, Cigumula cikulu cidafudza anthu akuipa. Kodi mbani adacitisa Cigumula ceneci? Yahova Mulungu. Cincino yang'anani Mbiri 15. Kodi ndi ninji cinacitika penepa? Sodoma na Gomora akufudzwa na moto udatumizwa na Yahova.

Zungunukirani ku Mbiri 33. Onani pinacitikira makavalu na magareta ankhondo a Aijitu. Mbani adacitisa madzi kubwera mwamphambvu mbaaphimba? Yahova. Iye acita pyenepi towera kutsidzikiza mbumba yace. Yang'anani Mbiri 76. Munadzaona kuti Yahova asiya kwene mbumba yace, Aisrayeli, kufudzwa thangwi ya kuipa kwawo.

Mphapo, tenepa, ife nkhaba funika kudzuma kuti Yahova anadzatumba anyankhondo ace akudzulu towera kudzamalisa uipi onsene pa dziko yapantsi. Mbwenye nyerezerani kuti pyenepi pinadzabvekanji! Phinduzani tsamba tione.

YANG'ANANI miti iyi yakulapha, maluwa akubalika na mapiri akulapha. Kodi si pakubalika pano tayu? Onani kuti mbawala ali kudya tani m'manja mwa kamphale. Na yang'anani makavalu dzololo na zinkhalamu m'thongwe mule. Kodi imwe nkhabe funa kukhala m'nyumba yakukhala pa mbuto ninga ino?

Mulungu asafuna kuti mukhale maso kwenda na kwenda pa dziko yapantsi m'paradizu. Na iye nkhabe funa kuti mubve kupha na kubodzi kwene na kuduwala kunanensa anthu lero. Ipi ndipyo pinapikira Bibilya kwa ale anafuna kudzakhala maso m'paradizu ipswa: 'Mulungu anadzakhala na iwo. Nkhabe dzakhalapobve kufa peno kulira peno kubva kupha. Pinthu pyakale pyamala.'

Yezu anadzatsalakana kuti kucinja kweneku kwakudzumatorisa kucitike. Kodi musadziwa kuti kunacitika lini? Inde, akamala kucenesa dziko yapantsi ku uipi onsene na anthu akuipa. Kumbukani kuti

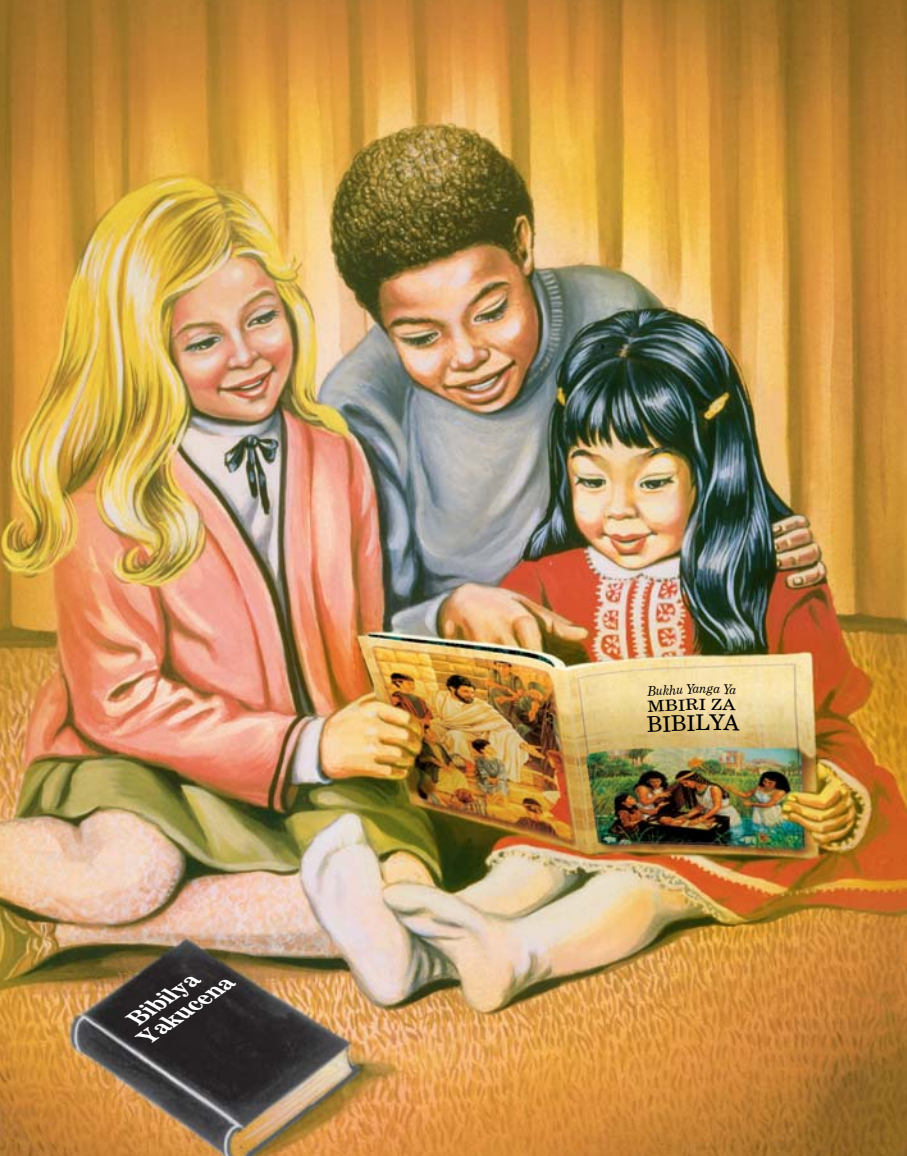

mukakhala Yezu pa dziko yapantsi iye awangisa anthu ku ntundu wonsene wa utenda, na alamusambo anthu kwa akufa. Yezu acita ipi towera kupangiza pinafuna kudzacita iye pa dziko yonsene yapantsi mudakhala iye Mambo wa umambo wa Mulungu.

Nyerezerani basi kuti pinadzakhala pyakudzumatorisa tani m'paradizu ipswa pa dziko yapantsi! Yezu, pabodzi na angasi adasankhula iye, anadzatonga kudzulu. Atongi anewa anadzatsalakana mbodzi na mbodzi pa dziko yapantsi na kuaonera kuti akhale akutsanzaya. Tendeni tione pinafunika ife kucita towera tikhale na cinyindiro cakuti Mulungu anadzatipasa umaso okhonda mala m'paradizu yace ipswa.

Chidziwiso 21:3, 4; 5:9, 10; 14:1-3.

Bukhu Yanga Ya
MBIRI ZA
BIBILYA

Bibilya
Yakucena

TINAKWANISA TANI KUKHALA NA 116 UMASO KWENDA NA KWENDA

KODI mungakwanise kulonga kuti kantsikana aka na axamwali ace ali kulerinji? Inde, ndi bukhu ibodzi ene inalerimwe—*Bukhu Yanga Ya Mbiri Za Bibilya*. Na iwo ali kuleri mbiri ibodzi ene inalerimwe —“Tinakwanisa Tani Kukhala Na Umaso Kwenda Na Kwenda.”

Kodi musadziwa pinapfunza iwo? Pakutoma, ali kupfunza kuti tisafunika kudziwa pya Yahova na Mwanace Yezu khala tinadzakhala na umaso kwenda na kwenda. Bibilya isalonga: ‘Iyi ndi njira yakukhala na umaso kwenda na kwenda. Pfunzani pya Mulungu mbodzi basi wandimomwene, na Mwana adatumiza iye pa dziko yapantsi, Yezu Kristu.’

Kodi tinapfunza tani pya Yahova Mulungu na Mwanace Yezu? Njira ibodzi ndi kuleri *Bukhu Yanga Ya Mbiri Za Bibilya* kutomera pakutoma mpaka pakumalisa. Isalonga pizinji pya Yahova na Yezu, kodi si tenepa tayu? Isalonga pizinji thangwi ya pinthu pidacita iwo na pinthu pinafuna iwo kudzacita. Mbwenye tisafunika kucita pizinji kupiringana kuleri basi bukhu ino.

Kodi musaona bukhu inango iri pantsi? Ndi Bibilya. Phembani munthu unango akuleririni makhundu a Bibilya adabuluswa mbiri za bukhu ino. Bibilya isatipasa mphangwa zonsene zinafuna ife towera tonsene tikwanise kutumikira Yahova m’njira yakulungama na kugumana umaso okhonda mala. Natenepa tisafunika kucita kuti kupfunza Bibilya nzidzi onsene kukhale cidzolerero.

Mbwenye kupfunza pya Yahova Mulungu na Yezu Kristu basi nkhaba kwana. Tingakwanise kukhala na cidziwiso cakuinjipa kakamwe ca iwo na pipfunziso pyawo, ngakhale tenepa mbitikhonda kugumana umaso okhonda mala. Kodi musadziwa pinango pinafunika?

Tisafunikambo kukhala maso mwakubverana na pinapfunza ife. Kodi musakumbuka Yudasi Iskarioti? Iye akhali mbodzi wa 12 adasankhula Yezu kuti akhale apostolo ace. Yudasi akhali na cidziwiso cakuinjipa ca Yahova na Yezu. Mbwenye ndi ninji cidancitikira? Pakupita nzidzi ungasi iye adzakhala wakucenama, na apereka Yezu kwa anyamalwa ace na mikuruzadu 30 ya siliva. Natenepa Yudasi hanadzatambira umaso okhonda mala.

Kodi musakumbuka Gehazi, mamuna adapfunza ife m'Mbiri 69? Iye afuna kukhala na nguwo zingasi na kobiri, pinthu pyakukhonda khala pyace. Natenepa iye alonga unthawatawa towera kukhala na pinthu pyenepi. Mbwenye Yahova amulanga. Na iye anadzatilangambo tikakhonda kubvera miyambo yace.

Mbwenye pana anthu azinji adidi anatomikira Yahova nzidzi onsene mwakukhulupirika. Tisafuna kukhala ninga iwo, kodi si tenepa tayu? Samueli wang'ono ndi citsanzo cadidi cakutowerera. Kumbukani, ninga pidaona ife m'Mbiri 55, iye akhali na piaka pinai peno pixanu basi pyakubalwa, mudatoma iye kutumikira Yahova ku tabernakulu yace. Natenepa mwakukhonda tsalakana uwana wako, iwe siwe wang'ono kakamwe tayu towera kutumikira Yahova.

Mwandimomwene, munthu anafuna ife tonsene kutowerera ndi Yezu Kristu. Ngakhale m'nzidzi wa uphale wace, ninga pidapangizwa m'Mbiri 87, iye akhali ku templo mbalanga kwa anango pya Babace wakudzulu. Tendeni titowerere citsanzo cace. Tendeni tipange anthu azinji ninga munakwanisa ife pya Mulungu wathu wakudzumaturisa, Yahova, na Mwanace, Yezu Kristu. Tikacita pinthu pyenepi, tinadzakwanisa kukhala na umaso kwenda na kwenda m'paradizu ipswa ya Mulungu pa dziko yapantsi.

Juwau 17:3; Masalimo 145:1-21.

Mabvunzo A Pfunziro Ya Bukhu Yanga Ya Mbiri Za Bibilya

Mbiri 1

Mulungu Atoma Kucita Pinthu

1. Kodi pinthu pyonsene pyadidi pyabuluka kupi, na mungakwanise kupasa citsanzo?
2. Kodi cinthu cakutoma cidacita Mulungu ndi ninji?
3. Thangwi yanji anju wakutoma akhali wakupambuli-ka?
4. Fokotozani kuti dziko yapantsi ikhali tani pakutoma. (Onani cithunzithunzi.)
5. Kodi Mulungu atoma tani kukhunganya dziko yapantsi tovera anthu na pinyama?

Mabvunzo akuthimizira:

1. *Lerini Yeremia 10:12.*

Kodi ndi makhaliro api a Mulungu anapangizwa na pyakucitwa pyace? (Yes. 40:26; Arom. 11:33)

2. *Lerini Akolose 1:15-17.*

Kodi Yezu akhala na basa yanji m'kucita pinthu, na pyenepe pisafunika kukhuya tani maoneru athu kwa iye? (Akol. 1:15-17)

3. *Lerini Genesi 1:1-10.*

- (a) Kodi dziko yapantsi yadzakhalapo tani? (Gen. 1:1)
- (b) Kodi ndi ninji cidacitika pa ntsiku yakutoma yakucita pinthu? (Gen. 1:3-5)
- (c) Fokotozani pidacitika nkati mwa ntsiku yaciwiri yakucita pinthu. (Gen. 1:7, 8)

Mbiri 2

Munda Wakubalika

1. Kodi Mulungu akhunganya tani dziko yapantsi kuti ikhale mudzi wathu?
2. Fokotozani kusiyana kukuulu kwa mitundu ya pinyama pidacita Mulungu. (Onani cithunzithunzi.)
3. Thangwi yanji munda wa Edeni ukhali wakupambuli-ka?
4. Kodi Mulungu akhafuna kuti dziko yonsene yapantsi idzakhale tani?

Mabvunzo akuthimizira:

1. *Lerini Genesi 1:11-25.*

- (a) Kodi Mulungu acitanji nkati mwa ntsiku yacitwa yakucita pinthu? (Gen. 1:12)
- (b) Kodi kwacitikanji nkati mwa ntsiku yacinai yakucita pinthu? (Gen. 1:16)
- (c) Kodi ndi mitundu ipi ya pinyama idacita Mulungu pa ntsiku yacixanu na yacitanthatu? (Gen. 1:20, 21, 25)

2. *Lerini Genesi 2:8, 9.*

Kodi ndi mitundu miwiri ipi ya miti yakupambuli-ka idaikha Mulungu m'munda, na iyo ikhaphipirisira-nji?

Mbiri 3

Mamuna Na Nkazi Akutoma

1. Kodi cithunzithunzi m'Mbiri 3 casiyana tani na cithunzithunzi m'Mbiri 2?
2. Kodi mbani adacita mamuna wakutoma, na iye akhacemerwa tani?
3. Kodi ndi basa ipi idapasa Mulungu Adamu kuti acite?
4. Thangwi yanji Mulungu acitisa Adamu kugona citulo cakuzika?
5. Kodi Adamu na Yeva mbadadzakhala maso nzidzi ungasi, na ndi basa ipi ikhafuna Yahova kuti iwo acite?

Mabvunzo akuthimizira:

1. *Lerini Masalimo 83:18.*

Kodi dzina ya Mulungu ndi ipi, na ndi cipi ciimiriro cace cakupambuli-ka padzuludzulu pa dziko yapantsi? (Yer. 16:21; Dan. 4:17)

2. *Lerini Genesi 1:26-31.*

- (a) Kodi ndi cinthu cipi cakumalisa cidacita Mulungu pa ntsiku yacitanthatu, na cakucitwa cenezi cikhali cakusiyana tani na pinyama? (Gen. 1:26)
 - (b) Kodi ndi nsasanyiro wanji udacita Yahova kwa anthu na pinyama? (Gen. 1:30)
3. *Lerini Genesi 2:7-25.*
- (a) Kodi basa ya Adamu ya kuthula madzina pinyama ikhaphatanizani? (Gen. 2:19)
 - (b) Kodi Genesi 2:24 asatiphedza tani kudziwa maonero a Yahova a kukwatana, kulekana na kumwala-na? (Mat. 19:4-6, 9)

Mbiri 4

Thangwi Yanji Aluza Mudzi Wawo

1. Pa cithunzithunzi cino, kodi ndi ninji cinacitikira Adamu na Yeva?
2. Thangwi yanji Yahova aalanga?
3. Kodi nyoka yapanganji Yeva?
4. Kodi mbani adacitisa nyoka kulonga na Yeva?
5. Thangwi yanji Adamu na Yeva aluza mudzi wawo wa Paradizu?

Mabvunzo akuthimizira:

1. *Lerini Genesis 2:16, 17 na 3:1-13, 24.*

(a) Kodi mbvunzo wa nyoka kwa Yeva wapambizira tani Yahova? (Gen. 3:1-5; 1 Jwau. 5:3)

(b) Kodi Yeva asaphata tani basa ninga citsanzo cacuticenjeza? (Afil. 4:8; Yak. 1:14, 15; 1 Jwau. 2:16)

(c) Kodi ndi m'njira ipi Adamu na Yeva akhonda kupitawirira kwawo m'pinthu pidacita iwo? (Gen. 3:12, 13)

(d) Kodi akkerubi adakihwa ku mabulukiro dzuwa a munda wa Edeni atsidzikiza tani utongi ukulu wa Yahova? (Gen. 3:24)

2. *Lerini Chidziwiso 12:9.*

Kodi Satana afika kupi m'kupeusa anthu ku utongi wa Mulungu? (1 Jwau. 5:19)

Mbiri 5

Watoma Umaso Wakunensa

1. Kodi umaso ukhali tani kwa Adamu na Yeva kunja kwa munda wa Edeni?

2. Kodi ndi ninji cidatoma kucitika kwa Adamu na Yeva, na thangwi yanji?

3. Thangwi yanji ana a Adamu na Yeva mbadadzakalamba na kufa?

4. Khalu Adamu na Yeva mbadabvera Yahova, kodi umaso mbudakhala tani kwa iwo na ana awo?

5. Kodi kukhonda bvera kwa Yeva kwambweresera tani kubva kupha?

6. Kodi ana awiri akutoma amuna a Adamu na Yeva akhacemerwa tani?

7. Kodi mbani ana anango pa cithunzithunzi cino?

Mabvunzo akuthimizira:

1. *Lerini Genesis 3:16-23 na 4:1, 2.*

(a) Kodi umaso wa Adamu wakhuwira tani na kutikana kwa mataka? (Gen. 3:17-19; Arom. 8:20, 22)

(b) Thangwi yanji dzina Yeva, inabveka "Wamaso," ikhali yakuthema? (Gen. 3:20)

(c) Kodi Yahova apangiza tani citsalakano kwa Adamu na Yeva ngakhale mudamala iwo kudawa? (Gen. 3:7, 21)

2. *Lerini Chidziwiso 21:3, 4.*

Kodi ndi 'pinthu pipi pyakale' munadzakomerwa kupiona mbipimaliswa ntsogolo?

Mbiri 6

Mwana Wadidi, Na Wakuipa

1. Kodi ndi basa yanji ikacita Kayini na Abeli?

2. Kodi ndi miyoni yanji idapereka Kayini na Abeli kwa Yahova?

3. Thangwi yanji Yahova akomerwa na muoni wa Abeli, na thangwi yanji hadakomerwa na muoni wa Kayini?

4. Kodi Kayini akhali munthu wa ntundu wanji, na Yahova ayesera tani kundzongola?

5. Kodi Kayini acitanji mukakhala iye ekhene na mbale yace kumunda?

6. Fokotozani pidacitikirira Kayini mudamala iye kupha mbale yace.

Mabvunzo akuthimizira:

1. *Lerini Genesis 4:2-26.*

(a) Kodi Yahova acenjeza tani makhaliro akugoswa a Kayini? (Gen. 4:7)

(b) Kodi Kayini apangiza tani nkhaliro wa ntima wace? (Gen. 4:9)

(c) Kodi Yahova asaona tani kucucisa ciropa cakusowa mulando? (Gen. 4:10; Yes. 26:21)

2. *Lerini 1 Jwau 3:11, 12.*

(a) Thangwi yanji Kayini awira na kuipirwa, na pyenepi pisaphata tani basa ninga cenjezo kwa ife ntsiku zino? (Gen. 4:4, 5; Mis. 14:30; 28:22)

(b) Kodi Bibilya isapangiza tani kuti ngakhale piwalopyonsepe pya banja yathu piphindukire Yahova, ife tingapitirize na kukuya umumphu wathu? (Sal. 27:10; Mat. 10:21, 22)

3. *Lerini Jwau 11:25.*

Kodi ndi cibaso canji cinapasa Yahova kwa ale onsenefu anafa thangwi ya kulungama? (Jwau. 5:24)

Mbiri 7

Mamuna Wacipapo

1. Kodi ndi m'njira ipi Enoki akhali wakusiyana?

2. Thangwi yanji anthu m'ntsiku za Enoki akacita pinthu pizinja kakamwe pyakuipa?

3. Kodi ndi pinthu pyanji pyakuipa pikacita anthu? (Onani cithunzithunzi.)

4. Thangwi yanji Enoki akhafunika kukhala wacipapo?

5. Kodi m'ntsiku zenezire anthu akakhala maso nzidzi ungsi, mbwenye Enoki akhala maso nzidzi ungsi?

6. Kodi kwacitikanji mudamala Enoki kufa?

Mabvunzo akuthimizira:

1. *Lerini Genesis 5:21-24, 27.*

(a) Kodi ndi ntundu wanji wa uxamwali ukhali na Enoki na Yahova? (Gen. 5:24)

(b) Mwakubverana na Bibilya, kodi mbani mamuna adakhala maso m'nzidzi wakulapha kupiringana anango, na akhali na piaka pingasi pyakubalwa mudafa iye? (Gen. 5:27)

2. *Lerini Genesis 6:5.*

Kodi makhaliro a dziko yapantsi adzakhala akuipa tani mudamala Enoki kufa, na pyenepi pisalandani-swa tani na ntsiku zathu? (2 Tim. 3:13)

3. *Lerini Aheberi 11:5.*

Kodi ndi makhaliro api a Enoki "adakomerwa mwadidi Mulungu," na phindu yanji? (Gen. 5:22)

4. *Lerini Yuda 14, 15.*

Kodi Akristu a ntsiku zino angakwanise tani kusangazira cipapo ca Enoki m'kucenjeza anthu pya nkho-ndu ya Arimagedo inafuna kudza? (2 Tim. 4:2; Aheb. 13:6)

Pimphona Pa Dziko Yapantsi

1. Kodi ndi ninji pidacitika mudabveserwa Satana na maanju anango a Mulungu?
2. Thangwi yanji maanju anango asiya basa yawo kudzulu mbabwera pa dziko yapantsi?
3. Thangwi yanji kukhali kwakuipa kwa maanju kubwera pa dziko yapantsi mbapicitira okhene manungo aumunthu?
4. Kodi ana a maanju akhali akusiyana tani?
5. Ninga munaonemwe pa cithunzithunzi, kodi ana a maanju acitanji mudakhala iwo pimphona?
6. Nduli mwa Enoki, kodi mbani mamuna wadidi adakhala maso pa dziko yapantsi, na thangwi yanji Mulungu akhamfuna?

Mabvunzo akuthimizira:

1. *Lerini Genesi 6:1-8.*

Kodi Genesi 6:6 asapangiza tani kuti makhaliro athu angakwanise kukhuya kupibva kwa Yahova? (Sal. 78:40, 41; Mis. 27:11)

2. *Lerini Yuda 6.*

Kodi maanju “adakhonda kukomerwa na ukulu wawo” m’ntsiku za Nowa asaphata tani basa ninga cikumbuso kwa ife ntsiku zino? (1 Akor. 3:5-9; 2 Ped. 2:4, 9, 10)

Mbiri 9

Nowa Amanga Cimwadiya

1. Kodi akhali angasi m’banja ya Nowa, na anace atatu akhaecerwa tani?
2. Kodi ndi cinthu canji cacilendo cidaphemba Mulungu kuti Nowa acicite, na thangwi yanji?
3. Kodi anthu acitanji mudaapanga Nowa pya cimwadiya?
4. Kodi Mulungu apanga Nowa kuti acitenji na pinyama?
5. Mudamala Mulungu kufunga nsuwo wa cimwadiya, kodi Nowa na banjace akafunika kucitanji?

Mabvunzo akuthimizira:

1. *Lerini Genesi 6:9-22.*

(a) Kodi ndi ninji cidacitisa Nowa kukhala mulambiri wadidi wa Mulungu wandimomwene? (Gen. 6:9, 22)

(b) Kodi Yahova asaba tani thangwi ya uphanga, na pyenepi pisafunika kukhuya tani kusankhula kwa-
thu masenzekero? (Gen. 6:11, 12; Sal. 11:5)

(c) Kodi tingakwanise tani kusangazira Nowa tinga-
tambira citsogolero kubulukira ku gulu wa Yahova? (Gen. 6:22; 1 Jwau. 5:3)

2. *Lerini Genesi 7:1-9.*

Kodi kuona Yahova mamuna wakusowa ungwiro, Nowa, ninga wakulungama kusatiwangisa tani ntsiku zino? (Gen. 7:1; Mis. 10:16; Yes. 26:7)

Cigumula Cikulu

1. Thangwi yanji nee mbodzi mbadakwanisa kupita m’cimwadiya mudatoma kubumba?
2. Kodi Yahova acitisa mbvula kubumba ntsiku zingasi na masiku mangasi, na madzi akhali akuzika tani?
3. Kodi ndi ninji pidacitikira cimwadiya mudatoma madzi kubiza dziko yapantsi?
4. Kodi pimphona pyapuluma kwa Cigumula, na ndi ninji pidacitika na ababa a pimphona?
5. Kodi ndi ninji cidacitikira cimwadiya pakumala mizezi mixanu?
6. Thangwi yanji Nowa abulusa khungubwe m’cimwadiya?
7. Kodi Nowa adziwa tani kuti madzi akhadapwa pa dziko yapantsi?
8. Kodi Mulungu alonganji kwa Nowa mudamala iye na banjace kukhala m’cimwadiya kupiringana caka cibodzi?

Mabvunzo akuthimizira:

1. *Lerini Genesi 7:10-24.*

(a) Kodi kufudzwa kwa umaso pa dziko yapantsi kwafika kupi? (Gen. 7:23)

(b) Kodi madzi a Cigumula akwata nzidzi ungasi kuti apwe? (Gen. 7:24)

2. *Lerini Genesi 8:1-17.*

Kodi Genesi 8:17 asapangiza tani kuti cifuniro cakutoma ca Yahova na dziko yapantsi cidacinja tayu? (Gen. 1:22)

3. *Lerini 1 Pedru 3:19, 20.*

(a) Mudabwerera maanju akupanduka kudzulu, kodi ndi kutongwa kwanji kudatambira iwo? (Yuda 6)

(b) Kodi mbiri ya Nowa na banjace isawangisa tani cinyindiro cathu ku mphambvu ya Yahova ya kupulumusa mbumba yace? (2 Ped. 2:9)

Mbiri 11

Uta Waleza Wakutoma

1. Ninga munaoneswa pa cithunzithunzi, kodi Nowa acitanji mudamala iye kubuluka m’cimwadiya?
2. Kodi ndi matongerano anji adapasa Mulungu Nowa na banjace mudamala Cigumula?
3. Kodi ndi pikiro yanji idacita Mulungu?
4. Tingaona uta waleza, kodi usafunika kutikumbusanji?

Mabvunzo akuthimizira:

1. *Lerini Genesi 8:18-22.*

(a) Kodi ife tingakwanise tani kupereka “kununkhira kwakupumisa” kwa Yahova ntsiku zino? (Gen. 8:21; Aheb. 13:15, 16)

(b) Kodi Yahova alonganji pya makhaliro a ntima wa anthu, na tisafunika kukhala na umpholemphole wanjji? (Gen. 8:21; Mat. 15:18, 19)

2. *Lerini Genesi 9:9-17.*

(a) Kodi Yahova acita cibverano canji na pyakucitwa pyonsene pya dziko yapantsi? (Gen. 9:10, 11)

(b) Kodi cibverano ca uta waleza cinadzaphata basa mpaka lini? (Gen. 9:16)

Mbiri 12

Anthu Amanga Cirindo Cikulu

1. Kodi Nimirodi mbani, na Mulungu akhapibva tani thangwi wa iye?

2. Pa cithunzithunzi, thangwi yanji anthu akacita njerwa?

3. Thangwi yanji Yahova hadakomerwa na basa ya cimango?

4. Kodi Mulungu alimirisa tani cimango ca cirindo?

5. Kodi nzinda ukhacemerwa tani, na dzina ineyi ikhabevekanji?

6. Kodi ndi ninji cidacitikira anthu mudamala Mulungu kubvungaza pilongero?

Mabvunzo akuthimizira:

1. *Lerini Genesi 10:1, 8-10.*

Kodi ndi makhaliro anji adapangiza Nimirodi, na pyenepi pisatipasa cenjezo yanji? (Mis. 3:31)

2. *Lerini Genesi 11:1-9.*

Kodi ndi cifuno canji cikhali nduli mwa cimango ca cirindo, na thangwi yanji basa ineyi mbidamala na kucimwanika? (Gen. 11:4; Mis. 16:18; Jwau. 5:44)

Mbiri 13

Abrahamu—Xamwali Wa Mulungu

1. Kodi ndi anthu a ntundu wanji akakhala m'nzinda wa Uri?

2. Kodi mbani mamuna uyu pa cithunzithunzi, abalwa lini, na akakhala kupi?

3. Kodi Mulungu apanga Abrahamu kuti acitenji?

4. Thangwi yanji Abrahamu acemerwa xamwali wa Mulungu?

5. Kodi mbani adaenda na Abrahamu mudabuluka iye ku Uri?

6. Kodi Mulungu alonganji kwa Abrahamu mudafika iye ku dziko ya Kanani?

7. Kodi Mulungu apikanjira kwa Abrahamu mukakhala iye na piaka 99 pyakubalwa?

Mabvunzo akuthimizira:

1. *Lerini Genesi 11:27-32.*

(a) Kodi ndi ubale wanji ukakhala na Abrahamu na Loti? (Gen. 11:27)

(b) Maseze pisolongwa kuti Tera afulukira ku Kanani na banjace, kodi tisapidziwa tani kuti mwandimwene akhali Abrahamu adatoma ulendo wakufukira, na thangwi yanji acita pyenepi? (Gen. 11:31; Mach. 7:2-4)

2. *Lerini Genesi 12:1-7.*

Kodi Yahova athimizira tani cibverano ca Abrahamu mudamala Abrahamu kufika ku dziko ya Kanani? (Gen. 12:7)

3. *Lerini Genesi 17:1-8, 15-17.*

(a) Kodi dzina ya Abram u yacinjwa tani mukakhala iye na piaka 99 pyakubalwa, na thangwi yanji? (Gen. 17:5)

(b) Kodi Yahova apikira nkhombo zanja za ntosogolo kwa Sara? (Gen. 17:15, 16)

4. *Lerini Genesi 18:9-19.*

(a) M'Genesi 18:19, kodi ndi basa yanji idaikhwa kwa anyakubala? (Deut. 6:6, 7; Aef. 6:4)

(b) Kodi ndi ninji cidacitikira Sara cinapangiza kuti ife nkhave kwanisa kubisa cinthu kwa Yahova? (Gen. 18:12, 15; Sal. 44:21)

Mbiri 14

Mulungu Ayesera Cikhulupiro Ca Abrahamu

1. Kodi Mulungu apikiranji kwa Abrahamu, na Mulungu akoya tani pikiro yace?

2. Ninga munaoneswa pa cithunzithunzi, kodi Mulungu ayesera tani cikhulupiro ca Abrahamu?

3. Kodi Abrahamu acitanji, ngakhale kuti iye hadabvesesa thangwi ya matongerero a Mulungu?

4. Kodi kwacitikanji mudabulusa Abrahamu mpeni tovera kupha mwanace?

5. Kodi cikhulupiro ca Abrahamu kwa Mulungu cikhadawanga tani?

6. Kodi ndi nsasanyiro wanji udacita Mulungu kuti Abrahamu aupereke ntsembe, na acita tani?

Mabvunzo akuthimizira:

1. *Lerini Genesi 21:1-7.*

Thangwi yanji Abrahamu asidza mwanace pa ntsiku yacisere? (Gen. 17:10-12; 21:4)

2. *Lerini Genesi 22:1-18.*

Kodi Isaki aonesa tani cingonjero kwa babace, Abrahamu, na pyenepi pyaphipirisira tani pyakucitika pikulu pya ntosogolo? (Gen. 22:7-9; 1 Akor. 5:7; Afil. 2:8, 9)

Mbiri 15

Nkazi Wa Loti Ayang'ana Nduli

1. Thangwi yanji Abrahamu na Loti amwazana?

2. Thangwi yanji Loti asankhula kukhala ku Sodoma?

3. Kodi anthu a ku Sodoma akhali tani?

4. Kodi ndi cidziwiso canji cidapasa maanju awiri Loti?

5. Thangwi yanji nkazi wa Loti adzakhala culu ca munyu?

6. Kodi tingakwanise kupfunza pfunziro yanji kubulukira ku mbiri ya nkazi wa Loti?

Mabvunzo akuthimizira:

1. *Lerini Genesi 13:5-13.*

M'kutonga miseru pakati pa anthu, kodi tingakwanise kupfunza pfunziro yanji kubulukira kwa Abrahamu? (Gen. 13:8, 9; Arom. 12:10; Afil. 2:3, 4)

2. *Lerini Genesi 18:20-33.*

Kodi matsalakaniro a Yahova kwa Abrahamu asati-pasa tani cinyindiro cakuti Yahova na Yezu anadzatonga miseru mwakulungama? (Gen. 18:25, 26; Mat. 25:31-33)

3. *Lerini Genesi 19:1-29.*

(a) Kodi mbiri ineyi ya Bibilya isapangiza tani maonero a Mulungu a kugonana mamuna na mamuna? (Gen. 19:5, 13; Lev. 20:13)

(b) Kodi ndi kusiyana kwANJI kunagumanefe m'njira idatawira Loti na Abrahamu citsogolero ka Mulungu, na pyenepi pisatipfunzisanji? (Gen. 19:15, 16, 19, 20, 22:3)

4. *Lerini Luka 17:28-32.*

Kodi ndi nkhaliro wanji wa ntima ukhali na nkazi wa Loti thangwi ya pinthu pyakumanungo, na pyenepi pisaphata tani basa ninga cenjezo kwa ife? (Luka 12:15; 17:31, 32; Mat. 6:19-21, 25)

5. *Lerini 2 Pedru 2:6-8.*

M'kusangazira Loti, kodi tisafunika kukhala na nkhaliro wanji na pinthu pyakuipa pya dziko inatizungulira? (Ezek. 9:4; 1 Jwau. 2:15-17)

Mbiri 16

Isaki Agumana Nkazi Wadidi

1. Kodi mbani mamuna na nkazi ali pa cithunzi-thunzi cino?
2. Kodi ndi ninji pidacita Abrahamu kuti agumanire mwanace nkazi, na thangwi yanji?
3. Kodi yatawirwa tani phembero ya nzakazi wa Abrahamu?
4. Kodi ndi ntawiro wanji udapereka Rebeka mudabvunzwa iye khala akhafuna kukwatorwa na Isaki?
5. Kodi ndi ninji cidakomeresa pontho Isaki?

Mabvunzo akuthimizira:

1. *Lerini Genesi 24:1-67.*

(a) Kodi ndi makhaliro api adidi adapangiza Rebeka mudagumanikana iye na nzakazi wa Abrahamu pa ncera? (Gen. 24:17-20; Mis. 31:17, 31)

(b) Kodi masasanyiro a Abrahamu kwa Isaki asapasa citsanzo canji cadidi kwa Akristu ntsiku zino? (Gen. 24:37, 38; 1 Akor. 7:39; 2 Akor. 6:14)

(c) Thangwi yanji tisafunika kugumana nzidzi tovera tinezereze, ninga mudacita Isaki? (Gen. 24:63; Sal. 77:12; Afil. 4:8)

Mbiri 17

Amamphasa Akuti Akhali Akusiyana

1. Kodi mbani Esau na Yakobo, na akhali akusiyana tani?
2. Kodi Esau na Yakobo akhali na piaka pingasi mudafa mbuyawo Abrahamu?
3. Kodi ndi ninji cidacita Esau cidatsukwalisa kaka-mwe mama na babace?
4. Thangwi yanji Esau aipirwa kakamwe na mbale yace, Yakobo?

5. Kodi ndi uphungu wanji udapasa Isaki mwanace Yakobo?

Mabvunzo akuthimizira:

1. *Lerini Genesi 25:5-11, 20-34.*

(a) Kodi ndi ninji cidalongeratu Yahova thangwi ya ana awiri a Rebeka? (Gen. 25:23)

(b) Kodi ndi kusiyana kupi kukhali pakati pa nkhaliro wa Yakobo na wa Esau thangwi ya kuthema kwa utombo? (Gen. 25:31-34)

2. *Lerini Genesi 26:34, 35; 27:1-46; na 28:1-5.*

(a) Kodi kwaoneka tani kusowa kwa kupereka takhuta kwa Esau m'pinthu pyauzimu? (Gen. 26:34, 35; 27:46)

(b) Kodi Isaki apanga Yakobo kuti acitenji tovera atambire nkhombo ya Mulungu? (Gen. 28:1-4)

3. *Lerini Aheberi 12:16, 17.*

Kodi citsanzo ca Esau cisapangiza tani pyakubwera swa kwa ale anapwaza pinthu pyakucena?

Mbiri 18

Yakobo Aenda Ku Harani

1. Kodi mbani ntsikana uyu pa cithunzithunzi, na ndi ninji cidancitira Yakobo?
2. Kodi Yakobo akhali dzololo kucitanji kuti akwatire Rakeli?
3. Kodi Labani acitanji mudafika nzidzi wakuti Yakobo akwatire Rakeli?
4. Kodi Yakobo atawira kucitanji tovera akwate Rakeli ninga nkazace?

Mabvunzo akuthimizira:

1. *Lerini Genesi 29:1-30.*

(a) Maseze Labani anyengeta Yakobo, kodi Yakobo apionesa tani kukhala wakulemedzeka, na tingakwane ipese kupfunzani kwa pyenepi? (Gen. 25:27; 29:26-28; Mat. 5:37)

(b) Kodi citsanzo ca Yakobo cisapangiza tani kusiyana kwa kufuna na kusirira? (Gen. 29:18, 20, 30; Nyimbo ya Salomo 8:6)

(c) Kodi mbakazi anai api adadzacita khundu ya banja ya Yakobo mbadzambalira ana? (Gen. 29:23, 24, 28, 29)

Mbiri 19

Yakobo Akhala Na Banja Ikulu

1. Kodi ana amuna atanthatu a Yakobo na nkazace wakatoma, Leya, akhacemerwa tani?
2. Kodi mbani ana amuna awiri adabalirwa Yakobo na nzakazi wankazi wa Leya, Zilipa?
3. Kodi ana amuna awiri adabalirwa Yakobo na nzakazi wa Rakeli, Bila, akhacemerwa tani?
4. Kodi mbani ana amuna awiri adabala Rakeli, na ndi ninji cidacitika mukabala iye mwana waciwiri?
5. Mwakubverana na cithunzithunzi, kodi Yakobo akhali na ana angasi, na ndi ninji cidabuluka mwa iwo?

Mabvunzo akuthimizira:

1. *Lerini Genesis 29:32-35; 30:1-26; na 35:16-19.*
Ninga pinapangizwa kubulukira m'mbiri ya ana amuna 12 a Yakobo, kodi aphale Aheberi akapaswa tani madzina kazingi kene m'nzidzi wakale?

2. *Lerini Genesis 37:35.*

Maseze Dina ekhene ndi analongwa m'Bibilya, kodi tisadziwa tani kuti Yakobo akhali na ana akazi akupirangana mbodzi? (Gen. 37:34, 35)

Mbiri 20

Dina Apita m'Nyatwa

1. Thangwi yanji Abrahamu na Isaki hadafuna kuti ana awo akwatirane na anthu a ku dziko ya Kanani?
2. Kodi Yakobo akhatawirisa kuti mwanace wankazi acite uxamwali na atsikana Akanani?
3. Kodi mbani mamuna anayang'ana Dina pa cithunzithunzi, na ndi cinthu cipi kakuipa cidacita iye?
4. Kodi anamuna a Dina, Simeyoni na Levi, acitanji mudabva iwo pidacitika?
5. Kodi Yakobo atawira pidacita Simeyoni na Levi?
6. Kodi nyatwa yonsene ya banja yatoma tani?

Mabvunzo akuthimizira:

1. *Lerini Genesis 34:1-31.*

(a) Kodi kufambirana kwa Dina na atsikana a dziko ya Kanani kwacitika kabodzi basi? Fokotozani. (Gen. 34:1)

(b) Thangwi yanji Dina akhali na kupitawirira kungasi m'kuluza umwali wace? (Agal. 6:7)

(c) Kodi anthu apswa a ntsiku zino anakwanisa tani kupangiza kuti akoya m'ntima citsanzo ca cenjezo ca Dina? (Mis. 13:20; 1 Akor. 15:33; 1 Jwau. 5:19)

Mbiri 21

Abale A Zeze Amuida

1. Thangwi yanji abale a Zuze akhali na ntsanje na iye, na iwo acitanji?
2. Kodi abale a Zuze akhafuna kuncitiranji, mbwenye Rubeni alonganji?
3. Kodi ndi ninji cidacitika mudagwanda anyamalonda Aismayeli?
4. Kodi ndi ninji cidacita abale a Zuze towera baba-wo anyerezere kuti Zuze afa?

Mabvunzo akuthimizira:

1. *Lerini Genesis 37:1-35.*

(a) Kodi Akristu angakwanise tani kusangazira citsanzo ca Zuze m'kutculula madawo m'mpingo? (Gen. 37:2; Lev. 5:1; 1 Akor. 1:11)

(b) Kodi ndi ninji cidacitisa abale a Zuze kuti ansandukire? (Gen. 37:11, 18; Mis. 27:4; Yak. 3:14-16)

(c) Kodi ndi ninji cidacita Yakobo cakuti ndi cakudzoloereka pa kutsukwala? (Gen. 37:35)

Mbiri 22

Zuze Aikhwa Nkaidi

1. Kodi Zuze akhali na piaka pingasi pyakubalwa mudandendeswa iye ku Ijitu, na ndi ninji cidacitika mudafika iye kweneke?
2. Thangwi yanji Zuze aikhwa nkaidi?
3. Kodi ndi basa yanji idapaswa Zuze nkaidi?
4. Nkaidi, kodi ndi ninji cidacita Zuze kwa nyakupereka pyakumwa na nyakucita mikate wa Farau?
5. Kodi ndi ninji cidacitika mudamala kubuluswa nyakupereka pyakumwa nkaidi?

Mabvunzo akuthimizira:

1. *Lerini Genesis 39:1-23.*

Nakuti nee ukhalipo mwambo wakulembwa wa Mulungu wakuti ukakhondesa upombo m'ntsiku za Zuze, kodi ndi ninji cidacitisa kuthawa nkazi wa Potifara? (Gen. 2:24; 20:3; 39:9)

2. *Lerini Genesis 40:1-23.*

(a) Fokotozani mwacigwagwa ndota ya nyakupereka pyakumwa na mabvekeru ayo adapasa Yahova Zuze. (Gen. 40:9-13)

(b) Kodi ndi ndota yanji idakhala na nyakucita mikate, na iyo ikhabvekanji? (Gen. 40:16-19)

(c) Kodi nsoka wa mbandazi wakukhulupirika na wanzere ntsiku zino usasangazira tani nkhaliro wa Zuze? (Gen. 40:8; Sal. 36:9; Jwau. 17:17; Mach. 17:2, 3)

(d) Kodi Genesis 40:20 asapasa tani ceza kwa maone-ro Acikristu a cikumbuso ca ntsiku yakubalwa? (Mlal. 7:1; Mki. 6:21-28)

Mbiri 23

Zindota Za Farau

1. Kodi ndi ninji cidacitikirira Farau namasiku anango?
2. Thangwi yanji nyakupereka pyakumwa pakumalisa akumbuka Zuze?
3. Ninga munaoneswa pa cithunzithunzi, kodi Farau akhala na zindota ziwiri zipi?
4. Kodi Zuze alonga kuti zindota zenezi zikhabvekanji?
5. Kodi Zuze adzakhala tani mamuna wakufunika kamwe kupirangana anango m'Ijitu kusiyapo Farau?
6. Thangwi yanji abale a Zuze aenda ku Ijitu, na thangwi yanji iwo nee andzindikira?
7. Kodi Zuze akumbuka ndota yanji, na iyo yamphe-dza kuonanji?

Mabvunzo akuthimizira:

1. *Lerini Genesis 41:1-57.*

(a) Kodi Zuze aikha tani manyerezere kwa Yahova, na Akristu a ntsiku zino angakwanise tani kusangazira citsanzo cace? (Gen. 41:16, 25, 28; Mat. 5:16; 1 Ped. 2:12)

(b) Kodi piaka pya pyakudya pyakujinja m'Ijitu pidatowererwa na piaka pya pyakudya pyakucepa pisapangizadi tani kusiyana kwa nkhaliro wauzimu wa

mbumba ya Yahova ntsiku zino na wa Cikristu cauthambi? (Gen. 41:29, 30; Amosi 8:11, 12)

2. *Lerini Genesi 42:1-8 na 50:20.*

Kodi mphyakudodomeka kwa alambiri a Yahova kudogamira munthu m'kumpasa mbiri na kumulemdza thangwi ya ciimiriro cace, khala pyenepi mphyakudzoloereka m'dziko? (Gen. 42:6)

Mbiri 24

Zuze Ayesera Abale Ace

1. Thangwi yanji Zuze apambizira abale ace kukhala azondi?
2. Thangwi yanji Yakobo asiya mwanace wang'ono, Benjamini, kuenda ku Ijitu?
3. Kodi khamico ya siliva ya Zuze yagumanika tani m'sakha ya Benjamini?
4. Kodi Yuda apipereka kucitanji tovera acitise kuti Benjamini asudzulwe?
5. Kodi abale a Zuze akhadacinja tani?

Mabvunzo akuthimizira:

1. *Lerini Genesi 42:9-38.*

Thangwi yanji pidalonga Zuze pa Genesi 42:18 ndi cikumbuso cadiidi kwa ale ali na kupitawirira m'gulu ya Yahova ntsiku zino? (Ney. 5:15; 2 Akor. 7:1, 2)

2. *Lerini Genesi 43:1-34.*

- (a) Maseze Rubeni akhali wautombo, kodi pisaoneka tani mwapakweca kuti Yuda adzakhala nyakulonga wa abale ace? (Gen. 43:3, 8, 9; 44:14, 18; 1 Mbiri 5:2)
- (b) Kodi Zuze ayesera tani mwapakweca abale ace, na thangwi yanji? (Gen. 43:33, 34)

3. *Lerini Genesi 44:1-34.*

- (a) Ninga khundu ya nsasanyiro tovera kupibisa kuti akhonde dziwika na abale ace, kodi Zuze apionesa tani? (Gen. 44:5, 15; Lev. 19:26)
- (b) Kodi abale a Zuze apangiza tani kuti nzimu wa ntsanje ukhali na iwo kale na mbale wawo ukhadamala? (Gen. 44:13, 33, 34)

Mbiri 25

Banja Yafulukira Ku Ijitu

1. Kodi ndi ninji cidacitika mudapanga Zuze abale ace kuti iye mbani?
2. Kodi ndi ninji cidafokotoza Zuze mwakukoma ntimi kwa abale ace?
3. Kodi Farau alonganji mudabva iye pya abale a Zuze?
4. Kodi banja ya Yakobo ikhali ikulu tani mudafulukira iyo ku Ijitu?
5. Kodi banja ya Yakobo yadzacemerwa tani, na thangwi yanji?

Mabvunzo akuthimizira:

1. *Lerini Genesi 45:1-28.*

Kodi mbiri ya Bibilya ya Zuze isapangiza tani kuti Yahova angakwanise kucinja pinthu pyakuipa pinacitirwa anakazi ace kuti piwberese phindu yadidi? (Gen. 45:5-8; Yes. 8:10; Afil. 1:12-14)

2. *Lerini Genesi 46:1-27.*

Kodi ndi cibaso canji cidapasa Yahova Yakobo m'njira ya kuenda ku Ijitu? (Gen. 46:1-4, cidzindikiro capantsi.)

Mbiri 26

Yobi Akhulupirika Kwa Mulungu

1. Kodi Yobi mbani?
2. Kodi Satana ayesera kucitanji, na apikwanisa?
3. Kodi Yahova atawirisa Satana kucitanji, na thangwi yanji?
4. Thangwi yanji nkazi wa Yobi ampanga kuti 'atika ne Mulungu afe?' (Onani cithunzithunzi.)
5. Ninga munaonemwe pa cithunzithunzi caciwiri, kodi Yahova apasa tani nkhombo Yobi, na thangwi yanji?
6. Tingakhala akukhulupirika kwa Yahova, ninga Yobi, kodi tinadzatambira nkhombo zanjii?

Mabvunzo akuthimizira:

1. *Lerini Yobi 1:1-22.*

Kodi Akristu angakwanise tani kusangazira Yobi ntsiku zino? (Yobi 1:1; Afil. 2:15; 2 Ped. 3:14)

2. *Lerini Yobi 2:1-13.*

Kodi ndi njira ziwiri zipi zakusiyana Yobi na nkazace atawira ntingo wa Satana? (Yobi 2:9, 10; Mis. 19:3; Mika 7:7; Mal. 3:14)

3. *Lerini Yobi 42:10-17.*

- (a) Kodi pana kulandana kwanji pakati pa masagwati adatambira Yobi na ale adatambira Yezu thangwi ya njira zawo zumaso zakukhulupirika? (Yobi 42:12; Afil. 2:9-11)
- (b) Kodi tisawangiswa tani na nkhombo zidatambira Yobi thangwi ya kukoya umumphu wace kwa Mulungu? (Yobi 42:10, 12; Aheb. 6:10; Yak. 1:2-4, 12; 5:11)

Mbiri 27

Mambo Wakuipa Atonga Ijitu

1. Pa cithunzithunzi, kodi mbani mamuna ali na cibaba, na mbani anamenya iye?
2. Mudamala kufa Zuze, kodi ndi ninji cidacitikirira Aisrayeli?
3. Thangwi yanji Aijitu adzagopa Aisrayeli?
4. Kodi ndi ntemo wanji udapasa Farau akazi akhaphedza akazi a Israyeli kubala ana?

Mabvunzo akuthimizira:

1. *Lerini Ekisodo 1:6-22.*

(a) Kodi ndi m'njira ipi Yahova atoma kukwanirisa pikiro yace kwa Abrahamu? (Eks. 1:7; Gen. 12:2; Mach. 7:17)

(b) Kodi abaziki Aheberi apangiza tani cilemedzo ca kucena kwa umaso? (Eks. 1:17; Gen. 9:6)

(c) Kodi abaziki apaswa nkhombo zanjii thangwi ya kukhulupirika kwawo kwa Yahova? (Eks. 1:20, 21; Mis. 19:17)

(d) Kodi Satana ayesera tani kucimwanisa cifuniro ca Yahova kwa Mbeu yakupikirwa ya Abrahamu? (Eks. 1:22; Mat. 2:16)

Mbiri 28

Khombwani Mozese Apulumuswa Tani

1. Kodi khombwani uyu pa cithunzithunzi mbani, na aphata cala ca ani?
2. Kodi mama wa Mozese acitanji tovera kumpulumusa kwa kuphiwa?
3. Kodi kantsikana aka pa cithunzithunzi mbani, na kacitanji?
4. Mudagumana mwana wankazi wa Farau khombwani, kodi Miriamu apasa nyerezere yanji?
5. Kodi mwana wankazi wa mambo alonganji kwa mama wa Mozese?

Mabvunzo akuthimizira:

1. *Lerini Ekisodo 2:1-10.*
Kodi mama wa Mozese akhali na mwai wanji wa kupfunzisa Mozese m'uwana wace, na pyenepe pisapasa citsanzo canji kwa anyakubala ntsiku zino? (Eks. 2:9, 10; Deut. 6:6-9; Mis. 22:6; Aef. 6:4; 2 Tim. 3:15)

Mbiri 29

Thangwi Yanji Mozese Athawa

1. Kodi Mozese akula kupi, na akhadziwanji pya anyakubalace?
2. Kodi Mozese acitanji mukakhala iye na piaka 40 pyakubalwa?
3. Kodi Mozese alonganji kwa mamuna mbodzi wa Muisrayeli akhamenyana, na iye atawira tani?
4. Thangwi yanji Mozese athawa ku Ijitu?
5. Kodi Mozese athawira kupi, na iye agumana ani kweneko?
6. Kodi Mozese acitanji m'piaka 40 mudamala iye kuthawa ku Ijitu?

Mabvunzo akuthimizira:

1. *Lerini Ekisodo 2:11-25.*
Maseze Mozese apfunziswa piaka pyakuinjipa m'nzeru za Ajitu, kodi iye apangiza tani kukhulupirika kwa Yahova na mbumba yace? (Eks. 2:11, 12; Aheb. 12:24)
2. *Lerini Machitiro 7:22-29.*
Kodi ndi pfunziro yanji tingakwanise kupfunza kwa yesero ya Mozese ya kuombola ekhene Israyeli m'ubitcu ku Ijitu? (Mach. 7:23-25; 1 Ped. 5:6, 10)

Mbiri 30

Thunduzi Yakugaka

1. Kodi phiri iyi pa cithunzithunzi isacemerwa tani?
2. Fokotozani cinthu cacilendo cidaona Mozese mudanda iye ku phiri na mabirace.
3. Kodi fala yalonganji kubulukira pathunduzi yakugaka, na ineyi ikhali fala ya ani?

4. Kodi Mozese atawira tani mudampanga Mulungu kuti iye mbadadzatsogolera mbumba ya Mulungu kubulukwa ku Ijitu?

5. Kodi Mulungu apanga Mozese kuti alongenji mbumba ikadzabvunza kuti mbani adantuma?
6. Kodi Mozese mbadadzakwanisa tani kupangiza mwapakweca kuti Mulungu antuma?

Mabvunzo akuthimizira:

1. *Lerini Ekisodo 3:1-22.*
Kodi pidacitikira Mozese pisatipasa tani cinyindiro cakuti Yahova anadzatiphedza, ngakhale ife tipibve ninga akukhonda thema tovera kukwanirisa basa ya Mulungu? (Eks. 3:11, 13; 2 Akor. 3:5, 6)
2. *Lerini Ekisodo 4:1-20.*
(a) Kodi ndi kucinja kwanji kwa nkhaliro wa Mozese kudacitika m'piaka 40 pikakhala iye ku Midiani, na ale anasaka kufikira kupitawirira m'pingo angakwanise kupfunzani mwa pyenepe? (Eks. 2:11, 12; 4:10, 13; Mika 6:8; 1 Tim. 3:1, 6, 10)
(b) Ngakhale tisanidkwe na Yahova kubulukira ku gulu yace, kodi citsanzo ca Mozese cingakwanise kutipasa cinyindiro canji? (Eks. 4:12-14; Sal. 103:14; Aheb. 12:4-11)

Mbiri 31

Mozese Na Aroni Aonana Na Farau

1. Kodi pirengo pidacita Mozese na Aroni pyabweresanji kwa Aisrayeli?
2. Kodi Mozese na Aroni alonganji kwa Farau, na Farau atawira tani?
3. Ninga munaoneswa pa cithunzithunzi, kodi ndi ninji cidacitika mudaponya Aroni ndodo yace pantsi?
4. Kodi Yahova apfunzisa tani Farau pfunziro, na Farau atawira tani?
5. Kodi ndi ninji cidacitika mudamala muliri wacikhumi?

Mabvunzo akuthimizira:

1. *Lerini Ekisodo 4:27-31 na 5:1-23.*
Kodi Farau akhafuna longanji mudalonga iye: "Ine nkhabe dziwa Yahova tayu?" (Eks. 5:2; 1 Sam. 2:12; Arom. 1:21)
2. *Lerini Ekisodo 6:1-13, 26-30.*
(a) Kodi ndi m'njira ipi Yahova hadapidziwisa kwa Abrahamu, Isaki na Yakobo? (Eks. 3:13, 14; 6:3; Gen. 12:8)
(b) Kodi pisaticitisa kupibva tani kudziwa kuti Yahova apitiriza na kuphatisira Mozese, maseze Mozese akhapibva wakukhonda thema kucita basa idapaswa iye? (Eks. 6:12, 30; Luka 21:13-15)
3. *Lerini Ekisodo 7:1-13.*
(a) Mozese na Aroni alonga mwacipapo kutonga miseru kwa Yahova kwa Farau. Kodi mudacita iwo pyenepe, aikha citsanzo canji kwa atumiki a Mulungu a ntsiku zino? (Eks. 7:2, 3, 6; Mach. 4:29-31)
(b) Kodi Yahova apangiza tani mphambvu yace ikuu kwa milungu ya Ijitu? (Eks. 7:12; 1 Mbiri 29:12)

Mbiri 32

Miliri Khumi

1. M'kuphatisira pithunzithunzi pinapangizwa pano, fokotozani miliri mitatu yakutoma idabweresa Yahova ku Ijitu.
2. Kodi miliri mitatu yakutoma yasiyana tani na miliri inango?
3. Kodi ndi upi muliri wacinai, wacixanu na wacitanathatu?
4. Fokotozani muliri wacinomwe, wacisere na wacipfemba.
5. Kodi Yahova apanga Aisrayeli kuti acitenji muliri wakukhumi mbusati kucitika?
6. Kodi muliri wakukhumi ukhali upi, na ndi ninji cidacitika nduli mwawo?

Mabvunzo akuthimizira:

1. *Lerini Ekisodo 7:19-8:23.*
 - (a) Maseze anyantsembe Ajitu anyakucita masalapita akwanisa kusangazira miliri miwiri yakutoma ya Yahova, kodi iwo akakamizwa kutawiranji mudamala kucitika muliri wacitatu? (Eks. 8:18, 19; Mat. 12:24-28)
 - (b) Kodi muliri wacinai wapangiza tani mphambvu ya Yahova ya kutsidzikiza mbumba yace, na kudziwa pyenepi kusacitisa mbumba ya Mulungu kupibva tani m'kuyang'anisana na "kucingwa [peno nyatwa] yakugopswa" idalongerwatu? (Eks. 8:22, 23; Chidz. 7:13, 14, *Tradução do Novo Mundo, NM*; 2 Mbir. 16:9)
2. *Lerini Ekisodo 8:24; 9:3, 6, 10, 11, 14, 16, 23-25; na 10:13-15, 21-23.*
 - (a) Kodi ndi misoka miwiri ipi idaikhwa pakweza na Miliri Khumi, na pyenepi pisakhuya tani maonero athu a misoka ineyi ntsiku zino? (Eks. 8:10, 18, 19; 9:14)
 - (b) Kodi Ekisodo 9:16 asatiphedza tani kudziwa thangwi yanji Yahova atawirisa Satana kukhalapo mpaaka nzidzi uno? (Arom. 6:11, 22)
3. *Lerini Ekisodo 12:21-32.*

Kodi Paskwa yacitisa tani kuti anthu azinji akwanise kupulumuswa, na Paskwa ineyi ikhupanganziji? (Eks. 12:21-23; Jwau. 1:29; Arom. 5:18, 19, 21; 1 Akor. 5:7)

Mbiri 33

Kuwambuka Bara Yakufuwira

1. Kodi ndi amuna angasi a Aisrayeli, pabodzi na akazi na ana, adabuluka ku Ijitu, na mbani adabuluka na iwo?
2. Kodi Farau apibwa tani mudamala iye kusiya Aisrayeli mbaenda, na acitanji?
3. Kodi Yahova acitanji tovera kulimirisa Ajitu m'kukutira mbumba yace?
4. Kodi ndi ninji cidacitika mudatambalisa Mozese ndoyo yace padzuludzulu pa Bara Yakufuwira, na Aisrayeli acitanji?
5. Kodi ndi ninji cidacitika mudapita Ajitu mwakucimbiza m'bara nduli mwa Aisrayeli?

6. Kodi Aisrayeli apangiza tani kukomerwa na kupe-reka takhuta kwa Yahova thangwi ya kupulumuswa kwawo?

Mabvunzo akuthimizira:

1. *Lerini Ekisodo 12:33-36.*

Kodi Yahova atsalakana tani kuti mbumba yace ilipwe thangwi ya piaka pyonsene pya ubitcu wayo pantsi pa Ajitu? (Eks. 3:21, 22; 12:35, 36)
2. *Lerini Ekisodo 14:1-31.*

Kodi mafala a Mozese adalembeba pa Ekisodo 14:13, 14 asakhuya tani atumiki a Yahova ntsiku zino m'kuyang'anisana na nkondo ya Arimagedo inafuna kudza? (2 Mbir. 20:17; Sal. 91:8)
3. *Lerini Ekisodo 15:1-8, 20, 21.*
 - (a) Thangwi yanji atumiki a Yahova akhafunika kumbwa mwakunsimba? (Eks. 15:1, 2; Sal. 105:2, 3; Chidz. 15:3, 4)
 - (b) Kodi ndi citsanzo canji cakusimba Yahova cidaiha Miriamu na akazi anango pa Bara Yakufuwira kwa akazi Acikristu a ntsiku zino? (Eks. 15:20, 21; Sal. 68:11)

Mbiri 34

Ntundu Upswa Wa Cakudya

1. Pa cithunzithunzi, kodi ndi ninji pinalokota anthu pantsi, na pisacermerwa tani?
2. Kodi ndi ninji pidapanga Mozese mbumba thangwi ya kulokota mana?
3. Kodi Yahova apanga mbumba kuti icitenji m'ntsi ku yacitanthatu, na thangwi yanji?
4. Kodi ndi cirengo canji cidacita Yahova mudakoywa mana mpaka ntsiku yacinomwe?
5. Kodi m'nzidzi ungasi Yahova adyesa mbumba na mana?

Mabvunzo akuthimizira:

1. *Lerini Ekisodo 16:1-36 na Numeri 11:7-9.*
 - (a) Kodi Ekisodo 16:8 asapanganziji thangwi yakufunika kwathu kuti tilemedze basa ya Mulungu m'pingo Wakikristu? (Aheb. 13:17)
 - (b) Kodi Aisrayeli akumbuswa tani m'thando ntsiku zonsene kunyindira kwawo Yahova? (Eks. 16:14-16, 35; Deut. 8:2, 3)
 - (c) Kodi ndi mabvekeru anji akuphipirisa adapasa Yezu mana, na ife tisaphindulanji kwa 'nkate unoyu udabuluka kudzulu'? (Jwau. 6:31-35, 40)
2. *Lerini Yobzwa 5:10-12.*

Kodi Aisrayeli adya mana m'piaka pingasi, pyenepi pyaayesera tani, na tingakwanise kupfunzanji kubulukira ku mbiri ineyi? (Eks. 16:35; Num. 11:4-6; 1 Akor. 10:10, 11)

Mbiri 35

Yahova Apasa Miyambo Yace

1. Kodi Aisrayeli amanga kupi misasa cifupi na miezi miwiri mudamala iwo kubuluka ku Ijitu?

2. Kodi Yahova alonga kuti akafuna kuti mbumba icitenji, na iyo yatawira tani?
3. Thangwi yanji Yahova apasa Mozese miyala miwiri yakuphatika?
4. Kusiyo Matongeru Khumi, kodi ndi miyambo ipi inango idapasa Yahova Aisrayeli?
5. Kodi ndi miyambo ipi miwiri idalonga Yezu Kristu kuti ndi ikulu kakamwe kupiringana inango?

Mabvunzo akuthimizira:

1. *Lerini Ekisodo 19:1-25; 20:1-21; 24:12-18; na 31:18.* Kodi mafala adalebwa pa Ekisodo 19:8 asatiphedza tani kudziya pinaphatanizwa m'kupipereka Kwacikristu? (Mat. 16:24; 1 Ped. 4:1-3)
2. *Lerini Deuteronomi 6:4-6; Levitiko 19:18; na Mateyu 22:36-40.* Kodi Akristu asapangiza tani kufuna kwawo Mulungu na anango? (Mki. 6:34; Mach. 4:20; Arom. 15:2)

Mbiri 36

Mwanang'ombe Wa Ndalama

1. Kodi mbumba ikucitanji pa cithunzithunzi, na thangwi yanji?
2. Thangwi yanji Yahova aipirwa, na Mozese acitanji mudaona iye pikacita mbumba?
3. Kodi Mozese apanga angasi a amuna kuti acitenji?
4. Kodi mbiri ineyi isafunika kutipfunzisa pfuziro yanji?

Mabvunzo akuthimizira:

1. *Lerini Ekisodo 32:1-35.* (a) Kodi mbiri ineyi isapangiza tani manyezerezo a Yahova thangwi ya kubvungaza relijia u yauthambi na ulambiri wandimomwene? (Eks. 32:4-6, 10; 1 Akor. 10:7, 11)
- (b) Kodi Akristu asafunika kukhala na umpholemphole wanji m'kusankhula kwawo masenzekero, ninga kumba na kubvina? (Eks. 32:18, 19; Aef. 5:15, 16; 1 Jwau. 2:15-17)
- (c) Kodi dzinza ya Levi yapasa tani citsanzo cadidi m'kutsidzika kulungama? (Eks. 32:25-28; Sal. 18:25)

Mbiri 37

Nsasa Wakulambira

1. Kodi nyumba iyi pa cithunzithunzi isacemerwa tani, na ikhaphatisirwanji?
2. Thangwi yanji Yahova apanga Mozese kuti acite nsasa wakuti mbudakwanisa kusudzulwa mwakukhonda nensa?
3. Kodi bokosi iyi iri m'kwartu ing'ono kunkhomo kwa nsasa ndi ninji, na bokosi ineyi ikhali nanji?
4. Kodi Yahova asankhula ani kuti akhale nyantsembe wankulu, na nyantsembe unoyu wankulu akacitanji?
5. Longani madzina a pinthu pitatu piri m'kwartu ikulu ya nsasa.
6. Kodi ndi pinthu pipi piwiri pikhali m'cintalo ca tabernakulu, na pyenepi pikhaphatisirwanji?

Mabvunzo akuthimizira:

1. *Lerini Ekisodo 25:8-40; 26:1-37; 27:1-8; na 28:1.* Kodi akurubi padzulu pa "bokosi ya umboni" akhaimirirani? (Eks. 25:20, 22; Num. 7:89; 2 Am. 19:15)
2. *Lerini Ekisodo 30:1-10, 17-21; 34:1, 2; na Aheberi 9:1-5.* (a) Thangwi yanji Yahova agomezera kufunika kwa kukoya kucena kwa manungo kwa anyantsembe akhatumikira ku tabernakulu, na pyenepi pisafunika kutikhuya tani ntsiku zino? (Eks. 30:18-21; 40:30, 31; Aheb. 10:22)
- (b) Kodi mpostolo Paulu apangiza tani kuti tabernakulu na cibverano ca Mwambo pikhalibve na basa taya m'nzidzi udalebwa iye tsamba yace kwa Akristu a Aheberi? (Aheb. 9:1, 9; 10:1)

Mbiri 38

Azondi 12

1. Kodi musaona tani mulinga wa mauva pa cithunzithunzi, na unoyu wabuluka kupi?
2. Thangwi yanji Mozese atuma azondi 12 ku dziko ya Kanani?
3. Kodi azondi khumi alonganji mudabweresa iwo mphannga kwa Mozese?
4. Kodi azondi awiri apangiza tani kunyindira Yahova, na iwo akhacemerwa tani?
5. Thangwi yanji Yahova aipirwa, na apanganji Mozese?

Mabvunzo akuthimizira:

1. *Lerini Numeri 13:1-33.* (a) Kodi mbani adasankhulwa kuti akazonde dziko, na ndi mwai wanji wakudzumatisira ukhali na iwo? (Num. 13:2, 3, 18-20)
- (b) Thangwi yanji maonero a Yobzwa na Kalebi asiyanana na a azondi anango, na pyenepi pisatipfunzisanji? (Num. 13:28-30; Mat. 17:20; 2 Akor. 5:7)
2. *Lerini Numeri 14:1-38.* (a) Kodi ndi cenjezo yanji yakudungunyira aimiriri a Yahova pa dziko yapantsi tisafunika kuikoya? (Num. 14:2, 3, 27; Mat. 25:40, 45; 1 Akor. 10:10)
- (b) Kodi Numeri 14:24 asapangiza tani kuti Yahova ene ali na citsalakanu kwa mbodzi na mbodzi wa atomiki ace? (1 Am. 19:18; Mis. 15:3)

Mbiri 39

Mpsimbo Ya Aroni Yaphwetha Maluwa

1. Kodi mbani adapandukira utongi wa Mozese na Aroni, na iwo alonganji kwa Mozese?
2. Kodi Mozese apanga Kora na atowereri ace 250 kuti acitenji?
3. Kodi Mozese alonganji kwa mbumba, na ndi ninji cidacitika mudamala kwene iye kulonga?
4. Kodi ndi ninji cidacitikira Kora na atowereri ace 250?

5. Kodi Eleazara, mwana wamamuna wa Aroni, acitanji na pyakuikhira moto pya amuna akufa, na thangwi yanji?
6. Thangwi yanji Yahova acitisa ndodo ya Aroni kuphwetha maluwa? (Onani cithunzithunzi.)

Mabvunzo akuthimizira:

1. *Lerini Numeri 16:1-49.*

(a) Kodi Kora na atowereri ace acitanji, na thangwi yanji pyenepi pikhali kupandakira Yahova? (Num. 16: 9, 10, 18; Lev. 10:1, 2; Mis. 11:2)

(b) Kodi ndi maonero anji akuipa adasakulira Kora na “akadamu a akulu” 250 a nsoka? (Num. 16:1-3; Mis. 15:33; Yes. 49:7)

2. *Lerini Numeri 17:1-11 na 26:10.*

(a) Kodi kuphukira kwa ndodo ya Aroni kwapangizanj, na thangwi yanji Yahova atuma kuti iyo iikhwe m'bokosi? (Num. 17:5, 8, 10)

(b) Kodi tingakwanise kupfunza pfunziro yanji yakufunika kubulukira ku cidzindikira ka ndodo ya Aroni? (Num. 17:10; Mach. 20:28; Afil. 2:14; Aheb. 13:17)

Mbiri 40

Mozese Amenya Mwala

1. Kodi Yahova atsalakana tani Aisrayeli mukakhala iwo m'thando?
2. Kodi Aisrayeli adungunya tani mudamanga iwo misasa ku Kadesi?
3. Kodi Yahova apasa tani madzi mbumba na pi-nyama?
4. Kodi mbani mamuna anapithonya pa cithunzithunzi, na thangwi yanji iye akucita pyenepi?
5. Thangwi yanji Yahova aipirwa na Mozese na Aroni na aalanga tani?
6. Kodi ndi ninji cidacitika ku Phiri ya Hori, na mbani adadzakhala nyantsembe wankulu wa Israyeli?

Mabvunzo akuthimizira:

1. *Lerini Numeri 20:1-13, 22-29 na Deuteronomi 29:5.*

(a) Kodi tisapfunzani kubulukira m'njira idatsalakanira Yahova Aisrayeli m'thando? (Deut. 29:5; Mat. 6:31; Aheb. 13:5; Yak. 1:17)

(b) Kodi Yahova aona tani kudodoma kwa Mozese na Aroni kwa kuncenesa pamaso pa Israyeli? (Num. 20:12; 1 Akor. 10:12; Chidz. 4:11)

(c) Kodi tingakwanise kupfunzani kubulukira m'njira idatawira Mozese kusandikwa kudatambira iye kwa Yahova? (Num. 12:3; 20:12, 27, 28; Deut. 32:4; Aheb. 12:7-11)

Mbiri 41

Nyoka Ya Nkuwa

1. Kodi ndi ninji cidalungira ntanda pa cithunzithunzi, na thangwi yanji Yahova apanga Mozese ku-ikhha penepo?
2. Thangwi yanji mbumba nee ikhapereka takhuta kwa pyonsene pikhaicitira Mulungu?

3. Kodi mbumba yaphemba Mozese kuti acitenji mudamala Yahova kutumiza nyoka zanyongo kuti zialume?

4. Thangwi yanji Yahova apanga Mozese kuti acite nyoka ya nkuwa?

5. Kodi tingakwanise kupfunza pfunziro yanji kubulukira ku mbiri ino?

Mabvunzo akuthimizira:

1. *Lerini Numeri 21:4-9.*

(a) Kodi ndi cenjezo yanji inapaswa ife na kudungunya kwa Israyeli thangwi ya masasanyiro a Yahova? (Num. 21:5, 6; Arom. 2:4)

(b) Piaka madzana kutsogolo, kodi Aisrayeli aphasira tani nyoka ya nkuwa, na Mambo Hezekia acitanji? (Num. 21:9; 2 Am. 18:1-4)

2. *Lerini Juwau 3:14, 15.*

Kodi kuikha nyoka ya nkuwa pa ntanda kwaphipirira tani mwadidi kukhomerwa kwa Yezu Kristu? (Agal. 3:13; 1 Ped. 2:24)

Mbiri 42

Buru Yalonga

1. Kodi mbani Balaki, na thangwi yanji iye acemeresala Balamu?
2. Thangwi yanji buru ya Balamu yagona pa nseu?
3. Kodi Balamu abva buru mbilonganji?
4. Kodi ndi ninji pidalanga anju kwa Balamu?
5. Kodi ndi ninji pidacitika mudayesera Balamu kutikana Israyeli?

Mabvunzo akuthimizira:

1. *Lerini Numeri 21:21-35.*

Thangwi yanji Israyeli akunda Mambo Sihoni wa Aamori na Mambo Ogi wa Basani? (Num. 21:21, 23, 33, 34)

2. *Lerini Numeri 22:1-40.*

Kodi ndi ninji cidacitisa Balamu kuyesera kutikana Israyeli, na tingakwanise kupfunza mapfunziro anji kubulukira pyenepi? (Num. 22:16, 17; Mis. 6:16, 18; 2 Ped. 2:15; Yuda 11)

3. *Lerini Numeri 23:1-30.*

Maseze Balamu alonga ninga mulambiri wa Yahova, kodi pyakucita pyace pyapangiza tani kusiyana? (Num. 23:3, 11-14; 1 Sam. 15:22)

4. *Lerini Numeri 24:1-25.*

Kodi mbiri ineyi ya Bibiliya isawangisa tani cikhulu-piro cathu m'kukwaniriswa kwa cifuniro ca Yahova? (Num. 24:10; Yes. 54:17)

Mbiri 43

Yobzwa Adzakhala Ntsogoleri

1. Kodi mbani amuna awiri awa adalimira na Mozeze pa cithunzithunzi?
2. Kodi Yahova apanganji Yobzwa?
3. Thangwi yanji Mozese akwira kuntsonga ya Phiri ya Nebo, na Yahova alonganji kwa iye?

4. Kodi Moseze akhali na piaka pingasi pyakubalwa mudafa iye?

5. Thangwi yanji mbumba yatsukwala, mbwenye thangwi yanji iyo yakomerwa pontho?

Mabvunzo akuthimizira:

1. *Lerini Numeri 27:12-23.*

Kodi ndi basa ipi ikulu idatambira Yobzwa kwa Yahova, na matsalakaniro a Yahova mbumba Yace asanweswa tani ntsiku zino? (Num. 27:15-19; Mach. 20:28; Aheb. 13:7)

2. *Lerini Deuteronomi 3:23-29.*

Thangwi yanji Yahova hadatawirisa Moseze na Aroni kupita m'dziko yakupikirwa, na tingakwanise kupfunza pfunzuro yanji kubulukira pyenepi? (Deut. 3:25-27; Num. 20:12, 13)

3. *Lerini Deuteronomi 31:1-8, 14-23.*

Kodi mafala akupangana a Moseze kwa Israyeli apangiza tani kuti iye atawira mwakupicepesa kusandikwa kwa Yahova? (Deut. 31:6-8, 23)

4. *Lerini Deuteronomi 32:45-52.*

Kodi Mafala a Mulungu asafunika kukhuya tani umaso wathu? (Deut. 32:47; Lev. 18:5; Aheb. 4:12)

5. *Lerini Deuteronomi 34:1-12.*

Maseze Moseze cipo aonadi Yahova ene, kodi Deuteronomi 34:10 asapangizani thangwi ya uxamwali wace na Yahova? (Eks. 33:11, 20; Num. 12:8)

Mbiri 44

Rahabi Abisa Azondi

1. Kodi Rahabi akakhala kupi?

2. Kodi mbani amuna awiri awa pa cithunzithunzi, na thangwi yanji iwo ali m'Yeriko?

3. Kodi mambo wa Yeriko akakamiza Rahabi kucitanji, na Rahabi apasa ntawiro wanji?

4. Kodi Rahabi aphezda tani amuna awiri awa, na iye ampemba ciphedzo canji?

5. Kodi ndi pikiro yanji idacita azondi awiri awa kwa Rahabi?

Mabvunzo akuthimizira:

1. *Lerini Yobzwa 2:1-24.*

Kodi pikiro ya Yahova idalebwa pa Ekisodo 23:28 yakwanirisa tani mudakutira Aisrayeli Yeriko? (Yobzwa 2:9-11)

2. *Lerini Aheberi 11:31.*

Kodi citsanzo ca Rahabi cisagomezera tani kufunika kwa cikhulupiro? (Arom. 1:17; Aheb. 10:39; Yak. 2:25)

Mbiri 45

Kuwambuka Nkulo Wa Yoridani

1. Kodi ndi cirengo canji cidacita Yahova kuti Aisrayeli akwanise kuwambuka Nkulo wa Yoridani?

2. Kodi ndi cinthu cipi cacikhulupiro Aisrayeli akhafunika kucita tovera awambuke Nkulo wa Yoridani?

3. Thangwi yanji Yahova apanga Yobzwa kuti alokote miyala mikulu 12 pakati na nkulo?

4. Kodi ndi ninji cidacitika mudamala kwene kubuluka anyantsembe m'Yoridani?

Mabvunzo akuthimizira:

1. *Lerini Yobzwa 3:1-17.*

(a) Ninga mudapangizwa m'mbiri ino, kodi tisafunika kucitanji kuti titambire ciphedzo na nkumbo ya Yahova? (Yobzwa 3:13, 15; Mis. 3:5; Yak. 2:22, 26)

(b) Kodi Nkulo wa Yoridani ukhali tani mudawambuka Aisrayeli kuenda ku Dziko Yakupikirwa, na pyenepi pyakuza tani dzina ya Yahova? (Yobzwa 3:15; 4:18; Sal. 66:5-7)

2. *Lerini Yobzwa 4:1-18.*

Kodi miyala 12 idalokotwa ku Yoridani mbitsanzikwa ku Giligali yaphatisirwa cifuniro canji? (Yobzwa 4:4-7)

Mbiri 46

Zingome Za Yeriko

1. Kodi Yahova apanga amuna ankhondo na anyantsembe kuti acitenji m'ntsiku zitanthatu?

2. Kodi amuna akhafunika kucitanji m'ntsiku yacinomwe?

3. Ninga munaonemwe pa cithunzithunzi, kodi ndi ninji cinacitikira zingome za Yeriko?

4. Thangwi yanji pamanikwa nkhabala yakufuwira pa janelo?

5. Kodi Yobzwa apanga amuna ankhondo kuti acitenji kwa anthu na nzinda, mbwenye kukhafunika kucitwanji na siliva, ndalama, nkuwa na utale?

6. Kodi azondi awiri ale apangwa kuti acitenji?

Mabvunzo akuthimizira:

1. *Lerini Yobzwa 6:1-25.*

(a) Kodi kufamba kwa Aisrayeli mbazungulira Yeriko m'ntsiku yacinomwe kwalandana tani na basa ya Mboni za Yahova ya kumwaza mphangwa m'ntsiku zino zakumalisa? (Yobzwa 6:15, 16; Yes. 60:22; Mat. 24:14; 1 Akor. 9:16)

(b) Kodi profesiya idalebwa pa Yobzwa 6:26 yakwanirisa tani m'piaka 500 nduli, na pyenepi pisatipfunzisanji pya mafala a Yahova? (1 Am. 16:34; Yes. 55:11)

Mbiri 47

Mbava m'Israyeli

1. Kodi mbani mamuna uyu pa cithunzithunzi ana-fikira mpfuma idakwatwa ku Yeriko, na awa anamphezda mbani?

2. Thangwi yanji pidacita Akani na banjace si pinthu pyazenda?

3. Kodi ndi ninji pidalonga Yahova mudabvunza Yobzwa kuti thangwi yanji Aisrayeli akundwa kunkhondo ku Ai?

4. Kodi ndi ninji cidacitikira Akani na banjace mudamala iyo kuendeswa kwa Yobzwa?

5. Kodi kutongwa kwa Akani kusatipfunzisa pfunzuro yanji yakufunika?

Mabvunzo akuthimizira:

1. *Lerini Yobzwa 7:1-26.*

(a) Kodi phembero ya Yobzwa yapanganziji pya uxamwali wace na Nciti wace? (Yobzwa 7:7-9; Sal. 119: 145; 1 Jwau. 5:14)

(b) Kodi citsanzo ca Akani cisapanganziji, na pyenepi pisaticenjeza tani? (Yobzwa 7:11, 14, 15; Mis. 15:3; 1 Tim. 5:24; Aheb. 4:13)

2. *Lerini Yobzwa 8:1-29.*

Kodi iye ene tiri na kupitawirira kwanji na mpi-ngo Wacikristu ntsiku zino? (Yobzwa 7:13; Lev. 5:1; Mis. 28:13)

Mbiri 48

Agibeoni Anzeru

1. Kodi mbumba ya Gibeoni ikhali yakusiyana tani na Akanani a mizinda yacifupi?

2. Ninga pinapangizwa pa cithunzithunzi, kodi Agibeoni acitanji, na thangwi yanji?

3. Kodi Yobzwa na atsogoleri Aisrayeli acita pikiro yanji kwa Agibeoni, mbwenye iwo adzadzizwanji pakupita ntsiku zitatu?

4. Kodi ndi ninji cidacitika mudabva amambo a mizinda inango kuti Agibeoni acita ntendere na Israyeli?

Mabvunzo akuthimizira:

1. *Lerini Yobzwa 9:1-27.*

(a) Nakuti Yahova akhadatuma Israyeli “kufudza anyakukhala onsene a dziko,” kodi ndi makhaliro anji adagomezwa na kukoya kwace Agibeoni? (Yobzwa 9:22, 24; Mat. 9:13; Mach. 10:34, 35; 2 Ped. 3:9)

(b) M'kuphata cibverano cidacita iye na Agibeoni, kodi Yobzwa aikha tani citsanzo cadidi kwa Akristu ntsiku zino? (Yobzwa 9:18, 19; Mat. 5:37; Aef. 4:25)

2. *Lerini Yobzwa 10:1-5.*

Kodi mwinji ukulu ntsiku zino usasangazira tani Agibeoni, natenepa mbadzakhala akukutirwa na ani? (Yobzwa 10:4; Zak. 8:23; Mat. 25:35-40; Chidz. 12:17)

Mbiri 49

Dzuwa Yalimira

1. Kodi ndi ninji pinalonga Yobzwa pa cithunzithunzi, na thangwi yanji?

2. Kodi Yahova aphezda tani Yobzwa na amunace ankhondo?

3. Kodi ndi amambo angasi anyamalwa adakundwa na Yobzwa, na pyenepi pyakwata nzidzi ungasi?

4. Thangwi yanji Yobzwa agawa dziko ya Kanani?

5. Kodi Yobzwa akhali na piaka pingasi pyakubalwa mudafa iye, na ndi ninji cidacitikira mbumba patso-golo pace?

Mabvunzo akuthimizira:

1. *Lerini Yobzwa 10:6-15.*

Kodi kudziwa kuti Yahova alimirisa dzuwa na mwezi kwa Israyeli kusatipasa cinyindiro canji lero? (Yobzwa 10:8, 10, 12, 13; Sal. 18:3; Mis. 18:10)

2. *Lerini Yobzwa 12:7-24.*

Kodi mbani adacitisi kuti amambo 31 m'Kanani akundwe, na thangwi yanji pyenepi ndi pyakufunika kwa iye ntsiku zino? (Yobzwa 12:7; 24:11-13; Deut. 31:8; Luka 21:9, 25-28)

3. *Lerini Yobzwa 14:1-5.*

Kodi dziko yagawirwa tani kwa madzinza a Israyeli, na pyenepi pisapanganziji thangwi ya unthaka m'Paradizu? (Yobzwa 14:2; Yes. 65:21; Ezek. 47:21-23; 1 Akor. 14:33)

4. *Lerini Atongi 2:8-13.*

Ninga Yobzwa m'Israyeli, kodi mbani lero anacita ninga citsidziko kwa upanduki? (Aton. 2:8, 10, 11; Mat. 24:45-47; 2 Ates. 2:3-6; Titu 1:7-9; Chidz. 1:1; 2:1, 2)

Mbiri 50

Akazi Awiri Acipapo

1. Kodi mbani Atongi amiseru, na angasi a iwo akhacemerwa tani?

2. Kodi Debora akhali na mwai wanji wakupambulika, na pyenepi pikhaphatananziji?

3. Mukathuswa Israyeli na Mambo Yabini na ntsogoleri wace wa anyankhondo, Sisera, ndi mphangwa yanji yakubulukira kwa Yahova idapasa Debora Ntongi wa miseru Baraki, na Debora alonga kuti mbani anafuna kudzatambira mbiri ya pembero?

4. Kodi Yaeli apangiza tani kuti iye akhali nkazi wacipapo?

5. Kodi ndi ninji cidacitika mudamala kufa Mambo Yabini?

Mabvunzo akuthimizira:

1. *Lerini Atongi 2:14-22.*

Kodi Aisrayeli apibweresera tani kuipirwa kwa Yahova, na tingakanise kupfunza pfunziro yanji kubulukira pyenepi? (Aton. 2:20; Mis. 3:1, 2; Ezek. 18: 21-23)

2. *Lerini Atongi 4:1-24.*

Kodi akazi Acikristu angakanise kupfunza mapfunziro anji a cikhulupiro na cipapo kubulukira ku pitsanzo pya Debora na Yaeli? (Aton. 4:4, 8, 9, 14, 21, 22; Mis. 31:30; 1 Akor. 16:13)

3. *Lerini Atongi 5:1-31.*

Kodi nyimbo ya pembero ya Baraki na Debora ingakwanise tani kuphatisirwa ninga phembero ya nkho-ndo ya Arimagedo inafuna kudza? (Aton. 5:3, 31; 1 Mbiri 16:8-10; Chidz. 7:9, 10; 16:16; 19:19-21)

Mbiri 51

Rute Na Naomi

1. Kodi Naomi adzagumanika tani ku dziko ya Moabu?

2. Kodi Rute na Oripa mbani?

3. Kodi Rute na Oripa atawira tani mudaapanga Naomi kuti abwerere kwa mbumba yawo?

4. Kodi Bowazi mbani, na aphezda tani Rute na Naomi?

5. Kodi mwana adabaliwira Bowazi na Rute akhacemerwa tani, na thangwi yanji tisafunika kumkumbuka?

Mabvunzo akuthimizira:

1. *Lerini Rute 1:1-17.*

(a) Kodi ndi cipangizo canji cadidi cakufunana kwakuhulupirika cidacitwa na Rute? (Rute 1:16, 17)

(b) Kodi nkhaliro wamaneyerero a Rute usapangiza tani mwiadidi maonero a "mabira anango" kwa akudzodzwa pa dziko yapantsi ntsiku zino? (Jwau. 10:16; Zak. 8:23)

2. *Lerini Rute 2:1-23.*

Kodi Rute apasa tani citsanzo cadidi kwa atsikana ntsiku zino? (Rute 2:17, 18; Mis. 23:22; 31:15)

3. *Lerini Rute 3:5-13.*

(a) Kodi Bowazi aona tani kufuna kwa Rute kwa kukwatirwa na iye mbuto mwa aphale?

(b) Kodi nkhaliro wa Rute usatipfunzisanji pya kufunana kwakuhulupirika? (Rute 3:10; 1 Akor. 13:4, 5)

4. *Lerini Rute 4:7-17.*

Kodi amuna Acikristu ntsiku zino angakwanise tani kukhala ninga Bowazi? (Rute 4:9, 10; 1 Tim. 3:1, 12, 13; 5:8)

Mbiri 52

Gideyoni Na Amunace 300

1. Kodi Aisrayeli akhala tani m'nyatwa ikulu, na thangwi yanji?

2. Thangwi yanji Yahova apanga Gideyoni kuti iye akhali na amuna akuinjipya m'nyankhondo ace?

3. Kodi asala amuna angasi mudamala Gideyoni kupanga amuna akugopa kuti abwerere kunyumba?

4. Kubulukira pa cithunzithunzi, fokotozani kuti Yahova apungula tani cilengesero ka anyankhondo a Gideyoni mpaka amuna 300 basi.

5. Kodi Gideyoni apamba tani amunace 300, na Israyeli awina tani nkondo?

Mabvunzo akuthimizira:

1. *Lerini Atongi 6:36-40.*

(a) Kodi Gideyoni adziwadi tani cifuno ca Yahova?

(b) Kodi tisadzindikira tani ntsiku zino kuti cifuno ca Yahova ndi cipi? (Mis. 2:3-6; Mat. 7:7-11; 2 Tim. 3:16, 17)

2. *Lerini Atongi 7:1-25.*

(a) Kodi tingakwanise kupfunza pfunziro yanji kubulukira ku 300 a ale adapitiriza na kucenjera mwakusiyana na ale adapangiza kukhonda cenjera? (Aton. 7:3, 6; Arom. 13:11, 12; Aef. 5:15-17)

(b) Ninga 300 ale adapfunza m'kuyang'ana Gideyoni, kodi ife tisapfunza tani m'kuyang'ana Gideyoni Wankulu, Yezu Kristu? (Aton. 7:17; Mat. 11:29, 30; 28:19, 20; 1 Ped. 2:21)

(c) Kodi Atongi 7:21 asatiphedza tani kukomerwa na kutumikira konsene kwene kunaikhwa ife m'gulu ya Yahova? (1 Akor. 4:2; 12:14-18; Yak. 4:10)

3. *Lerini Atongi 8:1-3.*

M'kutonga kukhonda bverana kwathu na mbale peno

mulongo, kodi tingakwanise kupfunzani kubulukira ku njira idatonga Gideyoni nthonga na Aefraimu? (Mis. 15:1; Mat. 5:23, 24; Luka 9:48)

Mbiri 53

Pikiro Ya Yefita

1. Kodi Yefita mbani, na iye akhalapo m'nzidzi upi?

2. Kodi ndi pikiro yanji idacita Yefita kwa Yahova?

3. Thangwi yanji Yefita atsukwala mudabwerera iye kunyumba kubulukira ku pembero kwa Aameri?

4. Kodi mwana wankazi wa Yefita alonganji mudadzwa iye pya pikiro ya babace?

5. Thangwi yanji anthu akhafuna mwana wankazi wa Yefita?

Mabvunzo akuthimizira:

1. *Lerini Atongi 10:6-18.*

Kodi tisafunika kukoya cenjezo yanji kubulukira kwa pidalemwa thangwi yakukhonda khulupirika kwa Israyeli kwa Yahova? (Aton. 10:6, 15, 16; Arom. 15:4; Chidz. 2:10)

2. *Lerini Atongi 11:1-11, 29-40.*

(a) Kodi tisapizidwa tani kuti kupereka Yefita mwanace wankazi ninga "ntsembe yakuotca" nee pikhafuna bveka kumpereka pa moto ninga ntsembe ya umunthu? (Aton. 11:31; Lev. 16:24; Deut. 18:10, 12)

(b) Kodi ndi m'njira ipi idapereka Yefita mwanace wankazi ninga ntsembe?

(c) Kodi tingakwanise kupfunzani kubulukira ku nkhaliro wa Yefita m'dumbiro yace kwa Yahova? (Aton. 11:35, 39; Mlal. 5:4, 5; Mat. 16:24)

(d) Kodi mwana wankazi wa Yefita ndi citsanzo canji cadidi kwa anthu apswa Acikristu m'kutowerera basa ya nzidzi onsene m'umaso wawo? (Aton. 11:36; Mat. 6:33; Afil. 3:8)

Mbiri 54

Mamuna Wakuwanga Kakamwe

1. Kodi mamuna wakuwanga kakamwe adakhalapo kale akhacemerwa tani, na mbani adampasa mphambvu yace?

2. M'nzidzi unango, kodi ndi ninji cidacita Sansoni kwa nkhalamu ikulu, ninga munaonemwe pa cithunzithunzi apa?

3. Kodi ndi cibusobiso canji cinapanga Sansoni Dalila pa cithunzithunzi apa, na pyenepi pyancitisa tani kuti aphantwe na Afilisti?

4. Kodi Sansoni apha tani anyamalwa Aafilisti 3.000 m'ntsiku idafa iye?

Mabvunzo akuthimizira:

1. *Lerini Atongi 13:1-14.*

Kodi Manowa na nkazace apasa tani citsanzo cadidi kwa anyakubala m'kukuza anawo? (Aton. 13:8; Sal. 127:3; Aef. 6:4)

2. *Lerini Atongi 14:5-9 na 15:9-16.*

(a) Kodi mbiri ya Sansoni yakupha nkhalamu, kuthumula nkhabala ipswa ikhadamangwa na iye, na

kuphatisira ntsaya ya buru yamphongo towera kupha amuna 1.000 isapangiza tani kuphata basa kwa nzimu wakucena wa Yahova?

(b) Kodi nzimu wakucena usatiphedza tani ntsiku zino? (Aton. 14:6; 15:14; Zak. 4:6; Mach. 4:31)

3. *Lerini Atongi 16:18-31.*

Kodi Sansoni akhuiwa tani na kufambirana kwakupa, na tingakwanise kupfunzani kubulukira kwa pyenepi? (Aton. 16:18, 19; 1 Akor. 15:33)

Mbiri 55

Kamphale Katumikira Mulungu

1. Kodi kamphale aka pa cithunzithunzi kasacemerwa tani, na anango mbani?

2. Kodi ndi phembero yanji idacita Hana ntsiku inango mudaenda iye kaona tabernakulu ya Yahova, na Yahova antawira tani?

3. Kodi Samueli akhali na piaka pingasi pyakubalwa mudaendeswa iye katumikira ku nsasa wa Yahova, na mamece akhancitirani piaka pyonsene?

4. Kodi ana a Eli akhacemerwa tani, na iwo akhali amuna a ntundu wanji?

5. Kodi Yahova acemera tani Samueli, na ndi mphangwa yanji idampasa Iye?

6. Kodi Samueli adzakhalanji mudakula iye, na ndi ninji cidacitika mudakalamba iye?

Mabvunzo akuthimizira:

1. *Lerini 1 Samueli 1:1-28.*

(a) Kodi Elikana apasa citsanzo canji cadidi kwa misolo ya banja mukutsogolera m'ulambiri wandimomwene? (1 Sam. 1:3, 21; Mat. 6:33; Afil. 1:10)

(b) Kodi tingakwanise kupfunza pfunziro yanji kubulukira ku citsanzo ca Hana m'kutsalaksana miseru yakunensa kakamwe? (1 Sam. 1:10, 11; Sal. 55:22; Arom. 12:12)

2. *Lerini 1 Samueli 2:11-36.*

Kodi Eli alemedza tani anace amuna kupiringana Yahova, na pyenepi pingakwanise kuphata tani basa nina cenjezo kwa iye? (1 Sam. 2:22-24, 27, 29; Deut. 21:18-21; Mat. 10:36, 37)

3. *Lerini 1 Samueli 4:16-18.*

Kodi ndi mphangwa zipi zinai za dzedze zidabwera kubulukira ku mbuto ya nkondo, na izo zakhuya tani Eli?

4. *Lerini 1 Samueli 8:4-9.*

Kodi Israyeli axola tani Yahova pikulu pene, na tingakwanise tani kuphedza Umambo wace mwakukhulupirika ntsiku zino? (1 Sam. 8:5, 7; Jwau. 17:16; Yak. 4:4)

Mbiri 56

Sauli—Mambo Wakutoma Wa Israyeli

1. Kodi Samueli ali kucitanji pa cithunzithunzi, na thangwi yanji?

2. Thangwi yanji Yahova akhafuna Sauli, na iye akhali mamuna wa ntundu wanji?

3. Kodi mwana wamamuna wa Sauli akhacemerwa tani, na iye acitanji?

4. Thangwi yanji Sauli apereka ntsembe mbuto mwa kudikhira Samueli kuti acite pyenepi?

5. Kodi tingakwanise kupfunzani kubulukira ku mbiri ya Sauli?

Mabvunzo akuthimizira:

1. *Lerini 1 Samueli 9:15-21 na 10:17-27.*

Kodi nkhaliro wakupicepa wa Sauli wamphedza tani kucalira kuthamangira kucita pinthu mudamulongera amuna anango mwakupwaza? (1 Sam. 9:21; 10:21, 22, 27; Mis. 17:27)

2. *Lerini 1 Samueli 13:5-14.*

Kodi ndi kudawa kwanji kudacita Sauli ku Giligali? (1 Sam. 10:8; 13:8, 9, 13)

3. *Lerini 1 Samueli 15:1-35.*

(a) Kodi ndi kudawa kupi kukulu kudacita Sauli thangwi ya Agagi, mambo wa Amaleki? (1 Sam. 15:2, 3, 8, 9, 22)

(b) Kodi Sauli ayesera tani kutuna pyakucita pyace na kupasa mulando anango? (1 Sam. 15:24)

(c) Kodi ndi cenjezo yanji inafunika ife kukoya lero tikapaswa uphungu? (1 Sam. 15:19-21; Sal. 141:5; Mis. 9:8, 9; 11:2)

Mbiri 57

Mulungu Asankhula Davidi

1. Kodi mphale uyu pa cithunzithunzi asacemerwa tani, na tisadziva tani kuti iye ndi wacipapo?

2. Kodi Davidi akakhala kupi, na babace na mbuyace akhacemerwa tani?

3. Thangwi yanji Yahova apanga Samueli kuenda kunyumba ya Jese ku Betelehemu?

4. Kodi ndi ninji cidacitika mudabwera Jese anomwe a anace amuna kwa Samueli?

5. Kodi Yahova apanganji Samueli mudapitiswa Davidi m'nyumba?

Mabvunzo akuthimizira:

1. *Lerini 1 Samueli 17:34, 35.*

Kodi pyakucitika pyenepi pisagomezera tani cipapo ca Davidi na kunyindira kwace kwa Yahova? (1 Sam. 17:37)

2. *Lerini 1 Samueli 16:1-14.*

(a) Kodi mafala a Yahova pa 1 Samueli 16:7 asatiphedza tani kukhala akukhonda siyanisa anthu na kucalira tsangulo ya maonekero akunja? (Mach. 10:34, 35; 1 Tim. 2:4)

(b) Kodi citsanzo ca Sauli cisapangiza tani kuti Yahova akabulusa nzimu wace wakucena kwa munthu, mbuto yapezi ingakwanise kudadzwa na nzimu wakuipa, peno cifuno cikulu cankati cakucita pyakuipa? (1 Sam. 16:14; Mat. 12:43-45; Agal. 5:16)

Davidi Na Goliati

1. Kodi ndi ntsunga wanji udaikha Goliati kwa anyankhonda a Israyeli?
2. Kodi Goliati akhali wankulu tani, na ndi sagwati wanji adapikira Mambo Sauli kwa mamuna wakukwanisa kupha Goliati?
3. Kodi Davidi alonganji mudampanga Sauli kuti iye nee mbadakwanisa kumenyana na Goliati thangwi Davidi akhali mphale kakamwe?
4. Kodi Davidi apangiza tani cinyindiro cace kwa Yahova m'ntawiro udapasa iye Goliati?
5. Ninga musakwanisa kuona pa cithunzithunzi, kodi Davidi aphatisiranji tovera kupha Goliati, na buluka penepo Afilisti acitanji?

Mabvunzo akuthimizira:

1. *Lerini 1 Samueli 17:1-54.*

- (a) Kodi ndi cibusobiso canji cidacitisa Davidi kukhonda gopa, na tingakwanise tani kusangazira cipapo cace? (1 Sam. 17:37, 45; Aef. 6:10, 11)
- (b) Thangwi yanji Akristu asafunika kucalira nzimu wamapika ninga ukhali na Goliati angakhala m'masenzekero? (1 Sam. 17:8; Agal. 5:26; 1 Tim. 4:8)
- (c) Kodi mafala a Davidi apangiza tani kuti iye akhali na cikhulupiro ku ciphedzo ca Mulungu? (1 Sam. 17:45-47; 2 Mbiri. 20:15)
- (d) Mbuto mwa kufokotoza basi ntsunga pakati pa misoka miwiri ya anyankhondo, kodi mbiri iyi isapangiza tani kuti nkhondo ineyi ikhalidi ya milungu yauthambi na Mulungu wandimomwene, Yahova? (1 Sam. 17:43, 46, 47)
- (e) Kodi akusala akudzozwa اساسangazira tani citsanzo ca Davidi m'kunyindira Yahova? (1 Sam. 17:37; Yer. 1:17-19; Chidz. 12:17)

Thangwi Yanji Davidi Afunika Kuthawa

1. Thangwi yanji Sauli akhali na ntsanje na Davidi, mbwenye Jonatani, mwana wamamuna wa Sauli, akhali wakusiyana tani?
2. Kodi ndi ninji cidacitika ntsiku inango Davidi mba-kaimbira Sauli jambe?
3. Kodi Sauli alonga kuti Davidi akhafunika kucitanji mbasati kwata Mikala, mwana wankazi wa Sauli, ninga nkazace, na thangwi yanji Sauli alonga pyenepi?
4. Mukaimba Davidi jambe kwa Sauli, ndi ninji cidacitika paulendo wacitatu, ninga munapangizwa pa cithunzithunzi?
5. Kodi Mikala aphezda tani kupulumusa umaso wa Davidi, na Davidi akhafunika kucitanji patsoyolo pace m'piaka pinomwe?

Mabvunzo akuthimizira:

1. *Lerini 1 Samueli 18:1-30.*

- (a) Kodi kufunana kwakukhonda fudzika kwa

Jonatani na Davidi kwaphipirisa tani kufunana kwa "mbira anango" na "nkumbi un'gono"? (1 Sam. 18:1; Jwau. 10:16; Luka 12:32; Zak. 8:23)

(b) Nakuti Jonatani mbadadzakhala nyaunthaka wa Sauli, kodi 1 Samueli 18:4 asapangiza tani kungonjera kwakuoneka kwa Jonatani kwa ule adasankhulwa tovera kukhala mambo?

(c) Kodi citsanzo ca Sauli cisapangiza tani kuti ntsanje ingakwanise kutsogolera ku kudawa kukulu, na pyenepi pisapasa cenjezo yanji kwa iye? (1 Sam. 18:7-9, 25; Yak. 3:14-16)

2. *Lerini 1 Samueli 19:1-17.*

Kodi Jonatani aikha tani umaso wace ene pa ngobzwi mudalongo iye mafala adalemwa pa 1 Samueli 19:4, 5? (1 Sam. 19:1, 6)

Abigayeli Na Davidi

1. Kodi nkazi anaanda kagumanikana na Davidi pa cithunzithunzi asacermerwa tani, na iye ndi munthu wa ntundu wanji?
2. Kodi Nabali mbani?
3. Thangwi yanji Davidi atuma amunace angasi tovera kaphemba ciphedzo kwa Nabali?
4. Kodi Nabali alonganji kwa amuna a Davidi, na Davidi atawira tani?
5. Kodi Abigayeli apangiza tani kuti iye ndi nkazi wazeru?

Mabvunzo akuthimizira:

1. *Lerini 1 Samueli 22:1-4.*

Kodi banja ya Davidi yapangiza tani citsanzo ca njira inafuna iye kuphezdana m'ubale Wacikristu? (Mis. 17:17; 1 Ates. 5:14)

2. *Lerini 1 Samueli 25:1-43.*

- (a) Thangwi yanji Nabali asalongwa mwakupwazwa kakamwe? (1 Sam. 25:2-5, 10, 14, 21, 25)
- (b) Kodi akazi Acikristu ntsiku zino angakwanise kupfunzanji kubulukira ku citsanzo ca Abigayeli? (1 Sam. 25:32, 33; Mis. 31:26; Aef. 5:24)
- (c) Kodi Abigayeli akhondesa Davidi kucita pinthu pipi piwiri pyakuipa? (1 Sam. 25:31, 33; Arom. 12:19; Aef. 4:26)
- (d) Kodi kutawira kwa Davidi mafala a Abigayeli kusaphezda tani amuna ntsiku zino kukhala na maonero a Yahova kwa akazi? (Mach. 21:8, 9; Arom. 2:11; 1 Ped. 3:7)

Davidi Aikha Mambo

1. Kodi Davidi na Abisai acitanji Sauli mbakagona m'nsasa mwace?
2. Kodi ndi mabvunzo api adacita Davidi kwa Sauli?
3. Kodi Davidi aenda kupi mudamala iye kusiya Sauli?
4. Kodi ndi ninji cidatsukwalisa kakamwe Davidi kwakuti iye alemba nyimbo yakubalika?

5. Kodi Davidi akhali na piaka pingasi pyakubalwa mudaikhwa iye mambo m'Hebroni, na anango a anace akhaecerwa tani?

6. M'kupita kwa nzidzi, kodi Davidi atonga kupi nina ngama mambo?

Mabvunzo akuthimizira:

1. *Lerini 1 Samueli 26:1-25.*

(a) Kodi mafala a Davidi adalebwa pa 1 Samueli 26: 11 asapangiza nkhaliro wanji thangwi wa ndandanda unabuluka kwa Mulungu? (Sal. 37:7; Arom. 13:2)

(b) Kodi mafala a Davidi anagumanika pa 1 Samueli 26:23 asatiphedza tani kukoya maonero adidi tingagumana ntawiro wakukhonda pereka takhuta m'kuwangisira kwathu kupangiza kufunana kwakukhulupirika? (1 Am. 8:32; Sal. 18:20)

2. *Lerini 2 Samueli 1:26.*

Kodi Akristu ntsiku zino angakwanise tani kukuza ntundu ubodzi ene wa 'kufunana na ntima wawo wonsene' nginga ukhali na Davidi na Jonatani? (1 Ped. 4:8; Akol. 3:14; 1 Jwau. 4:12)

3. *Lerini 2 Samueli 5:1-10.*

(a) Kodi Davidi atonga nginga mambo m'piaka pingasi, na nzidzi unoyu wagawiwa tani? (2 Sam. 5:4, 5)

(b) Kodi ukulu wa Davidi wapaswa ani, na pyeneipi pisaphata tani basa nginga cenjezo kwa ife ntsiku zino? (2 Sam. 5:10; 1 Sam. 16:13; 1 Akor. 1:31; Afil. 4:13)

Mbiri 62

Nyatwa Pa Nyumba Pa Davidi

1. Pakumalisira, kodi ndi ninji cidacitikira dziko wa Kanani na ciphedzo ca Yahova?

2. Kodi ndi ninji cidacitika namaulo anango mukakhala Davidi padzulu pa nyumba yace?

3. Thangwi yanji Yahova aipirwa kakamwe na Davidi?

4. Pa cithunzithunzi, kodi Yahova atuma ani kapanga Davidi pya madawo ace, na mamuna unoyu alonga kuti mbukudadzacticikanji kwa Davidi?

5. Kodi Davidi akhali na nyatwa zanji?

6. Kodi mbani adadzakhala mambo wa Israyeli nduli mwa Davidi?

Mabvunzo akuthimizira:

1. *Lerini 2 Samueli 11:1-27.*

(a) Kodi kusatitsidzikiza tani kupitiriza na kukhala na pyakucita pizinji m'basa ya Yahova?

(b) Kodi Davidi akweyerwa tani ku madawo, na pyeneipi pisapasa cenjezo yanji kwa atumiki a Yahova ntsiku zino? (2 Sam. 11:2; Mat. 5:27-29; 1 Akor. 10:12; Yak. 1:14, 15)

2. *Lerini 2 Samueli 12:1-18.*

(a) Kodi akulu a mpingo na anyakubala angakwanise kupfuzira pfuziro yanji kubulukira ku njira idalonga Natani kwa Davidi tovera kumpasa uphungu? (2 Sam. 12:1-4; Mis. 12:18; Mat. 13:34)

(b) Thangwi yanji Yahova apangiza ntsisi kwa Davidi? (2 Sam. 12:13; Sal. 32:5; 2 Akor. 7:9, 10)

Mbiri 63

Mambo Wanzeru Salomo

1. Kodi Yahova abvunzani Salomo, na iye atawira tani?

2. Nakuti iye akomerwa na kuphemba kwa Salomo, kodi Yahova apikira kumpasani?

3. Kodi ndi nseru upi wakunensa udaenda na akazi awiri kwa Salomo?

4. Nginga munaonemwe pa cithunzithunzi, kodi Salomo atonga tani nseru unoyu?

5. Kodi utongi wa Salomo ukhali tani, na thangwi yanji?

Mabvunzo akuthimizira:

1. *Lerini 1 Amambo 3:3-28.*

(a) Kodi amuna anapaswa kupitawirira m'gulu ya Mulungu ntsiku zino angakwanise kupfuzani kubulukira ku mafala a m'ntima a Salomo adalebwa pa 1 Amambo 3:7? (Sal. 119:105; Mis. 3:5, 6)

(b) Kodi kuphemba kwa Salomo ndi citsanzo canji cadidi ca pinthu pyakuthema kuphembera? (1 Am. 3:9, 11; Mis. 30:8, 9; 1 Jwau. 5:14)

(c) Kodi matongerwa a nthonga a Salomo pakati pa akazi awiri asatipasa cinyindiro canji thangwi ya utongi wantsogolo wa Salomo Wankulu, Yezu Kristu? (1 Am. 3:28; Yes. 9:6, 7; 11:2-4)

2. *Lerini 1 Amambo 4:29-34.*

(a) Kodi Yahova atawira tani phembero ya Salomo yakuphemba ntinga wakubvera? (1 Am. 4:29)

(b) Mwakubverana na kuwangisira kwa anthu tovera kubva nzeru za Salomo, kodi ife tisafunika kukhala na maonero anji thangwi ya kupfuzana mafala a Mulungu? (1 Am. 4:29, 34; Jwau. 17:3; 2 Tim. 3:16)

Mbiri 64

Salomo Amanga Templo

1. Kodi Salomo akwata nzidzi ungasi tovera kumalisa kumanga templo ya Yahova, na thangwi yanji iyo yadya kobiri yakuinjipa kakamwe?

2. Kodi templo ikhali na makwartu mangasi akufunika, na ndi ninji cidaikhwa nkati mwa kwartu yan nkati?

3. Kodi Salomo alonganji m'phembero yace mudamala templo?

4. Kodi Yahova apangiza tani kuti akomerwa na phembero ya Salomo?

5. Kodi akazi a Salomo ancitisa kucitanji, na ndi ninji cidacitikira Salomo?

6. Thangwi yanji Yahova aipirwa na Salomo, na Yahova alonganji kwa iye?

Mabvunzo akuthimizira:

1. *Lerini 1 Mbiri 28:9, 10.*

Mwakubverana na mafala a Davidi adalebwa pa 1 Mbiri 28:9, 10, kodi tisafunika kuwangisira

kucitanji m'umaso wathu wa ntsiku ibodzi na ibodzi? (Sal. 19:14; Afil. 4:8, 9)

2. *Lerini 2 Mbiri 6:12-21, 32-42.*

(a) Kodi Salomo apangiza tani kuti nkhaba nyumba yakucitwa na munthu yakuti ingakwanise kukoya Mulungu Wakudzuludzulu? (2 Mbiri 6:18; Mach. 17: 24, 25)

(b) Kodi mafala a Salomo anagumanika pa 2 Mbiri 6: 32, 33 asapanganji pya Yahova? (Mach. 10:34, 35; Agal. 2:6)

3. *Lerini 2 Mbiri 7:1-5.*

Ninga ana a Israyeli akulumizwa kulonga mwakusimba Yahova m'kuona mbiri yace, kodi tisafunika kukhuiwa tani tikaona nkhombo inapasa Yahova mbumba yace? (2 Mbiri 7:3; Sal. 22:22; 34:1; 96:2)

4. *Lerini 1 Amambo 11:9-13.*

Kodi makhaliro a umaso a Salomo asapanganji tani kufunika kwa kukhala akukhulupirika mpaka kumadromero? (1 Am. 11:4, 9; Mat. 10:22; Chidz. 2:10)

Mbiri 65

Umambo Wagawiwa

1. Kodi amuna awa awiri pa cithunzithunzi asacemerwa tani, na iwo mbani?

2. Kodi Ahiya acitanji na kapoti akhadabvala iye, na pyenepi pikhafuna longanji?

3. Kodi Salomo ayesera kucitanji kwa Yeroboamu?

4. Thangwi yanji mbumba yaikha Yeroboamu mambo wa madzinza khumi?

5. Thangwi yanji Yeroboamu acita anang'ombe awiri andalama, na ndi ninji cidacitikira dziko m'nzidzi wakucepa nduli mwa pyenepi?

6. Kodi ndi ninji cidacitikira umambo wa madzinza mawiri na templo ya Yahova m'Yerusalemu?

Mabvunzo akuthimizira:

1. *Lerini 1 Amambo 11:26-43.*

Kodi Yeroboamu akhali munthu wa ntundu wanji, na Yahova ampikiranji mbadakoya miyambo ya Mulungu? (1 Am. 11:28, 38)

2. *Lerini 1 Amambo 12:1-33.*

(a) Kubulukira ku citsanzo cakuipa ca Yeroboamu, kodi anyakubala na akulu a mpingo angakwanise kupfunzanji m'kuphatisira utongi m'njira yakuipa? (1 Am. 12:13; Mlal. 7:7; 1 Ped. 5:2, 3)

(b) Kodi anthu apswa asafunika kusaka ani tovera agumane citsogolero cakunyindirika munacita iwo kusankhala kukulu m'umaso? (1 Am. 12:6, 7; Mis. 1: 8, 9; 2 Tim. 3:16, 17; Aheb. 13:7)

(c) Kodi ndi ninji cidacitisa Yeroboamu kuikha mbuto ziwiri zakulambira mwanang'ombe, na pyenepi pyapanganji tani kusowa kukulu kwa cikhalupiro kwa Yahova? (1 Am. 11:37; 12:26-28)

(d) Kodi mbani adacitisa mbumba ya umambo wa madzinza khumi kupandukira ulambiri wandimomwe-ne? (1 Am. 12:32, 33)

Mbiri 66

Yezabele—Nyankhoda Wansumankha

1. Kodi Yezabele mbani?

2. Thangwi yanji Mambo Ahabu atsukwala ntsiku inango?

3. Kodi Yezabele acitanji kuti akwanisire mamunace Ahabu munda wa vinyu wa Naboti?

4. Kodi mbani adatuma Yahova kuti akalange Yezabele?

5. Ninga munaoemwe pa cithunzithunzi, kodi ndi ninji cidacitika mudafika Yehu panyumba pa Yezabele?

Mabvunzo akuthimizira:

1. *Lerini 1 Amambo 16:29-33 na 18:3, 4.*

Kodi makhaliro m'Israyeli akhadaiwa tani m'nzidzi wa Mambo Ahabu? (1 Am. 14:9)

2. *Lerini 1 Amambo 21:1-16.*

(a) Kodi Naboti apangiza tani cipapo na kukhulupirika kwa Yahova? (1 Am. 21:1-3; Lev. 25:23-28)

(b) Kubulukira ku citsanzo ca Ahabu, kodi tingakwanise kupfunzanji m'kuyang'anisana na kuphatiswa mwala? (1 Am. 21:4; Arom. 5:3-5)

3. *Lerini 2 Amambo 9:30-37.*

Kodi tingakwanise kupfunzanji kubulukira ku phinga ya Yehu m'kucita cifuno ca Yahova? (2 Am. 9:4-10; 2 Akor. 9:1, 2; 2 Tim. 4:2)

Mbiri 67

Yehosafati Anyindira Yahova

1. Kodi Yehosafati mbani, na iye akhalapo m'nzidzi upi?

2. Thangwi yanji Aisrayeli agopa, na azinji a iwo acitanji?

3. Kodi Yahova atawira tani phembero ya Yehosafati?

4. Kodi Yahova acitisa kuti kucitikenji nk'hondo mbisati kutoma?

5. Kodi tingakwanise kupfunza pfunziro yanji kubulukira kwa Yehosafati?

Mabvunzo akuthimizira:

1. *Lerini 2 Mbiri 20:1-30.*

(a) Kodi Yehosafati apangiza tani pafuna kucita atumiki akukhulupirika a Mulungu m'kuyang'anisana na makhaliro akuthusa? (2 Mbiri 20:12; Sal. 25: 15; 62:1)

(b) Nakuti nzidzi onsene Yahova asaphatisira njira yakulonga m'kutsalakana mbumba yace, kodi ndi njira ipi inaphatisira iye ntsiku zino? (2 Mbiri 20:14, 15; Mat. 24:45-47; Jwau. 15:15)

(c) Munafuna kudzatoma Mulungu 'nk'hondo ya ntsiku ikulu ya Mulungu wakukwanisa pyonsene,' kodi nkhaliro wathu unadzalandana tani na nkhaliro wa Yehosafati? (2 Mbiri 20:15, 17; 32:8; Chidz. 16:14, 16) (d) M'kusangazira Alevi, kodi apainiya na amisionario asapasa ntundu wanji wa ciphedzo m'basa ya

kumwaza mphangwa m'dziko yonsene ntsiku zino? (2 Mbiri 20:19, 21; Arom. 10:13-15; 2 Tim. 4:2)

Mbiri 68

Aphale Awiri Adakhala Pontho Maso

1. Kodi mbani anthu atatu awa pa cithunzithunzi, na ndi ninji cidacitikira kamphale?
2. Kodi Eliya apembererani kwa mphale, na ndi ninji cidacitika patsogolo pace?
3. Kodi mphedzi wa Eliya asacemerwa tani?
4. Thangwi yanji Eliya acemererwa kunyumba kwa nkazi wa Sunemu?
5. Kodi Eliya acitanji, na ndi ninji cidacitikira mwa-
na wakufa?
6. Kodi ndi mphambvu yanji iri na Yahova, ninga mudapangizwa na Eliya na Elixa?

Mabvunzo akuthimizira:

1. *Lerini 1 Amambo 17:8-24.*

(a) Kodi kubvera na cikhulupiro ka Eliya pyayeserwa tani? (1 Am. 17:9; 19:1-4, 10)

(b) Thangwi yanji cikhulupiro ka nzice wa Zarefati cikhalu cakwoneka? (1 Am. 17:12-16; Luka 4:25, 26)

(c) Kodi cidacitikira nzice wa Zarefati cisapangiza tani undimomwene wa mafala a Yezu adalembwa pa Mateyu 10:41, 42? (1 Am. 17:10-12, 17, 23, 24)

2. *Lerini 2 Amambo 4:8-37.*

(a) Kodi nkazi wa Sunemu asatipfunzisanji pya khodzoo? (2 Am. 4:8; Luka 6:38; Arom. 12:13; 1 Jwau. 3:17)

(b) Kodi tingakwanise kupangiza tani mabasa audi-di kwa anzakazi a Mulungu ntsiku zino? (Mach. 20:35; 28:1, 2; Agal. 6:9, 10; Aheb. 6:10)

Mbiri 69

Ntsikana Aphedza Mamuna Wamphabvu

1. Pa cithunzithunzi, kodi kantsikana aka kali kupanganji sinyala?
2. Kodi mbani sinyala pa cithunzithunzi, na kantsikana aka kakucitanji panyumba ya sinyala?
3. Kodi Elixa atuma nzakazi wace kuti apangenji Namani, na thangwi yanji Namani airipwa?
4. Kodi ndi ninji cidacitika mudabvesera Namani anzakazi ace?
5. Thangwi yanji Elixa akhonda muoni wa Namani, mbwenye ndi ninji cidacita Gehazi?
6. Kodi ndi ninji cidacitikira Gehazi, na tingakwanise kupfunzani kwa pyenepi?

Mabvunzo akuthimizira:

1. *Lerini 2 Amambo 5:1-27.*

(a) Kodi citsanzo cidaikhwa na kantsikana ka Mui-srayeli cisawangisa tani anthu apswa ntsiku zino? (2 Am. 5:3; Sal. 8:2; 148:12, 13)

(b) Thangwi yanji mpyadhidi kukoya m'manyerezero citsanzo ka Namani tikatambira uphungu wa Bibi-lya? (2 Am. 5:15; Aheb. 12:5, 6; Yak. 4:6)

(c) Kodi tingakwanise kupfunza pufunziro yanji m'ku-siyansa citsanzo ka Elixa na Gehazi? (2 Am. 5:9, 10, 14-16, 20; Mat. 10:8; Mach. 5:1-5; 2 Akor. 2:17)

Mbiri 70

Yona Na Ntsomba Ikulu

1. Kodi Yona mbani, na Yahova ampanga kuti acite-nji?
2. Nakuti iye nee akhafuna kuenda kule kudampanga Yahova, kodi Yona acitanji?
3. Kodi Yona apanga amalinyero kuti acitenji tovera kulimirisa conzi?
4. Ninga musakwanisa kuona pa cithunzithunzi, kodi ndi ninji cidacitika mukaririma Yona m'madzi?
5. Kodi Yona akhala nzidzi ungsi m'mimba mwa ntsomba ikulu, na iye acitanji mwenemo?
6. Kodi Yona aenda kupi mudamala iye kubuluka m'mimba mwa ntsomba ikulu, na pyenepi pisatipfunzisanji?

Mabvunzo akuthimizira:

1. *Lerini Yona 1:1-17.*

Mwapakwema, kodi Yona apibwa tani thangwi ya basa yace ya kumwaza mphangwa kwa Aninive? (Yona 1:2, 3; Mis. 3:7; Mlal. 8:12)

2. *Lerini Yona 2:1, 2, 10.*

Kodi cidacitikira Yona cisatipasa tani cinyindiro ka-kuti Yahova anadzatawira maphembero athu? (Sal. 22:24; 34:6; 1 Jwau. 5:14)

3. *Lerini Yona 3:1-10.*

(a) Kodi pisatiwangisa tani kudziwa kuti Yahova apiti-riza na kuphatisira Yona maseze iye pakutoma adoma kukwanirisa basa yace? (Sal. 103:14; 1 Ped. 5:10)

(b) Kodi cidacitikira Yona thangwi ya Aninive cisati-pfunzisanji pya kutonga mwanypantsi anthu m'cisa cathu? (Yona 3:6-9; Mlal. 11:6; Mach. 13:48)

Mbiri 71

Mulungu Apikira Paradizu

1. Kodi Yesaya mbani, iye akhalapo m'nzidzi upi, na Yahova ampanganzani?
2. Kodi fala "paradizu" isabvekanji, na isakukumbusininji?
3. Kodi Yahova apanga Yesaya kuti alembenji thangwi ya Paradizu ipswa?
4. Thangwi yanji Adamu na Yeva aluzi mudzi wawo wakubalika?
5. Kodi Yahova apikiranji kwa ale anamfuna?

Mabvunzo akuthimizira:

1. *Lerini Yesaya 11:6-9.*

(a) Kodi Mafala a Mulungu asafokotoza tani tendere unafuna dzakhalapo pakati pa anthu na pinyama m'dziko ipswa? (Sal. 148:10, 13; Yes. 65:25; Ezek. 34:25)

(b) Kodi ndi kukwanirisa kwanji kwauzimu kwa mafala a Yesaya kwanicitika pakati pa mbumba ya Yahova ntsiku zino? (Arom. 12:2; Aef. 4:23, 24)

(c) Kodi mbani anathema mbiri ya kucinja kwa umunthu wa anthu ntsiku zino na m'dziko ipswa? (Yes. 48:17, 18; Agal. 5:22, 23; Afil. 4:7)

2. *Lerini Chidziwiso 21:3, 4.*

(a) Kodi Malemba asapangiza tani kuti kukhala Mulungu pabodzi na anthu m'dziko yapantsi ndi kukhala kwakuphipirisa, tayu kwa unyama? (Lev. 26:11, 12; 2 Mbiri 6:18; Yes. 66:1; Chidz. 21:2, 3, 22-24)

(b) Kodi ndi ntundu wanji wa misozi na kubva kupha kunafuna kudzamaliswa? (Luka 8:49-52; Arom. 8:21, 22; Chidz. 21:4)

Mbiri 72

Mulungu Aphedza Mambo Hezekia

1. Kodi mamuna ali pa cithunzithunzi mbani, na thangwi yanji ali m'nyatwa zizinji?

2. Kodi ndi matsamba anji adaikha Hezekia pamaso pa Mulungu, na Hezekia apembereranjhi?

3. Kodi Hezekia akhali mambo wa ntundu wanji, na Yahova antumizira mphangwa zani kubulukira kwa mprofeta Yesaya?

4. Kodi anju wa Yahova acitiranji Aasirya, ninga pinapangizwa pa cithunzithunzi?

5. Maseze umambo wa madzinza mawiri ukhali na ntendere m'nzidzi wakucepa, kodi kwacitikanji mudamala kufa Hezekia?

Mabvunzo akuthimizira:

1. *Lerini 2 Amambo 18:1-36.*

(a) Kodi nyakulonga wa Aasirya, Rabisaki, asaka tani kwefwesa cikhulupiro ca Aisrayeli? (2 Am. 18:19, 21; Eks. 5:2; Sal. 64:3)

(b) M'kuyang'anisana na akutcinga, kodi Mboni za Yahova zisakoya tani citsanzo ca Hezekia? (2 Am. 18:36; Sal. 39:1; Mis. 26:4; 2 Tim. 2:24)

2. *Lerini 2 Amambo 19:1-37.*

(a) Kodi mbumba ya Yahova ntsiku zino isasangazirani tani Hezekia m'nzidzi wakutsukwala? (2 Am. 19:1, 2; Mis. 3:5, 6; Aheb. 10:24, 25; Yak. 5:14, 15)

(b) Kodi ndi kukundwa kupi kutatu kudacitikira Mambo Senakeribu, na mbani anaphipirisa iye m'njira yacipofesiya? (2 Am. 19:32, 35, 37; Chidz. 20:2, 3)

3. *Lerini 2 Amambo 21:1-6, 16.*

Thangwi yanji kungakwaniswe kulungwa kuti Manase akhali mbodzi wa amambo akuipa kakamwe kupiringana anango adatonga m'Yerusalem? (2 Mbiri 33:4-6, 9)

Mbiri 73

Mambo Wakumalisa Wadidi Wa Israyeli

1. Kodi Yosiya akhali na piaka pingasi pyakubalwa mudakhala iye mambo, na atoma kucitanji mudapi-ta piaka pinomwe mbakhali mambo?

2. Kodi musaona Yosiya mbakacitanji pa cithunzithunzi cakutoma?

3. Kodi nyantsembe wankulu agumananji mukasasanya amuna templo?

4. Thangwi yanji Yosiya apandula pyakubvala pyace? 5. Kodi ndi mphangwa zipi zakubulukira kwa Yahova zidapaswa Yosiya na mprofeta wankazi Hulida?

Mabvunzo akuthimizira:

1. *Lerini 2 Mbiri 34:1-28.*

(a) Kodi Yosiya asapasa citsanzo canji kwa ale akuti panango akhali na uwana wakunensa? (2 Mbiri 33:21-25; 34:1, 2; Sal. 27:10)

(b) Kodi ndi mathanyo api akufunika adatoma Yosiya tovera kuendesa ulambiri wandimomwene kutso-golo nkati mwa piaka 8, 12 na 18 pya utongi wace? (2 Mbiri 34:3, 8)

(c) Kodi tingakaniswe kupfunza pfunziro yanji na kungunganya mbuto zathu zakulambira kubulukira ku pitsanzo pidaikhwa na Mambo Yosiya na Nyantsembe Wankulu Hilikiya? (2 Mbiri 34:9-13; Mis. 11:14; 1 Akor. 10:31)

Mbiri 74

Mamuna Wokhonda Gopa

1. Kodi mphale uyu pa cithunzithunzi mbani?

2. Kodi Yeremia anyerezeranji thangwi yakudzakhala kwace mprofeta, mbwenye Yahova ampanganji?

3. Kodi ndi mphangwa zipi zidapitiriza Yeremia na kupanga mbumba?

4. Kodi anyantsembe ayesera tani kulimirisa Yeremia, mbwenye iye apangiza tani kukhonda gopa?

5. Kodi ndi ninji cidacitika mudakhonda Aisrayeli kucinja njira zawo zakuipa?

Mabvunzo akuthimizira:

1. *Lerini Yeremia 1:1-8.*

(a) Ninga pinapangizwa na citsanzo ca Yeremia, ndi ninji cinacitisa munthu kuthema kutumikira Yahova? (2 Akor. 3:5, 6)

(b) Kodi citsanzo ca Yeremia cisapasa ciwangiso canji kwa anthu apswa Acikristu ntsiku zino? (Mlal. 12:1; 1 Tim. 4:12)

2. *Lerini Yeremia 10:1-5.*

Kodi ndi nsanje upi wamphabvu kakamwe udaphatisira Yeremia tovera kupangiza kukhonda phata basa kwa kunyindira adzimunthu? (Yer. 10:5; Yes. 46:7; Hab. 2:19)

3. *Lerini Yeremia 26:1-16.*

(a) M'kukhuwa mphangwa za cenjezo ntsiku zino, kodi akusala akudzodzwa asakoya tani m'ntima ntemo wa Yahova kwa Yeremia wakuti 'nee asafunika kubulusa fala ibodzi ene'? (Yer. 26:2; Deut. 4:2; Mach. 20:27)

(b) Kodi Yeremia apasa citsanzo canji cadidi kwa Mboni za Yahova ntsiku zino m'kumwaza cenjezo ya Yahova kwa madziko? (Yer. 26:8, 12, 14, 15; 2 Tim. 4:1-5)

4. *Lerini 2 Amambo 24:1-17.*

Kodi ndi pyakubwereswa pyanji pyakutsukwalisa pidadzeswa na kukhonda khulupirika kwa Yuda kwa Yahova? (2 Am. 24:2-4, 14)

Aphale Anai m'Babiloni

1. Kodi mbani aphale anai pa cithunzithunzi, na thangwi yanji iwo ali m'Babiloni?
2. Kodi Nebukadinezara akhanyerezzeranji kwa aphale anai, na iye apasa mitemo yanji kwa anzakazi ace?
3. Kodi ndi phembo yanji idacita Danyeli thangwi ya pyakudya na pyakumwa kwa iye ene na axamwali ace atatu?
4. Mudamala iwo kudya pyakulimwa m'ntsiku khumi, kodi Danyeli na axamwali ace atatu akhali akusiyana tani na anango?
5. Kodi Danyeli na axamwali ace atatu adzagumani ka tani panyumba ya mambo, na ndi m'njira ipi iwo ndiwo adidi kakamwe kupiringana anyantsembe na anyaluso?

Mabvunzo akuthimizira:

1. *Lerini Danyeli 1:1-21.*

- (a) Kodi ndi kuwangisira kwanji kunafunika khala ife tisafuna kupirira mayesero na kukunda kufewa? (Dan. 1:8; Gen. 39:7, 10; Agal. 6:9)
- (b) Kodi ndi m'njira zipi anthu apswa angakwanise kuyeserwa peno kukakamizwa kutawira pire pinanyerezerwa kukhala "pyadidi"? (Dan. 1:8; Mis. 20:1; 2 Akor. 6:17-7:1)
- (c) Kodi mbiri ya Bibilya ya aphale anai Aheberi isatiphedza tani kupereka takhuta thangwi ya kukhala na cipfunziso ca dziko? (Dan. 1:20; Yes. 54:13; 1 Akor. 3:18-20)

Yerusalemu Afudzwa

1. Kodi ndi ninji cidacitikirira Yerusalemu na Aisrayeli ninga pinapangizwa pa cithunzithunzi?
2. Kodi Ezekieli mbani, na ndi pinthu pipi pyakupha ntima pidamuonesa Yahova?
3. Thangwi Aisrayeli nee aledmedza Yahova, kodi iye apikiranji?
4. Kodi Mambo Nebukadinezara acitanji mudamala Aisrayeli kumpandukira?
5. Thangwi yanji Yahova asiya kufudzwa kwenu kwakugopswa kucitikira Aisrayeli?
6. Kodi dziko ya Israyeli yakhala tani yakusowa na munthu ene mbodzi, na yakhala tenepa m'nzidzi ungas?

Mabvunzo akuthimizira:

1. *Lerini 2 Amambo 25:1-26.*

- (a) Kodi Zedekia mbani, ndi ninji cidacitikirira, na pyenepi pyakwanirisa tani profesiya ya Bibilya? (2 Am. 25:5-7; Ezek. 12:13-15)
 - (b) Kodi mbani akhafunika kutawira kwa Yahova thangwi yakukhonda khulupirika konsene kudacita Israyeli? (2 Am. 25:9, 11, 12, 18, 19; 2 Mbiri 36:14, 17)
2. *Lerini Ezekieli 8:1-18.*
Kodi Cikristu cauthambi casangazira tani akupandu-

ka Aisrayeli akulambira dzuwa? (Ezek. 8:16; Yes. 5:20, 21; Jwau. 3:19-21; 2 Tim. 4:3)

Iwo Adagodama Tayu

1. Kodi ndi ntemo upi udapaswa mbumba na Nebukadinezara, mambo wa Babiloni?
2. Thangwi yanji axamwali atatu a Danyeli hadagadamira dzimunthu ya ndalama?
3. Kodi Aheberi atatu apangiza tani kunyindira kwawo Yahova mudaapasa Nebukadinezara mwai unango kuti agodame?
4. Kodi Nebukadinezara atuma amunace kuti acite-nji kwa Sadrake, Mesake na Abedinego?
5. Kodi Nebukadinezara aonanji mudayang'ana iye m'ubvuni?
6. Thangwi yanji mambo asimba Mulungu wa Sadrake, Mesake na Abedinego, na iwo atipasa citsanzo canji?

Mabvunzo akuthimizira:

1. *Lerini Danyeli 3:1-30.*

- (a) Kodi ndi nkhaliro wanjii udapangizwa na aphale atatu Aheberi unafunika kusangazirwa na atumiki onsene a Mulungu m'kuyang'anisana na mayesero a umumphu? (Dan. 3:17, 18; Mat. 10:28; Arom. 14:7, 8)
- (b) Kodi ndi pfunziro ipi yakufunika idapfunziswa Nebukadinezara na Yahova Mulungu? (Dan. 3:28, 29; 4:34, 35)

Malemba Pa Pfufu

1. Kodi ndi ninji cidacitika mukakhala mambo wa Babiloni na phwando ikulu mbaphatisira makhamico na maphande adakwatwa m'templo ya Yahova ku Yerusalemu?
2. Kodi Belisazara alonganji kwa anyaluso ace, mbwene ndi ninji cidacimwana iwo kucita?
3. Kodi mama wa mambo apanga mambo kuti acite-nji?
4. Mwakubverana na pidapanga Danyeli mambo, thangwi yanji Mulungu atumiza dzanja kuti ikalembe pa pfufu?
5. Kodi Danyeli afokotoza tani mabvekeru a mafala pa pfufu?
6. Kodi ndi ninji cidacitika m'nzidzi uneule ene ukhalonga Danyeli?

Mabvunzo akuthimizira:

1. *Lerini Danyeli 5:1-31.*

- (a) Siyanisani kugopa kwaumulungu na kugopa kudakhala na Belisazara mudaona iye malemba pa pfufu. (Dan. 5:6, 7; Sal. 19:9; Arom. 8:35-39)
- (b) Kodi Danyeli apangiza tani cipapo cikulu mukhalonga iye na Belisazara na anthu akulu m'umambo wace? (Dan. 5:17, 18, 22, 26-28; Mach. 4:29)

(c) Kodi ndi m'njira ipi Danyeli kapitulu 5 asagomezera utongi ukulu wakudzulu na wapantsi wa Yahova? (Dan. 4:17, 25; 5:21)

Mbiri 79

Danyeli m'Dzenje Ya Zinkhalamu

1. Kodi Dariyo mbani, na iye akhaona tani Danyeli?
2. Kodi amuna angasi a ntsanje akwanisa kucitisa Dariyo kucitanji?
3. Kodi Danyeli acitanji mudadziwa iye pya mwambo upswa?
4. Thangwi yanji Dariyo anenseka kakamwe kwakuti iye nee akwanisa kugona, na iye acitanji mangwana mwace namacibese?
5. Kodi Danyeli atawira tani Dariyo?
6. Kodi ndi ninji cidacitikira amuna akupa adayesera kupha Danyeli, na Dariyo alembanji kwa mbumba yonsene m'umambo wace?

Mabvunzo akuthimizira:

1. *Lerini Danyeli 6:1-28.*

(a) Kodi nsampha udacitirwa Danyeli usatikumbusanji thangwi ya pire pinacita akutcinga tovera kuyesera kulimirisa basa ya Mboni za Yahova m'nzidzi uno? (Dan. 6:7; Sal. 94:20; Yes. 10:1; Arom. 8:31)

(b) Kodi atumiki a Mulungu a ntsiku zino angakwanise tani kusangazira Danyeli m'kupitiriza na kungonjera "akulu akulu a dziko"? (Dan. 6:5, 10; Arom. 13:1; Mach. 5:29)

(c) Kodi tingakwanise tani kusangazira citsanzo ca Danyeli ca kutumikira Yahova "mwakukhonda phony"? (Dan. 6:16, 20; Afil. 3:16; Chidz. 7:15)

Mbiri 80

Mbumba Ya Mulungu Yabuluka m'Babiloni

1. Ninga pinapangizwa pa cithunzithunzi, kodi Aisrayeli akucitanji?
2. Kodi Koresi akwanirisa tani profesiya ya Yahova kubulukira kwa Yesaya?
3. Kodi Koresi apanganji Aisrayeli ale akuti nee mbadakwanisa kubwerera ku Yerusalemu?
4. Kodi ndi pinthu pipi pidapasa Koresi mbumba kuti ibwerere napyo ku Yerusalemu?
5. Kodi Aisrayeli akwata nzidzi ungasi tovera kufika ku Yerusalemu?
6. Kodi pakhadapita piaka pingasi kubulukira padasiyiwa dziko yapezi yakusowadi anthu?

Mabvunzo akuthimizira:

1. *Lerini Yesaya 44:28 na 45:1-4.*

(a) Kodi Yahova agomezera tani cibaso ca kukwanirika kwa profesiya thangwi ya Koresi? (Yes. 55:10, 11; Arom. 4:17)

(b) Kodi profesiya ya Yesaya thangwi ya Koresi isapanganjanji pya mphambvu ya Yahova Mulungu ya kulongeratu pya ntsogolo? (Yes. 42:9; 45:21; 46:10, 11; 2 Ped. 1:20)

2. *Lerini Ezara 1:1-11.*

M'kutowerera citsanzo ca ale akuti nee mbadakwanisa kubwerera ku Yerusalemu, kodi tingakwanise tani 'kuwangisa manja' a ale anakwanisa kupita m'basa ya nzidzi onsene? (Ezara 1:4, 6; Arom. 12:13; Akol. 4:12)

Mbiri 81

Kunyindira Ciphedzo Ca Mulungu

1. Kodi ndi anthu angasi adacita ulendo wakulapha kubulukira Babiloni kuenda ku Yerusalemu, mbwenye agumananji mudafika iwo?
2. Kodi Aisrayeli atoma kumanganji mudamala iwo kufika, mbwenye anyamalwa awo acitanji?
3. Kodi Ageyu na Zakaria mbani, na iwo apanganji mbumba?
4. Thangwi yanji Tatinai atumiza tsamba ku Babiloni, na atambira ntawiro wanji?
5. Kodi Ezara acitanji mudadziwa iye pya kufunika kwa kusasanya templo ya Mulungu?
6. Kodi Ezara akuphembereranjani pa cithunzithunzi, yatawirwa tani phembero yace, na pyenepi pisatipfunzisanji?

Mabvunzo akuthimizira:

1. *Lerini Ezara 3:1-13.*

Tingagananika pa mbuto yakusowa mpingo wa mbumba ya Mulungu, kodi tisafunika kupitiriza na kucitanji? (Ezara 3:3, 6; Mach. 17:16, 17; Aheb. 13:15)

2. *Lerini Ezara 4:1-7.*

Kodi Zerubabeli aikha citsanzo canji kwa mbumba ya Yahova thangwi ya ciphatanizo ca cikhalupiro? (Eks. 34:12; 1 Akor. 15:33; 2 Akor. 6:14-17)

3. *Lerini Ezara 5:1-5, 17 na 6:1-22.*

(a) Thangwi yanji akutcinga hadakwanisa kulimirisa basa yakumanga templo? (Ezara 5:5; Yes. 54:17)

(b) Kodi pidacita akulu a Ayuda pisawangisa tani akulu Acikristu kusaka citsogolero ca Yahova m'kuyanganisana na akutcinga? (Ezara 6:14; Sal. 32:8; Arom. 8:31; Yak. 1:5)

4. *Lerini Ezara 8:21-23, 28-36.*

Mbitisati kutoma njira yakucita pinthu, kodi mbukudakhala pyadidi kutowerera citsanzo cipi ca Ezara? (Ezara 8:23; Sal. 127:1; Mis. 10:22; Yak. 4:13-15)

Mbiri 82

Mordekai Na Esteri

1. Kodi Mordekai na Esteri mbani?
2. Thangwi yanji Mambo Ahaswero akafuna nkazi mupswa, na iye asankhula ani?
3. Kodi Hamani mbani, na ndi ninji cidacitisa kui-pirwa kakamwe?
4. Kodi ndi mwambo wanji udacitwa, na Esteri acitanji mudamala iye kutambira mphangwa kwa Mordekai?
5. Kodi ndi ninji cidacitikira Hamani, na ndi ninji cidacitikira Mordekai?

6. Kodi Aisrayeli apulumuswa tani kwa anyamalwa a mabw?

Mabvanzo akuthimizira:

1. *Lerini Esteri 2:12-18.*

Kodi Esteri apangiza tani ntengo wa kusakulira “ukomi wankati wantima wadidi na wakupfulika”? (Esteri 2:15; 1 Ped. 3:1-5)

2. *Lerini Esteri 4:1-17.*

Ninga Esteri apaswa mwai wa kucita cinthu m'kuphedza ulambiri wandimomwene, kodi ntsiku zino tisapaswa mwai wanji tovera kupangiza kupipereka kwathu na kukhulupirika kwa Yahova? (Esteri 4:13, 14; Mat. 5:14-16; 24:14)

3. *Lerini Esteri 7:1-6.*

Kodi azinji a mbumba ya Mulungu ntsiku zino asapiikha tani pa ngobzwi ya kutcingwa, ninga Esteri? (Esteri 7:4; Mat. 10:16-22; 1 Ped. 2:12)

Mbiri 83

Zingome Za Yerusalemu

1. Kodi Aisrayeli akhapibwa tani thangwi yakusowa zingome zakuzungulira nzinda wawo wa Yerusalemu?

2. Kodi Neyemia mbani?

3. Kodi basa ya Neyemia ikhali ipi, na thangwi yanji ikhali yakufunika?

4. Kodi ndi mphangwa zipi zidatsukwalisa Neyemia, na iye acitanji?

5. Kodi Mambo Artaxerxe apangiza tani uddi kwa Neyemia?

6. Kodi Neyemia apamba tani basa yakumanga tovera anyamalwa a Aisrayeli akhonde kuilimirisa?

Mabvanzo akuthimizira:

1. *Lerini Neyemia 1:4-6 na 2:1-20.*

Kodi Neyemia asaka tani citsogetero ca Yahova? (Ney. 2:4, 5; Arom. 12:12; 1 Ped. 4:7)

2. *Lerini Neyemia 3:3-5.*

Kodi akulu ampingo na atumiki akutumikira angakwanise kupfunzani kubulukira kwa kusiyana kwa Atekoa na “akulu” awo? (Ney. 3:5, 27; 2 Ates. 3:7-10; 1 Ped. 5:5)

3. *Lerini Neyemia 4:1-23.*

(a) Kodi ndi ninji cidakulumiza Aisrayeli kupitiriza na kumanga maseze akhali na kutcingwa kwakugopswa? (Ney. 4:6, 8, 9; Sal. 50:15; Yes. 65:13, 14)

(b) Kodi citanzo ca Aisrayeli cisatiwangisa m'njira ipi ntsiku zino?

4. *Lerini Neyemia 6:15.*

Kodi kumaliswa kwa zingome za Yerusalemu nkati mwa miezi miwiri kusapanganji pya mphambvu ya cikhulupiro? (Sal. 56:3, 4; Mat. 17:20; 19:26)

Mbiri 84

Anju Aenda Kaona Mariya

1. Kodi nkazi uyu pa cithunzithunzi mbani?

2. Kodi Gabriyeli apanganji Mariya?

3. Kodi Gabriyeli afokotoza tani kwa Mariya kuti iye mbadadzabala mwana ngakhale Mariya nee atoma kukhala na mamuna?

4. Kodi ndi ninji cidacitika mudaenda Mariya kaona wacibale wace Elizabeti?

5. Kodi Zuze anyerezeranji mudadziwa iye kuti Mariya mbadadzabala mwana, mbwenye thangwi yanji Zuze acinja manyerezero?

Mabvanzo akuthimizira:

1. *Lerini Luka 1:26-56.*

(a) Kodi Luka 1:35 apanganzani thangwi ya kusowa ungwiro konsene kudabulukira kwa Adamu m'mimba mwa Mariya mudabuluswa umaso wa Mwana wa Mulungu kumbuto yauzimu? (Ag. 2:11-13; Jwau. 6:69; Aheb. 7:26; 10:5)

(b) Kodi Yezu alededzwa tani ngakhale iye mbasati kubalwa? (Luka 1:41-43)

(c) Kodi Mariya apasa citanzo canji cadidi kwa Akristu ale anatambira miyai yakupambulika ya utumiki ntsiku zino? (Luka 1:38, 46-49; 17:10; Mis. 11:2)

2. *Lerini Mateyu 1:18-25.*

Maseze Yezu hadapaswa dzina ya Emanuweli ninga yace ene, kodi basa yace ninga munthu yakwanirisa tani mabvekeru a dzina ineyi? (Mat. 1:22, 23; Jwau. 14:8-10; Aheb. 1:1-3)

Mbiri 85

Yezu Abalwa m'Thanga

1. Kodi kakhombwani aka pa cithunzithunzi mbani, na Mariya akagonesa kupi?

2. Thangwi yanji Yezu abalwa m'thanga na pinyama?

3. Pa cithunzithunzi, kodi mbani amuna anapita m'thanga, na anju akhadaapanganji?

4. Thangwi yanji Yezu ndi wakupambulika?

5. Thangwi yanji Yezu asakwanisa kucemerwa Mwana wa Mulungu?

Mabvanzo akuthimizira:

1. *Lerini Luka 2:1-20.*

(a) Kodi Kaisara Augustu akhali na khundu yanji m'kukwanirisa kwa profesiya ya kubalwa kwa Yezu? (Luka 2:1-4; Mika 5:2)

(b) Kodi munthu angakwanise tani kuphatanizwa nkati mwa ale analongwa ninga “anthu onsene anakoma kuli iye”? (Luka 2:14; Mat. 16:24; Jwau. 17:3; Mach. 3:19; Aheb. 11:6)

(c) Khala akumbizi awa akupicepesa a Ayuda akhala na thangwi yakukomerwa na kubalwa kwa Mpu-lumusi, kodi ndi thangwi ipi ikulu yakukomerwa iri na atumiki a Mulungu ntsiku zino? (Luka 2:10, 11; Aef. 3:8, 9; Chidz. 11:15; 14:6)

Mbiri 86

Amuna Atsogolerwa Na Nyenyezi

1. Kodi amuna ali pa cithunzithunzi mbani, na thangwi yanji mbodzi wa iwo akuthonya nyenyezi yakuyetimira?

2. Thangwi yanji Mambo Herodi anenseka, na iye acitanji?
3. Kodi nyenyezi yakuyetimira yatsogolera kupi amuna, mbenye thangwi yanji iwo abwerera ku dziko yakwawo na njira inango?
4. Kodi ndi ntemo upi udapasa Herodi, na thangwi yanji?
5. Kodi Yahova apanga Zuze kucitanji?
6. Kodi mbani adacitisa nyenyezi ipswa kugaka, na thangwi yanji?

Mabvunzo akuthimizira:

1. Lerini Mateyu 2:1-23.

Kodi Yezu akhali na thunga yanji na akakhala kupi mudaenda anyakupfunza zinyenyezi kamuona? (Mat. 2:1, 11, 16)

Mbiri 87

Mphale Yezu m'Templo

1. Kodi Yezu ali na piaka pingasi pa cithunzithunzi, na iye ali kupi?
2. Kodi Zuze akhacitanji na banjace piaka pyonsene?
3. Pakumala ntsiku ibodzi ya ulendo wakubwerera kunyumba, thangwi yanji Zuze na Mariya abwerera ku Yerusalemu?
4. Kodi Zuze na Mariya agumana kupi Yezu, na thangwi yanji anthu kweneko adzumtirwa?
5. Kodi Yezu alonganji kwa mamace, Mariya?
6. Kodi tingakwanise tani kukhala ninga Yezu m'kupfunza pya Mulungu?

Mabvunzo akuthimizira:

1. Lerini Luka 2:41-52.

(a) Maseze Mwambo ukhafuna kuti amuna basi aende ku maphwando a caka na caka, kodi Zuze na Mariya aikha citsanzo canji cadidi kwa anyakubala ntsiku zino? (Luka 2:41; Deut. 16:16; 31:12; Mis. 22:6)

(b) Kodi Yezu aikha tani citsanzo cadidi kwa anthu apswa ntsiku zino towera akhale akungonjera anyakubala awo? (Luka 2:51; Deut. 5:16; Mis. 23:22; Akol. 3:20)

2. Lerini Mateyu 13:53-56.

Kodi ndi abale api anai akumanungo a Yezu analongwa madzina awo m'Bibilya, na, m'kupita kwa nzidzi, awiri a iwo aphantisirwa tani m'pingo Wacikristu? (Mat. 13:55; Mach. 12:17; 15:6, 13; 21:18; Agal. 1:19; Yak. 1:1; Yuda 1)

Mbiri 88

Juwau Abatiza Yezu

1. Kodi amuna awa awiri pa cithunzithunzi mbani?
2. Kodi munthu asabatizwa tani?
3. Mwakudzoloeerka, kodi mbani akhabatiza Juwau?
4. Kodi ndi thangwi yanji yakupambulika idacitisa Yezu kuphemba Juwau kuti amatize?
5. Kodi Mulungu apangiza tani kuti Iye akomerwa na kubatizwa kwa Yezu?

6. Kodi ndi ninji cidacitika mudaenda Yezu ku mbuto yace ekhene m'ntsiku 40?

7. Kodi ndi api angasi a atowereri akutoma a Yezu, peno anyakupfunza, na ndi cipi cirengo cace cakutoma?

Mabvunzo akuthimizira:

1. Lerini Mateyu 3:13-17.

Kodi ndi citsanzo canji cidaiikha Yezu towera kubatizwa kwa anyakupfunzace? (Sal. 40:7, 8; Mat. 28:19, 20; Luka 3:21, 22)

2. Lerini Mateyu 4:1-11.

Kodi kuphatisira Malemba mwanzeru kudacita Yezu kusatiwangisa tani kupfunza Bibilya nzidzi onsene? (Mat. 4:5-7; 2 Ped. 3:17, 18; 1 Jwau. 4:1)

3. Lerini Juwau 1:29-51.

Kodi Juwau Mbatizi aendesa anyakupfunzace kwa ani, na iye tingakwanise tani kunsangazira ntsiku zino? (Jwau. 1:29, 35, 36; 3:30; Mat. 23:10)

4. Lerini Juwau 2:1-12.

Kodi cirengo cakutoma ca Yezu capangiza tani kuti Yahova nkhabe khondesa pinthu pyadidi kwa atumiki Ace? (Jwau. 2:9, 10; Sal. 84:11; Yak. 1:17)

Mbiri 89

Yezu aAcenesa Templo

1. Thangwi yanji pasaguliswa pinyama pa templo?
2. Kodi ndi ninji cidacitisa Yezu kuipirwa?
3. Ninga munaonemwe pa cithunzithunzi, kodi Yezu acitanji, na ndi ntemo upi udapasa iye amuna akugulisa zinkhangaiwa?
4. Mudaona anyakupfunza a Yezu pidacita iye, kodi iwo akumbuswanji?
5. Kodi Yezu apita na pa cisa cakupi mukabwerera iye ku Galileya?

Mabvunzo akuthimizira:

1. Lerini Juwau 2:13-25.

M'kunyererera kuipirwa kukulu kwa Yezu thangwi ya anyakucinja kobiri pa templo, kodi ndi maonero api adidi a mabasa akugulisa pa Nyumba ya Umambo anafunika? (Jwau. 2:15, 16; 1 Akor. 10:24, 31-33)

Mbiri 90

Na Nkazi Pa Ncera

1. Thangwi yanji Yezu alimira pa ncera ku Samariya, na iye alonganji kwa nkazi kweneko?
2. Thangwi yanji nkazi uoyu adzidzimusika, ndi ninji cidampanga Yezu, na thangwi yanji?
3. Kodi nkazi uyu anyerera kuti Yezu akhalonga pya ntundu upi wa madzi, mbenye mwandimomwene Yezu akhalonga pya madzi a ntundu upi?
4. Thangwi yanji nkazi uyu adzumtirwa na pikhadziwa Yezu thangwi ya iye, na Yezu azigumana kupi mphangwa zenezi?
5. Kodi tingakwanise kupfunza mapfunziro anji kubulukira ku mbiri ya nkazi pa ncera?

Mabvunzo akuthimizira:

1. *Lerini Juwau 4:5-43.*

(a) M'kutowerera citsanzo ca Yezu, kodi tisafunika kupangiza nkhaliro wanji kwa anthu a ntundu wakusiyana na ife peno akukuzwa m'makhaliro akusiyana na ife? (Jwau. 4:9; 1 Akor. 9:22; 1 Tim. 2:3, 4; Titu 2:11)

(b) Kodi ndi maphindu anji auzimu anatambirwa na munthu wakudzakhalira nyakupfunza wa Yezu? (Jwau. 4:14; Yes. 58:11; 2 Akor. 4:16)

(c) Kodi tingakwanise tani kupangiza kupereka takhuta ninga nkazi wa Musamariya, wakuti akhafuna kakamwe kwagwana na anango pikhadamala iye kupfunza? (Jwau. 4:7, 28; Mat. 6:33; Luka 10:40-42)

Mbiri 91

Yezu Apfunzisa Pa Phiri

1. Pa cithunzithunzi, kodi Yezu akupfunzisa kupi, na mbani adakhala paduzi kakamwe na iye?
2. Kodi madzina a apostolo 12 ndi api?
3. Kodi ndi ninji Umambo ukhaphunzisa Yezu?
4. Kodi Yezu apfunzisa mbumba kuphembereranjani?
5. Kodi Yezu alonganji pya njira inafunika anthu kutsalakanirana unango na nzace?

Mabvunzo akuthimizira:

1. *Lerini Mateyu 5:1-12.*

Kodi ndi m'njira zipi tingakwanise kupangiza kuti tisacidziwa cifuno cathu cauzimu? (Mat. 5:3; Arom. 10:13-15; 1 Tim. 4:13, 15, 16)

2. *Lerini Mateyu 5:21-26.*

Kodi Mateyu 5:23, 24 asagomezera tani kuti kubverana kwathu na abale athu kusakhuya kubverana kwathu na Yahova? (Mat. 6:14, 15; Sal. 133:1; Akol. 3:13; 1 Jwau. 4:20)

3. *Lerini Mateyu 6:1-8.*

Kodi ndi mitundu ipi yakupibwa wakulungama yakuti Akristu asafunika kuicalira? (Luka 18:11, 12; 1 Akor. 4:6, 7; 2 Akor. 9:7)

4. *Lerini Mateyu 6:25-34.*

Kodi ndi ninji cidapfungisa Yezu thangwi yakufunika kwa kunyindira Yahova kwa masasanyiro athu akumanungo? (Eks. 16:4; Sal. 37:25; Afil. 4:6)

5. *Lerini Mateyu 7:1-11.*

Kodi nsanje wapakweca unagumanika pa Mateyu 7:5 usatipfungisani? (Mis. 26:12; Arom. 2:1; 14:10; Yak. 4:11, 12)

Mbiri 92

Yezu Alamusa Akufa

1. Kodi baba wa ntsikana pa cithunzithunzi mbani, na thangwi yanji iye na nkazace anenseka kakamwe?
2. Kodi Yairo acitanji mudagumana iye Yezu?
3. Kodi ndi ninji cidacitika mukhaenda Yezu kunyumba kwa Yairo, na ndi mphangwa zANJI zidatambira Yairo m'njira?

4. Thangwi yanji anthu akhali m'nyumba ya Yairo aseka Yezu?

5. Kodi Yezu acitanji mudakwata iye apostolo atatu na baba na mama wa ntsikana mbapita m'kwartu mwa ntsikana?

6. Kodi mbani anango adalamusa Yezu kwa akufa, na pyenepe pisapangizani?

Mabvunzo akuthimizira:

1. *Lerini Luka 8:40-56.*

Kodi Yezu apangiza tani ntsisi na ntima wakukoma kwa nkazi wakucololeka ciropa, na akulu Acikristu ntsiku zino angakwanise kupfunzani kubulukira kwa pyenepe? (Luka 8:43, 44, 47, 48; Lev. 15:25-27; Mat. 9:12, 13; Akol. 3:12-14)

2. *Lerini Luka 7:11-17.*

Kodi ale adaluzwa akufunika awo m'kufa angakwanise tani kugumana ciwangiso cikulu kubulukira ku ntawiro wa Yezu kwa nzice wa Nayimu? (Luka 7:13; 2 Akor. 1:3, 4; Aheb. 4:15)

3. *Lerini Juwau 11:17-44.*

Kodi Yezu apangiza tani kuti si cinthu cacilendo tayu kutsukwala thangwi ya kufa kwa wakufunika? (Jwau. 11:33-36, 38; 2 Sam. 18:33; 19:1-4)

Mbiri 93

Yezu Adyesa Anthu Azinji

1. Kodi ndi cinthu cipi cakugopswa cidacitikira Juwau Mbatizi, na ceneci cacitisa Yezu kupibwa tani?
2. Kodi Yezu adyesa tani umwini udantowerera, na pikhadanji tani pyakudya pyakusala?
3. Thangwi yanji anyakupfunza agopa namasiku, na ndi ninji cidacitikira Pedru?
4. Kodi Yezu adyesa tani pikwi pya anthu pa ulendo waciwiri?
5. Thangwi yanji kunadzakhalira kwakuzumatirisa munafuna kudzatonga Yezu dziko yapantsi ninga Mambo wa Mulungu?

Mabvunzo akuthimizira:

1. *Lerini Mateyu 14:1-32.*

(a) Kodi pidalembeba pa Mateyu 14:23-32 pisadziwanji pya umunthu wa Pedru?

(b) Kodi pidalembeba m'Bibilya pisapangiza tani kuti Pedru adzakola mbapiringana makhaliro ace akusukira? (Mat. 14:27-30; Jwau. 18:10; 21:7; Mach. 2:14, 37-40; 1 Ped. 5:6, 10)

2. *Lerini Mateyu 15:29-38.*

Kodi Yezu apangiza tani cilemedzo kwa masasanyiro akumanungo akubuluka kwa Babace? (Mat. 15:37; Jwau. 6:12; Akol. 3:15)

3. *Lerini Juwau 6:1-21.*

Kodi Akristu ntsiku zino angakwanise tani kutowerera citsanzo ca Yezu thangwi ya utongi? (Jwau. 6:15; Mat. 22:21; Arom. 12:2; 13:1-4)

Iye Akhafuna Ana Ang'ono

1. Kodi apostolo akhaphokanyisananji m'njira yaku-bwerera ku ulendo wakulapha?
2. Thangwi yanji Yezu acemera mwana ng'ono mba-mulimirisa pakati pa apostolo?
3. Kodi ndi m'njira ipi apostolo akhafunika kupfunza kukhala ninga ana ang'ono?
4. Pakupita miezi yakucepta, kodi Yezu apangiza tani kuti iye akhafuna ana ang'ono?

Mabvunzo akuthimizira:

1. *Lerini Mateyu 18:1-4.*
Thangwi yanji Yezu aphasitira misanje tovera kupfunzisa? (Mat. 13:34, 36; Mki. 4:33, 34)
2. *Lerini Mateyu 19:13-15.*
Kodi ndi makhaliro api a ana ang'ono tisafunika ku-sangazira khala iye tinadzakhala na khundu m'nkho-mbo za Umambo? (Sal. 25:9; 138:6; 1 Kor. 14:20)
3. *Lerini Marki 9:33-37.*
Kodi Yezu aphpanzanji anyakupfunzace thangwi yakufuna mbuto yapadzulu? (Mki. 9:35; Mat. 20:25, 26; Agal. 6:3; Afil. 2:5-8)
4. *Lerini Marki 10:13-16.*
Kodi Yezu akhali wakufikirika tani, na akulu Acikristu angakwanise kupfunzani kubulukira ku citsanzo cace? (Mki. 6:30-34; Afil. 2:1-4; 1 Tim. 4:12)

Njira Ya Kupfunzisa Ya Yezu

1. Kodi ndi mbvunzo upi udacita mamuna unango kwa Yezu, na thangwi yanji?
2. M'midzidzi inango, kodi Yezu akhaphatisirani to-vera kupfunzisa, na ndi ninji pidapfunzefe kale thangwi ya Ayuda na Asamariya?
3. M'mbiri idalonga Yezu, kodi ndi ninji cidacitikira Muyuda akhatcitira na nseu kuenda ku Yeriko?
4. Kodi ndi ninji pidacitika mudagwanda nyantsembe wa Mu yuda na Mulevi na pa nseu?
5. Pa cithunzithunzi, kodi mbani anaphedza Muyuda adamenywa kazinji?
6. Kodi ndi mbvunzo upi udacita Yezu mudamala iye kulonga mbiri ineyi, na mamuna unoyu atawira tani?

Mabvunzo akuthimizira:

1. *Lerini Luka 10:25-37.*
(a) Mbuto mwa kupasa kwene ntawiro, kodi Yezu aphedza tani mamuna wakudziwa mwadidi Mwambo kunyereza cinthu cenezi? (Luka 10:26; Mat. 16:13-16)
- (b) Kodi Yezu aphasitira tani misanje tovera kumalisa tsangulo kwa abveseri ace? (Luka 10:36, 37; 18:9-14; Titu 1:9)

Yezu Awangisa Anyakuduwala

1. Kodi Yezu acitanji mukhafamba iye m'dziko?

2. Kodi Yezu apanganji apostolo ace mudapita cifupi na piaka pitatu kubulukira padabatizwa iye?
3. Kodi anthu awa pa cithunzithunzi mbani, na Yezu acitanranji nkazi?
4. Thangwi yanji ntawiro wa Yezu kwa mipingizo ya atsogoleri a relijiu waacitisa kukhala na manyadzo?
5. Kodi Yezu acitanji kwa anyakuphema awiri ama-bolibli mukakhala iye na apostolo ace cifupi na Ye-riko?
6. Thangwi yanji Yezu acita pirengo?

Mabvunzo akuthimizira:

1. *Lerini Mateyu 15:30, 31.*
Kodi ndi kupangizwa kwanji kwakudzumatirisa kwa mphambvu za Yahova kudoanewa na Yezu, na pyene-pi pisafunika kukhuya tani kudziwa kwathu pya pidapikira Yahova tovera dziko ipswa? (Sal. 37:29; Yes. 33:24)
2. *Lerini Luka 13:10-17.*
Kodi kucita Yezu pinango pya pirengo pyace pya-kudzumatirisa kakamwe Nsabudu kusapangiza tani ntundu wakusudzula usafuna iye kubweresa kwa anthu nkati mwa Utongi wace wa Piaka cikwi? (Luka 13:10-13; Sal. 46:9; Mat. 12:8; Akol. 2:16, 17; Chidz. 21:1-4)
3. *Lerini Mateyu 20:29-34.*
Kodi mbiri ineyi isapangiza tani kuti Yezu cipo akhadanjirwa kakamwe na pinthu kwakuti akhonde kuphedza anthu, na tingakwanise kupfunzani kubulu-kira kwa pyenezi? (Deut. 15:7; Yak. 2:15, 16; 1 Jwau. 3:17)

Yezu Abwera Ninga Mambo

1. Kodi Yezu apanga anyakupfunzace kuti acitenji mudaenda iye ku mudzi ung'ono duzi na Yerusalemu?
2. Pa cithunzithunzi, kodi kwacitanji mudafika Yezu duzi na zinda wa Yerusalemu?
3. Kodi ana ang'ono acitanji mudaona iwo Yezu ku-wangisa anthu akhali mabolibli na anyakulamala?
4. Kodi Yezu alonganji kwa anyantsembe akuipirwa?
5. Kodi ife tingakwanise tani kukhala ninga ana ang'ono ale adasimba Yezu?
6. Kodi anyakupfuna akhafuna kudziwanji?

Mabvunzo akuthimizira:

1. *Lerini Mateyu 21:1-17.*
(a) Kodi kupita kwa Yezu m'Yerusalemu ninga Mambo kwasiyana tani na akazembe akukunda a midzidzi ya Aroma? (Mat. 21:4, 5; Zak. 9:9; Afil. 2:5-8; Akol. 2:15)
- (b) Kodi anthu apswa angakwanise kupfunza pfunzi-ro yanji kubulukira kwa aphale ale Aisirayeli adatulula Masalimo 118 mukhapita Yezu m'templo? (Mat. 21:9, 15; Sal. 118:25, 26; 2 Tim. 3:15; 2 Ped. 3:18)
2. *Lerini Jwau 12:12-16.*
Kodi kuphatisira matsanzo a micindu kudacita anthu adasimba Yezu kwaphipirisanji? (Jwau. 12:13; Afil. 2:10; Chidz. 7:9, 10)

Pa Phiri Ya Milivera

1. Pa cithunzithunzi, kodi Yezu ndi upi mwa mamuna awa, na mbani ali na iye?
2. Kodi anyantsembe ayesera kucitiranji Yezu m'temlo, na iye alonganji kwa iwo?
3. Kodi apostolo abvunzani kwa Yezu?
4. Thangwi yanji Yezu apanga apostolo ace pinthu pingasi pyakuti mbipidacitika pa dziko yapantsi muna-dzatonga iye ninga Mambo kudzulu?
5. Kodi ndi ninji cidalonga Yezu kuti mbicidacitika iye mbasati kumalisa uipi onsene pa dziko yapantsi?

Mabvunzo akuthimizira:

1. *Lerini Mateyu 23:1-39.*
 - (a) Maseze Malemba asapangiza kuti kuphatisira pidzo pya dziko kungakwanise kukhala kwa kuthema, kodi mafala a Yezu pa Mateyu 23:8-11 asapanganji pya kuphatisira pidzo m'pingo Wacikristu? (Mach. 26:25; Arom. 13:7; 1 Ped. 2:13, 14)
 - (b) Kodi Afarisi aphatisiranji tovera kuyesera kukhondesa anthu kukhala Akristu, na atsoholeri a relijiu au asaphatisira tani njira ibodzi ene m'nzidi uwo? (Mat. 23:13; Luka 11:52; Jwau. 9:22; 12:42; 1 Ates. 2:16)
2. *Lerini Mateyu 24:1-14.*
 - (a) Kodi kufunika kwa kupirira kusagomezwa tani pa Mateyu 24:13?
 - (b) Kodi mafala "ntsiku yakumalisa" pa Mateyu 24:13 asabevakanji? (Mat. 16:27; Arom. 14:10-12; 2 Akor. 5:10)
3. *Lerini Marki 13:3-10.*

Kodi ndi mafala api adalembwa pa Marki 13:10 anapangiza kucimbiza kwa kumwaza mhangwa zadidi, na mafala a Yezu asafunika kutikhuya tani? (Arom. 13:11, 12; 1 Akor. 7:29-31; 2 Tim. 4:2)

Mbiri 99**M'kwartu Yapadzulu**

1. Ninga pinapangizwa pa cithunzithunzi, thangwi yanji Yezu na apostolo ace 12 ali m'kwartu ikulu yapadzulu?
2. Kodi mamuna anabuluka mbani, na iye ali kuenda kacitanji?
3. Kodi ndi kudya kwanji kwakupambulika kudatomesa Yezu mudamala iwo kudya Paskwa?
4. Kodi Paskwa ikhakumbusa Aisrayeli cakucitika canji, na kudya uku kwakupambulika kusakumbusanji atowereri a Yezu?
5. Pakumala kwa Cakudya Cancidodo ca Mbuya, kodi Yezu apanganji atowereri ace, na ndi ninji cidacita iwo?

Mabvunzo akuthimizira:

1. *Lerini Mateyu 26:14-30.*
 - (a) Kodi Mateyu 26:15 asapangiza tani kuti usandukiri wa Yudasasi kwa Yezu ukhali cinthu cakahomo?
 - (b) Kodi kucucisa ciropa kwa Yezu kusaphata basa

towera pifuno pipi piwiri? (Mat. 26:27, 28; Yer. 31:31-33; Aef. 1:7; Aheb. 9:19, 20)

2. *Lerini Luka 22:1-39.*

Kodi ndi m'njira ipi Satana apita nkati mwa Yudasasi? (Luka 22:3; Jwau. 13:2; Mach. 1:24, 25)

3. *Lerini Jwau 13:1-20.*

(a) Mwakuverana na mafala adalembwa pa Jwau 13:2, kodi Yudasasi angakwanise kupaswa mulando thangwi ya pidacita iye, na atumiki a Mulungu angakwanise kupfunzani kubulukira kwa pyenepe? (Gen. 4:7; 2 Akor. 2:11; Agal. 6:1; Yak. 1:13, 14)

(b) Kodi ndi pfunziro yanji yamphambvu idapangiza Yezu? (Jwau. 13:15; Mat. 23:11; 1 Ped. 2:21)

4. *Lerini Jwau 17:1-26.*

Kodi ndi m'njira ipi Yezu apemberera atowereri ace kuti "akhale [ci]nthu [ci]bodzi"? (Jwau. 17:11, 21-23; Arom. 13:8; 14:19; Akol. 3:14)

Mbiri 100**Yezu m'Munda**

1. Kodi Yezu na apostolo ace aenda kupi mudamala iwo kubuluka m'kwartu yapadzulu, na iye apanga kuti acitenji?
2. Kodi Yezu agumananji mudabwerera iye kukakhalala apostolo ace, na pyenepi pyacitika kangasi?
3. Kodi mbani adapita m'munda, na Yudasasi Iskarioti acitanji, ninga pinapangizwa pa cithunzithunzi?
4. Thangwi yanji Yudasasi ampswompwona Yezu, na Pedru acitanji?
5. Kodi Yezu apanganji Pedru, mbwenye thangwi yanji Yezu hadaphemba Mulungu kutumiza maanji?

Mabvunzo akuthimizira:

1. *Lerini Mateyu 26:36-56.*
 - (a) Kodi njira idapasa Yezu uphunu anyakupfunzace ndi citsanzo canji cadidi kwa akulu Acikristu ntsiku zino? (Mat. 20:25-28; 26:40, 41; Agal. 5:17; Aef. 4:29, 31, 32)
 - (b) Kodi Yezu aona tani kuphatisira mfuti zaunyama tovera kukutira anthu anango? (Mat. 26:52; Luka 6:27, 28; Jwau. 18:36)
2. *Lerini Luka 22:39-53.*

Mudaonekera anju kwa Yezu m'munda wa Getsemani tovera kumuwangisa, kodi pyenepi pikhapangiza kuti Yezu akhafava m'cikhalupiro cace? Fokotozani. (Luka 22:41-43; Yes. 49:8; Mat. 4:10, 11; Aheb. 5:7)
3. *Lerini Jwau 18:1-12.*

Kodi Yezu atsidzikiza tani anyakupfunzace kwa anyakutcinga ace, na tingakanwisa kupfunzani kubulukira ku citsanzo cenece? (Jwau. 10:11, 12; 18:1, 6-9; Aheb. 13:6; Yak. 2:25)

Mbiri 101**Yezu Aphiwa**

1. Kodi mbani anafuna kutawira pakutoma thangwi ya kufa kwa Yezu?
2. Kodi apostolo acitanji mudakwatwa Yezu na atsoholeri a relijiu?

3. Kodi ndi ninji cidacitika pa nyumba ya Kayafa, nya-ntsembe wankulu?

4. Thangwi yanji Pedru abuluka mbalira?

5. Mudamala Yezu kuendeswa pontho kwa Piratu, kodi anyantsembe akulu akhuwanji?

6. Kodi ndi ninji cidacitika Yezu m'kutoma kwa masikati a Cixanu, na ndi pikiro yanji idacita iye kwa nyakucita pyakuipa akhadamanikwa pamuti ku nkundu kwace?

7. Kodi Paradizu idalanga Yezu inadzakhala kupi?

Mabvunzo akuthimizira:

1. *Lerini Mateyu 26:57-75.*

Kodi ndi m'njira ipi piwalo pya nyumba ikulu yakutonga miseru ya Ciyuda pyapangiza kuti mitima yawo ikhali yakuipa? (Mat. 26:59, 67, 68)

2. *Lerini Mateyu 27:1-50.*

Thangwi yanji tingakwanise kulonga kuti kutsukwala kudabva Yūdasi nee kukhali kwandimomwene? (Mat. 27:3, 4; Mki. 3:29; 14:21; 2 Akor. 7:10, 11)

3. *Lerini Luka 22:54-71.*

Kodi tingakwanise kupfunza pfunziro yanji kubulukira kwa kukhonda Yezu kudacita Pedru namasiku adasandukirwa Yezu na kuphatwa? (Luka 22:60-62; Mat. 26:31-35; 1 Akor. 10:12)

4. *Lerini Luka 23:1-49.*

Kodi Yezu atawira tani kukhonda lungama kudacitirwa iye, na tingakwanise kupfunza pfunziro yanji kubulukira kwa pyenepi? (Luka 23:33, 34; Arom. 12:17-19; 1 Ped. 2:23)

5. *Lerini Juwau 18:12-40.*

Maseze Pedru apatwa m'nzidzi wakupepa na kugopa anthu, kodi kuwanga kwace mbadzakhala pontho mpostolo wakudzindikirika kusapangizani? (Jwau. 18:25-27; 1 Akor. 4:2; 1 Ped. 3:14, 15; 5:8, 9)

6. *Lerini Juwau 19:1-30.*

(a) Kodi Yezu akhali na maonero anji akulinganira thangwi ya pinthu pyakumanungo? (Jwau. 2:1, 2, 9, 10; 19:23, 24; Mat. 6:31, 32; 8:20)

(b) Kodi mafala apakufa a Yezu apangiza tani kupe-mbera kwakuti iye akhadatsidzikiza utongi ukulu wa Yahova? (Jwau. 16:33; 19:30; 2 Ped. 3:14; 1 Jwau. 5:4)

Mbiri 102

Yezu Ali Maso

1. Kodi nkazi uyu pa cithunzithunzi mbani, amuna awiri awa mbani, na iwo ali kupi?

2. Thangwi yanji Piratu apanga anyantsembe kuti atumize anyankhondo tovera akaonere nthumbi ya Yezu?

3. Kodi anju acitanji m'kutoma kakamwe kwa ntsiku yacitatu Yezu mbadamala kufa, mbenye anyantsembe acitanji?

4. Thangwi yanji akazi anango adzumatirwa muda-enda iwo kaona nthumbi ya Yezu?

5. Thangwi yanji Pedru na Juwau athamanga kueda ku nthumbi ya Yezu, na iwo agumananji?

6. Kodi ndi ninji cidacitika na ntembo wa Yezu, mbwenye iye acitanji tovera kupangiza anyakupfunza kuti iye ali maso?

Mabvunzo akuthimizira:

1. *Lerini Mateyu 27:62-66 na 28:1-15.*

M'nzidzi udalamuswa Yezu kwa akufa, kodi anyantsembe akulu, Afarisi na akulu anango adawira tani nzi-mu wakucena? (Mat. 12:24, 31, 32; 28:1-15)

2. *Lerini Luka 24:1-12.*

Kodi mbiri yakulamuswa kwa Yezu kwa akufa isapangiza tani kuti Yahova asaona akazi ninga mboni zakunyindirika? (Luka 24:4, 9, 10; Mat. 28:1-7)

3. *Lerini Juwau 20:1-12.*

Kodi Juwau 20:8, 9 asatiphedza tani kuona kufunika kwa kupirira khala iye nkhaba dziwa mwakukwana kukwaniririka kwa profesiya ya Bibilya? (Mis. 4:18; Mat. 17:22, 23; Luka 24:5-8; Jwau. 16:12)

Mbiri 103

M'kwartu Yakufungwa Na Mphinga

1. Kodi Mariya alonganji kwa mamuna akhanyereze- ra iye kuti ndi nyakutsalaksana munda, mbenye ndi ninji cidacitika kudziwa kuti akhalidi Yezu?

2. Kodi ndi ninji cidacitika kwa anyakupfunza awiri akhaenda ku mudzi wa Emau?

3. Kodi ndi cinthu cipi akadzumatirisa cidacitika mudalanga anyakupfunza awiri kwa apostolo kuti iwo aona Yezu?

4. Kodi Yezu aonekera kangasi kwa atowereri ace?

5. Kodi Tomasi alonganji mudabva iye kuti anyaku- pfunza aona Mbua, mbenye ndi ninji cidacitika pa- kupita ntsiku zisere?

Mabvunzo akuthimizira:

1. *Lerini Juwau 20:11-29.*

Kodi Yezu akhalanga pa Juwau 20:23 kuti anthu akhatawiriswa kulekerera madawo? Fokotozani. (Sal. 49:2, 7; Yes. 55:7; 1 Tim. 2:5, 6; 1 Jwau. 2:1, 2)

2. *Lerini Luka 24:13-43.*

Kodi tingakwanise tani kusasanyira ntima wathu to- wera utawire undimomwene wa Bibilya? (Luka 24:32, 33; Ezara 7:10; Mat. 5:3; Mach. 16:14; Aheb. 5:11-14)

Mbiri 104

Yezu Abwerera Kudzulu

1. Kodi ndi anyakupfunza angasi adaona Yezu m'nzi- dzi unango, na iye alonganji kwa iwo?

2. Kodi Umambo wa Mulungu ndi ninji, na umaso unadzakhala tani pa dziko yapantsi munadzatonga Yezu ninga Mambo m'piaka cikwi?

3. Kodi Yezu aonekera m'ntsiku zingasi kwa anyaku- pfunzace, mbenye ukhadafika nzidzi wakuti iye aci- tenji?

4. M'nzidzi wakupepa mbasati kusiya anyakupfunza- ce, kodi Yezu apanga kucitanji?

5. Kodi ndi ninji cinacitika pa cithunzithunzi, na Yezu abisika tani pamaso pawo?

Mabvunzo akuthimizira:

1. *Lerini 1 Akorintu 15:3-8.*

Thangwi yanji mpostolo Paulu akwanisa kulonga mwakunyindira kakamwe pya kulamuka kwa Yezu kwa akufa, na Akristu ntsiku zino angakwanise kulonga pinthu pipi mwakunyindira? (1 Akor. 15:4, 7, 8; Yes. 2:2, 3; Mat. 24:14; 2 Tim. 3:1-5)

2. *Lerini Machitiro 1:1-11.*

Kodi basa ya kumwaza mphanhwa yamwazika mpaka kupi, ninga pidalongerwatu pa Machitiro 1:8? (Mach. 6:7; 9:31; 11:19-21; Akol. 1:23)

Mbiri 105

Kudikhira m'Yerusalemu

1. Ninga pinapangizwa pa cithunzithunzi, kodi ndi ninji cidacitikira atowereri ale a Yezu adadikhira m'Yerusalemu?

2. Kodi ndi kudzidzimusa kwanji kudatambira alendo ku Yerusalemu?

3. Kodi Pedru afokotozanji kwa mbumba?

4. Kodi mbumba yapibwa tani pakumala kubvesera Pedru, na iye aipanga kuti icitenji?

5. Kodi ndi anthu angasi adabatizwa pa ntsiku ya Pentekoste 33 E.C.?

Mabvunzo akuthimizira:

1. *Lerini Machitiro 2:1-47.*

(a) Kodi mafala a Pedru anagumanika pa Machitiro 2:23, 36, asapangiza tani kuti dziko yonsene ya Ci-yuda yagawana kupitawirira kwa kufa kwa Yezu? (1 Ates. 2:14, 15)

(b) Kodi Pedru aikha tani citsanzo cadidi cakunyerezera m'kuphatisira Malemba? (Mach. 2:16, 17, 29, 31, 36, 39; Akol. 4:6)

(c) Kodi Pedru aphatisira tani 'mfungulo wakutoma wa misuwo ya Ufumu wa Kudzulu' ukhadapikira Yezu kumpasa? (Mach. 2:14, 22-24, 37, 38; Mat. 16:19, *Chiverano Chachinchino, CC*)

Mbiri 106

Kusudzulwa Nkaidi

1. Kodi ndi ninji cidacitikira Pedru na Juwau nama-ulo anango mukhapita iwo m'templo?

2. Kodi Pedru alonganji kwa mamuna wakulamala, na Pedru ampanjanji cakuti ndi cantengo kupiringana kobiri?

3. Thangwi yanji atsogoleri a relijiu aipirwa, na iwo acitiranji Pedru na Juwau?

4. Kodi Pedru alonganji kwa atsogoleri a relijiu, na ndi cenjezo yanji idatambira apostolo?

5. Thangwi yanji atsogoleri a relijiu akhala na ntsanje, mbwenye ndi ninji cidacitika mudaikhwa apostolo nkaidi pa ulendo waciwiri?

6. Kodi apostolo atawira tani mudabwereswa iwo nka-ti mwa nyumba ya Sinedriyu?

Mabvunzo akuthimizira:

1. *Lerini Machitiro 3:1-10.*

Maseze ife nee tapaswa mphambvu yakucita pirengo ntsiku zino, kodi mafala a Pedru adalembwa pa Machitiro 3:6 asatiphedza tani kupereka takhuta kwa tango wa mphanhwa za Umambo? (Jwau. 17:3; 2 Akor. 5:18-20; Afl. 3:8)

2. *Lerini Machitiro 4:1-31.*

M'kuyang'anisana na kutcingwa m'utumiki, kodi ndi m'njira ipi tisafunika kusangazira abale athu Acikristu a piaka dzana yakutoma? (Mach. 4:29, 31; Aef. 6:18-20; 1 Ates. 2:2)

3. *Lerini Machitiro 5:17-42.*

Kodi anthu anango akukhonda khala Mboni, m'nzidzi wakale pabodzi na cincino, asapangiza tani nti-ma wakukoma thangwi ya basa ya kumwaza mphanhwa? (Mach. 5:34-39)

Mbiri 107

Setifano Aponyerwa Miyala

1. Kodi Setifano mbani, na Mulungu amphedza kucitaniji?

2. Kodi ndi ninji pidalonga Setifano pyakuti pyacitisa atsogoleri a relijiu kuipirwa kakamwe?

3. Mudakwekwetera amuna Setifano kunja kwa nzinda, kodi iwo acitanji kwa iye?

4. Pa cithunzithunzi, kodi mbani mphale uyu adalimira paduzi na makapoti?

5. Kodi Setifano aphembererani kwa Yahova mbasati kufa?

6. M'kusangazira Setifano, kodi tisafunika kucitaniji munthu akaticitira cinthu cakuipa?

Mabvunzo akuthimizira:

1. *Lerini Machitiro 6:8-15.*

Kodi ndi machitiro api akunyengeza anaphatisira atsogoleri a relijiu towera kuyesera kulimirisa basa ya kumwaza mphanhwa ya Mboni za Yahova? (Mach. 6:9, 11, 13)

2. *Lerini Machitiro 7:1-60.*

(a) Kodi ndi ninji cidaphedza Setifano kutsidziki-za mwadidi mphanhwa zadidi pamasa pa Sinedriyu, na tingakwanise kupfunzanji kubulukira ku citsanzo cace? (Mach. 7:51-53; Arom. 15:4; 2 Tim. 3:14-17; 1 Ped. 3:15)

(b) Kodi tisafunika kusakulira nkhaliro wanji thangwi ya anyakutcinga basa yathu? (Mach. 7:58-60; Mat. 5:44; Luka 23:33, 34)

Mbiri 108

Pa Nseu Wa Ku Damasiku

1. Kodi Saulu acitanji mudamala Setifano kuphiwa? 2. Mukakhala Saulu m'njira yakuenda ku Damasiku, kodi ndi cinthu canji cakudzumatirisa cidacitika?

3. Kodi Yezu apanga Saulu kuti acitenji?

4. Kodi ndi citsogoleri canji cidapereka Yezu kwa Ananiya, na Saulu akwanisa tani kuona pontho?

5. Kodi Saulu adzadzwiwa na dzina ipi, na aphantisi-
rwa tani basa?

Mabvunzo akuthimizira:

1. *Lerini Machitiro 8:1-4.*

Kodi kuthimizirika kwa kutcingwa kudagwera mpi-
ngo Wakristu ukhadamala kwene kupambwa kwa-
phantisirwa tani towera kumwaza cikhulupiro Caci-
kristu, na ndi cinthu canji caculandana cinacitika
m'nzidzi uno? (Mach. 8:4; Yes. 54:17)

2. *Lerini Machitiro 9:1-20.*

Kodi ndi mabasa api matatu adapangiza Yezu kuti
akaanyerezera kuapasa Saulu? (Mach. 9:15; 13:5; 26:
1; 27:24; Arom. 11:13)

3. *Lerini Machitiro 22:6-16.*

Kodi tingakwanise tani kukhala ninga Ananiya, na
thangwi yanji pyenepi mphyakufunika? (Mach. 22:12;
1 Tim. 3:7; 1 Ped. 1:14-16; 2:12)

4. *Lerini Machitiro 26:8-20.*

Kodi kusanduka kwa Saulu mbakhala Nkristu kusa-
phata tani basa ninga ciwangiso kwa ale ali na anza-
wo amuukwati akukhonda khulupira ntsiku zino?
(Mach. 26:11; 1 Tim. 1:14-16; 2 Tim. 4:2; 1 Ped. 3:1-3)

Mbiri 109

Pedru Aenda Kaona Korineri

1. Kodi mamuna uyu adagodama pa cithunzithunzi
mbani?

2. Kodi anju alonganji kwa Korineri?

3. Kodi Mulungu acitisa Pedru kuonanji mukakha-
la iye pa ntsoi yakuzwerera ya nyumba ya Simoni
m'Yopa?

4. Thangwi yanji Pedru apanga Korineri kuti iye nee
akhafunika kugodama na kumulambira?

5. Thangwi yanji anyakupfunza Aayuda akhali na Pe-
dru adzumatiirwa?

6. Kodi tisafunika kupfunza pfuziro yanji kubuluki-
ra padaenda Pedru kaona Korineri?

Mabvunzo akuthimizira:

1. *Lerini Machitiro 10:1-48.*

Kodi mafala a Pedru anagumanika pa Machitiro 10:
42 asapanganzanji pya basa ya kumwaza mphan-
gwa zadidi za Umambo? (Mat. 28:19; Mki. 13:10; Mach.
1:8)

2. *Lerini Machitiro 11:1-18.*

Kodi Pedru apangiza nkhaliro wanji mudakhala pa-
kweca citsogolero ca Yahova thangwi ya Akunja, na
tingakwanise tani kusangazira citsanzo cace? (Mach.
11:17, 18; 2 Akor. 10:5; Aef. 5:17)

Mbiri 110

Timoti—Mphedzi Mupswa Wa Paulu

1. Kodi mphale uyu pa cithunzithunzi mbani, iye aka-
khala kupi, na mama na mbuyace akhacemerwa tani?

2. Kodi Timoti alonganji mudambvunza Paulu khala
iye akhafuna kuenda pabodzi na Sila na Paulu ka-
mwaza mphan-
gwa kwa anthu akutali kakamwe?

3. Kodi atowereri a Yezu atoma kupi kucemerwa
Akristu?

4. Kodi ndi mizinda ipi mingasi idaenda kaona Pau-
lu, Sila, na Timoti pidabuluka iwo kwene ku Listra?

5. Kodi Timoti aphezda tani Paulu, na anthu apswa
ntsiku zino asafunika kupicita mabvunzo api?

Mabvunzo akuthimizira:

1. *Lerini Machitiro 9:19-30.*

Kodi mpostolo Paulu apangiza tani nzeru m'kuya-
ng'anisa na kutcingwa kwa mphan-
gwa zadidi?
(Mach. 9:22-25, 29, 30; Mat. 10:16)

2. *Lerini Machitiro 11:19-26.*

Kodi mafala adalembwa pa Machitiro 11:19-21, 26
asapangiza tani kuti nzimu wa Yahova usatsogolera
basa ya kumwaza mphan-
gwa?

3. *Lerini Machitiro 13:13-16, 42-52.*

Kodi Machitiro 13:51, 52 asapangiza tani kuti anya-
kupfunza hadatawirisa kuti upingizi uafewese tayu?
(Mat. 10:14; Mach. 18:6; 1 Ped. 4:14)

4. *Lerini Machitiro 14:1-6, 19-28.*

Kodi mafala “adaapereka m'manja mwa Mbuya” asa-
phezda tani kutisudzula ku cidzudzumiso cakukho-
nda funika munapitiriza ife na kuphezda apswa?
(Mabasa [Mach.] 14:21-23, CC; 20:32; Jwau. 6:44)

5. *Lerini Machitiro 16:1-5.*

Kodi cifuno ca Timoti cakatawira kusidzwa cisagome-
zera tani kufunika kwa kucita 'pyonsene thangwi ya
mphan-
gwa zadidi'? (Mach. 16:3; 1 Akor. 9:23; 1 Ates.
2:8)

6. *Lerini Machitiro 18:1-11, 18-22.*

Kodi Machitiro 18:9, 10 asapanganzanji thangwi ya
Yezu kutsogolera ekhene basa ya kumwaza mphan-
gwa, na pyenepi pisatipasa cinyindiro canji ntsiku
zino? (Mat. 28:20)

Mbiri 111

Mphale Adagona

1. Pa cithunzithunzi, kodi mbani mphale uyu adago-
na pantsi, na ndi ninji cidacitikira?

2. Kodi Paulu acitanji mudaona iye kuti mphale afa?

3. Kodi Paulu, Timoti na ale akacita na iwo ulendo
aenda kupi, na ndi ninji cidacitika mudalimira iwo
ku Mileto?

4. Kodi ndi cenjezo yanji idapereka mprofeta Agabo
kwa Paulu, na pyacitikadi tani ninga pidalonga mpro-
feta?

Mabvunzo akuthimizira:

1. *Lerini Machitiro 20:7-38.*

(a) Kodi tingakwanise tani kulonga kuti “munthu
mbozdi wa imwe angataika pya[ce],” mwakubverana
na mafala a Paulu adalembwa pa Machitiro 20:26,
27? (Ezek. 33:8; Mach. 18:6, 7)

(b) Thangwi yanji akulu ampingo asafunika 'koya pyadidi mphangwa za Mulungu' munapfunzisa iwo? (Mach. 20:17, 29, 30; Titu 1:7-9; 2 Tim. 1:13)

2. *Lerini Machitiro 26:24-32.*

Kodi Paulu aphasitira tani kuthema kwace Kwaciroma m'kukwanirisa basa ya kumwaza mphangwa idatambira iye kwa Yezu? (Mach. 9:15; 16:37, 38; 25:11, 12; 26:32; Luka 21:12, 13)

Mbiri 112

Kulobzweka Pa Ntsuwa

1. Kodi ndi ninji cidacitikira bote ikhadakwira Paulu mukhapita iyo duzi na ntsuwa ya Krete?
2. Kodi Paulu apanganji ale akakhala m'bote?
3. Kodi bote yasweka tani m'maphindi?
4. Kodi ndi citsogolero canji cidapasa tsacikunda wa anyankhondo, na ndi anthu angasi adafika mwakulumuka kugombe?
5. Kodi ntsuwa idafika iwo isacemerwa tani, na ndi ninji cidacitikira Paulu mudacita mbwenye makhaliro a ntsiku?

Mabvunzo akuthimizira:

1. *Lerini Machitiro 27:1-44.*

Kodi cinyindiro cathu kwa ulinganiri wa pidalembwa m'Bibilya cisawangiswa tani munaleri ife mbiri ya ulendo wa Paulu wa kuenda ku Roma? (Mach. 27:16-19, 27-32; Luka 1:3; 2 Tim. 3:16, 17)

2. *Lerini Machitiro 28:1-14.*

Nakuti anyakukhala ku Malita akukhonda khulupira akulumuzwa kutsalakana na 'udidi kakamwe' mpostolo Paulu na ale adalobzweka na iye, kodi Akristu asafunika kukulumuzwa kupanganjani na m'njira ipi makamaka? (Mach. 28:1, 2; Aheb. 13:1, 2; 1 Ped. 4:9)

Mbiri 113

Paulu Ku Roma

1. Kodi Paulu amwaza mphangwa kwa ani mukakhala iye nkaidi ku Roma?
2. Pa cithunzithunzi, kodi mulendo uyu ali pa meza mbani, na iye akucitiranji Paulu?
3. Kodi Epafrodito mbani, na iye akwatanji mudabwerera iye ku Filipi?
4. Thangwi yanji Paulu alemba tsamba kwa xamwali wace wapaduzi Filemoni?
5. Kodi Paulu acitanji mudasudzulwa iye, na ndi ninji cidancitikira m'kupita kwa nzidzi?
6. Kodi Yehova aphasitira ani toweriza kulemba mabuku akumalisa a Bibilya, na bukhu ya Chidziwiso isalonganjani?

Mabvunzo akuthimizira:

1. *Lerini Machitiro 28:16-31 na Afilipi 1:13.*

Kodi Paulu aphasitira tani nzidzi wace mukakhala iye nkaidi ku Roma, na cikhulupiro cace cakukhonda tekenyeka cakhuwa tani mpingo Wakristu? (Mach. 28:23, 30; Afil. 1:14)

2. *Lerini Afilipi 2:19-30.*

Kodi ndi cipangizo canji cakupereka takhuta cidacita Paulu thangwi ya Timoti na Epafrodito, na tingakwanise tani kusangazira citsanzo ca Paulu? (Afil. 2:20, 22, 25, 29, 30; 1 Akor. 16:18; 1 Ates. 5:12, 13)

3. *Lerini Filemoni 1-25.*

(a) Kodi ndi thangwi yanji Paulu apheba Filemoni kucita pithu pyakuthema, na pyenepi pisaphata tani basa ninga citsogolero kwa akulu ampingo ntsiku zino? (Fil. 9; 2 Akor. 8:8; Agal. 5:13)

(b) Kodi mafala a Paulu anagumanika pa Filemoni 13, 14 asapangiza tani kuti iye akhalemedza cikumbuntima ca anango m'mpingo? (1 Akor. 8:7, 13; 10:31-33)

4. *Lerini 2 Timoti 4:7-9.*

Ninga mpostolo Paulu, kodi tingakwanise tani kukhala na cinyindiro cakuti Yehova anadzatipasa nkho-mbo tingapitiriza na kukhulupirika mpaka kumadromero? (Mat. 24:13; Aheb. 6:10)

Mbiri 114

Kumala Kwa Uipi Onsene

1. Thangwi yanji Bibilya isalonga pya makavalu kudzulu?
2. Kodi nkondo ya Mulungu na anthu akuipa pa dziko yapantsi isacemerwa tani, na nkondo inei iri na cifuinoro canji?
3. Kubulukira pa cithunzithunzi, kodi mbani Ule anadzatsogolera kumenya nkondo, thangwi yanji iye abvala nthimba, na supada yace isabvekanji?
4. M'kukumbuka ndulu ku Mbiri 10 na 15, thangwi yanji ife nee tisafunika kudizidzimusika nakuti Mulungu anadzafudza anthu akuipa?
5. Kodi Mbiri 33, 36 na 76 zisatipangiza tani kuti Mulungu anadzafudza anthu akuipa ngakhale iwo asalonga kuti asalambira Mulungu?

Mabvunzo akuthimizira:

1. *Lerini Chidziwiso 19:11-16.*

(a) Kodi Malemba asaikha tani pakweca kuti Yezu Kristu ndiye nyakukwira kavalu wakucena? (Chidz. 1:5; 3:14; 19:11; Yes. 11:4)

(b) Kodi ciropa cidakapirwa pa nguwo za Yezu cisa-gomezera tani kuti kupembera kwace ndi kwakuyindirika na kwakukwana? (Chidz. 14:18-20; 19:13)

(c) Kodi mbani panango adaphatanizwa m'anyankhondo anatorerera Yezu pa kavalu wace wakucena? (Chidz. 12:7; 19:14; Mat. 25:31, 32)

Mbiri 115

Paradizu Ipswa Pa Dziko Yapantsi

1. Kodi Bibilya isapangiza kuti tinadzakhala na makhaliro anji m'Paradizu ya dziko yapantsi?
2. Kodi Bibilya isapikiranji kwa ale anafana kudzakhala m'Paradizu?
3. Kodi Yezu anadzatsalakanika lini kuti kucinja kweneku kwakudzumatirisa kucitike?

4. Mukakhala Yezu pa dziko yapantsi, kodi iye acitanji tovera kupangiza pinafuna kudzacita iye ninga Mambo wa Umambo wa Mulungu?

5. Kodi Yezu na anyakutonga anzace akudzulu anadzatsalakananji munafuna kudzatonga iwo dziko yapantsi kubulukira kudzulu?

Mabvunzo akuthimizira:

1. *Lerini Chidziwiso 5:9, 10.*

Thangwi yanji tingakwanise kukhala na cinyindiro cakuti ale anafuna kudzatonga dziko yapantsi m'Utongi wa Piaka cikwi anadzakhala atongi na anyantsembe akukoma ntima na akutibvesesa? (Aef. 4:20-24; 1 Ped. 1:7; 3:8; 5:6-10)

2. *Lerini Chidziwiso 14:1-3.*

Kodi ndi ninji cinafuna kubvekeswa na kulembwa kwa dzina ya Baba na ya Mwanabira pa nkhope za 144.000? (1 Akor. 3:23; 2 Tim. 2:19; Chidz. 3:12)

Mbiri 116

Tinakwanisa Tani Kukhala Na Umaso Kwenda Na Kwenda

1. Kodi tisafuna kudziwanji khala ife tinadzakhala maso kwenda na kwenda?

2. Kodi tingakwanise tani kupfunza pya Yahova Mulungu na Yezu, ninga pinapangizwa na kantsikana na axamwali ace pa cithunzithunzi?

3. Kodi ndi bukhu ipi inango inaonemwe pa cithunzithunzi, na thangwi yanji tisafunika kuileri nzidzi onsene?

4. Kusiyo kupfunza pya Yahova na Yezu, ndi pinthu pipi pinango pinafunika tovera kugumana umaso okhonda mala?

5. Kodi ndi pfunziro yanji inapfunzefe kubulukira ku Mbiri 69?

6. Kodi citsanzo cadidi ca Samueli wang'ono m'Mbiri 55 cisapangizani?

7. Kodi tingakwanise tani kutowerera citsanzo ca Yezu Kristu, na tingacita pyenepe, tinadzakwanisa kucitanji ntsogolo?

Mabvunzo akuthimizira:

1. *Lerini Juwau 17:3.*

Kodi Malemba asapangiza tani kuti kusuta cidziwiso ca Yahova Mulungu na Yezu Kristu pisabveka pizinja kupiringana kukoya pinthu m'nsolo basi? (Mat. 7:21; Yak. 2:18-20; 1 JWau. 2:17)

2. *Lerini Masalimo 145:1-21.*

(a) Kodi ndi api angasi a mathangwi azinji ali na ife tovera kusimba Yahova? (Sal. 145:8-11; Chidz. 4:11)

(b) Kodi Yahova ndi "wadidi tani kwa onsene," na pyenepe pisafunika kutifikisa tani paduzi kakamwe na iye? (Sal. 145:9; Mat. 5:43-45)

(c) Khala Yahova ndi wakufunika ku ntima wathu, kodi tinadzakulumizwa kucitanji? (Sal. 119:171, 172, 175; 145:11, 12, 21)

Kodi musafuna kukhala na cidziwiso cakuthimizirika?

Lemberani kuna Mboni za Yahova mu kuphatisira Interneti **www.jw.org**.